

Η ΕΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

1975

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΣΩΠΟ

127

ΕΤΟΣ ΚΔ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 273 · 274

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ · ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1975

ΙΔΡΥΤΑΙ 1952—54
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΕΤ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
1954—56

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή Επιμελείας ὕλης
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Εσωτερικοῦ: Ἐτησία Δραχ. 250.—

Νομικῶν Προσώπων, Ὁρ-
γανισμῶν, Τραπεζῶν Δραχ. 300.—

Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησία Δολλ. 15.—

Ἐξάμηνος κ.λ. (ἀναλόγως)

Τιμὴ τεύχους Δραχ. 50.—

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Ἀθῆναι)

ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθῆναι)

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθῆναι)

Ἐμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἀρτεμης Ἀθ. Μανέκα	:	«Ὁ Ταχυδρόμος τῆς Πάργας» (ἐλαιογραφία)	Σελ. 2
Δημ. Παπαζήση	:	Βλάχοι (Κουτσόβλαχοι) (ἱστορ. μονογραφία)	» 3
Φραγκ. Ντὲ Μονκάντα (μετάφρ. Μάγιας - Μαρίας Ρούσσου)	:	Ἡ ἐκστρατεία τῶν Καταλανῶν καὶ τῶν Ἀραγωνέζων (χρονικὸν)	» 19
Κώστα Π. Λαζαρίδη	:	Παραδοσιακὰ παιγνίδια (λαογρ. μελέτη)	» 28
Στεφ. Μπέττη	:	Βιβλικὴ λαογραφία (συγκριτικὰ λαογρ. στοιχεῖα)	» 43
Κώστα Νικολαΐδη	:	Τοῦ πικροπολέμου (ποίημα)	» 47
Κώστα Πηγαδιώτη	:	Τὸ σήριαλ (ποίημα)	» 49
Γ. Μ. Πολιτάρχη	:	Τὸ κρασί (θεατρικὸν)	» 50
Α. Σ. Ποῦσκιν (μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη)	:	Ὁ προφήτης — Ἡ Γραικία (ποίηματα)	» 68-69
Κώστα Τσιλιμαντοῦ	:	Νησὶς Παμβώτις (ποίημα)	» 69
Δημοσθ. Κόκκινου	:	Στὸ τυπογραφεῖο (διήγημα)	» 70
Θάνου Χαμπίπη	:	Δυὸ ποιήματα (Δημοτικὸ - Τοῦ Διαγόρα)	» 75
Τάκη Σιωμόπουλου	:	Τὸ φίδι - Νέα Ρώμη - Παρακμή (ποίηματα)	» 76-77
Τιβούλλου (εἰσαγωγή - μετάφραση - σχόλια: Β. Ι. Λαζανά)	:	Ἡ ἐνάτη ἐλεγεία τοῦ πρώτου βιβλίου (ποίημα)	» 79
Νίκου Τέντα	:	Φούρκα (ποίημα)	» 81
Frances Towers (μετάφρ. Περ. Λεύκα)	:	Ἡ μικρὴ Ἰτιά (διήγημα)	» 82
Κων. Μπράτσου	:	Θυσία τῶν ρόδων (ποίημα)	» 90
Σπ. Ν. Καρζή	:	Ἦθελε νὰ διαμαρτυρηθεῖ (ποίημα)	» 90
Βαγγέλη Ψινιώτη	:	Δυὸ παιδιὰ στὴν κατοχὴ (διήγημα)	» 91

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ι ὡ μ α τ α: Ἡ Ἑλλάδα ποὺ μικραίνει (Τάκη Σιωμοπούλου).

— Τὰ Γιάννινα καὶ τὰ βιβλία τους (Βασ. Μάργαρη).— Κ ρ ι τ ι κ ῆ τ ο ὗ β ι β λ ι ο ὗ.

— Δ ι ὁ ρ θ ὠ σ η.—

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξεως: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου, 51 - Ἰωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διβολή, 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ/νίκη
ΤΥΠΟ — ΑΛΦΑ, Γ. Μπαμπούση - Α. Μαλλιάρης Ο.Ε.
Ἀχελώου 6, Σφαγεία - Θεσσαλονίκη, τηλ. 531.406

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΔ' - ΤΕΥΧΗ 273 - 274
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1975
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΑΡΤΕΜ. ΑΘ. ΜΑΝΕΚΑ : «Ο Ταχυδρόμος τῆς Πάργας»
(λ ά δ ι)

Ἡ ᾽Αρτεμις Πουτέτση - Μανέκα εἶναι γνωστὴ ζωγράφος
μὲ λυρικὴ εὐαισθησία, ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ εἰλικρίνεια.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΔ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1975

ΤΕΥΧΟΣ 273 - 274

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΒΛΑΧΟΙ (Κουτσόβλαχοι)*

Γ λ ῶ σ σ α

Πρὶν εἰσελθωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ γλώσσης, σκόπιμον εἶναι νὰ εἶδωμεν τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως Βλάχος καὶ πόθεν τὸ ὄνομα Βλάχος καὶ Βλαχία.

Μερὶς τις, ὑποστηρίζει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν λέξιν Φελάχ = ἀγρότης, ἄλλοι ἐκ τοῦ βληχάομαι, βληχὴ = βέλασμα προβάτου, ἕτεροι δὲ ἐκ τῆς Λατινογενοῦς διαλέκτου των, διότι κατὰ τὸν Νικήταν Χωνιάτην οἱ Γερμανοὶ Βλάχους ὠνόμαζον τοὺς ὁμιλοῦντας ταύτην.

Ἄλλοι πάλιν ὑποστηρίζουν ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Λατινικοῦ villicus = χωρικός, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ ἐπίσης Λατινικοῦ βάλια = ρέμα καὶ ἄκουα = νερό, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ βαλάτοι (περιχαρακωμένον στρατόπεδον) ὅπου ὑπηρετοῦν, ἐξ οὗ καὶ Βλάτοι, Βλάχοι.

Πάντως τὸ ὄνομα Βλάχος εἶναι ὑστερογενὲς καὶ ἀπεδόθη πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, ὅτε ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἀναφέρει «ὅπόσοι τὸν νομάδα βίον εἵλοντο, Βλάχους τούτους ἡ κοινὴ διάλεκτος καλεῖ».

Ὁ Ἱστοριοδίφης Σ. Παναγιωτόπουλος τὸ 1884¹ γράφει ὅτι «οἱ Βλάχοι μνημονεύονται ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ Στ' ἀκόμη αἰῶνος».

Οἱ Βλάχοι ὅμως ἀνέκαθεν ὠνόμαζον ἑαυτοὺς Ἀρμούνους ἐκ τῆς Λατινικῆς Romanus (Ρωμαῖος) καὶ τοῦ προσθετικοῦ α καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς λέξεως Ρουμανία ὡς τινὲς νομίζουν, διότι ἡ λέξις αὕτη ἐνεφανίσθη τελευταίως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διότι παλαιότερα ἡ Ρουμανία ἐλέγετο Βλαχία, ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸ θέμα τῆς γλώσσης.

Ἡ Βλαχικὴ γλῶσσα προήλθεν ἀπὸ λατινικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη λαλουμένη ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῆς Πίνδου, Ὀλύμπου, Γράμμου ὄρεσιβίων Ἑλλήνων κατοίκων.

Τὸ ὅτι ἡ Κουτσοβλαχικὴ εἶναι κατὰ βάσιν Ἑλληνικὴ, εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ ἐξακριβώσῃ πᾶς τις θέλων νὰ ἀσχοληθῇ μὲ αὐτήν.

Θὰ διαπιστώσῃ ὅτι εἰς τὸν σκελετὸν τῆς ὅστις εἶναι ἑλληνικώτατος, συνεπλέ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 611.

1. Περιοδικὸν Ἑβδομάς 1/7/1884.

χθησαν και λατινικαί λέξεις κατά την ἐπὶ πέντε αἰῶνας (167 π.Χ. — 395 μ.Χ.) κοινήν διαβίωσιν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων.

Καὶ τὴν ἐπὶ δύο καὶ πλέον εἰσέτι αἰῶνας μέχρι Ἡρακλείου χρῶσιν τῆς Λατινικῆς, (ὅτε ἔπαυσε νὰ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους). Ἡ Κουτσοβλαχικὴ γλῶσσα, κατὰ τὸν Εὐλόγιον Κουρίλαν, παρέλαβε μὲν ἀρκετάς Λατινικάς λέξεις, διетήρησεν ὅμως τὰς περισσοτέρας τῆς προτέρας Ἑλληνικῆς.

Τοῦτο διαπιστοῦται ἀπὸ τὴν ἀξιόλογον ἐργασίαν τοῦ Κ. Νικολαΐδου «Λεξικὸν Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης», τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει 6657 λέξεις, ἐκ τῶν ὁποίων 3460 εἶναι ἑλληνικαί, 2095 Λατινικαί, 185 Σλαβικά, 150 Ἀλβανικαί καὶ αἱ λοιπαὶ ἀγνώστου προελεύσεως. (Αἱ τουρκικαὶ ἔχουν συμπεριληφθῇ εἰς τὰς νεοελληνικάς).

Ἀλλὰ ἡ ἑλληνικὴ ρίζα τῆς Βλαχικῆς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πολλαὶ λέξεις ἔχουν Δωρικὴν καὶ Ὀμηρικὴν προέλευσιν ὥς ὁ Γκαρτζονίκας εἰς τὸ «Μπουρτζόβλαχοι» ἀναφέρει,

τὲς Δωρικῆς λέξεις Τύνη = Σὺ καὶ εἰς τὴν Βλαχικὴν Τύνε = σὺ

τὸ «μῶλυς» = ἄτονος εἰς τὴν Βλαχικὴν μουάλε = μαλακός, ἄτονος

τὲς ὀμηρικῆς «ἀλάϊος» = μαῦρος, σκοτεινός καὶ εἰς τὴν βλαχικὴν λάϊου = μαῦρος, «γυῖον» καμπτόμενος, κινούμενος γύου = ζωντανός εἰς τὴν Βλαχικὴν.

ἐκ τοῦ «ἵππος» τὸ «ιάπα» — φορβάς

τὸ Οἰς = πρόβατον καὶ Βλαχιστὶ Οἱ = πρόβατα

τὸ «μόρος» θάνατος καὶ βλαχιστὶ «μόρου» θνήσκω καὶ «μόρτου» πεθαμένος.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν Τσακωνικὴν, ἥτις θεωρεῖται λείψανον τῆς Δωρικῆς ἔχει τινὰς κοινὰς λέξεις.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ γλώσσης, ἀξίζει νὰ λεγθῇ ὅτι ἡ διαπλασθεῖσα Ἑλληνολατινικὴ (Βλάχικη - Κουτσοβλάχικη) γλῶσσα διαφέρει τῆς Ρουμανικῆς.

Κατὰ δὲ τὸν διάσημον Ρουμάνον Ν. Jorga, ἡ Ρουμανικὴ καὶ ἡ Κουτσοβλαχικὴ εἶναι δύο διάφοροι γλῶσσαι.

Ἀσκόπως δὲ οἱ Ρουμάνοι ἐδημιούργησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος θέμα μειονότητος Κουτσοβλάχων, στηριχθέντες εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ ἀδίκως ἐδαπάνησαν ἀφθονον χρυσίον χωρὶς ἐπιτυχίαν.

Ἡ γ λ ῶ σ σ α εἶναι ἓνα ἐξωπερικὸν γνώρισμα μιᾶς φυλῆς, μεταβαλλόμενον καὶ δὲν εἶναι ὀρθὸν ἐξ αὐτῆς καὶ μόνον νὰ κρίνεται ἓνας λαός, ἐκεῖνο ποῦ προέχει εἶναι ἡ συνείδησις μιᾶς φυλῆς ἐνὸς λαοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ πνευματικαὶ καὶ ἀνθρωπολογικαὶ ιδιότητες, τὰ ἦθη, ἔθιμα κλπ.

Καὶ εἶναι πρὸς τιμὴν τῶν Βλάχων, τῶν μεμονωμένων αὐτῶν κατοίκων τῶν ἀνωτέρω ὀρεινῶν περιοχῶν, τῶν στενῶς διαβιωσάντων μετὰ τῶν κατακτητῶν Ρωμαίων, τὸ ὅτι διέσωσαν ἔστω καὶ ἐλαφρῶς τραυματισμένην τὴν Ἑλληνικὴν τῶν γλῶσσαν ἀλλὰ καὶ τὸ σημαντικώτερον ὅτι διέσωσαν ἀλώβητον τὴν Ἑλληνικὴν τῶν συνειδήσιν.

Μεγαλοβλαχία

Ἄς ἔλθωμεν τώρα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ λαοῦ τούτου κατὰ τὴν μακραίωνα ζωὴν του. Καὶ ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον (Ε' π.Χ. αἰῶνα) ὅστις ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς Πίνδου κατοῶκουν Ἕλληνες.

Τὸ 168 π.Χ. οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Αἰμίλιον Παῦλον κατενίκησαν τὸν Περσέα τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ κατέλαβον αὐτήν. Κατόπιν ὁ Αἰμίλιος Παῦλος στραφεὶς κατὰ τῶν Ἡπειρωτῶν τῶν συμμάχων τοῦ Περσέως καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς Ρώμης (μένεα πνεύσεως διὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν πρὸ 100 ἐτῶν ἐκστρατείαν καὶ νίκας τοῦ Πύρρου) κατέστρεψεν 70 πόλεις καὶ ἐξηνδραπόδισεν 150.000 Ἡπειρώτας. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἡπείρου, οἱ Ρωμαῖοι παρεχώρησαν εἰς τὰς κατακτηθείσας αὐτὰς χώρας κάποιαν αὐτονομίαν ὑπὸ ἐγγχωρίους τῶν φίλους ἄρχοντας (Χάροψ).

Ηὔξημένην πιθανὸν αὐτονομίαν νὰ παρεχώρησαν εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Πίνδου, Ὀλύμπου, Βραιουῦντος ὀρεσιβίους κατοίκους εἰς τοὺς ὁποίους καὶ νὰ ἀνέθεσαν τὴν φύλαξιν τῶν κλεισωρειῶν.

Φαίνεται ὅμως πὺς οὗτοι ἀπεθηριώθησαν ἀργότερον ὅπως καὶ οἱ Αἰτωλοί, ὡς ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος² ἀναφέρει τὸ τοῦ Πολυβίου «... παρανομίας καὶ φόνου πλήρη τὰ κατὰ τὴν Αἰτωλίαν» παραπλήσια δὲ τούτων συνέβαινον καὶ κατὰ τὴν Ἑπειρον».

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου οἱ Ῥωμαῖοι θὰ ἠναγκάσθησαν διὰ νὰ τηρήσουν ἀνοικτὰς τὰς κλεισωρείας, νὰ ἐγκαταστήσουν φρουρὰς εἰς τοὺς ὀρεινοὺς οἰκισμοὺς (Μέτσοβον, Κλεισούρα, Μηλοβίτσα, Νέβεσκα, Πισοδέρι). Αἱ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κατακτησεως παραχωρηθεῖσαι αὐτονομίαι ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἀφαιρέθησαν, ὅταν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις συνεχίζουσαι τὴν παλαιὰν ἔχθραν, συνεκροῖοντο μετὰ τῶν καὶ ὅταν μερικαὶ καὶ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐστράφησαν.

Ἐλαστικώτεροι ἴσως ἔξ ἀνάγκης νὰ ἐφάνησαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ὁρέων τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὅσον καὶ τῆς Πελοποννήσου (Μάνης κλπ.).

Ἡ Ῥωμαϊκὴ κυριαρχία διετηρήθη ἐπὶ πέντε περίπου αἰῶνας.

Μετὰ τὸν διαχωρισμὸν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους καὶ τὴν ὑπαγωγὴν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου τὸ 312 εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ἐσημειώθησαν βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν πόλεων καὶ τῶν πεδινῶν περιοχῶν κυρίως, διὰ διαρπαγὴν, αἰτινες ἀπεκρούσθησαν ἀναγκασθέντων τῶν ἐπιδρομιέων νὰ ἀποσυρθοῦν πρὸς βορρᾶν καὶ νὰ ἡσυχάσουν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα. Αἱ ἀνωτέρω ἐπιδρομαί, καθὼς καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι αἰτινες δεινῶς ἐδοκίμασαν τὸν πληθυσμὸν τῆς ὑπαίθρου, μικρὸν φαίνεται ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν κτηνοτρόφων τῶν ὁρέων μάλιστα δὲ καὶ ἠὔξησαν αὐτὲν ἐκ τῶν καταφευγόντων εἰς τὰ ὄρη κατοίκων τῶν πόλεων καὶ τῶν πεδινῶν περιοχῶν, πρὸς διάσωσιν ἐκ τῶν βαρβάρων.

Ἐπίσης, τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος, ἡ καλὴ διατροφή, ἡ μικρὰ ἐπικοινωνία μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν πόλεων, τοὺς ἐπροφύλαξε ἀπὸ τὰς θανατηφόρους λοιμικὰς νόσους καὶ συνετέλεσαν εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν των, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Στ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνονται κυρίως πρὸς νότον ἐπὶ ὅλης τῆς ὀρεινῆς Θεσσαλίας, Ἀγρᾶφων, Ἀχαρνανίας, Αἰτωλίας, Φθιώτιδος.

Ἡ ἐπέκτασις αὕτη ἐπεβλήθη ἀφ' ἐνὸς ἀπὸ τὴν ἀνάγκην εὐρέσεως καταλλήλων βοσκοτόπων διὰ τὰ ποίμνιά των καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἔστω καὶ τῆς μικρᾶς ἐνοχλήσεως ἐκ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἐκ τῶν ὁποίων περισσότερον ἐδοκίμασθησαν τὰ βόρεια τμήματα τῆς χώρας.

Οὕτω ἐδημιουργήθησαν ἡ Μεγάλῃ Βλαχία (Μεγαλοβλαχία) καὶ ἡ Μικρὰ Βλαχία.

Μεγάλῃ δὲ Βλαχία ἢ Μεγαλοβλαχία, ἐκαλεῖτο ἡ περιοχὴ ἡ περιλαμβάνουσα τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Βόρειον Ἀχαρνανίαν, τὸ Β.Α. μέρος τῆς Φθιώτιδος, τὸ Ν.Α. μέρος τῆς Ἑπείρου, χωρὶς σαφῆ ὅμως ὅρια.

Μικρὰ δὲ Βλαχία ἢ χώρα τῆς Αἰτωλίας καὶ τοῦτο πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τὴν μετὰ ξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου χώραν, ἣτις Λευκὴ Βλαχία ὀνομάζετο καὶ ἀπὸ τὴν πέραν τοῦ Δουνάβεως Βλαχίαν, ἣτις ἐφέρετο ὡς Μαύρη Βλαχία.

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ὄνομα Βλαχία ἐδόθη τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἰς τὴν Ἰστιαιώτιδα καὶ διετηρήθη μέχρι Τουρκοκρατίας.

Κατὰ τὴν ἐπέκτασιν, τὴν καθοδὸν των ταύτην διεσπάρησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων καὶ εἰς ἄλλα γειτονικά τῶν ἀνωτέρω μερῶν.

Μαρτυρίας διὰ τὴν ἐπέκτασιν των ταύτην ἔχομεν ἀρκετάς.

Ὁ Π. Καννελίδης καὶ ὁ Δ. Καμπούρογλου³ ὑποστηρίζουν μὲ ἐπαρκῆ στοιχεῖα ὅτι ὑπάρχουν ἴχνη ἐγκαταστάσεων Βλάχων εἰς τὴν Μάνην κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, οὕσης

2. Ἱστορ. Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Τ. Β', σ. 364.

3. Περιοδικὸν Ἑβδομάς 1887, φύλλα 37—40.

τῆς Πελοποννήσου τότε ἐρήμου κατοίκων λόγῳ ἐπιδημιῶν, ὅπου ἵδρυσαν ἰδίους συνοικισμοὺς εἰς οὓς ἔδωσαν τὰ ὀνόματα τῶν πατρίδων των. Ὀλόκληρος ἡ παραλία τῆς Λακωνικῆς καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου φέρει Ἑπειρωτικά, Θεσσαλικά, Μακεδονικά ὀνόματα (Χειμάρρα, Μέτσοβον, Μπλάτσι, Βέρροια, Ἀλμυρό, Σοποτόν, Λιμπόχοβον, Τρίγκαλα, Φανάρι, Καλαρρυτές (Καλάβρυτα), Δολιανά, Βελλά, Σουδενά, Χάσια, Χαμάκου, Συρράκον, Λαῖστα (Λάσια), Ντοπολίτσα (Ντροπολιτσά).

Ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα Ζυγὸς ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Κυνουρίας καὶ Ταϋγέτου μετεφέρθη ἀπὸ τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου, ἡ δὲ λέξις Μάνη προέρχεται ἀπὸ τὴν Μάνην τῶν Γρεβενῶν.

Σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνωτέρω οἰκισμῶν ἐξέλειπον, πολλῶν ἄλλων τὰ ὀνόματα ἠλλαξαν, ἐλάχιστοι δὲ παραμένουν μὲ τὰ παλαιὰ ὀνόματά των. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς νομοὺς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος ὑπῆρχον δύο χωριὰ μὲ τὸ ὄνομα Μαλακάσι (ἐκ τοῦ Μαλακάσι Τρικάλων). μετωνομασθέντα εἰς Ἐλαιὼν καὶ Βυτινέϊκα (Λ. Ἐλευθεροδάκη).

Καὶ τὸ ὅτι τὸ Τσακόνικο ἰδίωμα ἔχει ἐκτὸς ἀπὸ τὰς Ἀλβανικὰς καὶ πολλὰς Βλαγικὰς, εἶναι δηλωτικὸν καὶ τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεως Βλάχων. Ἡ κάθοδος αὕτη τῶν Βλάχων προηγήθη τῆς Σλαυϊκῆς, ὃ δὲ Φαλμεράιερ θὰ ἐξέλαβε καὶ τοὺς Βλάχικους οἰκισμοὺς ὡς Σλαυϊκοὺς, διὰ τὰ ὑποστηρίζει ὅτι ἅπανα ἡ Πελοπόννησος ἐσλαυώθη.

Τὸν Ι' αἰῶνα, αἱ Μητροπόλεις Ἰωαννίνων καὶ Σταγῶν εἶνον ἐγκατεστημένους Βλάχους ὡς πιστοποιεῖται ἀπὸ χρυσόβουλα τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου τοῦ 1321 καὶ 1322⁴.

Ἡ Ἀννα Κομνηνὴ ἀναφέρει ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὑπῆρχεν ἐν Θεσσαλίᾳ Βλαγικὸν χωρίον καλούμενον Ἐξεβάν, λέγει δὲ ὅτι οἱ Βλάχοι ἔζων βίον νομαδικόν, ὑπηρέτουν δὲ καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ στρατῷ τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Μητροπολίτης Ξάνθης Ι. Μαρτινός⁵ γράφει ὅτι ὁ Ἰσραηλίτης Βενιαμὴν Τοδέλας περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸν ΙΒ' αἰῶνα, λέγει ὅτι οἱ Βλάχοι ἐδέσποζαν τῶν ὁρέων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν μέχρι τῆς Λαιΐας. ἡ περὶ αὐτὴν ὀνομαζέτο μεγάλη Βλαγία, οἱ δὲ Βλαγικοὶ συνοικισμοὶ ἦσαν ὅλοι ἀνθηροί.

Τὸν ἴδιον ΙΒ' αἰῶνα ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Ι. Κίνναμος ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ μεγάλος ἀριθμὸς Βλάχων ἐστάλη εἰς Οὐγγαρίνα ὑπὸ τὸν Λέοντα Βατάτζην.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Νιζήτας Ἀχομινάτος (Χωνιάτης) ἀναφέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ του «Τὰ τῆς Θετταλίας Μετέωρα ἃ νῦν Μεγάλη Βλαγία κυκλήσεται», ἐπίσης ὅτι οἱ Βλάχοι ἐπὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ συνέλαβον τὸν φυγάδα Ἀνδρόνικον.

Οἱ Πουκεβὶλ - Λήκ - Κοζινερὺ καὶ ἄλλοι, ἀναφέρουν ὅτι ἐδέσποζον τῆς Θεσσαλίας, τὰ ἴδια ὑποστηρίζει καὶ ὁ Μητροπολίτης Ξάνθης Ἰωακείμ Μαρτινός.

Ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος⁶ γράφει ὅτι αἱ νότιες περιοχὲς τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἦσαν γνωστὲς ὡς Μεγαλοβλαγία «ἐνεκεν τῶν ἐν αὐταῖς βλαγικῶν κοινοτήτων», οἱ δὲ Δεσπότες τῆς Ἑπείρου Ἀγγελοὶ ἔφερον καὶ τὸν τίτλον δεσπότης Μεγαλοβλαγίας.

Ὁ Ἀραβαντινός⁷ λέγει ὅτι οἱ Βλάχοι τῆς Παραπινδίου χώρας ἐπὶ Δεσποτῶν τῆς Ἑπείρου Θωμᾶ καὶ Ἰσαούλου (1367—1403) ἔπαιζον πρωτεύοντα ρόλον, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας οἱ κατοικοῦντες Βλάχοι ἦσαν οἱ τοῦ κοινοῦ τῶν Μαλακασίων.

4. Π. Ἀραβαντινός, Κουτσόβλαχοι, σ. 31.

5. «Μοσχόπολις».

6. Ἱστορία Ἑλλάδος τ. Ε', σ. 360.

7. Χρονόγραμμα Ἑπείρου 54.

Ὁ Σπ. Λάμπρου⁸ μνημονεύει τὸν Λαόνικον Χαλκοκονδύλην ὅστις ἀναφέρει ὅτι Βλάχοι κατώκουν εἰς τὸν Ταύγετον καὶ τὸ Ταίναρον τὸν ΙΕ' αἰῶνα.

Καὶ ἄς ἔλθωμεν εἰς τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας, Ἡπείρου, Θεσσαλίας, διὰ νὰ ἀποφύγουν σύγκρουσιν μὲ τοὺς Βλάχους ποὺ κατεῖχον τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις, παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς προνόμια, τὰ ὁποῖα οὗτοι κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν θέσαντας τὰς κοινότητάς των ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιλομήτορος (Βαλιδὲ Σουλτάνας).

Τὸ Μέτσοβον μάλιστα διὰ τοῦ τέκνου του Κ. Φλόκα ἐπέτυχε νὰ ἀποκτήσῃ τόσον εὐεργετικά προνόμια, ὥστε ἐπὶ ἓνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα μέχρι Ἀλῆ Πασᾶ νὰ εἶναι (μὲ πέντε γύρω του χωριά) μία αὐτοδιοικούμενη δημοκρατία.

Ὁ Σουλεϊμάν Β' (1520—1566) «παρὰ τοὺς μακροὺς πολέμους δὲν κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ὀρεινοὺς κατοίκους τῆς Πίνδου, Ὀλύμπου κλπ., δι' ὃ παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς εἶδος αὐτονομίας μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ σύνορά των ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν ληστῶν καὶ νὰ μὴ ἐνοχλοῦν τοὺς Τούρκους τῶν πόλεων»⁹.

Συνέπεια τῆς εὐνοϊκῆς κάπως μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τῶν κατακτητῶν Τούρκων ἐπέτυχον τὴν διατήρησιν τοῦ κτηνοτροφικοῦ των πλούτου καὶ τὴν πρὸς βορρᾶν καὶ νότον εἰσέτι ἐπέκτασιν καὶ ἐγκατάτασιν τῶν Βλαχικῶν οἰκισμῶν.

Ἔχομεν τὰς κάτωθι τρεῖς μορφάς:

α) Τοὺς ἀρχικοὺς Βλαχικοὺς ὀρεινοὺς οἰκισμοὺς (χωριά) τῆς Πίνδου, Ὀλύμπου, Γράμμου, οἵτινες ἦσαν ἀρχικῶς κτηνοτροφικοί. ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐν μέρει καὶ ἀστικοί.

Ὁ διάσημος Ρουμάνος Ἱστορικός Jorga ὑποστηρίζει ὅτι πατρίς τῶν Κουτσοβλάχων εἶναι ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία.

β) Τοὺς ἀμιγεῖς τοιοῦτους τοὺς ἐξ ἐπεκτάσεως τῶν ἀνωτέρω οἰκισμῶν προελθόντας τινὲς τῶν ὁποίων εἰς πολυανθρώπους πόλεις ἐξελίχθησαν καὶ οἵτινες εἶχον εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν ἀστικὴν τάξιν ἀνεπτυγμένην.

γ) Τοὺς ἀναμεικτους μὲ Ἑλληνοφώνους, (εἰς χωριά, πόλεις), οἱ Βλάχοι τῆς κατηγορίας ταύτης ἦσαν ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἐπαγγελματίαι, βιοτέχναι, ἔμποροι, ἐπιστήμονες.

Στερεὰ Ἑλλάς - Πελοπόννησος

Ἄς εἶδωμεν εἰς ποῖα διαμερίσματα, πόλεις, χωριά τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ἦσαν ἐγκατεστημένοι.

Καὶ περὶ τῶν ἐγκαταστάσεών των τούτων ἔχομεν ἀρκετὰς μαρτυρίας.

Ὁ Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς τὸ 1680 ἔγραψε τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα εἰς μίαν Ἀγγραφιώτικην βρύσιν, τὴν ὁποίαν οἱ Βλάχοι κάτοικοι τῶν Ἀγγράφων ὠνόμαζαν μὲ τὸ γλωσσικὸν των ἰδίωμα Φοντάνα = Βρύσι:

«Φοντάνα κιλήσκουσί με νῦν ἐγχώριοι ἄνδρες φωνῇ τῶν Λατίνων καὶ οὐκ Ἀχαϊδὴ φίλῃ».

Τὰ Ἀγγραφα δὲ τότε ὡς ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει (εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν) εἶχον 300 χωριά, καὶ ὁμιλοῦσαν Βλάχικα ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν.

Ὁ Σάθας¹⁰ γράφει ὅτι εἰς τὰ Σάλωνα ὑπῆρχον Βλαχοχώρια καὶ ὅτι «ὁ Κομνηνὸς ἐγείρας εἰς ἐπανάστασιν τὰ Βλαχοχώρια τῶν Σαλώνων ἠνώθη μετὰ τοῦ Καλπούζου καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ 1770 τὴν Λεϊβαδιάν»¹¹.

8. Ν. Ἑλληνομνήμων, τ. Β', σ. 502.

9. Χρ. Ἐνισχείδης, Πίνδος καὶ τὰ χωριά της, σ. 109.

10. Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σ. 192.

11. Δοκίμιον Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως σ. 493.

Ὁ δὲ Σέρβος Πατριάρχης Barkits ἔγραψε τὸ 1771 ὅτι εἰς τὸ Πασαλίκι τῆς Ὀχρίδος οἱ Βλάχοι ἦσαν πολυάριθμοι ὅσον καὶ οἱ Βούλγαροι.

Ὁ Δ. Αἰνιάν¹² ἀναφέρει ὅτι ἡ περιοχὴ Καρπενησίου καὶ Βελουχίου διατελοῦσε ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπὸ αὐτόνομον καθεστῶς ὡς συνέβαινε ἄλλως τε μὲ ὅλα ἀνεξαρτέτως τὰ Βλαχοχώρια.

Ὁ Φιλήμων¹³ γράφει: «Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐκίνησεν ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους κατὰ τῶν Βλαχοχωρίων τῆς Γκιώνας».

Κατὰ δὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὅτι τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Σπερχειοῦ, ἦσαν γνωστὰ ὡς Βλαχοχώρια.

Εἰς τὰ Βαρδούσια, Οἶτην, Γκιώναν, ὑπῆρχον Βλαχοχώρια (Ἀρτοτίνα, Κωστάρισα, Παληοκατούνα).

Ὁ Βλαχογιάννης γράφει «τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1829 ἡ συσταθεῖσα δημογεροντία κατέβη στὸ χωριὸ Φτέρη (Φθιώτιδος) καὶ ἡ δικαιοδοσία τῆς ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ Βλαχοχώρια καὶ πολιτοχώρια τοῦ κάμπου».

Ἐπίσης ὁ Βλαχογιάννης¹⁴ λέγει ὅτι στὴν Ἀμπλιανη τραγουδοῦσαν γιὰ τοὺς Βλάχους.

Ὁ Πονκεβίλ ἀναφέρει ὅτι τὸ 1812 στὸ Καρπενῆσι ἦσαν 600 οἰκογένειες Βλάχων καὶ 400 Ἀλβανῶν.

Ἡ δὲ Αἰτωλία μέχρι τὸ 1750 ἦτο Βλάχικη, ἔπειτα δὲ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως Γραικοβλάχικη.

Ἐπίσης λέγει ὅτι τὰ παλαιοχώρια μεταξὺ Ἀγράφων καὶ Ἀσπροποτάμου μιλοῦσαν τὴν Βλαχικήν. Ἀλλὰ ὁ Γάλλος ἐρευνητὴς πρὸς τὰ ἐπεσκέφθη τὸ 1856, τὰ βρῆκε Ἑλληνόφωνα.

Διὰ δὲ τὸν Ἀσπροπόταμον λέγει ὅτι εἶχε 32 χωριὰ πρὸς ὁμίλουν ὅλα τὴν Βλαχικήν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἦσαν μεγάλαι κομποπόλεις.

Ὁ δὲ Β. Σκουβαράς ὑποστηρίζει ὅτι τὸ Καρπενῆσι ὠνομάσθη ἐκ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ carpinis = σφενδαμνότοπος, μὲ τὴν ἐτυμολογίαν δὲ αὐτὴν συμφωνεῖ καὶ ὁ Π. Βασιλείου.

Κατὰ δὲ τὸν Σ. Λιάκον ὅτι καὶ στὰ γύρω χωριὰ ἦσαν 1.000 οἰκογένειες.

Ὁ Π. Βασιλείου¹⁵ γράφει ὅτι στὴν ἐπαρχίαν Καρπενησίου ὑπήγοντο 25 Βλαχοχώρια, αὐτὸ ἄλλως τε ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Ἀγία Παρασκευὴ ἡ ὑπὸ τῶν Βλάχων τιμωμένη, τιμᾶται εἰς πολλὰ χωριὰ (Σταυροπηγή, Ἀγία Παρασκευή, Κορίτσα, Μεγάλον Χωριό, Παπαροῦσι, Κεοασογῶρι).

Ὁ λόγιος Γερμανὸς περιηγητὴς Ραίγκαρντ¹⁶ μνημονεύει ὅτι εὗρεν Βλαχόφωνα χωριὰ εἰς Ἀχαρνανίαν (τὰ Σπολάιτο, Σουροβέλι, Ὀχτου, Κατσαρόν) κατοικούμενα ὑπὸ Ἀσπροποταμιτῶν Βλάχων.

Βλαχοχώρια δὲ ὠνομάζοντο καὶ τὰ χωριὰ τῶν δήμων Λωριαίων καὶ Κυτνιατῶν, Παρνασίδος, ἔχομεν δὲ καὶ χωριὰ Βλαχοκάτουρον (Δωρίδος), Βλαχομάνδρα (Ναυπακτίας).

Τὰ Βλαχοχώρια αὐτὰ τῆς Παρνασίδος ἐξηγέρθησαν τὸ 1821, βοηθήσαντα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς.

Κατὰ τῶν εἰς Γκιώναν κατοικούντων ἐπετέθη διὰ 3.000 ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, ἀναγκασθεὶς νὰ ζητήσῃ τὴν φιλίαν των, οὗτοι ὅμως διὰ τῶν ἀντιπροσώπων των ἀπήντησαν: «Τὸ ἔχουμε Ρωμέϊκο καὶ μὴ μᾶς φορτώνεσαι»¹⁷.

12. Ἄπαντα 1962.

13. Δοξίμον Ἱστορίας τ. Γ' σ. 362.

14. Μεγάλον Χρόνια, σ. 127.

15. Ὁδηγὸς Τουριστικὸς Εὐρυτανίας.

16. Ἐφημ. Παλλιγενεσία 18.1.1896—28.2.1896.

17. Μ. Ἐγκυκλοπαίδεια.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ὁσων ἀναφέραμεν περὶ ἐγκαταστάσεων Βλάχων εἰς Μάνην (Καμπούρογλου, Καννελίδης), ὁ Πουκεβίλ ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1828 ἦσαν Βλάχοι, τὸ ἴδιο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Κουζινερό ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἀλλὰ καὶ εἰς Μαντινείαν (Τεγέαν) ὑπῆρχαν Βλαχοχώρια, ὅπου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁμιλεῖτο ἡ Βλαχικὴ (Βλαχοκερασιά Μαντινείας - κάτοικοι Βλαχοκερασίτες), «Ἅγιος Πέτρος Κυνουρίας - Βλαχοπετρίτες), (Ἅγιος Ἰωάννης Ἀστρους - Βλαχογιαννίτες).

Ἐπὶ ἐπίσης χωριὰ τῆς Κορινθίας ἐλέγοντο Βλαχοχώρια μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐπίσης εἰς τὴν Γορτυνίαν ἔχομεν τὰ χωριὰ Βλάχοι, Βλαχοπτέρη, εἰς τὴν Πυλίαν τὸ Βλαχόπουλον, εἰς τὴν Λακωνίαν (Μυστρᾶ) τὸ Βλαχοχώρι.

Ἡπειρος

Εἶδομεν ἀνωτέρω τὴν ἐπέκτασιν τῶν Βλάχων μέχρι Ταυγέτου - Μάνης κλπ., ὥς ἔλθωμεν ὁμῶς νὰ εἶδωμεν καὶ τὴν πρὸς Ἡπειρον (Βορείαν καὶ Νοτίαν) τοιαύτην.

Ὁ Σπ. Λάμπρου¹⁸ μνημονεύει ὅτι ἡ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἰδρυθεῖσα Κορυτσᾶ ὀφείλει τὴν αὐξησίαν της εἰς τοὺς ἐκεῖ ἐγκατασταθέντας Βλάχους τὸ 1770 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μοσχοπόλεως καὶ Βιθυκουκίου¹⁹ καὶ ὅτι ἡ ἐμπορικὴ συνοικία Βαροῦσι κατοικεῖτο ὑπὸ Βλάχων.

Ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας²⁰ ἀναφέρει ὅτι εἰς τὰ Τύραννα πρὸ τοῦ 1928 ἐπεκράτει ἡ Βλαχικὴ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς.

Διὰ τὴν Ἡπειρον ὁ Πουκεβίλ λέγει ὅτι τὰ Τζουμέρκα καὶ τὸ Ραντοβίτσι ἐκατοικοῦντο ὑπὸ Βλάχων καὶ Γραικῶν, τὰ δὲ Χουλιαροχώρια ὅτι ἦσαν Βλαχόφωνα, τὸ ἴδιο γράφει καὶ ὁ Κασομούλης²¹.

Εἰς τὸ Κεφαλόβρυσον (Πωγωνίου) ὁμῖλουν Βλάχικα τὸ 1940.

Διὰ τὸ Ζαγόρι ἔχομεν πολλὰς πληροφορίας.

Ὁ Λήκ γράφει ὅτι τὸ 1818, ὅτε τὰ ἐπεσκέφθη, ὁμῖλουν τὴν Βλαχικὴν.

Ὁ Περραιβὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ φίλος του Κ. Ἀσώπιος ἐκ Γραμμένου Ζαγορίου τοῦ ἔλεγε ὅτι, ὅχι ὀλίγα χωριὰ τοῦ Ζαγορίου ἔπαυσαν νὰ ὁμιλοῦν τὴν Βλαχικὴν τῇ συστάσει τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, ἂν καὶ δὲν ἦσαν ὅλα βλαχόφωνα.

Ὁ Χασιώτης²² γράφει ὅτι τὸ Ζαγόρι ἐκατοικεῖτο τὸ 1865 ὑπὸ Ζαγορισίων καὶ Βλάχων, ἂν καὶ ὑπάρχουν τινες ὑποστηρίζοντες ὅτι ὅλο ἐκατοικεῖτο ὑπὸ Βλάχων, εἶχε δὲ χωριὰ Βλάχικα, τὰ (Τσεπέλοβον, Σκαμνέλι, Νεγάδες, Τσερνέσι, Μακρίνου, Φλαμπουράρι, Γρεβενίτι, Δόλιανη, Δραγάρι, Λιονίτσα, Λαῖστα, Ντομπρίνοβο, Βωβοῦσα, Μοναστήρι Βουτσᾶς).

Ὁ Ἀραβαντινός²³ μνημονεύει «τὰ ἐν τῇ Μαλακασιακῇ μερίδι χωριὰ τῶν Ζαγορίων ἐπὶ Δεσποτῶν Ἡπείρου καὶ πρώτων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ὁμῖλουν τὰ πλεῖστα τὸν ΙΕ' αἰῶνα τὴν Βλαχικὴν (Λοπρίνοβον, Λαῖστα, Τσερνέσι, Φλαμπουράρι, Δρεστενίκον, Νεγάδες, Τσεπέλοβον καὶ ἕτερα ἄλλα).

18. Ν. Ἑλληνομνήμων, τ. 10 σ. 381.

19. Πανδώρα, τ. 19 σ. 137.

20. Ἡπ. Χρ. 1928 σ. 61.

21. Στρατιωτικὰ ἐνθυμήματα, τ. Α' 104.

22. Χρυσάλις, τ. Δ' σ. 63, 43.

23. Χρον. Ἡπείρου, τ. Β', σ. 54, 55.

Τὰ ἴδια περίπου ἀναφέρει καὶ ὁ Χρ. Σούλης εἰς τὴν Μ. Ἑγκυκλοπαίδειαν ὅτι τὰ (Γρεβενίτι, Λεσενίτσα, Φλαμπουράρι, Τσερνέσι, Λαΐστα, Δοβρίνοβον, Τρίστενον, Δρεστενίκον) ὠνομάζοντο Βλαχοζάγορα.

Ὁ Μετσοβίτης Τρ. Μάρτας εἰς τὸ Ρωμαῖοι ἄποικοι (1860) γράφει, «τὸ Ζαγορίον ἐκ 40 χωρίων συνιστάμενον ὠμίλει Βλαχιστὶ μέχρι τοῦ 1777—1779».

Ὁ Ι. Λαμπρίδης²⁴ δὲν παραδέχεται τοῦτο ἀλλὰ παραθέτει πίνακα²⁵ μὲ τὰς βλαχικὰς οἰκογενεῖας τῆς περιφερείας Ζαγορίου τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀνερχομένης εἰς 1.694 ἐπὶ συνόλου 5.194, συνεχίζων γράφει ὅτι ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ἐκ 18.612 ἦσαν Βλάχικαι 3.241 καὶ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς περιφερείας Μαλακασίου 4.198 Βλάχικαι 1.547.

Κατὰ δὲ τὰς πληροφορίας τοῦ Βλάχου τῆς Πίνδου, τὰ Βλαχόφωνα χωριὰ ἦσαν 11, ὁ δὲ πληθυσμὸς τῶν ἦτο ἀνώτερος τῶν λοιπῶν ἐλληνικῶν, ἀνερχόμενος εἰς 15.000²⁶.

Προσθέτει δὲ ὅτι τὰ Ζαγοροχώρια, ἤκμαζον κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα πρωταγωνιστοῦντα ἐπὶ τῶν τότε Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου.

Καὶ ὁ Κρυστάλλης ἀναφέρει ὅτι στὴν ἐποχὴ του (1890) ἐπὶ 27.000 κατοίκων τῶν 46 χωρίων τοῦ Ζαγορίου οἱ 8.500 ἦσαν Βλαχόφωνοι, συμφωνῶν ἀπόλυτα μὲ τὸν Ι. Λαμπρίδην.

Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη ποὺ ἀναφέρουν ὁ Λαμπρίδης καὶ ὁ Κρυστάλλης, ἀφορᾷ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτε ἡ Βλαχικὴ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς, κατόπιν τῶν ἐπιμόνων συστάσεων καὶ προτροπῶν (πατρὸς Κοσμᾶ, Πατριαρχείου κλπ.).

Ἐπίσης ὁ Α. Baldacci²⁷ γράφει ὅτι τὸ 1896 «οἱ ἐν Ζαγορίῳ πολυάριθμοι βλαχικοὶ πληθυσμοὶ ἀποκλείνουν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι τὸ Μέτσοβον καὶ τὸ Συρράκον, εἶναι αἱ μᾶλλον συγκεντρωμέναι καὶ πυκναὶ ἀποικίαι τοῦ λαοῦ τούτου ἐν τῇ Βαλκανικῇ».

Καὶ πράγματι, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μεγάλων Βλαχικῶν πόλεων (Μοσχόπολις, Βιθινοῦκι κλπ.) κατὰ τὸ 1770, τὸ Μέτσοβον καὶ τὸ Συρράκον καὶ ὀλίγαι ἄλλαι πόλεις Βλάχων παρέμειναν, σήμερον δὲ μόνον τὸ Μέτσοβον μὲ 3.000 κατοίκους ἀμιγεῖς Βλάχους, ὁμιλοῦντας ἀκόμη τὴν Βλαχικὴν.

Θεσσαλία

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἦσαν καὶ πολλαὶ καὶ πολυπληθεῖς αἱ Βλαχικαὶ κοινότητες καὶ ἀποικίαι, «εἰδὶα περὶ τὸν Πίνδον»²⁸.

Ἐκτὸς τῶν συμπαγῶν κοινοτήτων τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ τῶν κλιτύων τῶν πηγῶν τοῦ Πηνειοῦ, καθὼς καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου (Λειβάδιον καὶ ἄλλων), ὑπῆρχον καὶ πολυπληθεῖς Βλάχοι ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς Θεσσαλικὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις.

Διὰ τὰ χωριὰ τοῦ Ἀσπροποτάμου ὁ Γάλλος ἐρευνητὴς Meuzen τὸ 1858 γράφει ὅτι ἦσαν 32, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ μεγάλα κωμοπόλεις, σχεδὸν πόλεις, ὅλα δὲ ὠμίλουν τὴν Βλαχικὴν.

Ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος εἰς τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλὸ σ. 99 τὰ ἴδια λέγει διὰ τὸν Ἀσπροπόταμον, ὥς καὶ διὰ τὰ Ἀγραφα.

24. Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα Μαλακασιακὰ Β' σ. 9.

25. Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, σ. 57.

26. Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα «Ζαγοριακά», τ. Α', σ. 7.

27. Ἐπετηρὶς Παρνασός, τ. Γ' σ. 155.

28. Κ. Παπαρηγόπουλος, Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. Ε', σ. 360.

Εἰς τὸν Βόλον τὸ 1878 ὑπῆρχε Βλαχομαχαλᾶς (Λαβλάχουλου = στὸν Βλάχο) ἡ σήμερον «Ἄλλη μεριά», ὅπου ἦσαν 600 οἰκογένειαι Βλάχων, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦ 1939 ὠμίλουν τὴν Βλαχικήν²⁹.

Ἀκόμη καὶ σήμερον ὁμιλεῖται, ὥς καὶ ἀπὸ μερικοῦς τῆς Μακρυνίτης, διὰ τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι ἰδρύθη ὑπὸ Βλάχων³⁰.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς Ραίγκαρνδ μνημονεύει τὴν Βλάχικην συνοικίαν τοῦ Βόλου καθὼς καὶ ὅτι εἰς τὸ ἔξω τοῦ Βόλου χωρίον Βαξὲ εὔρεν 50 οἰκογενείας Βλάχων³¹.

Εἰς τὸ Βελεστίνον εὔρεν τὸ 1896 καὶ ἐκεῖ Βλαχομαχαλᾶν μεγάλον (Βαροῦσι μαχαλᾶς) ἐκ Βλάχων ἐκ Περιβολίου, ἐξ ὧν κατάγεται καὶ ὁ Ρήγας³².

Ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον ὑπάρχει συνοικία καὶ ἀξιόλογος μερὶς Βλάχων, ἐπαγγελματιῶν, ἐμπόρων, ἐπιστημόνων, οἵτινες ὁμοίως ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Ρήγας ἦτο Βλάχος, δεικνύοντες τὰ ἐν τῇ Βλαχικῇ συνοικίᾳ θεμέλια τῆς οἰκίας του.

Ὁ Ραίγκαρνδ συνεχίζων λέγει ὅτι καὶ ἐν Λαρίσῃ εὔρεν δλόκληρον συνοικίαν Βλάχων, ἡ βλάχικη αὕτη συνοικία ὠνομάζετο «Πέρα Μαχαλᾶς»³³. Ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς ἀναφέρει ὅτι καὶ εἰς τὴν Τσαρίτσανην ἐπὶ 500 οἰκογενειῶν αἱ 250 ἦσαν Βλάχων, ἑλληνοφρονούντων, καὶ ὅτι πορευόμενος πρὸς τὰ Τέμπε εὔρε Βλάχους εἰς τὰ χωριά Τσιβάς, Σούφλαροι, Βαβά, Βασλάρ.

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι τὰ φημισμένα παρὰ τὰ Τέμπε Ἀμπελάκια ἦνθισαν ἀπὸ τὸ 1789—1811 μετὰ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν πλουσίων Μοσχοπολιτῶν Βλάχων, συνεπείᾳ τῆς καταστροφῆς τῆς Μοσχοπόλεως τὸ 1770 (ἐπὶ ἐπαναστάσεως τοῦ Ὁρλώφ).

Ὁ περιηγηθεὶς ὡσαύτως τὴν Θεσσαλίαν πρὸ τοῦ 1880 W. Chirol γράφει ὅτι ὁ Τύρναβος εἶχε 6.000 κατοίκους Ἕλληνας, Βλάχους καὶ Τούρκους, οἱ δὲ Βλάχοι εἶχον ἀρρενωπὸν πνεῦμα.

Ὁ Ἀν. Σπηλιωτόπουλος ἀναφέρει ὅτι τὸ 1905 ἀπετέλει Βλαχικήν πόλιν ὁ Τύρναβος.

Ἡ πλειονότης τοῦ Βλαχικοῦ στοιχείου φανεροῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βλάχου Νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ ἐκ Μετσόβου.

Ὁ Πουκεβίλ³⁴ γράφει ὅτι ὁ Ρούμελη Βαλεσι Σελὶμ πασᾶς ἐλθὼν εἰς Θεσσαλίαν παρέλαβεν ἀπὸ τὰς πεδιάδας Τρικάλων, Φαρσάλων, 400 γυναῖκας Βλάχων πρὸς μεταφροὰν τροφίμων εἰς τοὺς 2.000 Ἕλληνας χωρικοὺς τοὺς ἐργαζομένους μετὰ τῶν γυναικῶν των εἰς τὰ χαρακώματα.

Εἰς τὴν Ἀγυιὰν ὑπῆρχε Βλαχομαχαλᾶς πρὸ τοῦ 1854, ὅπου σήμερον ἡ συνοικία Ἀγίου Ἀντωνίου, συνοικισθεῖς ὑπὸ Περιβολιωτῶν³⁵.

Δυτικὴ Μακεδονία

Καὶ εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν ὑπῆρχεν ἀξιολογωτάτη ἐγκατάστασις Βλάχων εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ κοιλάδων χωριὰ τὰ ὁποῖα ἐπὶ μὲν τοῦ Βρανοῦντος παρουσιάζοντο ὡς συμπύκνωσις χωρίων, ἐπὶ δὲ τοῦ Γράμμου ἠριθμοῦντο εἰς εἰκοσιπεντάδα δλόκληρον³⁶.

29. Δ. Σισλιανός, Μακρυνίτσα, σ. 66.

30. Σ. Λιάκος, Καταγωγή Βλάχων σ. 79.

31. Ἐφημερὶς Παλλιγγενεσία 18.1—28.2.1896.

32. Ἐφημερὶς Παλλιγγενεσία 18.1.1896—28.2.1896.

33. Ἰωάν. Οἰκονόμου Λαρισσαίου ἐπιστολαὶ εἰσαγωγή.

34. Πουκεβίλ μετάφρ. Ζυγούρα, σ. 95.

35. Ἰωάν. Οἰκονόμου Λαρισσαίου ἐπιστολαὶ εἰσαγωγή.

36. Μ. Χρυσόχου, Κουτσόβλαχοι, σ. 38, 42.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις ὁμοίως ὑπῆρχον πολυπληθεῖς Βλάχοι. Ἡ Κοζάνη μέχρι Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ ἦτο καθαρὸ Βλαχοχώρι, ἡ δὲ περίφημος σχολή της μετὰ τὸ ὄνομα «Στοά», ἦτο ἔργον τῶν ἐν Πέστη Βλάχων Κοζανιτῶν³⁷.

Ἀλλὰ καὶ τὰ Γρεβενά, Νάουσα, Ἐδεσσα, Βέρροια καὶ κῶμαι τῆς περιοχῆς ἀπετέλουν Βλάχικους συνοικισμούς, λέγει ὁ Ἀν. Σπηλιωτόπουλος. Τοῦτο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Φαλτάιτς³⁸.

Ἐπίσης ὁ Ἀραβαντινὸς λέγει ὅτι ἡ Σιάτιστα ιδρύθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ Βλάχων ποιμένων τὸν ΙΒ' αἰῶνα³⁹.

Τοῦτο παραδέχεται καὶ ὁ Κουζενερό (πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς Θεσσαλονίκην), ὁ δὲ Πουκεβίλ προσθέτει ὡς ἐνδεικτικὸν τὸ ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκκλησία τῆς πόλεως εἶναι ἡ Ἀγία Παρασκευή (Ἑθνικὴ Ἀγία τῶν Βλάχων), καὶ ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μοσχοπόλεως τὸ 1770, ἐδέχθη πολλοὺς Μοσχοπολίτας.

Τὸ 1828 γενναίως ἀπέκρουσαν οἱ Βλάχοι κάτοικοι ἐπίθεσιν τοῦ λεηλατήσαντος τὴν Κοζάνην Ἀσλάμπεη, ἀκόμη καὶ τὸ 1885, ὅτε τὴν ἐπισκέφθη ὁ Σέρβος Γκόπτσεβιτς τὸ 1) 4 τῶν κατοίκων ἦσαν Βλάχοι. Εἰς τὰ Σέρβια τὸ 1896 τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἦσαν Τοῦρκοι, ὑπῆρχον ὅμως καὶ 100 οἰκογένειαι ἑλληνικαὶ καὶ 50 Βλαχικαί, ὅλοι ὅμως οἱ Ἕλληνες ὠμίλουν τὴν Βλαχικὴν. Εἰς τὴν Βέρροϊαν ὑπῆρχον 100 οἰκογένειαι Βλάχων⁴⁰.

Ὁ Μ. Χρυσόχοῦς⁴¹ γράφει ὅτι τὸ 1881 ἐπὶ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ Βερμίου ἀπὸ Βερροίας - Βοδενῶν ἐκατόκουν μόνον Βλάχοι.

Ὁ Σέρβος Πατριάρχης Βarkits ἔγραψεν τὸ 1771 ὅτι εἰς τὸ Πασαλίκι τῆς Ἀχρῖδος οἱ Βλάχοι ἦσαν πολυάριθμοι ὅσον καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ ὅτι ἡ Ἀχρὶς εἶχεν ἄνω καὶ κάτω συνοικίαν Βλάχων⁴².

Εἰς τὸ Μοναστήριον ἀναφέρεται ὅτι τὸ 1905 κατοικοῦσαν 20.000 Κουτσόβλαχοι ἐνθερμοὶ Ἕλληνες⁴³.

Πρὸ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ὅμως ἐμειώθη ὁ ἀριθμὸς των εἰς 4.000 ποὺ ἠσχολοῦντο μετὰ τὸ ἐμπόριον, ραπτικήν, χρυσοχοίαν, ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ τῆς πόλεως ἐλέγετο «Βλαχτσαρσί»⁴⁴, ὁ δὲ Φαλτάιτς εἰς τὴν Μ. Ἐγκυκλοπαίδειαν ἀναφέρει ὅτι εἶχεν ἰσχυροτάτην συντεχνίαν Βλαχοραφτάδων.

Εἰς τὴν Καστοριὰν γράφει ὁ Ὁρέστης Μακεδνός (Δραγούμης) μητρικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ, Βλαχικὴ καὶ Τουρκικὴ.

Ἡ ἐμπορικὴ συνοικία τῆς Καστοριᾶς (Βαροῦσι) ἦτο Βλαχικὴ λέγει ὁ Σ. Λιάκος, τὸ δὲ πλεῖστον τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας ἦσαν Βλάχοι, Γραικοί, Βούλγαροι⁴⁵.

Θεσσαλονίκη - Ἀνατολικὴ Μακεδονία - Κων)πολις

Ὁ Βέλγος Laveley ἔγραψεν τὸ 1888 ὅτι εἰς τὴν Θεσ)νίκην τὸν κύριον ὄγκον τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας ἀπετέλουν Βλάχοι (ἐκ Κρουσόβου, Μοναστηρίου, Κλεισούρας, Μοσχοπόλεως) καὶ ὅτι ὠμιλεῖτο περισσότερον ἡ Βλαχικὴ⁴⁶.

37. Σ. Λιάκος, Βλάχοι, σ. 14.

38. Καθημερινή 1.1.1939.

39. Π. Ἀραβαντινὸς Χρ. Ἡπ., σ. 151.

40. Ἐφημερὶς Παλιγγενεσία, ὡς ἄνωτέρω.

41. Ὡς ἄνωτέρω.

42. Περιοδικὸν Χρυσάλλις τ. Δ' (1867) σ. 569.

43. Ἐφημερὶς Ν. Ἡμέρα Τεργέστης 15)28.1.1905.

44. Ἀπ. Βακαλόπουλος, Ἱστορία Μακεδονίας.

45. Κ. Καπετανάκη Γεωγραφία Δ. CARPARI σ. 332.

46. Ἐφημερὶς Ἀλήθεια Θεσ)νίκης 1888.

Τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Θεσ)νίκη συνέκειτο ἐξ ἐξελληνισμένων Ἀρομού-
νων, οἵτινες εἶχον ἀποβάλλει ἐν μέρει τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν, ἀλλ' ἐν τοῖς διαμε-
ρίσμασι Ἀγίου Νικολάου, Ἀγίου Ἀθανασίου, Ἀγ. Θεοδώρων ὠμιλεῖται εἰσέτι ἡ
Βλαχική⁴⁷.

Ὁ μνημονευόμενος Ραίγκαρδ γράφει ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ ὅτι καὶ εἰς Σέρρας
εὔρεν 3.000 Βλάχους, ὅλους δὲ τοὺς διδασκάλους καὶ καθηγητὰς τῶν σχολείων Βλά-
χους ἐν Γερμανίᾳ σπουδάσαντας.

Εἰς Τσουμαγιὰν δὲν εὔρεν Ἑλληνας ἀλλὰ 1.000 Βλάχους, ἐπίσης Βλάχους εὔ-
ρεν εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιφερείας Γευγελῆς, οἱ ὅποιοι ἔλεγον ὅτι οἱ πατέρες τῶν
ἦλθον ἐκεῖ ἐκ Πίνδου καὶ Ὀλύμπου ἐπὶ Ἀλῆ.

Συνεχίζων λέγει ὅτι εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ κώμας τῆς Μακεδονίας εὔρεν νὰ
προΐστανται τοῦ Ἑλληνικοῦ κόμματος, Βλάχοι, ὁμολογοῦντες ὅτι εἶναι γνήσιοι Ἑλ-
ληνες.

Ὁ Κ. Λογοθέτης, ἱατρὸς⁴⁸, διευκρινίζει ὅτι ἐν Κάτῳ Τζουμαγιᾷ ὑπῆρχον 850
οἰκογένειαι, ἐξ ὧν 400 Βλαχικαί, 400 Ἑλληνικαί καὶ 300 Βουλγαρικαί.

Ἐπίσης ἀναφέρεται⁴⁹ ὅτι ἐκ τῶν 10.000 κατοίκων τῆς Κάτω Τζουμαγιᾶς, 8.000
ἦσαν Ἑλληνες καὶ Βλάχοι.

Καὶ ὁ Φαλτάιτς λέγει ὅτι Βλάχοι ἦσαν εἰς τὴν Τζουμαγιὰν καὶ Πορόϊα.

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς⁵⁰ ἐπίσης, ἀναφέρει ὅτι ὁ Περλεπὲς κατωκεῖτο ὑπὸ πολλῶν
Βλάχων, ἦσαν δὲ Βλαχόφωνα τὰ χωριά τῆς περιφερείας, (Ράχοβα - Ζελιάχοβα,
Πόρνα, Χωροβίτσα, Νούσκα).

Σημαντικαὶ παροικίαι Βλάχων ἦσαν καὶ εἰς Σέρρας, Δράμαν, Ξάνθην, Καβά-
λαν, Φιλιππούπολιν.

Ὁ Ἀθ. Ψαλίδας εἰς τὴν Γεωγραφίαν του ἀναφέρει ὅτι αἱ Σέρραι κατωκοῦν-
το τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀπὸ Βλάχους Μοσχοπολίτας.

Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν ἀναφερθεισῶν ἀνωτέρω πόλεων, καὶ εἰς τὴν Κων)λιν ὑπῆρ-
χε παροικία Κουτσοβλάχων ἔχουσα μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Σουλτάνου,
ὡς ἀσκοῦσα τὸ ἐμπόριον τῶν κρεάτων καὶ μάλιστα τῆς τροφοδοσίας τῶν Ἀνακτό-
ρων καὶ τοῦ στρατοῦ.

Τὸ δὲ Βλάχ σεράϊ παρὰ τὸ Φανάρι, ἦτο Μετόχι τῆς Μονῆς Μ. Σπηλαίου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον ἐπίσης πολλοὶ Βλάχοι ὡς μικροπωληταὶ κατὰ τὰ τέ-
λη τοῦ περασμένου αἰῶνος, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ μνημονευθεὶς Ραίγκαρδ συνήντησεν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, Παξοὺς ὑπῆρχον ἄλλοτε Βλαχοχώρια, ὡς θὰ
εἶδωμεν κατωτέρω, εἰς δὲ τὴν Κέρκυραν κατὰ τὸν Κρυστάλλην ἦτο Βλαχικὴ κοινό-
της εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, δημιουργηθεῖσα ἐκ Βλαχοφώνων ἐκ Ματσουκίου
(Τζουμέρκων).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Μεγα-
λοβλαχίας καὶ Μικρᾶς Βλαχίας ὑπῆρχον μικροὶ καὶ μεγάλοι συμπαγεῖς οἰκισμοὶ Βλά-
χων καὶ πόλεις ἀκόμη ἐπὶ τοῦ Πίνδου, Γράμμου, Βρανοῦντος, Ὀλύμπου, Βερμίου,
ὅπως καὶ ξεχωρισταὶ συνοικίαι (Μαχαλάδες).

Πολλοὶ τῶν ἀνωτέρω Βλαχομαχαλάδων διατηροῦνται ἀκόμη μέχρι σήμερον εἰς
ἀρκετὰς Θεσσαλικὰς καὶ Μακεδονικὰς πόλεις.

Εἰς τὰ Τρίκαλα ὑπάρχουν δύο Βλαχομαχαλάδες πολυπληθεῖς, τῶν Κουτσομη-
λίων ἐκ Βλάχων ἐκ Περιβολίου καὶ τῆς Ἀγίας Μονῆς ἐκ Σαμαριναίων, ὅπου διατη-
ροῦνται τὰ παλαιὰ ἥθη, ἔθιμα, καθὼς καὶ ἡ γλῶσσα.

47. Ἐφημερίς Παλιγγενεσία 8.2.1896.

48. Ἐφημερίς Νέα Ἡμέρα Τεργέστης 9.10.1896.

49. Μακεδονικὴ Ἐπετηρίς 1908, σ. 260.

50. Ἀραβαντινὸς Χρονογ. Ἡπείρου σ. 137.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Βλαχοφόνων χωριῶν καὶ πόλεων, ὁ Λήκ, ὁ γνωστὸς Ἄγγλος, ὁ περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἔτη 1805—1810, ὑπολογίζει αὐτὰ εἰς 500, προσθέτων ὅτι οὔτε ἓνα ἐξ αὐτῶν δὲν ἦτο μικρόν.

Καὶ ὁ Ἀθ. Ψαλίδας λέγει εἰς τὴν Γεωγραφίαν του ὅτι τὰ Βλαχοχώρια ἦσαν κωμοπόλεις.

Καὶ ὁρθῶς γράφουν ταῦτα, διότι τὸν ΙΘ' αἰῶνα ὅχι κωμοπόλεις, ἀλλὰ πόλεις ἦσαν τὸ (Μέτσοβον - Συρρόκον - Καλαρρύτες - Βλαχολεῖβαδον), ἀλλὰ καὶ μεγαλοπόλεις πρὶν κάταστροφῶν τὸ 1770 ἡ Μοσχόπολις μὲ 60.000 κατοίκους, τὸ Μπιθικοῦκι, Νικολίτσα, Ἰπποχία μὲ 25.000—30.000 κατοίκους⁵¹.

Ἦσαν δὲ πόλεις καὶ μεγαλοπόλεις αἱ ἀνωτέρω διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (μάλιστα μὲ πολιτισμὸν, παιδείαν καὶ κοινωνίαν ἀξιόλογον) καθ' ἣν σημαίνουσαι καὶ ἱστορικαὶ πόλεις Ἰωάννινα, Τρίκκαλα, Λάρισα δλίγας χιλιάδας κατοίκων εἶχον.

Προηγουμένως ἀναφέραμεν ὅτι ὁ Λήκ ὑπελόγιζε τὰ ὑπὸ Βλάχων κατοικούμενα χωριά καὶ πόλεις εἰς 500, ὁ ἀριθμὸς δὲ ἂν καὶ φαίνεται ὑπερβολικός, δὲν ἀπέχει τῆς ἀληθείας, ὥς θὰ εἶδωμεν ἀπὸ τὸν παρατιθέμενον κατάλογον (ἐξ ὧων στοιχείων διεσώθησαν καὶ περισυλλέξαμεν περὶ ὑπάρξεώς των ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς).

Ὁ κατωτέρω κατάλογος ὑπολείπεται μὲν κατὰ πολὺ τῶν 500 τοῦ Λήκ, δέον ὁμῶς ὅπως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λήκ μᾶς χωρίζουν 165—170 χρόνια, αἱ δὲ πληροφοριοδότηι μας συγγραφεῖς εἶναι ὅλοι τῶν μέσων καὶ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος (δηλαδὴ δύο καὶ τριῶν γενεῶν μετὰ τὸν Λήκ).

Δὲν πρέπει δὲ νὰ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι πολλὰ χωριά ἐξηφανίσθησαν, ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλα μετωνομάσθησαν, ἄλλα δὲ χωριά καὶ πόλεις πού σήμερον εἶναι μικτὰ ἐπὶ Λήκ, ἦσαν Βλαχοφωνα (πολλὰ Ζαγοροχώρια καὶ χωριά Ἀγράφων, Σιάτιστα, Γρεβενὰ κ.λ.π.).

Κατάλογος Βλάχικων πόλεων καὶ χωρίων

Τὰ στοιχεῖα τῶν κατωτέρω πόλεων καὶ χωρίων συνελέξαμεν ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς Π. Ἀραβαντινὸν (Χρονογραφία Ἠπειροῦ), Τρύφωνα Εὐαγγελίδην (Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας), Κ. Κρυστάλλην (Ἄπαντα), Ι. Λαμπρίδην (Ἠπειρωτικὰ μελετήματα), Δ. Χασιώτην (Διατριβαὶ - ὑπομνήσεις), Ν. Κασομούλην (Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα), Σ. Λιάκον (Βλάχοι), Τηλ. Κατσογιάννην (Βλάχοι), Α. Κεραμόπουλον (Κουτσόβλαχοι), Μ. Χρυσόχοον (Βλάχοι καὶ Κουτσόβλαχοι), Α. Βακαλόπουλον, Α. Ψαλλίδαν, Κ. Φαλτάιτς, Ι. Δραγοῦμην, ὡς καὶ ἀπὸ τὰς Ἑγκυκλοπαιδείας (Μεγάλην - Ἐλευθερουδάκη - Ἠλίου - Πάτση - Ἀμερικανικὴν κτλ.), Ἐφημερίδας, περιοδικὰ, χάρτας καὶ ἄλλας πηγὰς.

Ἀρζα (Μοράβα), Ἀρμάτοβον (Κονίτσης), Ἅγιος Δημήτριος (Κατερίνης), Ἀβδέλλα (Γρεβενῶν), Ἀραγάρι (Ζαγορίου), Ἀνήλιον (Μετσόβου), Ἀχρίς (Μοναστηρίου), Βιθυνούκιον (Μοσχοπόλεως), Βασταβέτσι (Ἀγράφων), Βετερνίκον (Ἀγράφων), Βουτονόσιον (Μετσόβου), Βριάσιον (Γρεβενῶν), Βραβονίτσα (Γρεβενῶν), Βωβοῦσα (Γρεβενῶν), Βλαχολεῖβαδον (Ὀλύμπου), Βροντοῦ (Ὀλύμπου), Βελίστενα (Ἀσπροποτάμου), Βενδίστα (Ἀσπροποτάμου), Βερτιάνικο (Γράμμου), Βίγλιτσα (Γράμμου), Βάλιανη (Γράμμου), Βρέσενα (Γράμμου), Βέλιτσα (Μοναστηρίου), Βλαχοκλεισούρα (Καστοριάς), Βραδέτον (Ζαγορίου), Βλαχοκατοῦνα (Κουρέντων), Βαλεσὰ (Ἀν. Μακεδονίας), Βυλάωρα (Ἀν. Μακεδονίας), Γρεβενίτι (Ζαγορίου), Γράμουστα (Μοσχοπόλεως), Γκοπέσιον (Μοσχοπόλεως), Γιακοθένσιον (Μοσχοπόλεως), Γράμποβον (Μοσχοπόλεως), Γκοτοβάσδα (Καλαμπάκας), Γαρδίκι (Ἀσπροποτάμου), Δέλβινον (Γρεβενῶν), Δραγάρι (Ζαγορίου), Δρεστενίκον (Ζαγορίου), Δοβρίνοβο (Ζαγορίου), Δόλιανη (Ζαγορίου), Δέντσικο (Κονίτσης), Δίστρα-

51. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία Ἠπειροῦ.

το (Κονίτσης), Δροσοπηγή (Φλωρίνης), Δάρζα (Γράμμου), Δολιανὰ (Ἀσπροποτάμου), Δραγοβίτσι (Ἀσπροποτάμου), Δομένικον (Τρικκάλων), Ἐλεύθερον (Κονίτσης), Ἐμπορίον (Καστοριᾶς), Ζάλοβον (Γρεβενῶν), Ζαμπατὸς (Γρεβενῶν), Ζιφτόπολις (Μοναστηρίου), Ζελιάχοβα (Ἀν. Μακεδονίας), Ζαβαλιάνη, Καστανιά (Ἀσπροποτάμου), Κότορι (Ἀσπροποτάμου), Κρανιά (Ἀσπροποτάμου), Καμνὰ (Ἀσπροποτάμου), Κλεινοβὸς (Καλαμπάκας), Κουτσούφλιανη (Καλαμπάκας), Κερασιά (Καλαμπάκας), Κάστρον (Γρεβενῶν), Κοσμάτι (Γρεβενῶν), Κηπουργιὸ (Γρεβενῶν), Κρανιά (Γρεβενῶν), Κυρακαλίτζα (Γρεβενῶν), Κουσχὸν (Γρεβενῶν), Καρατζόβα (Γρεβενῶν), Καστανιά (Γρεβενῶν), Κυρακαλή (Γρεβενῶν), Κουκλαῖοι (Καλαμπάκας), Κρούσοβο (Μοναστηρίου), Κρυσταλλοπηγή (Φλωρίνης), Καλόβια (Καστοριᾶς), Κιάφα (Γράμμου), Καλαρρύτες (Ἄρτης), Καπέσοβον (Ζαγορίου), Κουκούλιον (Ζαγορίου), Καβαλάρι (Ζαγορίου), Κοκκινοπλὸς (Ὀλύμπου), Καστανιά (Ὀλύμπου), Καραγκιὸλ (Ὀλύμπου), Κατούνα (Ἀγρᾶφων), Κούπα (Γευγελῇ), Λαῖστα (Ζαγορίου), Λιασκοβέτσι (Ζαγορίου), Λεσενίτσα (Ζαγορίου), Λινοτόπι (Μοσχοπόλεως), Λάγκα (Μοσχοπόλεως), Λεπενίτσα (Ἀσπροποτάμου), Λαβανίτσα (Γρεβενῶν), Λάβδα (Γρεβενῶν), Λιβάδια (Γευγελῇ), Λούμνιτσα (Γευγελῇ), Λουγούντσα (Γευγελῇ), Μέτσοβον, Μηλιά (Μετσόβου), Μοσχόπολις, Μηλοβίτσα (Μοναστηρίου), Μπουνχοβο (Μοναστηρίου), Μεγάροβον (Μοναστηρίου), Μπρινά (Μοναστηρίου), Μπελκαμένη (Φλωρίνης), Μπλάτσι (Καστοριᾶς), Μπούρα (Γρεβενῶν), Μαυραναῖοι (Γρεβενῶν), Μαυρονόρος (Γρεβενῶν), Μοναχῆτι (Γρεβενῶν), Μεσολοῦρι (Γρεβενῶν), Μαζρύνου (Ζαγορίου), Μπάγια (Ζαγορίου), Μποροβίκον (Καλαμπάκας), Μαλακάσι (Καλαμπάκας), Μουτσάρα (Ἀσπροποτάμου), Μουρίχοβον (Ἀγρᾶφων), Μηλιά (Κατερίνης), Μπράζια (Κονίτσης), Ματσούκι (Τζουμέρκων), Μπέλιτσα (Μοσχοπόλεως), Μπερισλάβ (Γευγελῇ), Μελένικον (Γευγελῇ), Νεγκοβάνη (Μοναστηρίου), Νέβεσκα (Μοναστηρίου), Νιζόπολις (Μοναστηρίου), Ντάρντα (Μοσχοπόλεως), Νίστα ἢ Νίτσα (Μοσχοπόλεως), Νικολίτσα (Μοσχοπόλεως), Νυμφαῖον (Φλωρίνης), Νεγάδες (Ζαγορίου), Ντόβριανη (Γρεβενῶν), Νεβίτοκα (Καστοριᾶς), Νεοχωρί (Ὀλύμπου), Νούσκα (Γευγελῇ), Νευροκόπιον (Γευγελῇ), Ξηρολίβαδο (Βερροίας), Ὁσάνη (Γευγελῇ), Πολένα (Μοσχοπόλεως), Πάδες (Κονίτσης), Παλιοσέλι (Κονίτσης), Πιλικάτες (Κονίτσης), Παλαιοχωρί Λαῖστα (Ζαγορίου), Πουλτζάρι (Ζαγορίου), Περιβόλι (Γρεβενῶν), Πύρρα (Ἀγρᾶφων), Περιοῦλι (Ἀγρᾶφων), Πετριάγκου (Ἀγρᾶφων), Παλαιοχωρί (Ἀγρᾶφων), Πάλτινον (Χασίων), Πορρόϊα (Ἀν. Μακεδονίας), Πόρνα (Ἀν. Μακεδονίας), Προσβάλα (Τζουμέρκων), Παλαιοχωρί (Τζουμέρκων), Πισοδέρι (Καστοριᾶς), Πετλεπές (Μοναστηρίου), Περίνι (Μοναστηρίου), Ριάχοβον (Γρεβενῶν), Ράχοβον (Ἀν. Μακεδονίας), Ρέσνα (Μοναστηρίου), Ρουκουτίνα (Μοναστηρίου), Συρράκον (Τζουμέρκων), Σκαμνέλι (Ζαγορίου), Σοποτέλι (Ζαγορίου), Σκληνιάσα (Ἀσπροποτάμου), Σαμαρίνα (Γρεβενῶν), Σίτιβον (Γρεβενῶν), Σπήλαιον (Γρεβενῶν), Σμίξι (Γρεβενῶν), Σαργαναῖοι (Γρεβενῶν), Σίπισκα (Μοσχοπόλεως), Στρούγκα (Μοσχοπόλεως), Στάρτσιστα (Ἀν. Μακεδονίας), Τσεπέλοβον (Ζαγορίου), Τσερνέσι (Ζαγορίου), Τζούρτζια (Ἀγρᾶφων), Τυφλοσέλι (Ἀγρᾶφων), Τότζι (Γρεβενῶν), Τζενεράδες (Καλαμπάκας), Τσοραναῖοι (Καλαμπάκας), Τρεστενίσι (Μοναστηρίου), Τσαρνοῦσι (Μοναστηρίου), Τύρνοβον (Μοναστηρίου), Ἄνω Τζουμαγιά (Ἀν. Μακεδονίας), Τσαρίτσανη (Θεσσαλίας), Φραγγάδες (Ζαγορίου), Φλαμπουράρι (Ζαγορίου), Φούρκα (Κονίτσης), Φτέρη (Ὀλύμπου), Φούστα (Γράμμου), Φράσταρη (Β. Ἠπείρου), Χρούπιστα (Καστοριᾶς), Χαλίσι (Ἀσπροποτάμου), Χριτζάδες (Καλαμπάκας), Χούμα (Ἀν. Μακεδονίας), Χωροβίτσα (Ἀν. Μακεδονίας).

Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ μνημονευθέντων Βλαχικῶν οἰκισμῶν καὶ τῶν εἰς τὰ ἰδιαίτερα κεφάλαια ἀναφερθέντων, ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων ἡ ὀνομασία τῶν ἦτο παράγωγος τῆς λέξεως Βλάχος.

Καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἔπαυσαν ὑπάρχοντες, ἄλλων τὰ ὀνόματα ἥλλαξαν, μερι-

κῶν δὲ ὡς τῶν κατωτέρω αἱ ὀνομασίαι διτηρήθησαν μέχρι σήμερον ὡς ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρομεν:

Βλάχοι (νῦν Χρυσοχώρι, Γορτυνίας), Βλαχορράπτης (Γορτυνίας), Βλαχοφτέρη (Γορτυνίας), Βλαχόπουλον (Πυλίας), Βλαχοχώρι (Λακωνίας), Βλαχαῖκα (Τροιζηνίας), Βλαχέρνα (Μαντινείας), Βλαχοκερασιά (Μαντινείας), Βλαχέικα (Πατρῶν), Βλαχιώτης (Ἐπιδαύρου), Βλαχοκάτουνον (Δωρίδος), Βλαχομάνδρα (Ναυπακτίας), Βλάχικα (Βάρης Ἀττικῆς), Βλάχικος (Φθιώτιδος), Βλαχιά (Χαλκίδος), Βλαχογιάννιον (Ἐλασσώνος), Βλαχάτανον (Δωδώνης), Βλαχέρνα (Ἄρτης), Βλαχώριον (Παραμυθιάς), Βλαχάτικα (Κερκύρας), Βλαχουλάτα (Κεφαλληνίας), Βλαχάτα (Κραναιάς Κεφαλληνίας), Βλαχάτα (Σάμης Κεφαλληνίας), Βλαχοπουλάτικα (Παξῶν).

Πληθυσμός

Ἄς ἔλθωμεν ἐν συνεχείᾳ (μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν Βλαχικῶν χωρίων καὶ πόλεων) νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ μὲ τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀνωτέρω Βλάχικων οἰκισμῶν τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, διότι παλαιότερα στοιχεῖα δὲν ἔχομεν.

Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν πληθυσμιακὴν κατάστασιν τῶν Βλάχων, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ὡς καὶ αἱ ἀπογραφαὶ πληθυσμοῦ, αἱ ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ τοῦ Πατριαρχείου, μᾶς δίδουν τὰ κάτωθι στοιχεῖα:

Ὁ Σέρβος Ἐθνολόγος καὶ γεωγράφος Τζβίγιτς λέγει ὅτι οἱ Βλάχοι κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦσαν πολυάριθμοι, κατὰ τὸ 1800 ἦσαν 500.000, τὸ δὲ 1918, ὅτε ἔγραψεν, ἡλαττώθησαν εἰς 150—160.000.

Ὁ Πουκεβίλ τὸ 1820 τοὺς ὑπελόγιζε εἰς 100.000.

Ὁ Ami - Boué τὸ 1848 εἰς 250—300.000.

Ἡ Τουρκικὴ ἀπογραφὴ τοῦ 1860—65 ἀπέδωσε 253.920 καὶ δὴ κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα (διοικητικὰ θέματα) ὡς κάτωθι:⁵²

Θέμα Ἰωαννίνων: (Ἐπαρχία Ἰωαννίνων 9.545, Κονίτσης 7.200, Μετσόβου 8.300, Γρεβενῶν 6.525). Σύνολον: 31.570.

Θέμα Αὐλῶνος: (Ἐπαρχία Αὐλῶνος 250, Μπερατίου 4.000, Σκραπάρι 200, Πρεμετῆς 2.500). Σύνολον: 6.950.

Θέμα Νέας Ἡπείρου: (Ἐπαρχία Κορυτσᾶς 4.500, Ὀπάρας 1.320, Ἀγρίδος 400, Δυρραχίου 2.000, Καβάγιας 2.200, Πεκίνη 1.000, Ἐλδασάν 800). Σύνολον: 12.220.

Θέμα Μακεδονίας: (Εἰς τὰς ἐπαρχίας Μπιτωλίων, Ἀνασελίτσης, Χροῦπιστας, Δεβέλης, Παρόβου, Μόκρας, Κριτσόβου, Καστοριάς, Πύλιζας, Πρεσπῶν, Σιατίστης, Κοζάνης, Σερβίων, Φλωρίνης, Σαριγιόλης). Βλάχοι 50.000.

Σατραπεῖα Θεσ)νίκης: Ἐπαρχίαι Θεσ)νίκης, Νιάουστας, Κυλινδροῦ, Στρωμνίτσης, Ροδοβισδίου, Γενιτσές, Δέριανης, Πλαταμῶνος, Κατερίνης καὶ ἄλλων. Βλάχοι 15.000.

Σατραπεῖα Σερρῶν: Ἐπαρχίαι Ζίχνας, Πράβιστας, Σαρισαμπάν, Καραγενιτσές, Γιουμουρτσίνας, Καβάλλας, Λίσσας. Βλάχοι 8.000.

Σατραπεῖα Θεσσαλίας: Ἐπαρχίαι Λαρίσσης, Τρικκάλων, Τυρνόβου, Καρδίτσης, Ἀγυιάς, Βόλου, Ἀλμυροῦ, Βελεστίνου, Φαρσάλων. Βλάχοι 21.000.

Σατραπεῖα Ἀδριανουπόλεως, Φιλιππουπόλεως: 20.000.

Σατραπεῖα Κων)λεως, Βοσπόρου, νήσων Ἑλλησπόντου: 17.000.

52: Περιοδικὸν Πανδώρα, τ. 20, σ. 94.

Σατραπεία Βουλγαρίας: Ἐπαρχίαι Σιλιστρίας 15.000, Ρουτσουκίου 20.000, Βυθίνης 10.000, Σόφιας 10.000, Σκοπίων 2.000, Βράνιας 5.000. Σύνολον ὡς ἐγράφη 253.920 Βλάχοι.

Ὁ Σεξεάν τὸ 1861 τοὺς ὑπελόγιζε εἰς 200.000.

Ὁ Γάλλος Μ. Εἰσοί ὅμως τὸ 1875 τοὺς ἀναβιβάζει εἰς 1.200.000 (Μακεδονία 450.000, Θεσσαλία 200.000, Ἡπειρος, Ἀλβανία 350.000, Θράκη 200.000).

Ὁ Δ. Φιλιππίδης, δημοσιογράφος, τὸ 1906 ὑπελόγιζε τοὺς μεταξὺ Κρουσόβου καὶ Γρεβενῶν Βλάχους εἰς 75.000.

Τὸ Πατριαρχεῖον Κων)λεως κατόπιν τῆς ἀξηθείσης Ρουμανικῆς προπαγάνδας πρὸς διεκδίκησιν τῆς διῆθεν μειονότητος τῶν Βλάχων καὶ τῆς δημιουργηθείσης συνεπείᾳ ταύτης ἀνατάραχῆς εἰς ὀρισμένα Βλαχόφωνα χωριά, συνεκέντρωσε τὸ 1906 τὰ κάτωθι στατιστικά στοιχεῖα περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἡπείρῳ Κουτσοβλαχικῶν ἐν γένει οἰκογενειῶν καὶ τῶν Ρουμανίζουσῶν τοιούτων⁵³.

Σύνολον Βλαχικῶν οἰκογενειῶν 27.369, ἐξ ὧν Ρουμανίζουσαι 2.969 (περὶ αὐτῶν ἀναλυτικῶς εἰς προσεχῆς κεφάλαιον).

Ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ Τοσίτσας⁵⁴ ὑπολογίζει τοὺς Βλάχους κατὰ τὸ 1940 εἰς 150—200.000 καὶ ἄλλους τόσους τοὺς ὀλίγον γνωρίζοντας τὴν Βλαχικὴν καὶ τοὺς μὴ χρησιμοποιοῦντας αὐτήν.

Τέλος, ὁ σύγχρονος Γάλλος Ancel τὸ 1948 τοὺς ἀναβιβάζει εἰς 500.000.

Ἄν ἐξετάσωμεν μετὰ προσοχῆς καὶ ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος τὰς ἀνωτέρω γνώμας καὶ τὰς ἐνεργηθείσας δύο ἀπογραφάς, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι:

Ὁ Σέρβος Τζίγιτς πλησιάζει κάπως τὴν ἀλήθεια διὰ τὸν Μεσαῖωνα, λέγων ὅτι ἦσαν πολυάριθμοι καθὼς καὶ διὰ τὸ 1800, παρουσιάζει ὅμως ἀδικαιολογήτως μειωμένον τὸν ἀριθμὸν των διὰ τὸ 1918.

Ὁ Πουκεβίλ σφάλλει σοβαρῶς ὑπολογίζων διὰ τὸ 1820 τοὺς Βλάχους εἰς 100.000, ἐνῶ μόνον αἱ καταστραφεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἀκμάζουσαι πόλεις κατὰ τὸ 1770 (Μοσχόπολις, Μπιθικουκι, Νικολίτσα, Ἰππιοχία) εἶχον ὡς ὁ Ἀραβαντινὸς 140.000 κατοίκους περίπου. Ὁμοίως σφάλλει καὶ ὁ Αμπνι - Βασέ διὰ τὸ 1848.

Ἐπίσης, ἡ Τουρκικὴ ἀπογραφὴ τοῦ 1860—65 δὲν ἀπέδωσε τὸν ὀρθὸν ἀριθμὸν κατοίκων, διότι οἱ Βλάχοι τῶν περιφερειῶν Ἡπείρου - Μακεδονίας εἰς ἃς εἶχε εἰσδίσει ἡ Ρουμανικὴ προπαγάνδα ἐξ ἀντιδράσεως ἐδηλοῦντο οἱ περισσότεροι ὡς Ἕλληνες καὶ οὐχὶ ὡς Βλάχοι.

Τοῦτο πασιφανὲς γίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἀντίστροφον συνέβη διὰ τὸ τμήμα τῆς Σατραπείας Βουλγαρίας, ὅπου δὲν ὑπῆρχε Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα, ἀπὸ διαστολὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐδηλοῦντο ὡς Βλάχοι ἀνελθόντες εἰς 62.000 κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπογραφὴν.

Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀπογραφὴ αὕτη δὲν συμπεριέλαβε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος (Αἰτωλίαν - Ἀκαρνανίαν κλπ.). Ἀλλὰ καὶ ὁ Σεξεάν ἔσφαλε ὑπολογίσας αὐτοὺς εἰς 200.000 τὸ 1861, ἐκτὸς ἂν ὑπελόγισε μόνον τοὺς ὁμιλοῦντας καὶ ὄχι τοὺς γνωρίζοντας καὶ μὴ ὁμιλοῦντας αὐτήν, ὅπως οἱ Βλάχοι τῶν πόλεων καὶ ὀρισμένων χωρίων (Ζαγόρι κλπ.).

Ὁ Εἰσοί ὑπερβάλλει τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸ ἔτος 1875, ἐνῶ θὰ ἦτο ἐντὸς αὐτῆς διὰ τὴν πρὸ τοῦ 1800 περίοδον.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου συγκεντρωθέντα στοιχεῖα διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρον τοῦ 1906 εἶναι ἐσφαλμένα διὰ τοὺς ἰδίους λόγους ποὺ ἀνεφέραμεν διὰ τὴν Τουρκικὴν τοιαύτην.

53. Ἐφημερὶς Φωνὴ Ἡπείρου 20.10.1906.

54. Ε. Ἀβέρωφ, Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα σ. 20, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα τῶν ξένων συγγραφέων.

Πολλοὶ τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων, καθὼς καὶ οἱ δύο ἀπογραφὰι τῶν Βλαχοφύλων πληθυσμῶν παρουσίασαν ἐλαττωμένον τὸν ἀριθμὸν τῶν Βλάχων, διότι ἀσφαλῶς δὲν συμπεριέλαβον τοὺς Βλαχοφύλους τῶν ἀστικῶν κοινοτήτων τῶν πόλεων.

Τοιαῦται δὲ κοινότητες ὑπῆρχον πολλαὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον διατηροῦνται εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν, ὡς εἰς Σέρρας, Δράμαν, Καβάλλαν, Καστοριάν, Ἐδεσσαν, Νάουσσαν, Βέρροιν, Κατερίνην, Γρεβενά, Λάρισσαν, Τύρναβον, Βόλον, Τρίκαλα, Καλδίτσαν, Καλαμπάκαν, Ἰωάννινα, Ἄρταν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, Θεσ)νίκην, Πειραιᾶ ὑπάρχει μεγάλος ἀριθμὸς Βλάχων ἐμπόρων, ἐπιστημόνων, ὡς καὶ μικρότερος ἀριθμὸς εἰς ἄλλα ἀστικά κέντρα.

Ὅρθην ἐκτίμησιν τοῦ πληθυσμιακοῦ ἀριθμοῦ τῶν Βλάχων διατυπώνει ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ - Τσιότσας (ὡς Βλάχος τὴν καταγωγὴν), ὑπολογίζων αὐτοὺς κατὰ τὸ 1940 εἰς 400.000, ἐξ ὧν 200.000 ὀμιλοῦν τὴν Βλαχικὴν, οἱ δὲ ἕτεροι 200.000 τὴν ἐννόουν χωρὶς νὰ τὴν ὀμιλοῦν.

Μὲ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ε. Ἀβέρωφ ἀπόλυτα συμφωνῶ, προσθέτων ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος διὰ σήμερον, 35 ἔτη βραδύτερον, ἔχει μειωθῆ καὶ μετὰ δύο γενεὰς εἶναι ἀμφίβολον ἂν θὰ ὀμιλεῖται.

Μείωσις πληθυσμοῦ

Ἡ μείωσις τοῦ Βλαχικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ὀφείλεται εἰς φυσικὰ αἷτια (ἐλάττωσιν γεννήσεων), ἀλλὰ εἰς κοινωνικὰ τοιαῦτα, καὶ κυρίως εἰς τὰ κάτωθι:

α) Εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν πίεσιν ἐπὶ τῶν Βλαχικῶν πληθυσμῶν, ὅπως παύσουν νὰ ὀμιλοῦν τὴν Βλαχικὴν ἐκ μέρους τοῦ Ἑθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ποῦ ἐπέτυχεν τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Βλαχικῆς ἀπὸ πολλὰ χωριά τῶν Ἀγρῶν, Ζαγορίου κλπ., τοῦ Πατριαρχείου, Διδασκάλων τοῦ Γένους (Ν. Δούκας), Ἱεραρχῶν (Ἰωαννίκιος, Μητροπολίτης Ἰωαννίνων), ἱερέων, δημοδιδασκάλων καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου, Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῶν σχολείων.

β) Εἰς τὴν βαθμιαίαν ἐγκατάλειψιν τῆς Βλαχικῆς ἐκ μέρους τῶν ἐγκατασταθέντων Βλάχων εἰς μέρη ὅπου ὀμιλεῖτο κυρίως ἡ Ἑλληνικὴ, λόγῳ στενῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ὀμιλούντων τὴν Ἑλληνικὴν.

γ) Εἰς τὸν διασκορπισμὸν τῶν κατοίκων ἐξ ἀνωτέρας βίας, διάλυσιν Βλαχοπόλεων (Μοσχόπολις, Βιθυνοῦζι, Νιζολίτσα, Σίτισσα, Λινοτόπι, Γράμμοστα καὶ δεκάδων χωρίων).

δ) Εἰς τὸ ὅτι οἱ Βῶχοι ἐθεώρουν τοὺς ἑαυτοῦς των (ἐξ ἀγνοίας) ὅτι ἦσαν ὑποδεέστεροι τῶν ὀμιλούντων τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ ἴδιοι ὀμιλοῦν καὶ ἀπὸ ἐντροπὴν ἔπαυον νὰ τὴν ὀμιλοῦν, συνάμα δὲ ἀπέφευγον νὰ λέγουν ὅτι εἶναι Βῶχοι.

Ἡ τάσις αὕτη ηὔξῃθη μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας ἀπὸ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτε ὑπὸ μερικῶν ἐσφαλμένως ἐκατηγορήθησαν ὡς Ρουμανίζοντες, ὡς θὰ εἶδωμεν εἰς τὸ περὶ Ἑθνικῆς συνειδήσεως κεφάλαιον.

Καὶ ἂν ὁμως παύσῃ ὀμιλουμένη ἡ Βλαχικὴ, ἡ προσφορὰ τῆς ἑλληνικωτάτης, ἐκπολιτιστικῆς, ρωμαλέας, εὐφυοῦς καὶ ἀνδρείας αὐτῆς φυλῆς, θὰ παραμείνῃ λαμπρὸν μετέωρον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους μετὰ τὴν παιδείαν τῆς, τὰς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως θυσίας τῆς καὶ τὰς μοναδικὰς πρὸς τὸ Γένος καὶ τὸ ἔθνος εὐεργεσίας τῆς.

Μεγάλῃ δὲ μερὶς τοῦ Θεσσαλικοῦ Ἡπειρωτικοῦ καὶ Δ. Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχει τὰς ρίζας τῆς εἰς αὐτήν.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΝΤΕ ΜΟΝΚΑΝΤΑ

Μετάφραση (ἀπὸ τὰ Ἰσπανικά):

ΜΑΓΙΑΣ - ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΟΥ

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΑΝΩΝ & ΤΩΝ ΑΡΑΓΩΝΕΖΩΝ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΙ

*Ὁ Ροκαφόρτ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἱνφάντη κερδίζει
τὴν Νόνη καὶ μὲ γενικὴ συμφωνία τῶν ἀρχηγῶν ἐγκαταλείπει
ἡ στρατιὰ τοὺς καταυλισμοὺς τῆς Θράκης καὶ ἀποφασίζει νὰ
περάσῃ στὴν Μακεδονία*

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ ἱνφάντη δὸν Φερνάντο στὴ στρατιὰ συνέτεινε στὸ νὰ περιπέσουν σὲ ἀπελπισία οἱ Ἕλληνες ποὺ πολιορκοῦντο καὶ μέσα σὲ λίγες μέρες παραδόθηκαν στὰ χέρια τῶν νικητῶν μὲ σοβαρὲς ἀπώλειες γιατί ἂν καὶ δὲν ἔχασαν τίς ζωὲς τους, ὅμως ἔμειναν χωρὶς τίς περιουσίες τους.

Ὑπέφερε ὅμως πιά τὸ στρατόπεδό μας ἀπὸ μεγάλη ἔλλειψη τροφίμων γιατί μετὰ ἀπὸ δέκα ἐπιδρομὲς στὰ περίχωρα τῆς Καλλίπολης, ὅλα πιά ἦταν ἐρημωμένα καὶ κατεστραμμένα. Γιατὶ τὰ πέντε τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὰ ἑπτὰ ποὺ παρέμειναν σ' αὐτὴ τὴν ἐπαρχία, συντηρήθηκαν ἀπὸ ὅ,τι ἡ γῆ, χωρὶς νὰ καλλιεργῆται, μπορούσε νὰ παράγῃ καὶ κανεὶς δὲν πλησίαζε τὰ δέντρα ἢ τ' ἀμπέλια, παρὰ μόνο γιὰ νὰ τοὺς πάρῃ τὸν καρπὸ. Τελευταῖα ἔλειψαν ἀκόμα κι' αὐτά, καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ψάξουν σὲ ἄλλες ἐπαρχίες γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ συντηρηθοῦν καὶ νὰ ζήσουν. Θὰ μπορούσε αὐτὸ νὰ ἔχῃ κάπως καθυστερήσει ἂν δὲν ἦταν οἱ ἐχθρότητες τοῦ Ἐντένσα καὶ Ροκαφόρτ ποὺ ἀκόμα βρίσκονταν σὲ μεγάλη ἔντασι καὶ δὲν ἀποφάσιζαν οὔτε νὰ κινηθοῦν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς διαμονῆς τους, οὔτε νὰ συνενωθοῦν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης ποὺ ὑπῆρχε καὶ στὶς δύο παρατάξεις καὶ τὸν φόβον ριζικῆς ρήξης. Αὐτὰ προξενοῦν οἱ δυσαρέσκειες καὶ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα ποὺ ἐμποδίζουν τὸ κοινὸ καλὸ καὶ προτιμοῦν νὰ χαθοῦν μαζὶ μὲ τὸν ἀντίπαλον παρὰ νὰ ζήσουν παραιτούμενοι ἀπὸ τίς τρελλὲς καὶ παράλογες φιλοδοξίες.

Ὅλοι εἶχαν τὴ γνώμην νὰ ἀπογυμνώσουν τὴν Καλλίπολη καὶ τοὺς λοιποὺς τόπους διαμονῆς τους καὶ σ' αὐτὸ συμφώνησαν καὶ οἱ ἀντίπαλοι ἀρχηγοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Τουρκόπουλους, καὶ γι' αὐτὸ παρακάλεσαν τὸν ἱνφάντη οἱ καλοὶ καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ πάθη νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ νὰ μὴν τοὺς ἐγκαταλείψῃ ὥς ὅτου ἐγκατασταθοῦν σὲ ἄλλη ἐπαρχία, γιατί κάτω ἀπὸ τὸ κύρος του καὶ τὸ ὄνομά του θὰ προχωροῦσαν ὅλοι πρὸ ἀσφαλεῖς καὶ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα θὰ μπορούσαν νὰ διευθετηθοῦν καὶ οἱ διαφορὲς τοῦ Ἐντένσα καὶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 632.

τοῦ Ροκαφόρτ. Ὁ Ἰνφάντης, ὄντας καλῶς, δέχτηκε. Κι' ἀπὸ ὅ,τι ἐγὼ καταλαβαίνω, λυπήθηκε τὸν Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ τὸν Φερράν Χιμένες ντὲ Ἀρένος, νὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ Ροκαφόρτ, τὸν ὁποῖον καθὼς φαίνεται μόνο ὁ σεβασμὸς γιὰ τὸν Ἰνφάντη συγκρατοῦσε καὶ δὲν ἔβαζε σὲ πράξη τὴν ἐκδικητικὴ του ἐνέργητικότητά, καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ κάνῃ μιὰ προσπάθεια μήπως καταφέρῃ νὰ ἐξομαλύνῃ αὐτὲς τὶς διαφορὰς καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ σὲ εἰρήνῃ καὶ ὁμόνοια, ὥστε ἐνωμένοι καὶ σύμφωνοι νὰ ἔχουν μεγαλύτερη πρόοδο, ἐλπίζοντας πάντα πὼς θὰ ὑποταχθοῦν στὸ βασιλιά παρ' ὅλο ποὺ τὸ εἶχαν ἀρνηθῇ ἄρχικά.

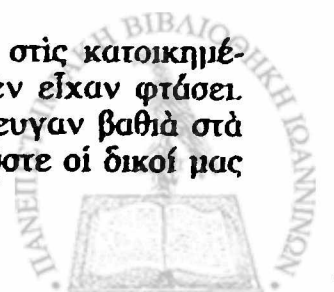
Κάλεσε ὁ Ἰνφάντης τοὺς κυριώτερους ἀρχηγοὺς τοῦ στρατεύματος καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου καὶ ἀφοῦ ἀποφάσισαν πᾶ νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη ποὺ κατεῖχαν στὴ Θράκη, ἐξαναγκασμένοι ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τροφίμων, σκέπτονταν τί δρόμο θὰ ἀκολουθοῦσαν καὶ πᾶ πόλῃ τῆς Μακεδονίας θὰ κατελάμβαναν. Ὑπῆρξαν διάφορες γνώμες καὶ τελικὰ ἡ καλλίτερη γνώμη θεωρήθηκε ἡ ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Χρυσούπολης ποὺ βρισκόταν στὰ ὅρια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας ἐπειδὴ ἀποτελοῦσε εἴσοδον εὐκόλῃ τῆς ἐπαρχίας καὶ καταφύγιον ἀσφαλὲς χωρὶς νὰ μπορεῖ ἡ ἀπὸ θάλασσα βοήθεια νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ ὥπως συνέβαινε μὲ τὴν Καλλίπολη ποὺ ὅταν λίγα πολεμικὰ κατεῖχαν τὸ στενὸ, ἐμπόδιζαν τὸ ἐλεύθερο ἐμπόριο ἀπὸ τὴ θάλασσα ποὺ τοὺς διευκόλυνε κάπως.

Διετάχθη ὁ Ραμὸν Μοντανέρ μὲ περίπου τριάντα ἔξη ἰσιοφόρα ποὺ διέθετε ἡ ἀρμάδα μας κι' ἀνάμεσά τους τέσσερις γαλέρες νὰ μεταφέρῃ τὶς γυναῖκες, τὰ παιδιὰ, τοὺς γέροντες διὰ θαλάσσης στὴν Χρυσούπολη, ἀφοῦ πρῶτα ἀπογυμνώσῃ ὅλους τοὺς τόπους διαμονῆς ποὺ σ' ἐκεῖνες τὶς ἀκτὲς εἶχαν οἱ δικοί μας, ὥπως ἡ Καλλίπολη, Νόνη, Πακτία, Μόδιο καὶ Μεγαρίδα.

Ὁ Ἰνφάντης καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ κανόνισαν τὴν ἀναχώρησιν ὡς ἑξῆς: Ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ροκαφόρτ μὲ τοὺς Τούρκους, τοὺς Τουρκόπουλους καὶ μὲ τὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ τῶν Ἀλμογαβάρων νὰ ξεκινήσῃ μιὰ μέρα πρὶν, ἀπὸ τὸν Μπερενγκέρ καὶ τὸν Φερράν Χιμένες, καὶ νὰ διατηρήσουν αὐτὴν τὴν διάταξιν στὸ δρόμο, ἀκολουθώντας πάντα ὁ Μπερενγκέρ τὸν Ροκαφόρτ μιᾶς ἡμέρας πορεία ἀπόστασιν κι' αὐτὸ ἔγινε γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν οἱ πιθανότητες ἀπὸ δυσἀρέσκειες ποὺ θὰ δημιουργοῦσε ὁ συγχρωτισμὸς ὅπου μοιραῖα πάντως στὸ ποῖός θὰ πάρῃ κάθε θέσιν, θὰ ἐρχόντουσαν στὰ χέρια. Μποροῦσαν χωρὶς κίνδυνον νὰ χωρίσουν τὶς δυνάμεις τους, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἐχθρὸς ἰσχυρὸς στὴν ὑπαιθρο γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ ξαφνικά, γιατί χωρισμένοι καθὼς θὰ ἦταν μὲ μιᾶς μέρας δρόμο, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ἀλληλοβοηθηθοῦν ἢν παρουσιάζονταν τέτοιοι ἐχθροί. Ἀλλὰ ὅσοι μποροῦσαν νὰ φέρουν ὅπλα φρόντιζαν περισσότερο νὰ ὀχυρωθοῦν μέσα στὶς πόλεις παρὰ νὰ βγοῦν νὰ προσβάλουν τὴ στρατιά μας, πράγμα ποὺ ὅσες φορὲς τὸ ἀποπειράθηκαν ἦταν γιὰ μοναδικὴ φθορὰ δική τους καὶ ὀδῶν δική μας.

Ἐνῶ βρίσκονταν ὅλοι συγκεντρωμένοι στὴν Καλλίπολη, ἀφοῦ ἄδειασαν ὅλες τὶς ἄλλες τοποθεσίες, ἔφυγε ὁ Ροκαφόρτ μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὸ δρόμον τὸν πιὸ κοντινὸ στὴ θάλασσα, καὶ τὴν ἐπομένη μέρα ἀκολούθησε ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ ὁ Ἰνφάντης καταλύοντας πάντα στὰ μέρη ποὺ ὁ Ροκαφόρτ ἐγκατέλειπε.

Ἀφοῦ πορεύθηκαν ἀρκετὲς μέρες, ἄρχισαν νὰ μπαίνουν στὶς κατοικημένες περιοχὰς τῆς ἐπαρχίας, ὅπου παλαιότερα τὰ ὅπλα τους δὲν εἶχαν φτάσει. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸν τρόμον τοῦ ὀνόματος τῶν Καταλανῶν ἔφευγαν βαθιὰ στὰ ἐσώτερα, ἀφήνοντας στὰ χωριὰ τρόφιμα σὲ μεγάλη ἀφθονία, ὥστε οἱ δικοί μας

περνούσαν πολὺ ἄνετα καὶ χωρὶς καιμιά φθορά, ἐνῶ ὥς τώρα πίστευαν πὼς δὲν θὰ ἔχουν μὲ τί νὰ ζήσουν.

Αὐτὴ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη ἐπιχείρηση: Ἡ εἰσβολὴ οὐδὲ χώρα καὶ ἐπαρχίες ἄγνωστες χωρὶς πούθεν νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ χωρὶς κανέναν ἄρχοντα φίλο. Ἡ ἐκστρατεία τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων ποὺ ἀφηγεῖται ὁ Ξενοφών, ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ποὺ φημίζονται στὴν ἀρχαιότητα. Ἀλλὰ πάντα οἱ Ἕλληνες ἀπέβλεπαν στὸ τέλος νὰ φθάσουν στὴν πατρίδα τους καὶ μὲ πόλεμο διέσχισαν ἐπαρχίες καὶ ἔθνη ξένα. Ἀλλὰ οἱ Καταλανοὶ γιὰ μόνη κατάληξη αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ εἶχαν ὄχι τὴν ἀνάπαυση στὴν πατρίδα τους, ἀλλὰ τὴν κατάληψη μιᾶς πόλης μεγάλης καὶ ἰσχυρῆς ποὺ ἀποφάσισαν νὰ κυριεύσουν φεύγοντας ἀπὸ τὴν Καλλίπολη καὶ στὸ τέλος ἐνὸς κάματος καὶ μεγάλου κινδύνου θὰ ἦταν ἡ ἀρχὴ ἐνὸς ἄλλου μεγαλυτέρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ LII

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἰνφάντη καὶ τοῦ Μπερενγκέρ φθάνει τὴν ὀπισθοφυλακὴ τοῦ Ροκαφόρτ καὶ σχεδὸν περιπλέκονται σὲ μάχη. Ὁ Ροκαφόρτ σκοτώνει τὸν Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ ὁ φερρὰν Χιμένες ντὲ Ἀρένος γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν ἴδιο κίνδυνο πέφτει στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων

Ἐφθασε ὁ Ροκαφόρτ μὲ τὴ στρατὰ του σ' ἓνα χωριὸ δυὸ μέρες δρόμο ἀπὸ τὴ Χρυσούπολη, ποὺ βρισκόταν σὲ μιὰ πεδιάδα εὐφορὴ γεμάτη σπαρτὰ καὶ νερά μὲ τὰ σπῖτια ἄδεια ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ γεμάτα ψωμὶ καὶ κρασί κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα πράγματα, ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ἀλλὰ σὰν δῶρα γιὰ γλέντι. Ἐμείναν περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ταίριαζε σὲ στρατιῶτες λογικοὺς καὶ πειθαρχικοὺς. Πλησίαζε τὸ μεσημέρι κι' ἀκόμα δὲν εἶχαν ξεκινήσει γιατί εἶχαν οἱ στρατιῶτες σκορπιστῇ σ' ἐκείνη τὴν πεδιάδα μὲ τοὺς καρποὺς ποὺ εὗρισκαν στὰ δέντρα καὶ δὲν μπορούσαν νὰ συγκεντρωθοῦν νωρίτερα. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰνφάντη ποὺ τὴν ὀδηγοῦσε ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα, ξεκινώντας νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι συνήθιζε, ἔφθασε τὴν ὀπισθοφυλακὴ τοῦ Ροκαφόρτ.

Γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν λαύρα τοῦ ἡλίου ξεκίνησαν πρὶν ἀπὸ τὸ χάραμα καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν βρέθηκαν μπροστὰ στοὺς ἄνδρες τοῦ Ροκαφόρτ.

Ἀλλάζοντας βάρδια ἡ ὀπισθοφυλακὴ καὶ βλέποντας τόσο κοντὰ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Μπερενγκέρ, νόμιζαν πὼς ἦρθαν νὰ τοὺς χτυπήσουν. Χτύπησε συναγερμὸς μὲ μεγάλη σύγχυση καὶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἐνὸς μὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴ τοῦ ἄλλου συγκρούστηκαν.

Ὁ Ροκαφόρτ ἐν τῷ μεταξύ, ἀναγνωρίζοντας τὸ στρατὸ τοῦ ἀντιπάλου του, θεώρησε βέβαιο πὼς ἐρχόταν ἀποφασισμένος νὰ βάλῃ σὲ πράξη κάποια κακὴ πρόθεσή του, γιατί δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἄλλος ὁ λόγος ποὺ θὰ ἀνάγκασε τὸν Μπερενγκέρ νὰ πατήσῃ τὴ συμφωνία χωρὶς πρῶτα νὰ εἰδοποιήσῃ. Ἕνας ἄνθρωπος καχύποπτος ποτὲ δὲν συζητᾷ οὔτε σκέπτεται αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ τοῦ βγάλῃ τὶς ὑποψίες, παρὰ μόνον αὐτὸ ποὺ θὰ τοῦ τὶς αὐξήσῃ. Ὁ Ροκαφόρτ δὲν λογάριεσε τὴν ἀπροσεξία του καθυστερώντας τὴν ἀναχώρησή του ὥς τὸ μεσημέρι, παρὰ θυμῆθηκε πὼς ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα βρέθηκε ἐκεῖ πολὺ νωρίτερα.

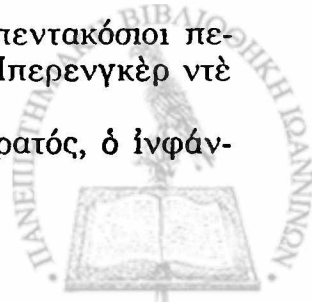
Ἐπὶ τέλους, εἴτε γιὰ τὸ σκέφθηκε ἔτσι, εἴτε ἀδράχτηκε ἀπὸ τὴν εὐκαιρία νὰ συμπλακῇ μαζί του, διέταξε τὸ στρατό του νὰ ἱππεύσῃ, ἔκανε κι' αὐτὸς τὸ ἴδιο ὀπλισμένος μὲ ὅλη του τὴν ἐξάρτηση καὶ ξεκίνησε μὲ μεγάλη μανία ἐναντία στὸ στρατὸ τοῦ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα, στὸν ὁποῖον οἱ δικοὶ του εἶχαν κι' ὅλας ἐπιτεθῇ, δίνοντας μιὰ σκληρὴ καὶ αἱματηρὴ μάχη. Ἐφθασε ἐπίσης εἰδοποίησις στὸν ἰνφάντη καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς γιὰ τὴν ἀταξία ποὺ ἐπικράτησε. Βγῆκε ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα πρῶτος μὲ τ' ἄλογο ξαρμάτωτος, μόνο μὲ ἓνα μικρὸ δόρυ, σὰν πρόσωπο μὲ τὸ περισσότερο κύρος γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς δικούς του καὶ νὰ τοὺς ἀποτραβήξῃ. Ὁ Γκισιμπέρ ντὲ Ροκαφόρτ, ἀδελφὸς τοῦ Μπερενγκέρ ντὲ Ροκαφόρτ καὶ ὁ Δαλμάος ντὲ Σὰν Μαρτὶν ὁ θεῖος του, εἶδαν τὸν Μπερενγκέρ ποὺ ριχνόταν στὸν κίνδυνο τῆς ἀψιμαχίας καὶ εἴτε γιὰ τὸν φόβον πὺς ἐμψύχωνε τὸ στρατό του ἐναντίον τους, ἢ μᾶλλον, πρᾶγμα ποὺ εἶναι καὶ πιθανώτερο, ἐπωφελοῦμενοι τῆς εὐκαιρίας νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν κακία τους καὶ νὰ ἀπαλλάξουν τὸν ἀδελφὸ ἀπὸ τὸν ἀντίζηλο ὁ Γκισιμπέρ καὶ ὁ Δαλμάος στράφηκαν συγχρόνως ἐναντίον του. Ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα, ὄντας ἀθῶος καὶ καλὸς ἱππότης, βλέποντάς τους νὰ κατευθύνωνται πρὸς αὐτὸν τοὺς ρώτησε: «Τί συμβαίνει φίλοι;» Ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ τὸν πλήγωσαν μὲ τὶς δυὸ λόγχες τους, ὥστε ἐκεῖνος ὁ ἀνδρεῖος καὶ ἀτρόμητος ἱππότης ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογο νεκρὸς χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ ἀμυνθῇ, ἀφοῦ ἦταν ξαρμάτωτος ἀφύλακτος ἀνάμεσα σὲ φίλους. Ἀναψε ζωηρότερη μάχη μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μπερενγκέρ καὶ οἱ Ροκαφόρτ ξεθυμαίνανε τὴν ἐκδίκησίν τους σκοτώνοντας πολλοὺς ἀπὸ τὴν παράταξίν του. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μεγαλύτερη σκληρότητα ἀπὸ τὸ νὰ ἔχῃ νικήσῃ καὶ σκοτώσῃ τὸν ἀντίπαλό σου καὶ μετὰ νὰ σφαγιάζῃ καὶ νὰ κομματιάζῃ τοὺς νικημένους ἀπ' τοὺς ὁποῖους δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξῃ ἀντίσταση μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τῆς κεφαλῆς, ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ προσχωρήσουν στὸν Ροκαφόρτ καὶ νὰ τεθοῦν σὲ διαταγὴς του. Ἀλλὰ ἡ ὑπεροψία καὶ ἡ ἀλαζονεία τους ὑπῆρξε τόση ποὺ δὲν πολεμοῦσαν πιά τοὺς ἐχθρούς τους ἀλλὰ τὴν ἴδια τους τὴ ψυχὴ καὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Τουρκόπουλους νὰ ἀφανίσουν ἀπάνθρωπα ὅλους τῆς παράταξης τοῦ Μπερενγκέρ χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως ἐξαίρεση.

Ὁ Φερράν Χιμένες ντὲ Ἀρενὸς μὲ τὴν ἴδια ἀνεμελιά τοῦ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα προχώρησε ξαρμάτωτος καὶ ἀποτραβοῦσε τὸ στρατό του, ὅταν ἔμαθε γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Μπερενγκέρ κι' ἀκόμα πὺς ἐπίμονα ἔψαχναν νὰ τὸν βροῦν νὰ τὸν σκοτώσουν. Κι' ἔτσι μὲ λίγους στρατιῶτες ποὺ μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ τραβήξῃ μαζί του, βγῆκε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καὶ θεώρησε πῶς ἀσφαλὲς νὰ παραδοθῇ στοὺς Ἑλλήνες παρὰ στὸν Ροκαφόρτ. Ὑπῆρχε ἐκεῖ κοντὰ ἓνα φρούριο ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ ἐγγύηση ἀσφαλείας ὅτι θὰ παρουσιάζοταν μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο.

Ὁ ἰνφάντης γιὰ νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ προστατέψῃ τὸ στρατὸ τῆς παράταξης τοῦ Μπερενγκέρ, βγῆκε πάνοπλος μὲ μερικοὺς ἱππότες ποὺ τὸν ἀκολούθησαν καὶ ἀντιμετώπισε ἀνδρεῖα τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Τουρκόπουλους ποὺ ὑποκινημένοι ἀπὸ τὸν Ροκαφόρτ περνοῦσαν τὰ πάντα στὸ σπαθί. Τόση ἀπῆχηση εἶχε ἡ παρουσία τοῦ ἰνφάντη, ποὺ ὁ Ροκαφόρτ πηγαίνοντας στὸ πλευρό του, γιὰ τὸ οἱ Τούρκοι δὲν λογάριζαν ἀπὸ σεβασμό, ἀποτράβηξε τὸ στρατό του ἀφοῦ πιά εἶχε τόσο ἄπιστα σκοτωθῇ ὁ Μπερενγκέρ καὶ τόσοι στρατιῶτες τῆς παράταξίν του.

Ἀπόμειναν νεκροὶ στὴ μάχη ἑκατὸν πενήντα ἄλογα καὶ πεντακόσιοι πεζοί, ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἀνῆκε στὴν μεριά τοῦ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ τοῦ Φερράν Χιμένες ντὲ Ἀρενός.

Ὅταν καταλάγιασε ἡ ὀχλαγωγία καὶ ἀποτραβήχτηκε ὁ στρατός, ὁ ἰνφάν-

της και ὁ Ροκαφόρτ ἔφθασαν μαζί στὸν τόπο ὅπου εἶχαν τὸ σῶμα τοῦ Μπερενγκέρ ἀπλωμένο. Ξεπεζεύοντας ὁ ἰνφάντης κι' ἀγκαλιάζοντας τὸν νεκρό, λέει ὁ Μοντανέρ, πὺς ἔκλαψε πικρὰ καὶ πὺς τὸν ξαναγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε περισσότερο ἀπὸ δέκα φορές, καὶ ἦταν τόσο καθολικὴ ἡ λύπη ποὺ ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ του ἔκλαψαν. Στράφηκε ὁ ἰνφάντης πρὸς τὸν Ροκαφόρτ καὶ μὲ λόγια τραχιὰ τοῦ εἶπε πὺς τὸν θάνατο τοῦ Μπερενγκέρ κακὰ τὸν κατεργάστηκε κάποιος προδότης. Καὶ ὁ Ροκαφόρτ μὲ λόγια γεμάτα ταπεινώσυνη ἀπάντησε πὺς ὁ ἀδελφός του καὶ ὁ θεῖος του δὲν τὸν ἀναγνώρισαν μέχρι ποὺ τὸν πλήγωσαν. Μ' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἀρκεστῇ ὁ ἰνφάντης ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀνάλογη ἰσχὺ γιὰ νὰ τιμωρήσῃ ἓνα τέτοιο τὸλμημα καὶ ἀναμφίβολα θὰ τοῦ ἔδινε κάποιον μάθημα ἂν δὲν βρισκόταν μὲ τόσο λίγο στρατό.

Γιὰ νὰ ταφῇ καὶ τιμηθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Μπερενγκέρ, διέταξε νὰ παραμείνῃ ὁ στρατὸς δυὸ μέρες γιὰ νὰ κἀνῃ ὅ,τι μπορούσε. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Τὸν ἔθαψαν σὲ ἓνα ἐρημιοκλῆσι τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐκεῖ κοντά, στὸ βωμιό. Μνήμη πρόθυμο ἀλλὰ ἀνάξιο γιὰ τέτοιο νεκρό, ἂν σκεφθοῦμε πόσο ταπεινὴ τοποθεσία ἐλάχιστα γνωστὴ ἦταν αὐτῇ ποὺ τὸν ἄφησαν, ἀλλὰ ξακουστὴ καὶ φημισμένη πιά ὄντας καταμεσίς στις ἐχθρικές ἐπαρχίες κι' ἡ ἐπιγραφή κι' ὁ τάφος εἶναι ἡ ἴδια ἡ φήμη ποὺ διατηρῇ κι' ἐπεκτείνει τὴν μνήμη τῶν διαπρεπῶν ἀνδρῶν, ποὺ στερήθηκαν ἓνα λαμπρὸ μνημεια στὴν πατρίδα τους, γιατί χάθηκαν σὲ χώρα κερδισμένη καὶ κυριευμένη ἀπὸ τὴν ἀνδρεία τους.

Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχε ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα εὐγενεστάτης καταγωγῆς καὶ περίφημος γιὰ τοὺς ἄθλους του, ποὺ καὶ γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ τὸν τίμησαν βασιλιάδες δικοὶ καὶ ξένοι.

Στὰ πρῶτα του χρόνια ὑπηρέτησε τοὺς ἄρχοντές του, πρῶτα στὴν Καταλονία, μετὰ στὴν Σικελία, μὲ καλὴ φήμη, ὅπου κέρδισε φίλους καὶ περιουσία γιὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ δρόμο ποὺ ἡ τύχη τοῦ πρόσφερε γιὰ νὰ μεγαλυνθῇ καὶ νὰ πετύχῃ θέσιν ἀνάλογη τῆς ἀξίας του. Καὶ στὴν πατρίδα του κατεῖχε μεγάλῃ θέσιν, ἀλλὰ ὅχι τόση ὥση τὸ γενναιόψυχο πνεῦμα του καὶ τὸ ἀνδρεῖο ἄξιζε σὲ τόσο στενὰ ὅρια, ὅπως τῆς βαρωνίας ποὺ σήμερα ὀνομάζουμε ντὲ Ἐντένσα. Διέθετε ὁ Μπερενγκέρ εὐψυχία καὶ γενναιότητα στοὺς μεγαλύτερους κινδύνους, ἀντοχὴ στὴν κούραση, σταθερότητα σὲς ἀποφάσεις, τὸ ἴδιο φημισμένος γιὰ τὶς τόσο ἀποδοτικὲς ἐπιτυχίες του, ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἀτυχίες, ἀφοῦ στὴ μέση τῆς δόξας του ὑπέφερε μιὰ μακροχρόνια καὶ βασανιστικὴ αἰχμαλωσία καὶ μόλις λευτερώθηκε καὶ ἐπέστρεψε στοὺς δικούς του, ὅταν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἡ τύχη τοῦ δεικνόνταν εὐνοϊκὴ, δολοφονήθηκε μὲ προδοσίᾳ στὰ χέρια τῶν φίλων του, τῇ στιγμῇ ποὺ ἀνέτειλαν οἱ μεγαλύτερές του ἐλπίδες.

Ὁ ἰνφάντης ὅταν καταλάγιασε ἡ ἀναταραχὴ, ἔστειλε νὰ καλέσῃ τὸν Φερράν Χιμένες, λέγοντάς του πὺς μπορούσε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀσφαλῆς μὲ ἐγγύηση τὸν λόγο του. Τοῦ ἀπάντησε νὰ τὸν συγχωρήσῃ ἀλλὰ πιά δὲν εἶχε τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς διαταγές του, γιατί εἶχε προσφερθῇ νὰ παρουσιαστῇ μπρὸς στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο μὲ ὅλη του τὴν ἀκολουθία. Ὁ ἰνφάντης δέχτηκε τὴν ἀπάντησή του καὶ ὁ Φερράν Χιμένες ἀφοῦ συγκέντρωσε τοὺς δικούς του, ἔφυγε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ὁ Ἀνδρόνικος τὸν δέχτηκε μὲ ἐκδηλώσεις μεγάλῃς εὐχαρίστησης ποὺ εἶχε ἔρθει νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ καὶ γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ τοῦ ἔδωσε γιὰ γυναῖκα του μιὰ ἐγγονή του χήρα μὲ τὸ ὄνομα Θεοδώρα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγαδούκα ποὺ παλιὰ τὸ εἶχε ὁ Ρογήρος κι' ἀργότερα ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ ὁ Φερράν Χιμένες ἀπόμεινε ὁ πιὸ τυχερὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχηγούς αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας καὶ ὁ μόνος ποὺ γλύτωσε τραγικὸ θάνατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ LIII

Ἀφήνει ὁ Ἰνφάντης τὴν στρατιά μας καὶ παίρνει μαζί του καὶ τὸν Μοντανέρ ἀφοῦ προηγουμένως παρέδωσε τὴν ἀρμάδα

Στὸ διάστημα ποὺ ὁ Ἰνφάντης καθυστέρησε στὸν τόπο ποὺ σκότωσαν τὸν Μπερενγκέρ, ἔφθασαν οἱ τέσσερις γαλέρες του μὲ τοὺς πλοιάρχους τοὺς Δαλμῆο Σερράν ἱππότη καὶ Χάϊμε Ντεσπαλάου ἀπὸ τὴ Βαρκελώνη. Εὐτυχῶς ποὺ θὰ εἶχε γαλέρες νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν Ροκαφόρτ. Διέταξε νὰ γίνῃ γενικὴ συγκέντρωση καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ τοὺς ρώτησε ἂν τὸν δέχονταν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ του δὸν Φαρπρίκε, γιατί ἂν δὲν δέχονταν ἦταν ἀποφασισμένος νὰ φύγῃ. Ὁ Ροκαφόρτ αὐτοργὰς τῆς περασμένης ἀπόφασης ὅταν τοὺς εἶχε προτείνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα, καθὼς τώρα ἦταν πῶς ἰσχυρὸς ἀπὸ τότε, ἀφοῦ ἔλειψαν οἱ ἀνταγωνιστές του, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ φέρουν κάποια ἀντίρρηση, κατάφερε εὐκόλα νὰ ἐπικρατήσῃ σ' ὅλο τὸ στρατόπεδο ἢ ἀποψή του, γιατί οἱ φιλοδοξίες του ἦταν μεγαλύτερες ἀπὸ ἐνὸς συνηθισμένου ἀνθρώπου. Ἀπάντησαν στὸν Ἰνφάντη ὅτι καὶ τὴν περασμένη φορὰ ἀλλὰ μὲ μεγαλύτερη ἀποφασιστικότητα. Μετὰ αὐτὸ θεωρήθηκε ἀδύνατον καὶ ἀπογοητευτικὴ κάθε ἀπόπειρα. Κι' ἔτσι ὁ Ἰνφάντης ἐπιβιβάστηκε στὶς γαλέρες του, ἀφήνοντας τὸν Ροκαφόρτ ἀπόλυτο κύριο καὶ ἀφέντη σ' ὅλα καὶ ἀπέπλευσε γυρίζοντας στὸ νηοὶ τῆς Ταρσοῦ, ἔξω μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴ σταθερὴ γῆ ὅπου βρισκόταν στὸ στρατόπεδο.

Ἐφθασε ὁ Ἰνφάντης στὸ νηοὶ σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν Μοντανέρ καὶ τὴν ἀρμάδα του καὶ ἀφοῦ τοῦ ἀνέφερε τὴν κακοήθεια τοῦ Ροκαφόρτ καὶ τὴν ἀπώλεια τόσο καλῶν ἱπποτῶν, ὅπως ἦταν ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ ὁ Φερράν Χιμένες ντὲ Ἀρενός, τοῦ ζήτησε ἀπὸ μέρους τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ ἰδίου νὰ μὴν ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν συντροφία του. Ὑπάκουσε ὁ Μοντανέρ μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση, γιατί ἦταν πλούσιος καὶ φοβόταν τὸν Ροκαφόρτ, ἂν καὶ τὸν εἶχε φίλο. Ἡ φιλία ἐνὸς ἰσχυροῦ ἀποθρασυμένου εἶναι πάντα ἐπίφοβη, γιατί ἡ φιλία εὐκόλα ἐξαφανίζεται καὶ μένει ἡ δύναμις ἐλεύθερη ἀπὸ σεβασμοὺς νὰ ἐξασκήσῃ τὴ μανία τῆς καὶ τὶς ἀσυνδοσίες τῆς. Παρακάλεσε τὸν Ἰνφάντη νὰ καθυστερήσῃ ὥσπου αὐτὸς μὲ τὴν ἀρμάδα νὰ πάῃ νὰ δώσῃ λόγο στοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοπέδου γι' αὐτὸ ποὺ τοῦ εἶχαν ἀναθέσει, ἀφοῦ κρατοῦσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περιουσίας τους καὶ ὅλες τους τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Ὁ Ἰνφάντης εὐχαρίστων τὸν περίμενε καὶ ὁ Μοντανέρ μὲ τὴν ἀρμάδα ἔφθασε σὲ μιὰ ἀκρογιαλιά, ὅπου εἶχε στρατοπεδεύσει ἡ στρατιά μιὰ μέρα ταξίδι πέρα ἀπὸ κεῖ ποὺ τοὺς ἄφησε ὁ Ἰνφάντης. Δὲ θέλησε νὰ ἀφήσῃ νὰ ξεμπαρκάρῃ κανεῖς, μέχρι ποὺ τὸν διαβεβαίωσαν πῶς δὲν θὰ ἔβλαπταν στὸ παραμικρὸ τὶς γυναῖκες τὰ παιδιά καὶ τὶς περιουσίες αὐτῶν, τῆς παράταξης τοῦ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ Φερράν Χιμένες καὶ πῶς θὰ τοὺς ἄφηναν νὰ πᾶνε ὅπου ἤθελαν. Μὲ αὐτὴ τὴν ἐγγύηση τοὺς ἀποβίβασε ὅλους ὅσους ἤθελαν νὰ πᾶνε στὸ φρούριο ὅπου εἶχε ἀποσυρθῇ ὁ Φερράν Χιμένες. Τοὺς ἔδωσαν πενήντα κάρρα καὶ διακοσίους ἱππεῖς Τούρκους καὶ Τουρκόπουλους συνοδεία καὶ πενήντα χριστιανούς καὶ τοὺς ἔστειλαν σιὸ φρούριο. Σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλησαν νὰ μείνουν οὔτε μὲ τὸ Ροκαφόρτ οὔτε μὲ τὸν Φερράν Χιμένες τοὺς ἔδωσαν βάρκες ἐξοπλισμένες νὰ πᾶνε μέχρι τὸ Νεγκροπόντε*. Μ' αὐτὰ καθυστέρησε στὸ στρατόπεδο δυὸ μέρες. Ὁ Μοντανέρ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ φύγῃ, συγκάλεσε γενικὴ συνέλευση καὶ ἀφοῦ παρέδωσε τὰ βιβλία καὶ τὴ σφραγίδα τῆς στρατιᾶς, τοὺς εἶπε πῶς ὁ Ἰνφάντης δὸν Φερνάντο, ἀπὸ μέρους του καὶ τοῦ βασιλιᾶ, τὸν διέ-

* Ἡ Εὐβοία.

ταξε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούσῃ, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸ κἀνῃ πρὶν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις πού εἶχε ἀναλάβει ἀπέναντί τους. Πῶς αὐτὸς τοὺς ἄφηνε μὲ μεγάλη θλίψη, παρ' ὅλο πὺν ἔτσι ὅπως ἡ συμπεριφορὰ τους ἔκανε νὰ ἐξελιχθοῦν τὰ πράγματα, δὲν μπορούσε νὰ μείνῃ, ἀφοῦ τόσο κακὰ ἀντάμειψαν αὐτοὺς πὺν τοὺς εἶχαν κυβερνήσει καὶ εἶχαν χρηματίσει στρατηγοὶ τους. Ἀκόμα τοὺς εἶπε πῶς ὁ Μπερενγκέρ κειτόταν νεκρὸς ἐξ αἰτίας τῶν ὑπερβολῶν τους καὶ ὁ Φερρὰν Χιμένες παραδομένος στὴν ἀμφίβολη πιστότητα τῶν Ἑλλήνων. Αὐτοὺς τοὺς λόγους τοὺς εἶπε ὁ Μοντανέρ, ἐπειδὴ αἰσθανόταν ἀσφάλεια ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Τουρκόπουλους πὺν πάντα τοὺς συμπεριφερόθηκε μὲ ἀγάπη καὶ αὐτοὶ ἀναγνωρίζοντάς τον, τὸν ἀποκαλοῦσαν *cata* πὺν στὴ γλῶσσα τους σήμανε πατέρας, καὶ πὺν καὶ ἂν ἀκόμα τοὺς διέταζε ὁ Ροκαφόρτ, δὲν θὰ ἔκαναν καμμία ἀπόπειρα ἐναντίον του. Ὅλο τὸ ἔθνος μαζὶ τὸν ἰκέτεψε νὰ μείνῃ καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Τουρκόπουλοι ἔκαναν τὸ ἴδιο, ζητώντας ἀπὸ τὸν Ροκαφόρτ νὰ τὸν κρατήσῃ. Ἀλλὰ καθὼς πὰ εἶχε ἀποφασίσει νὰ φύγῃ καὶ ἐκφράστηκε ἐλεύθερα μὲ ἀγάπη γιὰ τὸν Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα καὶ Φερρὰν Χιμένες, δὲν θέλησε νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνο οὔτε νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρία στὸν Ροκαφόρτ πὺν μὲ τὸ παραιμικρὸ θὰ τὸν σκοτώνει, ὅπως ἔκανε καὶ μὲ τοὺς ἄλλους.

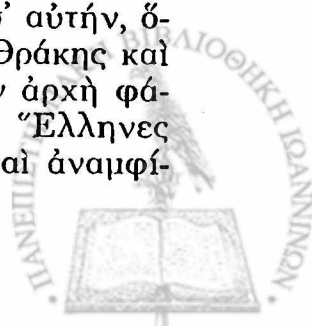
Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀποχώρησε μὲ ἓνα σκάφος μὲ εἴκοσι κουπιὰ καὶ δύο πάνοπλες βάρκες, ὅπου ἔβαλε τὴν περιουσία του, τοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς ὑπηρέτες του. Ἐφθασε στὴν Ἰασό, ὅπου τὸν περίμενε ὁ ἰνφάντης κὶ' ἐκεῖ ἔμειναν λίγες μέρες γιὰ νὰ ἐφοδιαστοῦν καὶ νὰ σκεφτοῦν γιὰ τὸ ταξίδι πὺν εἶχαν νὰ κάνουν. Τοὺς κράτησε ἐπίσης ἡ καλὴ ὑποδοχὴ πὺν τοὺς ἔκανε ὁ Τισὶν Χακέρια, ἐκεῖνος ὁ Γενοβέζος πὺν μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Μοντανέρ κυρίευσε τὸ φρούριο μιᾶς περιοχῆς, ἐν συνεχείᾳ κατέλαβε ἐκεῖνο τὸ νησί καὶ πὺν μὲ δείγματα μεγίστης εὐγνωμοσύνης τοὺς παρέδωσε τὰ κλειδιά τοῦ φρουρίου καὶ ἔβαλε, στὴ διάθεσή τους καὶ τὴν ὑπηρεσία τους, τὴ ζωὴ του καὶ τὴν περιουσία του. Τὸ νὰ κἀνῃς τὸ καλὸ πάντα ἀποβαίνει ὠφέλιμο καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ ἔρχεται πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἐκεῖνον πὺν λιγώτερο περιμένεις. Καὶ ὅ,τι ἔχει χαθῇ σὲ πολλὰς εὐεργεσίες, ἀπὸ ἓναν καὶ μόνον πὺν θὰ βρεθῇ νὰ ἀνταποδώσῃ, θὰ βγῇ πολὺ περισσότερη ὠφέλεια παρὰ ζημιὰ γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες πὺν πῆγαν χαμένες.

Βρῆκε ὁ Μοντανέρ μὲ τὸν ἰνφάντη, ἀσφάλεια στὸ λιμάνι, δῶρο πὺν τοὺς δόθηκε καὶ τοὺς ὑποστήριξε τόσο, μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ εἶχαν βοηθήσει παλιὰ τὸν Γενοβέζο, κὶ ἂς ἦταν γιὰ τὸ δικό του συμφέρον καὶ τὴν ὠφέλεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ LIV

Περνᾷ ἡ στρατιὰ στὴ Μακεδονία

Ἀφοῦ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴ στρατιὰ ὁ Μοντανέρ, κὶ εἶχε σκοτωθῇ ὁ Μπερενγκέρ ντὲ Ἐντένσα κὶ ἔφυγε καὶ ὁ Φερρὰν Χιμένες, ἔμεινε μόνος ὁ Ροκαφόρτ, ἀπόλυτος κύριος κὶ' ἀφέντης σὲ ὅλα κὶ' ἔτσι ἄλλαζε κατὰ τὴ διάθεσή του καὶ τὴν ἀσυδοσία του τὶς ἀποφάσεις ὀλοκλήρου τοῦ Συμβουλίου. Ἡ ἀπόφαση πὺν εἶχε παρθῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχηγούς πρὶν νὰ φύγουν ἀπὸ τοὺς καταυλισμούς τους, ἦταν νὰ καταλάβουν τὴν Χρυσούπολη καὶ ὀχυρωθοῦν σ' αὐτήν, ὅπως ἔκαναν μὲ τὴν Καλλίπολη καὶ νὰ ἔχουν τὶς δύο ἐπαρχίες τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας πὺν ἦταν κοντινές, γιὰ νὰ κάνουν εἰσβολές. Στὴν ἀρχὴ φάνηκε εὐκολὴ ἐπιχείρηση, γιὰτὶ πίστεψαν πῶς θὰ πετύχαιναν τοὺς Ἕλληνες ἀφύλαχτους καὶ πρὶν προλάβουν νὰ προβλέψουν κάποια ἄμυνα, καὶ ἀναμφί-

βολα θα γινόταν ἔτσι ἂν στὸ δρόμο δὲν καθυστεροῦσαν τέσσερεις μέρες γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὶς προσωπικὲς τους προσβολὲς καὶ πάθη. Ἔτσι βρῆκαν οἱ Ἕλληνες ἄρκετὸ χρόνο καὶ τρόπο ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τοὺς προσβάλλουν καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσουν ἂν ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες ὑπῆρχε ἄνδρας μὲ ἀξία καὶ σύνεση. Ἡ ἀργοπορία στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις εἶναι καταστρεπτικὴ καὶ πολὺ χρήσιμη κάθε εἶδους ἐτοιμότητα. Γιατὶ πολλοί, χάνοντας μὴ μέρη, μὴ ὥρα, κι' ἀκόμα μικρότερο χρονικὸ διάστημα, ἔχαναν πολλὰς εὐμενεῖς περιστάσεις καὶ εὐκαιρίες.

Ὁ Ροκαφόρτ ὅταν ἔμαθε ὅτι ἡ πόλη εἶχε ἐτοιμάσει ἄμυνα, ἀποφάσισε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ στενὸ τῆς Χρυσούπολης πού εἶναι τὸ παραθαλάσσιο τμήμα τοῦ ὄρους Ροδόπη καὶ νὰ μὴν καθυστερήσῃ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλη.

Τὴν ἐπομένη μὲ ὅλη τὴ στρατιὰ πέρασε τὸ στενὸ ὄχι χωρὶς μεγάλο κόπο, γιατί ὁ δρόμος ἦταν τραχύς, οἱ ἀποσκευὲς πολλὰς καὶ πολλὰ τὰ παιδιὰ κι' οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄρρωστοι. Οἱ Ἕλληνες ἂν καὶ γνώριζαν τὸ δρόμο πού θὰ ἀκολουθοῦσαν οἱ Καταλανοί, δὲν μπόρεσαν ἢ δὲν τόλμησαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν τὸ πέρασμα. Ἀφοῦ διέσχισαν τὴ Ροδόπη, κατέβηκαν στὶς πεδιάδες τῆς Μακεδονίας περίπου ὀχτὼ χιλιάδες ἄνδρες ὑπηρεσίας συνολικὰ μὲ τὶς ἄλλες ἐθνοτήτες. Ἀρκετὸς στρατὸς γιὰ ὁποιαδήποτε μεγάλη ἐπιχείρησι, ἂν ὑπῆρχε σύμπνοια καὶ ἂν ὁ θάνατος τοῦ Μπερενγκέρ δὲν εἶχε κάνει μισητὸ τὸν Ροκαφόρτ ἀκόμα καὶ στοὺς φίλους του, γιατί ἀπὸ τότε ἐκεῖνος ἔγινε φοβερὰ ὑπερόπτης κι' οἱ ἄλλοι προσεβλήθησαν.

Μὲ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου βρέθηκαν στὸ κέντρο τῆς Μακεδονικῆς ἐπαρχίας οἱ ἐχθρικὲς πόλεις ἰσχυρὲς καὶ ἀκόμα ὄχι ταλαιπωρημέναι ἀπ' ὅτὸν πόλεμο. Ἀλλὰ οἱ φθορὲς τῆς Θράκης, τῆς πρὸ κοντινῆς ἐπαρχίας, τοὺς χρησίμευσαν γιὰ προειδοποίηση, ὥστε στάθηκαν προνοητικοὶ καὶ συγκεντρώθηκαν μέσα στὶς πόλεις, ἀφοῦ μάζεψαν ὅλους τοὺς καρποὺς ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο. Προσεκτικοὶ οἱ Καταλανοὶ νὰ βροῦν κάποιο βολικὸ μέρος νὰ ξεχειμωνιάσουν, διέτρεχαν ὅλη τὴ χώρα ψάχνοντας νὰ κυριεύσουν καμμιά πόλη, νὰ μαζέψουν τροφίμα καὶ ἐφόδια ἀγορασμένα μὲ αἶμα ἢ μὲ χρῆμα. Τελικά, ἀφοῦ προξένησαν μεγάλας ζημιὰς σὲ ὅλη τὴν ἐπαρχία, ὀχυρώθηκαν στὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Κασσανδρείας, μία ἀπὸ τὶς καλλίτερες τοποθεσίαις σ' ὁλόκληρη τὴν ἐπαρχία, ὄντας σιμὰ στὴ θάλασσα καὶ ὅλη ἡ περιοχὴ σ' αὐτὸν τὸν κάβο εὐφορὴ καὶ γαλήνια μὲ πολλοὺς κόλπους πού ἔκαναν εὐκολὴ ἢ τοῦλάχιστον πολὺ πρὸς ἀνετη, ἀπ' ὅπουδήποτε ἄλλου, τὴν εἰσβολὴ γιὰ νὰ πάρουν τὴ Θεσσαλονίκην, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας πού ἀποτελοῦσε διαρκὴ φόβο τῆς καταστροφῆς τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ LV

Αἰχμαλωσία τοῦ ἱνφάντη δὸν Φερνάντο στὸ Νεγροπόντε

Ἐφυγε ὁ ἱνφάντης ἀπὸ τὴν Ταρσό, ἀφοῦ διέταξε νὰ δοθῇ στὸν Μοντανέρ ἡ καλλίτερη γαλέρα μὲ τὸ ὄνομα «Ἑσπανόλα». Μὲ τὶς τέσσερεις γαλέρες πού εἶχαν, ἓνα βαρὺ πολεμικὸ καὶ μία βάρκα τοῦ Μοντανέρ, ἐπλευσαν στὶς ἀκτὲς τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας ὡς τὸ λιμάνι τοῦ Ἀλμυροῦ, τοποθεσία πού ἀνῆκε στὸ δουκάτο τῶν Ἀθηναίων, ὅπου ὁ ἱνφάντης εἶχε ἀφήσει τέσσερεις ἄνδρες ὅταν ἐρχόταν, γιὰ νὰ φτιάξουν ψωμιὰ ὥσπου νὰ γυρίσῃ. Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐγγύησιν καὶ τὸ δοσμένον λόγο, ὁ ἱνφάντης βρῆκε τοὺς ἀνθρώπους του κακοποιημένους καὶ τὰ ψωμιὰ ἀρπαγμένα. Ἐκδικήθηκε ρίχνοντας στρατὸ στὴ στεριά καὶ διαγουμεύοντας ὅλη τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀλμυροῦ, ὅπου τὰ πάντα γέμισαν αἶμα καὶ φωτιά. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός, πέρασαν στὸ νησι πού ὁ

Μοντανέρ ονομάζει Έσπόλ. Έγώ νομίζω πως μάλλον πρόκειται γι' αυτό που σήμερα λέγεται Σκῦρος. Διαγούμισε όλόκληρο τὸ νηοὶ καὶ χτύπησε τὸ φρούριο, χωρίς ἀποτέλεσμα. Ἀπὸ κεῖ πήραν τὸν κάβο τῆς νήσου. Θέλησε ὁ ἰνφάντης νὰ εἰσβάλῃ στὴν πόλιν, γιατί ὅταν πρωτοῆρθε στὴν Ρωμανία, ἔμεινε σ' αὐτὴν κι' ἔγινε θερμὰ δεχτὸς μὲ γιορτές. Ὁ Μοντανέρ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἀπὸ πεῖρα τοῦ ἐξήγησαν πὼς δὲν ἦταν σκόπιμο νὰ διατρέξῃ τέτοιο κίνδυνο αὐτὸς κι' ὅσοι θὰ πήγαιναν μαζί του μετὰ ἀπ' ὅσα εἶχαν διαπράξει σὲ τόπους ποὺ ἀνῆκαν στὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ κυρίαρχοι τοῦ Νεγροπόντε ἦταν ὁμόσπονδοι. Δὲν ἔδωσε σημασία στὶς καλὲς τοὺς συμβουλές. Χρησιμοποιώντας τὴν ἀπόλυτὴ ἰσχύ του, μὲ ὀλοφάνερο κίνδυνο μπῆκε στὴν πόλιν καὶ βρῆκαν στὸ λιμάνι δέκα γαλέρες βενετσιάνικες ποὺ εἶχαν ἔρθει κατ' ἀπαίτηση τοῦ Καρόλου τῆς Γαλλίας, στὸν ὁποῖον ἔδωσε ὁ Πάπας τὰ βασίλεια τῆς Ἀραγωνίας, ὅταν ὁ βασιλιάς δὸν Πέδρο κατέλαβε τὴν Σικελία. Μετέφεραν ἕναν Γάλλο ἱππότη μὲ τὸ ὄνομα Τιμπάλ ντὲ Σιμπούα, ὥστε ἐξ ὀνόματος τοῦ Καρόλου τοῦ βασιλιᾶ του νὰ διαπραγματευθῇ στὴν Ἑλλάδα καινούριες συμμαχίες καὶ φιλίες καὶ εἰδικώτερα μὲ τοὺς δικούς μας ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ Κάρολος περιέμενε τὴν ἀνὴρθωσί του, γιατί σκεπτόταν νὰ ἔρθῃ αὐτοπροσώπως γιὰ τὰ δικαιώματα ποὺ διεκδικοῦσε στὴν αὐτοκρατορία, διώχνοντας ἀπ' αὐτὴν τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο. Ὁ ἰνφάντης δὲν πρόλαβε οὔτε νὰ ἀλλάξῃ γνώμη, οὔτε νὰ γυρίσῃ πίσω γιατί θὰ ἦταν μεγαλύτερες οἱ ὑποψίες ποὺ θὰ κινοῦσε. Ἀλλὰ πρὶν ἀποβιβαστῇ, ζήτησε ἐγγύηση πὼς δὲν θὰ τὸν πειράξουν. Τοῦ τὴν ἔδωσαν φαινομενικὰ μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση, πρῶτα ὁ Τιμπάλ καὶ μετὰ οἱ πλοῖ-αρχοὶ τῶν δέκα βενετσιάνικων σκαφῶν, ποὺ ὀνομάζονταν Χουάν Ταρὶν καὶ Μάρκος Μισὸτ καὶ οἱ τρεῖς ἄρχοντες τοῦ Νεγρεπόντε. Ἔτσι ὁ ἰνφάντης νόμι-σε ὅτι ἦταν ἀσφαλής. Βγῆκε στὴ στεριά, ὅπου γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν περισ-σότερο γιὰ τὴν φιλοξενία καὶ γιὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὶς γαλέρες τοὺς περισ-σότερους ὑπερασπιστές, τὸν προσκάλεσαν μαζί μὲ ὅλη του τὴν ἀκολουθία ποὺ σ' αὐτὴν ἦταν κι' ὁ Μοντανέρ. Δὲν θὰ εἶχε βάλει τὸ πόδι του ὁ ἰνφάντης στὴν ξηρά, ὅταν καὶ οἱ δέκα βενετσιάνικες γαλέρες ἐπετέθηκαν στὶς γαλέρες τοῦ ἰνφάντη καὶ στὸ πλοῖο τοῦ Μοντανέρ, ὅπου ρίχτηκαν οἱ πρὸ πολλοὶ στρατιῶ-τες, γιατί εἶχαν μάθει πὼς ὑπῆρχε σ' αὐτὸ μέγας θησαυρός. Σκότωσαν μπαί-νοντας περίπου σαράντα ἄνδρες ποὺ θέλησαν νὰ ἀμυνθοῦν καὶ συγχρόνως συνέλαβαν τὸν ἰνφάντη καὶ περίπου δέκα ἀπὸ τοὺς κυριώτερους τῆς ἀκολου-θίας του. Ὁ Τιβάδος μετὰ παρέδωσε τὸν ἰνφάντη στὸν Χουάν ντὲ Μισί, κύ-ριο τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ στὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν ἐξ ὀνόματος τοῦ Καρόλου τῆς Γαλλίας, περιμένοντας τὴν διαταγή του, σχετικὰ μὲ τὸ ἄτομο τοῦ ἰνφάντη. Τὸν ὠδήγησαν μὲ ὀχτὼ ἱππότες καὶ τοὺς τέσσερεις ἀκολουθούς του στὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου παραδόθηκε στὸν δοῦκα καὶ κα-τὰ διαταγή του μὲ μεγάλη φρουρὰ ὠδηγήθηκε στὸ φρούριο τοῦ Σάντ' Ομέρ, ὅπου ἔμεινε φυλακισμένος λίγες μέρες.

Συνεχίζεται

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ (ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δέν θά ἐπιχειρήσω νά ἀσχοληθῶ ἐδῶ μὲ τὴ σημασία πού ἔχει τὸ παιγνίδι γενικά γιὰ κάθε νεαρὸ ἄτομο. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ πλῆθος εἰδικούς ἐρευνητές: παιδαγωγούς, ὑγειονολόγους, παιδίατρος, ψυχολόγους κ.λ.π. Δέν ἔχουν δὲ καταλήξει σὲ θετικά ἀπὸ κάθε ἀποψη συμπεράσματα, ὥστε νά εἶναι δυνατό νά δοθεῖ ὁ σωστὸς ὀρισμὸς τοῦ παιγνιδιοῦ. Οὔτε καὶ ἔχουν ἀποσαφηνήσει ἀκόμα μὲ ἀκρίβεια γιατί παίζει τὸ παιδί. Ἀφίνοντας τοὺς ἀρμόδιους ἐπιστήμονες νά ἐξακολουθοῦν τίς σχετικές ἐρευνές τους πάνω στὸ σπουδαῖο αὐτὸ πρόβλημα, τονίζουμε μονάχα πὼς ὅλα τὰ φυσιολογικά παιδιὰ παίζουν. Ἄν κανένα παιδί δέν παίζει, εἶναι ἀπόδειξη πὼς τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι ἐλαττωματικό. Δὲ θάχῃ αὐτό, τὴν ἀπαιτούμενη ἐξέλιξη, οὔτε ὡς πρὸς τὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτῆρα του, οὔτε καὶ ὡς πρὸς τὴ σταδιοδρομία του καὶ κατὰ συνέπεια τὴν προκοπή του στὴν κοινωνία.

Ὅπως σ' ὅλον τὸν κόσμον, ὅπου ὑπάρχουν ἀνθρώπινες κοινωνίες καὶ παιδιὰ παρατηρεῖ τὰ νεαρὰ πλάσματα νά καταγίνονται μὲ παιγνίδια, ἔτσι καὶ στὸ χωριό μας ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια, ποίος ξέρει ἀπὸ πότε, ἔχουν ἐφευρεθεῖ διάφορα παιγνίδια πού παίζονται ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Γιὰ νά περιγράψει κανένας ὅλα τὰ παιγνίδια πού παίζονται ἀπὸ τὰ παιδιὰ, εἴτε ὁμαδικά, εἴτε ἀτομικά, εἶναι ἀδύνατο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θά περιορισθῶ νά περιγράψω κάμποσα ἀπ' αὐτά, τὰ κυριώτερα. Θά ἀσχοληθῶ κατὰ κύριο λόγο μὲ τὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια καὶ ὄχι μὲ τὰ ἀτομικά. Ἀκόμα δέν πρόκειται νά περιγράψω στὶς παρακάτω σελίδες μερικὰ παιγνίδια πού παίζονται τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου καὶ ποὺ βρίσκονται γραμμένα σὲ διάφορα σχολικά βιβλία ἢ παιδικὰ περιοδικά.

Μὲ τὰ παιγνίδια πού περιγράφονται παρακάτω, φαίνεται πὼς δέν ἀσχολοῦνταν στὸ χωριό μας ἀπὸ τὰ παλιότερα χρόνια μόνο τὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ τὰ πιὸ μεγάλα, ἴσως καὶ οἱ ἄντρες ἀκόμα, γιατί σὲ διάφορες μαῦρες πλάκες στὰ πεζοῦλια ἀπὸ τὸ χαγιάτι (νάρθηκα) τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ χωριοῦ εἶναι σκαλισμένες «τριῶτες», «ἐννιάρες», «κώσια», «ντάμες» κ.λ.π.

Τὰ παιγνίδια, ὁμαδικὰ κατὰ τὸ πλεῖστο, ὅπως εἶπαμε, πού θά περιγραφοῦν παρακάτω, μπορεῖ νά παίζονται καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἄλλων χωριῶν, ἀλλὰ πιθανὸν νάχουν διαφορετικὴ ὀνομασία.

Πρὶν ὅμως σπεριγράψω τὰ διάφορα παραδοσιακὰ παιγνίδια πού παίζονται στὸ χωριό μου ἀπὸ τὰ παιδιὰ, ἀπαραίτητο θεωρῶ νά παραθέσω μερικὲς προκαταρκτικὲς ἐνέργειες τῶν παιδιῶν πού εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῶν ὁμάδων κ.λ.π.

1. Βλέπε σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἄρθρο μου μὲ τίτλο: «Τὸ παιγνίδι κατὰ τὴν ψυχολογία τοῦ Percheron» (Μετάφραση ἀπὸ τὰ Γαλλικά). Περιοδικὸ «Παιδεία καὶ Ζωή», τεῦχος 24/1953.

α) Τὸ «γ κ ο υ ρ γ κ ο ὕ λ ι σ μ α»: Καθὼς εἶναι γνωστὸ, τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ παίξουν διάφορα παιγνίδια πρέπει νὰ χωριστοῦν σὲ ομάδες. Δὲν μπορεῖ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἓνας ἀρχηγὸς τῆς ομάδας νὰ πάρει στὴν ομάδα τοῦ ὅποια παιδιὰ θέλει. Πρέπει νὰ πάρει ὅσα θὰ τοῦ δώσει ὁ λαχνός, δηλ. ἡ κλήρωση. Τὸ λάχνισμα αὐτὸ λέγεται: «γκουργκούλισμα».

Ἐποὺ ἀποφασίσουν τὰ παιδιὰ ποιὸ παιγνίδι θὰ παίξουν καὶ ὅτι πρέπει νὰ χωριστοῦν σὲ ομάδες, λένε: «Ἐλᾶτε νὰ γκουργκουλίσουμε». Κάποτε τὸ «γκουργκούλισμα» λέγεται καὶ «σκουρτίσμα» καὶ γι' αὐτὸ λένε: «Ἐλᾶτε νὰ σκουρτίσουμε».

Οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ τῶν ομάδων ποὺ λέγονται καὶ «μάνες» τοῦ παιγνιδιοῦ μὲ κρυφὸ τρόπο, δηλ. χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ ἀπὸ τοὺς παίχτες, παίρνουν ἀπὸ ἓνα ὄνομα: π.χ. ὁ ἓνας βασιλιάς κι' ὁ ἄλλος δεσπότης, ἢ ὁ ἓνας πεπὸνι κι' ὁ ἄλλος καρπούζι, ἢ ὁ ἓνας τριαντάφυλλο κι' ὁ ἄλλος γαρούφαλλο, ἢ ὁ ἓνας ἀρνὶ κι' ὁ ἄλλος κατσίκι (μηνιά - ἀπιδιά), (μανταρίνι - πορτοκάλι) κλπ. κλπ. Ἐκεῖ ποὺ στέκουν κάπως ξέμακρά οἱ δυὸ «μάνες» καλοῦν ἀπὸ ἓναν - ἓναν τοὺς παίχτες. Μόλις ἔρθῃ ὁ πρῶτος παίχτης, τὸν ρωτοῦν πολὺ κρυφὰ γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουν τ' ἄλλα παιδιὰ: «τί θέλεις, τραντάφυλλο ἢ γαρούφαλλο;». Ὁ παίχτης σκέπτεται λιγάκι καὶ ἀπαντᾷ μουρμουριστὰ χωρὶς ν' ἀκουστῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίχτες ποὺ στέκουν παραπέρα τῇ σχετικῇ λέξει τῆς ἐκλογῆς τοῦ. Ἄν πεῖ γαρούφαλλο ἀνήκει στὴν ομάδα ποὺ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πῆρε γιὰ σῆμα τὸ γαρούφαλλο. Ἄν πεῖ τραντάφυλλο θὰ τοποθετηθεῖ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀνάλογα. Μόλις συμπληρωθοῦν ἔτσι οἱ μισοὶ παίχτες, δηλ. ἂν εἶναι ὅλα τὰ παιδιὰ (παίχτες) δέκα καὶ πᾶνε οἱ μισοί, οἱ πέντε, ἀπὸ τὴν ομάδα τῆς μιᾶς μάνας, οἱ ἄλλοι πέντε ἀναγκαστικὰ θὰ ἀνήκουν στὴν ἄλλη ομάδα.

β) Τὸ σ ι ᾱ λ ι σ μ α: Ὑστερα ἀπὸ τὸ χωρισμὸ τῶν ομάδων πρέπει νὰ κανονιστεῖ πῶς θὰ τοποθετηθοῦν οἱ ομάδες γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ παιγνίδι, δηλ. ποία θέση θὰ πάρῃ ἡ κάθε ομάδα, τόσο στὸν ρόλο τοῦ παιγνιδιοῦ, ὅσο καὶ στὴ θέση τοῦ χωραφιοῦ ἢ τῆς αὐλῆς, ὅπου παίζεται τὸ παιγνίδι. Κάποτε ἡ μιὰ πλευρὰ τοῦ χώρου λέγεται «πάνω» καὶ ἡ ἄλλη «κάτω». Συνήθεια ὑπάρχει νὰ ὁρμοῦν καὶ ν' ἀρχίζουν τὸ παιγνίδι πρῶτοι οἱ παίχτες ἀπὸ τὴν «πάνω» μεριά. Γιὰ νὰ κανονίσουν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ γίνεταί σχετικὸ λάχνισμα ποὺ λέγεται «σάλισμα». Στὴν περίπτωσιν αὕτη λέγεται ὕστερα ἀπὸ τὸ «γκουργκούλισμα»: «Ἐλᾶτε νὰ σαλίσουμε». Τὸ «σάλισμα» γίνεταί κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: Μιὰ μάνα, δηλ. ἓνας ἀρχηγός, παίρνει μιὰ μικρὴ πετρίτσα πλακερὴ σὰν κουτί ἀπὸ σπέρτα ἢ λιγάκι μεγαλειότερη. Πάνω στὴν πετρίτσα αὕτη φτύνει ἀπὸ μιὰ μεριά, δηλαδὴ τὴ «σιαλίζει». Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ πετρίτσα αὕτη εἶναι ξερὴ, ἄβρεχτη. Κρατῶντας τὴν πέτρα ἔτσι στὸ χέρι τοῦ, ρωτᾷ τὸν ἄλλο ἀρχηγό: «Τί θέλεις; ἥλιο ἢ βροχή;», δηλ. ἂν ὕστερα ἀπὸ τὸ ρίξιμο τῆς πέτρας στὸν ἀέρα πέσῃ αὕτη κάτω στὴ γῆ μὲ τὴ σιαλισμένη πλευρὰ τῆς ἀπὸ πάνω, τότε εἶναι βροχή, ἂν πέσῃ μὲ τὴν ξερὴ πλευρὰ τῆς ἀπὸ πάνω, τότε εἶναι ἥλιος. Ὁ ἄλλος παίχτης ἀπαντᾷ ἀνάλογα, δηλ. θέλω ἥλιο κι' ἀπὸ πάνω, δηλ. ἂν ἔρθῃ ἥλιος (ξηρὴ πλευρὰ τῆς πέτρας) θέλω νὰ πάω ἀπὸ πάνω. Ἡ μπορεῖ νὰ πεῖ «βροχή κι' ἀπὸ πάνω», δηλ. ἂν ἔρθῃ ἡ βρεγμένη πλευρὰ ἀπὸ πάνω, θέλω καὶ νὰ πάρω τὴν πάνω θέσιν στὸν χωρὸ τοῦ παιγνιδιοῦ. Ἐποὺ πάρει τὴ σχετικὴ ἀπάντησιν, ρίχνει τὴν πετρίτσα στὸν ἀέρα, ἡ ὅποια, ἀφοῦ φέρει κάμποσες γύρες στὸν ἀέρα, πέφτει στὴ γῆ, εἴτε μὲ τὴ βρεγμένη, εἴτε μὲ τὴν στεγνὴ ἐπιφάνειαν ἀπὸ πάνω.

γ) «Γ κ ο υ ρ γ κ ο ὕ λ ι σ μ α» μ ἐ χ α λ ι κ ᾱ κ ι: «Τὸ «γκουργκούλισμα» γίνεταί καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, τὸν ἐξῆς: Οἱ παίχτες γίνονται ζευγάρια καὶ ἔτσι δυὸ - δυὸ παρουσιάζονται μπροστὰ στὶς μάνες. Ἡ μιὰ μάνα κρατᾷ σὲ κάποιον γρόθο τῆς ἓνα μικρὸ χαλικάκι σὰ ρεθύθι. Στὸν ἄλλο γρόθο δὲν κρατᾷ τίποτε.

Αυτό γίνεται μυστικά από τούς παίχτες. Τότε ή μάνα καί τούς δυο γρόθους τούς προβάλλει μπροστά στούς παίχτες καί προσκαλεῖ ἕναν ἀπό τούς δυο νά χτυπήσει κάποιον γρόθο. "Αν ὁ παίχτης χτυπήσει τὴ γροθιά μὲ τὸ χαλικάκι, τότε αὐτὸς ποὺ χτύπησε θὰ πάει μὲ τὴ μάνα ποὺ ἔκανε τὸ «γκουργκούλισμα». Ὁ ἄλλος ἀναγκαστικά θὰ πάει μὲ τὴν ἀντίθετη μάνα. "Ετσι γίνεται ὥσπου νὰ συμπληρωθεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν μισῶν παιχτῶν ἀπὸ τὴ μιὰ μάνα, ὁπότε οἱ ἄλλοι μισοὶ ἀναγκαστικά θὰ ἀνήκουν στὴν ἀντίθετη μάνα καί κατὰ συνέπεια θὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀντίθετη ὁμάδα.

δ) «Γ κ ο υ ρ γ κ ο ύ λ ι σ μ α» γ ι ἄ ἕ ν α ν π α ί χ τ η: Τὰ παραπάνω γίνονται, ὅταν πρόκειται νὰ χωριστοῦν τὰ παιδιὰ σὲ δυο ὁμάδες. "Όταν ὅμως πρόκειται ἀπὸ τούς παίχτες νὰ λαχνιστεῖ ἕνας, ἐκεῖνος ποὺ θὰ παίξει πρωταρχικὸ ρόλο στὸ παιγνίδι, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ θὰ τὰ κλείσει στὸ παιγνίδι «τοῦ κούκου», ποιὸς θὰ γίνῃ «γομάρι» κλπ., τότε κανονίζεται τὸ ζήτημα αὐτὸ ὡς ἑξῆς: Ἡ μάνα τοῦ παιγνιδιοῦ παίρνει ἕνα χαλικάκι, πάλι μικρὸ σὰν ρεθύθι καί τὸ κρύβει σ' ἕνα γρόθο του. Προβάλλει ἔπειτα μπροστά στὸν παίχτη καί τούς δυο γρόθους κλεισμένους. Αὐτὸς τότε διαλέγει τὸν ἕνα γρόθο ἀπὸ τούς δυο καί τὸν χτυπάει ἑλαφρὰ μὲ τὸ χέρι του. "Αν δὲν πέτυχε τὸ γρόθο μὲ τὸ χαλικάκι, τότε ἀπαλλάσσεται ἀπὸ κάθε ὑποχρέωση. "Αν ὅμως ἔχει τὸ χαλικάκι ὁ γρόθος ποὺ χτύπησε, τότε ἐναι ὑποχρεωμένος αὐτὸς νὰ φυλάξει τὰ «κεραμίδια», νὰ τὰ κλείσει στὸ παιγνίδι «τοῦ κούκου» κλπ. "Αν ὅμως ὕστερα ἀπ' αὐτὸν χτυπήσει ἄλλος παίχτης τὸ γρόθο μὲ τὸ χαλικάκι, τότε ἀπαλλάσσεται αὐτὸς καί ὑποχρεώνεται ὁ ἄλλος νὰ παίξει τὸ ρόλο ποὺ θὰ ἔπαιζε ὁ πρῶτος κ.ο.κ.

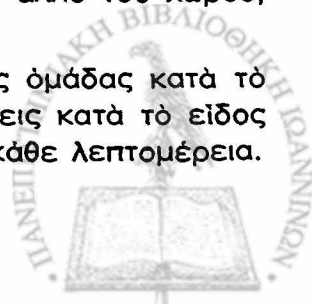
ε) Λ ά χ ν ι σ μ α μ ἐ τ ὸ «τ σ ί μ, τ σ ί μ, τ ὸ λ ε π τ ὸ». Ἀκόμα γιὰ νὰ βροῦν ἐκεῖνον ποὺ πρέπει νὰ παίξει κάποιον σημαντικὸ ρόλο στὸ παιγνίδι, δηλ. «νὰ τὰ κλείσει» κ.λ.π., κάνουν τὸ ἑξῆς: "Όλοι οἱ παίχτες, ἐκτὸς ἀπὸ ἕναν, ἀπλώνουν τὰ χέρια τους μὲ τὶς παλάμες πρὸς τὰ κάτω μπροστά σ' αὐτὸν ποὺ θὰ κάνει τὸ «τσίμ, τσίμ, τὸ λεπτὸ». Τότε αὐτὸς ἀρχίζει νὰ τσιμπάει ἑλαφρὰ τὸ δέρμα ἀπὸ τὸ πάνω μέρος τῆς παλάμης κάθε χεριοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα λέγει αὐτὲς τὶς λέξεις τραγουδιστὰ καί συλλαβιστὰ, ὥστε κάθε μιὰ λέξη νὰ ἀναλογεῖ στὸ κάθε τσίμπημα:

«Τσίμ, - τσίμ, - τὸ - λεπτὸ,
τὸ - λεπτὸ - τὸ - τσιγανὸ -
παίρν' - ὁ - διάκος - τὸ - καντάρι -
καὶ - χτυπάει - τὸν - καθαλάρη -
τάκα - τούκα - τὸν - χτυπᾶ -
καὶ - φωνάζει - τὰ - τὰ - τά».

Σ' ὁποιοῦ χεριοῦ τὸ τσίμπημα συμπέσει μὲ τὸ τελευταῖο» - «τὰ» - τότε ὁ παίχτης αὐτὸς ἐναι ὑποχρεωμένος νὰ «φυλάξει τὰ κεραμίδια», νὰ γίνῃ «γομάρι», «νὰ τ ἀκλείσει» κ.λ.π.

στ) Ν ι κ η τ ἔ ς κ α ἰ ν ι κ η μ ἔ ν ο ἰ: Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ καί τὸ ἑξῆς: Στὸ τέλος τοῦ παιγνιδιοῦ οἱ παίχτες ἀπὸ τὴν ὁμάδα ποὺ θὰ χάσει, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πάρουν καθάλα στὴ ράχη τους (γκότσια) τούς ἀντιστοίχους παίχτες ἀπὸ τὴν ὁμάδα ποὺ νίκησε. Ἡ διαδρομὴ αὐτὴ τῆς καθάλας γίνεται ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τῆς αὐλῆς στὴν ἄλλη, δηλ. ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὡς τὸ ἄλλο τοῦ χώρου, στὸν ὁποῖο παίζεται τὸ παιγνίδι.

Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαντικώτερη συνέπεια ἀπὸ τὸ χάσιμο μιᾶς ὁμάδας κατὰ τὸ παιγνίδι. Βέβαια, ὑπάρχουν καί ἄλλες παραλλαγές στὶς κυρώσεις κατὰ τὸ εἶδος τοῦ παιγνιδιοῦ. Παραλείπονται νὰ περιγραφοῦν αὐτὲς ἐδῶ μὲ κάθε λεπτομέρεια.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΓΝΙΔΙΩΝ

1. Τὰ σκλαβάκια

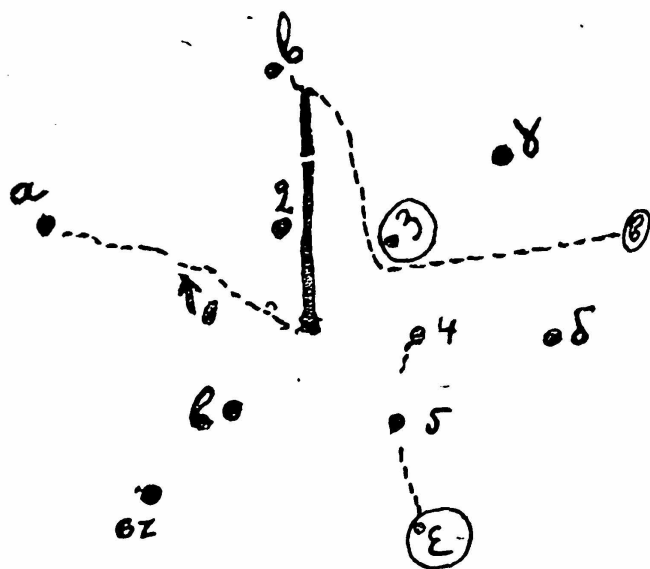
Τὸ παιγνίδι αὐτὸ ποὺ στὸ χωριό μας εἶναι γνωστὸ μὲ τὴν παραπάνω ὀνομασία, τὸ ἀναγράφουν καὶ διάφορα βιβλία μὲ τὸν τίτλο: «ἀμπάριζα». (Βλέπε: Δ. Λουκοπούλου: «Ποιά παιγνίδια παίζουν τὰ Ἑλληνόπουλα» καὶ Κων. Σφάγγου: «Σχολικαὶ Παιδιαί»). Στὸ χωριό μας τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται ἔτσι: Ἀφοῦ χωριστοὺν οἱ παίχτες (πολλὲς φορές ἀνάμικτες μὲ ἀγόρια καὶ κορίτσια) μὲ τὸ «γκουργκούλισμα» καὶ καθοριστεῖ μὲ τὸ «σάλισμα» ἡ θέση κάθε ομάδας στὸν ἀνοιχτὸ χώρου ποὺ θὰ παίχτει αὐτό, δηλ. αὐτὴ ἢ λειβάδι τουλάχιστο νὰ ἔχει μᾶκρος ἀπὸ 30—50 μέτρα, τότε ἀρχίζει τὸ παιγνίδι. Ἀπ' τὴ θέση ποὺ παρατάσσονται οἱ παίχτες μετριοῦνται περὶ τὰ 15—20 πόδια (ὄχι βήματα), ὅπου τοποθετοῦν κι' ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μιὰ πέτρα κάπως μεγαλούτσικη ἢ σημαδεύουν τὸ μέρος μὲ κατάλληλον τρόπο. Αὐτὴ θάναί ἡ θέση γιὰ τοὺς σκλάβους τῆς μιᾶς καὶ ἀπέναντι ἀντίστοιχα θάναί ἡ θέση γιὰ τοὺς σκλάβους τῆς ἄλλης ομάδας. Χυμᾶει, δηλαδή βγαίνει ἀπ' τὸ σημάδι, ἓνας ἀπ' τὴ μιὰ ομάδα. Ἀντίθετά του χυμᾶει κάποιος ἀπ' τὴν ἄλλη ομάδα, φροντίζοντας νὰ ἀγγίξει τὸν πρῶτο, ὁ ὁποῖος, ὕστερα ἀπὸ μερικoὺς ἐλιγμούς, γυρίζει στὴ θέση του. Ἄν τύχει καὶ ἀγγιχθεῖ ἀπὸ κάποιον τῆς ἀντίθετης ομάδας, τότε αὐτὸς ὁ παίχτης κάθεται στὸ σημάδι σκλάβος ὀρθιος μὲ τὸ χέρι τεντωμένο, περιμένοντας νὰρθοῦν οἱ σύντροφοί του νὰ τὸν ἀγγίξουν γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ νὰ γυρίσει στὴ θέση του καὶ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ παίρνει μέρος στὸ παιγνίδι. Ἡ ἀπελευθέρωση δὲν εἶναι πρᾶγμα εὐκολο, γιατί τὸ σκλάβο τὸν προσέχουν πολὺ οἱ ἄλλοι παίχτες τῆς ἀντίθετης ομάδας, δηλ. φυλάνε τὸ σκλάβο καλά. Τὸ παιγνίδι ἀπαιτεῖ ἀρκετὴ τέχνη καὶ ἐλιγμούς. Ἰδιαίτερα καλοὶ παίχτες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τρέχουν πολὺ. Ὅταν ὅλα τὰ μέλη (παίχτες) ἀπὸ κάποια ομάδα πιαστοῦν σκλάβοι, τότε ἡ ομάδα αὐτὴ θεωρεῖται νικημένη καὶ πρέπει νὰ πάρουν καθάλα τοὺς ἀντίστοιχους παίχτες τῆς ἄλλης ομάδας ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τοῦ χώρου στὸ ἄλλο. Κατόπι οἱ ομάδες ἀλλάζουν θέση καὶ τὸ παιγνίδι ξαναρχίζει. Ἐξυπακούεται πὺς πρῶτα χυμοῦν οἱ πιὸ μικροὶ καὶ ἀνεπιτήδευτοι παίχτες. Οἱ καλύτεροι παίχτες καὶ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ομάδας ὁρμᾶει στὸ πιὸ κρίσιμο σημεῖο τοῦ παιγνιδιοῦ, εἴτε γιὰ νὰ χτυπήσει (ἀγγίξει) κάποιον δυνατὸ παίχτη ἀπὸ τὸ ἀντίθετο στρατόπεδο, εἴτε νὰ ἀπελευθερώσει κάποιον σκλάβο τῆς ομάδας του.

Γιὰ νὰ τρέχουν ἐλεύθερα τὰ παιδιὰ στὸ παιγνίδι αὐτό, βγάζουν τὰ σακκάκια τους καὶ πολλὲς φορές καὶ τὰ τσαρούχια ἢ τὰ παπούτσια τους.

2. Τὸ μπαῖρι

Κατὰ κύριο λόγο αὐτὸ τὸ παιγνίδι παίζεται μόνο ἀπὸ ἀγόρια. Τὰ παιδιὰ χωρίζονται σὲ δυὸ ομάδες. Τὸ παιγνίδι παίζεται σὲ χώρου ἀνοιχτό, σὲ λειβάδι ἂν εἶναι δυνατό. Ἄν εἶναι καὶ μιὰ πολὺ ἐλαφρὴ κατωφέρεια δὲν πειράζει καὶ τόσο. Στήνεται στὴ μέση τοῦ χώρου τοῦ παιγνιδιοῦ ὀρθιο ἓνα ραβδί, ψηλὸ ἀπὸ 1—1,50 μέτρ. Αὐτὸ εἶναι τὸ «μπαῖρι». Ἡ μιὰ ομάδα, ὕστερα ἀπὸ τὸ σχετικὸ «σάλισμα» ἀναλαμβάνει τὴ φύλαξη τοῦ «μπαῖριου» καὶ παίρνει θέση ἀπὸ «μέσα», δηλ. γύρω ἀπὸ τὸ μπαῖρι. Ἡ ἄλλη ομάδα εἶναι ἀπ' «ἔξω» καὶ θὰ φροντίζει νὰ πάρει τὸ μπαῖρι, νὰ τὸ βγάλει ἀπὸ τὴ θέση του. Ἐκεῖνοι ποῦναι ἀπ' ἔξω, πέρα ἀπ' τὴ φροντίδα ποὺ καταβάλλουν νὰ πάρουν τὸ μπαῖρι, ὅποτε τὸ παιγνίδι τελειώνει μὲ νίκη τους, προσπαθοῦν ἀκόμα νὰ μποῦν μέσα στὸν κλοιὸ ποὺ ἀπαρτίζει ἡ ἐσωτερικὴ ομάδα σὲ τρόπο, ὥστε νὰ διχοτομήσουν κανέναν παίχτη τῆς ἐσωτερικῆς ομάδας, ὅποτε ὁ παίχτης αὐτὸς ἀχρηστεύεται, δηλ. «καίγεται» καὶ κάθεται στὴν ἄκρη, χωρὶς νὰ παίζει πιά: Ἔτσι λιγοστεύει κατὰ ἓναν παίχτη ἡ φρουρὰ τοῦ μπαῖριου καὶ κατὰ συνέπεια ἀδυνατίζει ἡ φύλαξή του. Ἀλλὰ οἱ παίχτες τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς ομάδας καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, ὥστε νὰ μὴν ἀγγιχτοῦν ἀπὸ τοὺς ἀντίπαλους, δηλ. τοὺς παίχτες τῆς ἐσωτερικῆς ὁ-

μάδας. "Οποιος άγγιχτεί άχρηστεύεται (καίγεται) και κάθεται στην άκρη. "Έτσι λιγοστεύει ή έξωτερική ομάδα κατά ένα παίχτη. Καμμιά φορά «καίγονται» από την έσωτερική ομάδα με διχοτόμηση και 2—3 παίχτες ή και περισσότεροι, όποτε σε τέτοια περίπτωση οί έξωτερικοί παίχτες παίρνουν εύκολα τó μπαίρι, γιατί δέν άγγίζονται και τόσο εύκολα οί παίχτες τής έξωτερικής ομάδας. "Όταν όμως πάλι κάποτε λι-

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΓΝΙΔΙΟΥ «ΜΠΑ-Ι-ΡΙ»

Σ η μ ε ι ώ σ ε ι ς :

1. "Αν ό ύπ' άριθ. α έξωτερικός καιροφυλάκτης κατορθώσει νά όρμήσει και πάρει τó «μπαίρι» στο χέρι του, χωρίς νά χτυπηθεί από κανένα φύλακα τού μπαίριου, τότε ή έξωτερική ομάδα είναι νικήτρια και τελειώνει ή παρτίδα τού παιχνιδιού. Άρχίζει άλλη, αλλάζοντας τις θέσεις, δηλ. γίνεται έσωτερική.

2. "Αν ό ύπ' άριθ. β τής έξωτερικής ομάδος κατορθώσει νά περάσει ανάμεσα από τó μπαίρι και τόν ύπ' άριθ. 3 φύλακα τής έσωτερικής ομάδας, χωρίς νά χτυπηθεί, τότε άχρηστεύεται ό ύπ' άρ. 3 φύλακας και τραβιέται στην άκρη. "Η έσωτερική ομάδα άχρηστεύεται κατά έναν παίχτη.

3. "Αν ό ύπ' άριθ. 5 παίχτης (φύλακας) τής έσωτερικής ομάδας όρμήσει και κατορθώσει και χτυπήσει (άγγίξει) τόν ύπ' άριθ. ε παίχτη τής έξωτερικής ομάδας, τότε ό παίχτης αυτός άχρηστεύεται και έτσι αδυνατίζει ή έξωτερική ομάδα κατά έναν παίχτη κ.ο.κ.

γοστεύουν αρκετά οί παίχτες τής έξωτερικής ομάδας, τότε αυτοί οί λίγοι περισφίγγονται στενά από την έσωτερική ομάδα και τούς άγγίζουν, όποτε και χάνουν τó παιχνίδι. Κύριο όπλο για τή νίκη τους οί έσωτερικοί παίχτες μεταχειρίζονται τó άγγιγμα των αντιπάλων και οί έξωτερικοί τή διχοτόμηση των αντιπάλων και τó πάρσιμο τού μπαίριου. "Αμα περάσουν μιá παρτίδα τού παιχνιδιού, εφαρμόζονται οί σχετικές κυρώσεις που είπαμε παραπάνω, αλλάζουν θέσεις και ξαναρχίζουν.

(Βλέπε σχεδιάγραμμα τού παιχνιδιού).

3. "Η πλακοτόπα

Κι' έδω τα παιδιά (άγόρια και κορίτσια πολλές φορές) χωρίζονται πάλι κατά τó γνωστό τρόπο σε δυό ομάδες. Με τó «σάλισμα» δέ καθορίζεται και ή θέση τής κάθε ομάδας. "Η μιá ομάδα λένε θά πάει «πάνω» και ή άλλη «κάτω». Τό πράγμα αυτό, καθώς είπαμε, τó κανονίζει ή σαλισμένη πετρούλα. "Εκείνη που θά πάει «πάνω» κρατάει και τó τόπι. Πολλές φορές τó τόπι είναι φκιαστό από τα παιδιά, γεμισμένο

μέ κουρέλια. Ἀπ' ὧν δὲ καλοραμμένο μέ γερὸ ὕφασμα ἢ μέ κοιμάτι λινάτσας. Στὴν κορυφὴ τοῦ χώρου ποὺ παίζεται τὸ παιγνίδι στήνουν ὀρθὰ μιὰ πέτρα (πλακοτόπα) κάπως πλακερὴ καὶ μέ διαστάσεις πάνω - κάτω 40X30 πόντους. Ἀπὸ τὴν ομάδα ποὺ κρατᾷ τὸ τόπι ἀρχίζει νὰ ρίχνει ὁ πρῶτος παίχτης ψηλὰ μέ τὸ δεξὶ του χέρι ὡς 40 πόντους τὸ τόπι στὸν ἀέρα. Καὶ ἐνῶ αὐτὸ βρίσκεται ἀκόμα σὲ αἰώρηση, τότε ὁ παίχτης μέ τὴν παλάμη του τὸ μπατοῖζει δυνατὰ καὶ τὸ στέλνει πρὸς τὴν ἄλλη ομάδα πούναϊ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν πλακοτόπα. Μὲ τὸ χτύπημα τοῦ τοπιοῦ λέγει φωναχτὰ «ἐνα» καὶ τὸ τόπι φεύγει μακριά. Οἱ παίχτες τῆς ἀντίθετης ομάδας στέκονται μέ τὰ χέρια ἑτοιμα καὶ φροντίζουν νὰ πιάσουν τὸ τόπι, ἐνῶ ἀκόμα βρίσκεται αὐτὸ στὸν ἀέρα καὶ πρὶν πέσει κάτω στὴ γῆ. Ἄν τὸ πιάσει κάποιος τὸ τόπι, τότε ὁ παίχτης ποὺ τὸ ἔρριξε «καίγεται», δηλ. ἀχρηστεύεται καὶ παραμερίζει ἀπὸ τὸ στίβο τοῦ παιγνιδιοῦ προσωρινά. Ἄν ὅμως δὲν τὸ πιάσει κανένας τὸ τόπι καὶ πέσει αὐτὸ κάτω στὴ γῆ, τότε ὁ ἀρχηγὸς τῆς ομάδας πούναϊ ἀπὸ «κάτω» ἢ καὶ κάποιος ἄλλος παίχτης τῆς ομάδας αὐτῆς τὸ παίρνει καὶ τὸ ρίχνει πρὸς τὴν πλακοτόπα, φροντίζοντας νὰ τὴ χτυπήσει μ' αὐτό. Ἄν κατορθώσει καὶ τὴ χτυπήσει, πάλι «καίγεται» ὁ παίχτης ποὺ ἔρριξε τὸ τόπι. Τραβιέται αὐτὸς καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ρίχνει τὸ τόπι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ δεῦτερος παίχτης ἀπὸ τὴν ἴδια ομάδα κ.ο.κ. ὡς τὸν τελευταῖο. Ἄν ὅμως δὲν χτυπηθεῖ ἡ πλακοτόπα μέ τὸ τόπι, τότε ὁ παίχτης ποῦχε πεῖ τὸ «ἐνα» φωναχτὰ, ἐξακολουθεῖ νὰ ρίχνει τὸ τόπι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, λέγοντας φωναχτὰ «δύο», «τρία» κλπ. Ἄν ὁ πρῶτος παίχτης «καεῖ» στὸν ἀριθμὸ «τρία», τότε ἐξακολουθεῖ ὁ ἄλλος λέγοντας «τέσσαρα», «πέντε» κλπ. ὥσπου νὰ φτάσουν στὸν ἀριθμὸ 12. Ἄμα περάσουν οἱ 12 ἀριθμοὶ χωρὶς νὰ «καοῦν» ὅλοι οἱ παίχτες, τότε ἡ ομάδα αὐτὴ θεωρεῖται νικητρία. Γίνεται κατόπι ἀλλαγὴ τῶν θέσεων μέ τὸν τρόπο τῆς καθάλας καὶ ἔτσι ἐκείνη ἡ ομάδα ποὺ ἦταν «πάνω» πηγαίνει «κάτω». Ἡ νικημένη ομάδα δέχεται τὸ χλευασμὸ τῆς νικητρίας ομάδας μέ τὰ λόγια: «Σὰς χῴσαμε τζάρο, ἢ τζάμαρο». Ἡ νικημένη ομάδα θεωρεῖται «τζαμαρωμένη».

Καθὼς σημειώθηκε καὶ παραπάνω, τὸ τόπι συνηθέστατα δὲν πρέπει νὰ ναι λαστιχένιο, γιατί αὐτὸ εἶναι ἐλαφρὸ. Τὸ κάνουν μόνον τοὺς τὰ παιδιὰ σφιχτὸ ἀπὸ κουρέλια ποὺ τὸ τυλίγουν καὶ τὸ ράβουν ἀπ' ἔξω μέ γερὸ ὕφασμα.

4. Οἱ γκουβίτσες

Κατὰ τὸ παιγνίδι αὐτὸ οἱ παίχτες (κορίτσια καὶ ἀγόρια) δὲ χρειάζεται νὰ χωριστοῦν σὲ ομάδες. Τὰ παιδιὰ φκιάνουν στὸ χῶμα κάποιου ἐπίπεδου χωραφιοῦ τόσες γκουβίτσες (μικροὺς λάκκους στὸ χῶμα, ποὺ νὰ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ χωράει μέσα τὸ τόπι), ὅσοι εἶναι οἱ παίχτες. Οἱ γκουβίτσες γίνονται στὴ σειρὰ καὶ πρέπει νὰ ἀπέχει ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη περίπου 2—3 δάχτυλα. Κάθε παίχτης φκιάνει τὴ δική του γκουβίτσα. Γύρω ἀπὸ τὶς τρεῖς πλευρὲς ποὺ εἶναι οἱ γκουβίτσες στήνουν τὰ παιδιὰ ὀρθιες πέτρες γιὰ νὰ μὴν ξεφεύγει τὸ τόπι, ὅταν τὸ ρίχνουν ἀπὸ ἀπόσταση, ἀλλὰ νὰ διευκολύνεται στὸ νὰ μπεῖ σὲ μιὰ γκουβίτσα. Ἀφίεται μόνον μιὰ πλευρὰ ἀνοιχτὴ γιὰ νὰ μπαίνει τὸ τόπι. Ἀνάλογα μέ τὴν σειρὰ ποὺ ἔχουν οἱ γκουβίτσες ρίχνουν οἱ παίχτες τὸ τόπι. Ἀπὸ ἀπόσταση λίγων μέτρων (6—8) ρίχνει ὁ πρῶτος παίχτης τὸ τόπι πρὸς τὶς γκουβίτσες. Τ' ἄλλα παιδιὰ στέκονται ἀπ' τὴν μιὰ μεριὰ καὶ τὴν ἄλλη κοντὰ στὶς γκουβίτσες τοὺς καὶ περιμένουν. Σ' ὅποιον παιδιοῦ τὴ γκουβίτσα μπεῖ τὸ τόπι μέσα, τότε ἀκεῖνο ἀμέσως παίρνει τὸ τόπι ἀπὸ τὴ γκουβίτσα του καὶ προσπαθεῖ νὰ χτυπήσει κάποιον ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίχτες ποὺ ἔμα ἰδοῦν ὅτι τὸ τόπι δὲν πῆγε στὶς γκουβίτσες τοὺς σπεύδουν ν' ἀπομακρυνθοῦν γιὰ νὰ μὴν τοὺς χτυπήσει τὸ τόπι. Ἐκεῖνον ποὺ θὰ χτυπήσει τὸ τόπι, θὰ «ἀσπριστεῖ», δηλαδή θὰ τοῦ ρίξουν τὰ παιδιὰ στὴ γκουβίτσα του ἓνα ἄσπρο χαλικάκι. Ἄν δὲ χτυπήσει κανέναν καθὼς θὰ ρίξει τὸ τόπι, τότε θὰ ἀσπριστεῖ ὁ ἴδιος, δηλ. θὰ πάρει αὐτὸς στὴ γκουβίτσα του ἄσπρο χαλικάκι. Ἐκεῖνος

πού άσπρίστηκε, θά πάρει τότε τὸ τόπι καὶ θά πάει στὸ σχετικὸ σημάδι γιὰ νὰ ρίξει τὸ τόπι πρὸς τὶς γκουδίτσες, ὅποτε ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια δουλειά. Ὅποιος φτάσει πρῶτος σὲ ἄσπρα χαλίκια τὸν ἀριθμὸ 12, θεωρεῖται ὁ «χαμένος» καὶ ὑποχρεώνεται νὰ καθαρῖσει ὅλες τὶς γκουδίτσες ἀπὸ τὰ χαλίκια. Αὐτὸ θεωρεῖται λιγάκι ἐξευτελιστικὸ γιὰ τὸ «χαμένο» παίχτη, γιατί τὰ ἄλλα παιδιά, τὴν ὥρα πού καθαρῖζει τὶς γκουδίτσες τοῦ λένε τραγουδιστά: «Ξιάρ, ξιάρ' τὸ γομάρι». «Ξαρίζει» τὶς γκουδίτσες, ὅπως ξαρίζουν, δηλ. καθαρῖζουν τὸ ἀχούρι τοῦ γαῖδουριοῦ ἀπὸ τὶς κοπριές. Ἐπειτα ἀρχίζει ξανά τὸ παιγνίδι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κ.ο.κ.

5. Ὁ γεροντάκος

Δὲ χωρίζονται τὰ παιδιά καὶ σ' αὐτὸ τὸ παιγνίδι σὲ ὁμάδες. Ἐνα παιδί μὲ λάχνισμα γίνεται «γεροντάκος». Κάθεται καταγῆς καὶ μ' ἓνα ξυλαράκι ἢ πετρίτσα στὸ χέρι κάνει πῶς σκάθει τὸ χῶμα γιὰ ν' ἀνοίξει τρύπα. Ἀπ' τὰ ἄλλα παιδιά τὸ πιὸ μεγαλύτερο γίνεται μάνα ἢ κλῶσσα. Ἡ κλῶσσα εἶναι μπροστὰ μὲ τὰ χέρια ἐλεύθερα. Ἐνῶ τ' ἄλλα παιδιά κρατιοῦνται τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο, περνώντας τὸ καθένα τὰ χέρια στὴ μέση τοῦ μπροστινοῦ ἀπ' αὐτὸ παιδιοῦ. Ἔτσι γίνεται μιὰ ἀλυσίδα ἢ ἀρμάθα. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀρμάθα φέρνει μιὰ - δυὸ βόλτες γύρω ἀπὸ τὸ γεροντάκο. Ἡ μάνα φωνάζει χοντρά: «κλῶ - κλῶ - κλῶ» καὶ τ' ἄλλα παιδιά πίσω της πού σχηματίζουν τὴν οὐρά, λένε: «τσίου, τσίου, τσίου».

Ἀφοῦ φέρουν ἔτσι 1—2 γύρες, στέκονται. Ὁ γεροντάκος ἐξακολουθεῖ νὰ κάνει τὴ δουλειά του, δηλ. νὰ σκαλίζει τὸ χῶμα. Τότε ἡ μάνα, ἅμα σταθεῖ, ρωτᾷ τὸ γεροντάκο: «Καλὴ μέρα, γεροντάκο!» - «Καλῶς τὰ τὰ παιδιά» ἢ «Καλῶς τὰ παλληκάρια» ἀπαντᾷ αὐτός. Πάλι ρωτᾷ ἡ μάνα: «Τί σκάβ'ς αὐτοῦ, γεροντάκο;». Κι' αὐτὸς ἀπαντᾷ: «Σκάβω νὰ βρῶ λίρες, μπακίρες κι' ὅλα τ' Θεοῦ τὰ καλά!» Τότε ἡ ἀρμάθα τῶν παιδιῶν — πού μπορεῖ νάναί ἀνάμικτα ἀγόρια καὶ κορίτσια — λένε ὅλα μαζί κάπως τραγουδιστά: «Νὰ τῶρ' νὰ τῶρ' νὰ τῶρ'...». Ἀφοῦ φέρουν πάλι ἔτσι 1—2 γύρες, πάλι σταματοῦν καὶ τὸν ρωτᾷ πάλι τὰ ἴδια: «Καλὴ μέρα, γεροντάκο» κλπ. Κι' ὁ γεροντάκος ἀπαντᾷ πάλι τὰ ἴδια. Τότε τὰ παιδιά ἐξακολουθοῦν νὰ φέρουν γύρει, ἀλλὰ νὰ λένε τὸ ἀντίθετο: «Νὰ μὴν τῶρ' νὰ μὴν τῶρ' νὰ μὴν τῶρ'...». Ἐνῶ αὐτὰ φέρουν γύρες καὶ λένε τὰ παραπάνω, σηκώνεται ὁ γεροντάκος καὶ πάει 8—10 βήματα πιὸ πέρα ἀπὸ τὴ θέση του. Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ κλῶσσα μὲ τὰ πουλιὰ χαλᾷνε μὲ τὰ πόδια τους τὰ σκαψίματα τοῦ γεροντάκου κι' ἐξακολουθοῦν νὰ λένε: «νὰ μὴν τῶρ' νὰ μὴν τῶρ'...». Γυρίζοντας ὁ γεροντάκος βρίσκει τσαλακωμένο καὶ πατημένο τὸ σκάψιμό του. Θυμῶναι καὶ ρωτᾷ τὴ μάνα: «Ποιὸς μοῦ τῶκανε αὐτὸ τὸ κακό;». Ἡ μάνα ἀπαντᾷ: «Τὰ π'λιὰ (τὰ πουλιὰ) τοῦ Θεοῦ». Αὐτὸς λέγει τότε θυμωμένος: «Ὁχι. Τὰ π'λιὰ τὰ θ'ὰ σ'» καὶ χυμᾷ νὰ πιᾷσει, δηλ. νὰ ἀγγίσει μὲ τὸ χέρι του τὰ παιδιά ποῦναι πίσω ἀπὸ τὴ μάνα, ἀρχίζοντας ὁμῶς ἀπὸ τὸ τελευταῖο. Μόλις ἀγγίξει τὸ τελευταῖο, αὐτὸ θεωρεῖται «πιασμένο» καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα. Ὑστερα ἀπὸ τὸ τελευταῖο φροντίζει νὰ ἀγγίξει τὸ προτελευταῖο κ.ο.κ. Τὴ στιγμὴ ποῦ καταβάλλει ὁ γεροντάκος τὴν προσπάθεια αὐτὴ, ἡ μάνα ἀπλώνει μπροστὰ στὸ γεροντάκο τὰ χέρια της γιὰ νὰ προστατέψει τὰ παιδιά της. Ταυτόχρονα ὁμῶς καὶ τὰ ἄλλα παιδιά πού σχηματίζουν τὴν οὐρά, χωρὶς νὰ ξεκοποῦν τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο, ἐλίσσονται πρὸς ἐδῶ καὶ πρὸς ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸ ἀγγιγμά τους ἀπὸ τὸ γεροντάκο. Ἄμα τελειώσει μιὰ παρτίδα τοῦ παιγνιδιοῦ, ἀρχίζουν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή, λαχνίζοντας γιὰ νέο γεροντάκο.

6. Τὸ κουκάκι - τὸ δαχτυλάκι

Στὸ παιγνίδι αὐτὸ οἱ παῖχτες (ἀγόρια καὶ κορίτσια) δὲ χωρίζονται σὲ ὁμάδες. Παίξεται αὐτὸ καὶ σὲ ἀνοιχτὸ καὶ σὲ κλειστὸ χῶρο λιγάκι εὐρύχωρο. Ἐνα παιδί (μά-

να) κάθεται σέ μιὰ καρέκλα, πεζούλι, ἢ ὅπου ἄλλου. Αὐτὸ στὸ χέρι του κρατᾷ ἓνα χαλικάκι ἢ ἓνα πολὺ μικρὸ κομματάκι ἀπὸ ξύλο. Τὰ ἄλλα παιδιὰ στέκονται ὀρθια μπροστὰ του σὲ κύκλο ἢ καλύτερα νὰ ποῦμε ἡμικύκλιο. Τότε ὁ μεγάλος παίχτης (ἡ μάνα) μὲ τεντωμένα τὰ δυὸ του χέρια, ἀλλ' ἀνταμοιμένες τὶς παλάμες ποὺ περιέχουν μέσα τὸ μικρὸ πραγματάκι, ποὺ εἶπαμε, βάζει ἔτσι τὰ χέρια του στὶς παλάμες τῶν ἄλλων παιδιῶν ποὺ τὶς κρατοῦν καὶ αὐτὰ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μπροστὰ στὴ μάνα. "Όταν περνᾷ τὰ χέρια του (ἐνωμένες παλάμες) ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἄλλων παιδιῶν λέγει: «Τὸ κουκάκι, τὸ δαχτυλάκι, πᾶρ' το καὶ φεύγα». Μὲ τρόπο ὅμως ἡ μάνα, περνώντας ἔτσι τὰ χέρια της ἀπ' τὶς κλειστές παλάμες τῶν παιδιῶν, ἀφίνει σ' ἓνα ζευγάρι παλάμες, δηλ. στὰ χέρια κάποιου παιδιοῦ, νὰ τὶς ξεφεύγει τὸ πραγματάκι, χωρὶς νὰ καταλάβουν τὰ ἄλλα παιδιὰ. Ἐκεῖνος ὁ παίχτης, στὸν ὁποῖο θὰ δώσει μὲ τὸ μυστικὸ αὐτὸ τρόπο τὸ «κουκάκι» ἡ μάνα, πρέπει ν' ἀπομακρυνθεῖ μὲ τέχνη καὶ ἐπιτηδειότητα γλήγορα ἀπὸ τὴ ἡμικύκλιο τῶν παιδιῶν κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ μὴν προκάνουν οἱ ἄλλοι οἱ διπλανοὶ του παίχτες νὰ τὸν ἀγγίξουν τὴν ὥρα ποὺ προσπαθεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὸ ἡμικύκλιο. "Όταν δὲν προκάνει ν' ἀπομακρυνθεῖ καὶ τὸν χτυπήσει κάποιος ἀπὸ τοὺς παίχτες, τότε θεωρεῖται ἀποτυχία στὴν παρτίδα τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ γυρίζει αὐτὸς πάλι στὴ θέση του, παραδίνει τὸ πραγματάκι (κουκάκι) πάλι στὴ μάνα γιὰ ν' ἀρχίσει τὸ παιγνίδι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ χρειάζεται καὶ κάποια ψυχραιμία, λίγη πονηριά καὶ μεγάλη ἐπιδεξιότητα στὸ παιγνίδι αὐτό. Πολλὲς φορές, ἂν καὶ ἔχει ρίξει ἡ μάνα τὸ «κουκάκι» σὲ κάποιον, αὐτὸς δὲ φεύγει ἀμέσως ἀπὸ τὴ θέση του καὶ ἡ μάνα ἐξακολουθεῖ νὰ περνᾷ ἀπ' ὅλα τὰ παιδιὰ χωρὶς νάχει τὸ πραγματάκι στὰ χέρια της καὶ νὰ λέγει: «Τὸ κουκάκι, τὸ δαχτυλάκι, πᾶρ' το καὶ φεύγα».

"Αν λοιπὸν κατορθώσει καὶ ἀπομακρυνθεῖ ἐκεῖνος ποὺ πῆρε τὸ «κουκάκι» χωρὶς νὰ χτυπηθεῖ ἀπὸ κάποιον, προχωρεῖ καὶ ξεμακραίνει κάμποσα μέτρα ἀπὸ τὴ μάνα καὶ τοὺς ἄλλους παίχτες καὶ κεῖ περιμένει. Τὰ ἄλλα παιδιὰ τότε πλησιάζουν ἀπὸ ἓνα - ἓνα κοντὰ στὴν μάνα καὶ τῆς λένε κρυφὰ στὸ αὐτὴ κάποια λέξη ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἓνα ἀντικείμενο τῆς ἀρεσκείας τους. Π.χ. ἓνας λέγει «μῆλο», ἄλλος «πρόβατο», ἄλλος «οὐρανός», ἄλλος «πορτοκάλι» κ.λ.π. Ἀφοῦ ποῦν ὅλοι οἱ παίχτες ἀπὸ μιὰ λέξη, τότε ἡ μάνα μεγαλόφωνα ρωτᾷ τὸ παιδί ποὺ πῆρε τὸ «κουκάκι» καὶ στέκει πρὸς πέρα καὶ περιμένει: «Τί θέλεις; ἓνα λειμόνι, ἓνα μῆλο, ἓναν οὐρανό, ἓνα πρόβατο, μιὰ κούκλα, ἓνα σχολειό, ἓνα πορτοκάλι, κλπ. Ἀκούοντας τὸ παιδί ποὺ ἔχει τὸ «κουκάκι» αὐτὲς τὶς λέξεις, σκέπτεται λιγάκι, διαλέγει μιὰ λέξη ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ εἶπε ἡ μάνα, καὶ τὴ λέγει, π.χ. πρόβατο. Γιὰ νὰ παραπλανηθεῖ τὸ παιδί, ἡ μάνα, πέρα ἀπὸ τὶς λέξεις ποὺ εἶπαν οἱ ἄλλοι παίχτες, βάζει καὶ δικῆς τῆς λέξεις ποὺ δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἐπιθυμία κανενὸς παιδιοῦ. "Αν τὴ λέξη «πρόβατο» τὴν εἶχε πεῖ κρυφὰ στὸ αὐτὴ τῆς μάνας κάποιος παίχτης, τότε αὐτὸς πηγαίνει καὶ φέρνει καθάλα στὴ ράχη του (γκότσια) τὸν παίχτη ποὺ εἶχε πάρει τὸ «κουκάκι». "Αν πάλι ἡ λέξη ποὺ θὰ πεῖ δὲν ἔχει ἀντιπρόσωπο κανένα παιδί, τότε ὑποχρεώνεται νὰ ρθεῖ στὴ μάνα καὶ νὰ τῆς παραδώσει τὸ «κουκάκι» μὲ τὸ ἓνα πόδι του, δηλαδὴ κούτσα - κούτσα. Κατόπι ἀρχίζει πάλι τὸ παιγνίδι ἀπὸ τὴν ἀρχή, εἴτε μὲ τὴν ἴδια μάνα, εἴτε καὶ μὲ ἄλλη.

7. Οἱ πλακίτσες

Παίζεται κατὰ κύριο λόγο μονάχα ἀπὸ ἀγόρια τὸ παιγνίδι αὐτό. Οἱ παίχτες χωρίζονται μὲ τὸ γνωστὸ τρόπο σὲ δυὸ ὁμάδες. Κατόπι μὲ τὸ «σάλισμα» τῆς πετρίτσας (ἡλιος ἢ βροχή), κανονίζεται ποιά θέση θὰ πάρει ἡ κάθε ὁμάδα. Ἀφοῦ κανονιστεῖ καὶ αὐτό, τότε ἡ κάθε ὁμάδα σὲ ἀπόσταση 15—20 μέτρα στὸ χωρὸ ποὺ θὰ παιχτεῖ τὸ παιγνίδι στήνει σὲ παράταξη ὀρθιες καὶ σὲ ἀπόσταση 30—35 πόντους τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη τρεῖς πλάκες ὄχι χοντρές, οὔτε καὶ πολὺ μεγάλες, περίπου 35X35 ἑκατοστά ἢ κάθε μιὰ καὶ μὲ κάτοψη τῆς μεγάλης πλευρᾶς τους πρὸς τὸ ἀντίθετο μέρος.

Ἀρχίζουν τότε τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης ομάδας (ἀπὸ πάνω) νὰ ρίχνουν τὸ καθένα ἀπὸ ἓνα λιθάρι πρὸς τὶς ὀρθιες πλάκες (πλακίτσες) τῆς ἀντίθετης ομάδας, προσπαθώντας νὰ χτυπήσουν καμμιὰ ἀπ' αὐτὲς καὶ τὶς ρίξουν κάτω. Τὰ λιθάρια ποὺ πετοῦν εἶναι κάπως στρογγυλὰ καὶ ἔχουν τὸ μέγεθος λεμονιοῦ ἢ κυδωνιοῦ. Ὅταν ρίξουν ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης ομάδας ἀπὸ ἓνα λιθάρι καὶ δὲ ρίξουν ἢ καὶ ρίξουν κατὰ γῆς τὶς πλακίτσες τῆς ἀντίθετης ομάδας, ἔρχεται κατόπι ἡ σειρά τῶν παιδιῶν τῆς ἄλλης (τῆς κάτω) ομάδας. Ὅταν κάποιος παίχτης μὲ τὸ ρίξιμο τοῦ λιθαριοῦ πετύχει κάποια πλακίτσα καὶ τὴ ρίξει κάτω, τότε ὁ παίχτης αὐτὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ρίξει καὶ δευτέρο λιθάρι. Ὅταν μιὰ ομάδα ρίξει κάτω ὅλες τὶς πλακίτσες τῆς ἄλλης, γιὰ νὰ θεωρηθεῖ νικήτρια, πρέπει νὰ περιμένει νὰ πετάξουν οἱ ἀντίθετοι παίχτες ἀπὸ δυὸ λιθάρια ὁ καθένας, κι' ἂν δὲν γκρεμίσουν ὅλες τὶς πλακίτσες, τότε θεωρεῖται πὼς νίκησε αὐτὴ ἡ ομάδα. Ὅταν πέσουν οἱ πλακίτσες ὅλες κι' ἀπὸ τὶς δυὸ ομάδες κάτω, τότε θεωροῦνται ἰσόπαλες, δηλαδή λένε: «ἦρθαν ἴσια καὶ ἴσια» καὶ ἐπαναλαμβάνεται τὸ παιγνίδι ἀπ' τὴν ἀρχὴ μὲ ἀλλαγὴ μονάχα τῶν θέσεων. Ἄν δὲν συμβεῖ αὐτό, τότε οἱ νικημένοι ὑποχρεώνονται νὰ πάρουν καθάλα «γκότσια» τοὺς ἀντιπάλους τοὺς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τοῦ χώρου τοῦ παιγνιδιοῦ στὸ ἄλλο.

8. Τὰ γυροβόλια

Πολλὰ παιγνίδια παίζονται ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ χρόνου. Τὰ «γυροβόλια» εἶναι παιγνίδι τοῦ φθινόπωρου. Λέγεται ἀλλοιῶς καὶ «βόλοι». Κατὰ τὸ Σεπτέμβριον καὶ τὸν Ὀκτώβριον ἀκούει κανένας τὰ παιδιὰ νὰ λένε: «Παίζουμε τὰ γυροβόλια;» ἢ «παίζουμε τοὺς βόλους;». Παίζεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὰ ἀγόρια. Συνηθέστατο μέσο τοῦ παιγνιδιοῦ αὐτοῦ εἶναι τὰ καρύδια καὶ κάποτε καὶ τὰ κάστανα καὶ τὰ βελανίδια. Παίζεται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο: Στὸ ἔδαφος, ἢ σὲ κάποιο μέρος μὲ χῶμα ἢ καὶ σὲ πλακόστρωτο, χαράζεται (στὸ χῶμα) ἢ ζωγραφίζεται (στὸ πλακόστρωτο) ἓνας κύκλος μεγάλος ἢ μικρός, ἀνάλογα τὸ πὼς τὸν θέλουν οἱ παίχτες, περίπου μὲ διάμετρο 25—30 πόντους. Ὁ κύκλος αὐτὸς λέγεται «γυροβόλι». Στὴ μέση ἀπ' αὐτὸν τὸν κύκλο τοποθετοῦν οἱ παίχτες ἀπὸ 1—2 ἢ καὶ 3 καρύδια ὁ καθένας τους. Γίνεται συμφωνία στὴν ἀρχὴ τοῦ παιγνιδιοῦ ἀπὸ πόσα καρύδια θὰ βάλει ὁ καθένας. Τὰ καρύδια τὰ τοποθετοῦν στὸ κέντρο τοῦ κύκλου σὲ σχῆμα πυραμίδας. Κάθε παιδί ἀπὸ τοὺς παίχτες κρατᾷ στὰ χέρια του καὶ μιὰ μεγάλη καρύδα ἢ ἓνα χοντρὸ βελανίδι ποὺ λέγεται «βόλος». Τὸ «βόλο» αὐτὸν τὸν ρίχνει ὁ κάθε παίχτης ἀνάλαφρα ἀπὸ τὸ γυροβόλι πρὸς ἓνα σημεῖο, συνηθέστατα μιὰ πέτρα ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ γυροβόλι περίπου 6—8 μέτρα καὶ ποὺ λέγεται «σημάδι». Ὅποιου παιδιοῦ ὁ βόλος μὲ τὸ ρίξιμο εἶναι πιὸ κοντὰ στὸ σημάδι, τότε αὐτὸς θὰ ρίξει καὶ πρῶτος. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπόσταση τοῦ βόλου ἀπὸ τὸ σημάδι, κανονίζεται καὶ ἡ σειρά τῶν ἄλλων παιχτῶν (δευτέρος, τρίτος, τέταρτος κλπ.). Τότε ὁ πρῶτος παίχτης ρίχνει ἀπὸ τὸ σημάδι πρὸς τὸ γυροβόλι τὸ βόλο του, εἴτε πεταχτὰ, εἴτε καὶ συρτὰ καὶ ἀνάλαφρα, καταβάλλοντας προσπάθεια μὲ τὸ ρίξιμο βόλου νὰ πετύχει τὴν πυραμίδα τῶν καρυδιῶν καὶ νὰ βγάλει ὧσ' ἀπὸ τὸ γυροβόλι, ὅσο μπορεῖ πιὸ πολλὰ καρύδια ἢ κάστανα κλπ. Ὅσα βγοῦν ὧσ' ἀπὸ τὸ σύνορον τοῦ γυροβολιοῦ, μπαίνουν στὴν τσέπη αὐτοῦ τοῦ παίχτη, γιὰτὶ αὐτὰ θεωροῦνται κερδισμένα ἀπ' αὐτόν. Ἀφοῦ ρίξει ὁ πρῶτος, κατόπι ρίχνει ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος κ.ο.κ. Ἄν μέσα στὸ γυροβόλι μείνουν καρύδια καὶ ἀσφαλῶς πολλές φορὲς μένουν, γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸ ἀπὸ τὴν ἀπόσταση νὰ τὰ βγάλουν ὅλα ἔξω, τότε ἀρχίζει πάλι ὁ πρῶτος νὰ παίζει κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο: Ἀπ' τὴ θέση ποὺ στάθηκε ὁ βόλος του, κρατώντας τον στὸ χέρι καὶ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ βῆμα πρὸς τὰ πίσω, ματιάζει πρῶτα καλὰ τὶς καρύδες μέσα στὸ γυροβόλι κι' ἔπειτα ρίχνει τὸ βόλο, προσπαθώντας νὰ χτυπήσει καὶ νὰ βγάλει μιὰ ἢ περισσότερες καρύδες ὧσ' ἀπὸ τὸ γυροβόλι. Ἀφοῦ ρίξει ὁ πρῶτος, μὲ τὴν σειρά τους ρίχνουν καὶ οἱ ἄλλοι, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν νὰναι καρύδια μέσα στὸ γυροβόλι. Ὅταν καμμιὰ φορὰ στὸ ρίξιμο τύχει νὰ μείνει ὁ

βόλος μέσα στο γυροβόλι, αίχμαλωτίζεται αυτός εκεί και τόν παίρνει όποιος κατορθώσει να τόν βγάλει έξω με τó δικό του βόλο. Στην περίπτωση αυτή, όποιος χάνει με τόν τρόπο αυτό τó βόλο του, χρησιμοποιεί άλλον βόλο. Στο παιγνίδι αυτό χρειάζεται αρκετή επιτηδειότητα. Πέρα απ' τó ότι είναι ευχάριστο στο παίξιμο, κάνει πολλά παιδιά να γεμίζουν τίς τσέπες τους ή τόν κόρφο τους από κερδισιμένες «κάχτες».

9. Οί άγγωνίσεις

Τó παιγνίδι αυτό παίζεται από άγόρια και κορίτσια. Δέ χρειάζεται να χωριστούν οί παίχτες σέ ομάδες. Παίζεται σέ υπαίθριο χώρο, καθώς και σέ υπόστεγο. Στα παλιότερα χρόνια παίζονταν πάρα πολύ τó παιγνίδι αυτό στο «ναχσαπαριό» του χωριού, πού τώρα δέν υπάρχει. Μας βόλευε, καθώς θυμιούμαι από τά παιδικά μου χρόνια, εκείνο τó τετράγωνο υπόστεγο και παίζαμε και σέ καιρό βροχής τίς «άγγωνίσεις». Η όνομασία του παιγνιδιού είναι παραφθορά τής λέξης «γωνίτσα» πού στο χωριό μας λέγεται και «άγγωνή», γιατί οί γωνίες του χώρου πού παίζεται τó παιγνίδι παίζουν σημαντικό ρόλο. Στο παιγνίδι αυτό όρίζεται κάποιος παίχτης πού θά μείνει χωρίς άγγωνίτσα. Ο όρισμός αυτός γίνεται με γκουγκούλισμα και με τόν τρόπο πού περιγράφηκε στην άρχή με τó γρόθο με τó χαλικάκι. Αφού γίνει αυτό, τó κάθε παιδί παίρνει τή θέση του, τήν άγγωνίτσα του και άρχίζει τó παιγνίδι. Ο παίχτης πού έμεινε χωρίς θέση περπατεί από άγγωνίτσα σέ άγγωνίτσα και λέγει σέ κάθε παίχτη τά έξής λόγια: «νόμι' (δηλ. δός μου), κυρά, φωτιά». Κάθε παιδί δέ άπαντάει με τή σειρά του έτσι: «παρακάτω γειτονιά», δηλ. «στήν παρακάτω γειτονιά». Τή στιγμή πού τó παιδί αυτό — ó διακονάρης τής φωτιάς, να πούμε — προχωρεί και ζητάει φωτιά, τ' άλλα παιδιά με γοργό τόνο ανταλλάσσουν τίς θέσεις τους, τίς άγγωνίτσες, προσπαθώντας να μή μείνει καμιά θέση άδειανή, όποτε θά τήν καταλάβει ó διακονάρης τής φωτιάς και θά μείνει έξω χωρίς θέση κάποιος άλλος παίχτης πού θά άναγκαστεί να παίξει αυτός τó ρόλο του διακονάρη τής φωτιάς. Έτσι έξακολουθητικά είναι δυνατό ν' άλλαχτούν στή θέση του διακονάρη τής φωτιάς πολλά παιδιά ή και τó ίδιο παιδί να πάρει αυτόν τόν ρόλο πολλές φορές.

10. Τά πεντόβολα

Τó παιγνίδι αυτό παίζεται κατά κύριο λόγο από τά κορίτσια. Τó παίζουν όμως κάποτε και άγόρια ή και άνακατεμένα κορίτσια και άγόρια. Οί παίχτες δέ χωρίζονται σέ ομάδες. Είναι παιγνίδι πού δέν χρειάζεται τρέξιμο κλπ. Παίζεται καθιστό. Μέσο του παιγνιδιού αυτού είναι τά «πεντόβολα» ή «πουντόβολα». Τά πεντόβολα αυτά είναι πέντε στρογγυλά λιθαράκια πού έχουν μέγεθος πάνω - κάτω σαν ένα μέτριο καρύδι. Τά πεντόβολα αυτά ή τά βρίσκουν τά παιδιά και τά φέρνουν από τó ποτάμι (Βίχος) έτοιμα στρογγυλεμένα ή τά κάνουν μόνα τους από κοινές πέτρες, κατά προτίμηση μαύρες, στρογγυλεύοντάς τα όσο μπορούν πιο καλά, χτυπώντας με σφυρί ή τροχίζοντάς τα σέ άλλες πέτρες μεγάλες. Οί παίχτες μπορούν να ναι 2—3 ή και κάποτε τέσσαρες. Περισσότεροι από τέσσαρες δέν χωριούνται. Τότε γίνεται και δεύτερη ομάδα ή και τρίτη από παίχτες, όσχητη ή μιá από τήν άλλη και ανεξάρτητη. Για να παιχτούν τά πεντόβολα πρέπει να βρεθεί μιá πλάκα κάπως ίσια στην επιφάνειά της και αρκετά μεγάλη. Είναι δυνατό ακόμα να παίζονται τά πεντόβολα και σέ πάτωμα με σανίδι ή και σέ στρώματα. Εκεί πού δέν μπορεί τó παιγνίδι αυτό είναι τó έδαφος, όταν αυτό έχει χόρτα ή και χώματα και χαλίκια. Γύρω λοιπόν από τέτοιο κατάλληλο μέρος κάθονται οί παίχτες. Ποιός θά παίξει πρώτος, δεύτερος ή τρίτος καθορίζεται από τήν άρχή. Ο πρώτος παίχτης παίρνοντας στή χούφτα του δεξιού του χεριού τά πεντόβολα (5), ρίχνει τó ένα απ' αυτά επάνω στον άέρα, ως 40—50 πόντους ψηλά και όσπου να γυρίσει αυτό κάτω, τοποθετεί με επιδεξιότητα στην πλάκα τά άλλα τέσσαρα και μόλις κάνει αυτό πρέπει να δεχτεί και να πιάσει εκείνο τó πεντόβολο

πού είχε ρίξει αρχικά στον αέρα. "Αν δὲν κατορθώσει νὰ κάνει αὐτό, τότε χάνει τὴ σειρά του καὶ παίζει ἄλλος. "Ἔτσι λοιπὸν βρίσκονται στὴν πλάκα τὰ τέσσαρα πεντόβολα καὶ τὸ ἓνα στὸ χέρι τοῦ παίχτη. Τότε ἀρχίζει ἄλλο στάδιο τοῦ παιγνιδιοῦ. Λέγει ὁ παίχτης: «Εἶμαι στὸ ἓνα μου» καὶ κάνει ὅπως ἔκανε στὴν ἀρχή, ὅταν ἔρριξε τὸ ἓνα ἐπάνω καὶ ἄφισε τὰ τέσσαρα στὴν πλάκα. Κάνει τώρα τὸ ἴδιο ἀλλὰ ρίχνοντα; τὸ ἓνα πεντόβολο ἐπάνω, παίρνει ἀπὸ ἓνα τὰ πεντόβολα ἀπὸ τὴν πλάκα. "Ἄμα τὰ πάρει καὶ τὰ τέσσαρα χωρὶς νὰ «χάσει», τότε λέγει: «Εἶμαι στὰ δύο μου». Τ' ἀποθέτει πάλι τὰ τέσσαρα στὴν πλάκα, ἐνῶ ρίχνει τὸ ἓνα ἐπάνω καὶ κατόπι τὰ παίρνει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπὸ δύο - δύο, δηλ. σὲ δύο δόσεις. "Ἐπειτα λέγει: «Εἶμαι στὰ τρία μου». Τὰ παίρνει καὶ αὐτὰ πάλι τὰ τέσσαρα σὲ δύο δόσεις, τὴ μιὰ φορὰ τὰ τρία καὶ τὴν ἄλλη ἓνα. "Ἐπειτα λέγει: «Εἶμαι στὰ ὅλα μου», δηλ. τὰ παίρνει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ τέσσαρα μιὰ φορὰ. Κατόπι ἔρχεται ἡ «ἄπλα». Στὴν ἄπλα, ἐνῶ ρίχνει ὁ παίχτης τὸ ἓνα πεντόβολο ψηλά, χτυπάει μὲ τὴν παλάμη του τὴν πλάκα, χωρὶς ν' ἀποθέσει τίποτε σ' αὐτὴν καὶ δέχεται πάλι τὸ πεταμένον ψηλά πεντόβολο. "Ἄμα τελειώσουν αὐτὸ τὸ στάδιο, ἔρχεται τὸ στάδιο τοῦ «παπᾶ». Γιὰ νὰ παίξει ὁ παίχτης τὸν παπᾶ, κάνει τὸ ἐξῆς: Μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι σχηματίζει στὴν πλάκα μιὰ καμᾶρα, γιατί ἀκουμπάει σ' αὐτὴ μόνον τὴν ἄκρη ἀπὸ τὰ δύο του δάχτυλα, τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸ δείχτη ἢ τὸ μεσαῖο. Τότε, ὅπως ἔκανε, ὅταν ἔπαιρνε ἀπὸ ἓνα - ἓνα τὸ πεντόβολο, τώρα, ἀντὶ νὰ τὰ πάρει, τὰ περνάει ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καμᾶρα ποὺ σχηματίζει τὸ χέρι του. "Ὅταν τὴν ὥρα ποὺ ἔχει πεταγμένον ψηλά στὸν αέρα τὸ ἓνα πεντόβολο καὶ ταυτόχρονα σπρώχνει τὸ ἄλλο νὰ περάσει στὴν καμᾶρα, τύχει καὶ περάσει κανένα πεντόβολο ἀπ' ἐξῶ ἀπὸ τὴν καμᾶρα, θεωρεῖται αὐτὸ ἀποτυχία (χάσιμο). "Ὅταν περάσει καὶ αὐτὸ τὸ στάδιο πετυχημένον, τότε αὐτὸς ὁ παίχτης θεωρεῖται νικητής. "Ὅπως εἴπαμε, ἀντὶ γιὰ μεγάλη πλάκα, μπορεῖ νὰ παιχτεῖ τὸ παιγνίδι αὐτὸ καὶ σὲ στῶμα, ἢ στὸ πάτωμα, ἢ στὴν πλακόστρωτη αὐλή, ἢ καὶ σὲ μεγάλο μάρμαρο. Παραλλαγή του εἶναι, ὅταν παίζεται «ἄγγιχτα» ἢ «ἄγγιγμένα», δηλ. ὅταν ἀποθέτονται τὰ πεντόβολα ἀπὸ τὸν παίχτη κάτω στὴν πλάκα νὰ μὴν ἀγγίζουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. "Ὅταν, ἀντὶ νὰ πάρει ὁ παίχτης ἓνα πεντόβολο, παίρνει δύο, τότε θεωρεῖται καὶ αὐτὸ ἀποτυχία. "Ακόμα ὅταν πράκεται νὰ πάρει δύο καὶ παίρνει ἓνα κι' αὐτὸ εἶναι ἀποτυχία. Λένε: «Ξαπόμεινε». Τὸ παιγνίδι αὐτὸ χρειάζεται μεγάλη εὐκίνησις καὶ ἐπιτηδεύτητα στὶς κινήσεις τῶν χειρῶν. Εἶναι πολὺ ὠφέλιμο, γιατί δξύνει πολὺ τὸ νοῦ καὶ ἀσκεῖ πάρα πολὺ τὸ χέρι. Γενικὰ τὰ κορίτσια παίζουν τὸ παιγνίδι αὐτὸ μὲ πιδ μεγάλη ἐπιτυχία ἀπὸ τὰ ἀγόρια.

11. Ἡ Ζουμποργία

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται κατὰ κύριο λόγο μονάχα στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς (χαγιάτια), γιατί αὐτὸς ἔχει ἀρκετὸ μᾶκρος καὶ εἶναι κάπως στενὸς σὲ πλάτος. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ κληρισθεῖ γιὰ νᾶναι «ζουμποργία» στέκεται στὴν κορυφὴ τοῦ νάρθηκα καὶ κατόπι θ' ἀρχίσει τὸ παιγνίδι. Θὰ ἀρχίσει νὰ κυνηγᾷ τ' ἄλλα παιδιὰ κατὰ τὴ διαδρομὴ τοῦ μᾶκρους ἀπὸ τὸ νάρθηκα, πηδώντας ὅμως μόνον μὲ τὸ ἓνα του πόδι. δηλαδή στὸν κουτσό. Μὲ τὸ ξεκίνημα ποὺ κάνει αὐτὸς ἀπὸ τὴ θέση του ἀρχίζει νὰ λέγει:

«Ζούμποργ - ζούμποργ - γία
κι' αὔριο μὲ ὑγεία...».

"Αν κανένα παιδὶ κατορθώσει καὶ ξεφύγει ἀπὸ τὸ κυνηγητὸ τῆς Ζουμποργίας, ἀνεβαίνοντας στὰ πεζούλια τοῦ νάρθηκα καὶ δὲν ἀγγιχτεῖ ἀπ' αὐτὴ, αὐτὸ ἀποτελεῖ κίνδυνον γιὰ τὴ Ζουμποργία, γιατί ἂν τύχει καὶ πατήσῃ τὸ κουτσὸ πόδι τῆς ἢ Ζουμποργίας, ἔχουν τὸ δικαίωμα οἱ παῖχτες νὰ τὴ χτυποῦν ἐλαφρὰ στὶς πλάτες, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὴν κορυφὴ τοῦ νάρθηκα καὶ βρεθεῖ στὴ θέση τῆς, ἀπ' ὅπου καὶ ξεκίνησε. "Ὅσο πιδ πολλοὶ παῖχτες βρεθοῦν ἀπὸ τὰ νῶτα τῆς, τόσο πιδ πολλὰ χτυπήματα θὰ

δεχτεί αυτή στη ράχη της. Κατά το κυνηγητό που κάνει η Ζουμπουργιά άμα τύχει και άγγιξει κανέναν παίχτη, παίρνει αυτός τη θέση της, δηλαδή γίνεται Ζουμπουργιά και κυνηγάει τούς άλλους. Το παιγνίδι αυτό παρουσιάζει το πλεονέκτημα που παίζεται και με κακοκαιρία στο ύπóστεγο του νάρθηκα.

12. Το γοιάρι

Το παιγνίδι αυτό είναι κατά πολύ όμοιο με κείνο που σε διάφορα βιβλία είναι γνωστό με την όνομασία «χύτρα». Το λένε ακόμα αυτό το παιγνίδι και «λουράκι». Κάποιος παίχτης γίνεται «γοιάρι» με κλήρωση. Παίρνει ένα χοντρό λιθάρι και κάθεται πάνω σ' αυτό σαν σε σκαμνί. Διαλέγει τότε και έναν παίχτη — όποιον αυτός θέλει — για να τον φυλάγει, ώστε να μὴ δέχεται στους ώμους του τὰ χτυπήματα τῶν άλλων παιδιών. Για να παίζει το παιγνίδι αυτό χρειάζεται και ένα σκοινί 6—15 μέτρα μακρύ. Το γοιάρι κρατάει τη μιὰ άκρα αυτού του σκοινιού και ο φύλακας του την άλλη άκρα. Έπειδὴ δὲν έχουν τὰ παιδιά πάντοτε τὸ άπαραίτητο αυτό σκοινί, κάνουν τέτοιο με τὰ λουριά τους (ζώνες τους), τὰ όποια προσδένουν τὸ ένα με τὸ άλλο. Γι' τὸ λόγο αυτό λέγεται τὸ παιγνίδι αυτό και «λουράκι». Ο φύλακας φέρνει γύρω από τὸ γοιάρι και φροντίζει να τὸ προστατεύει να μὴν τὸ χτυποῦν οἱ άλλοι παῖχτες στις πλάτες, τούς όποιους και καταδιώκει και φροντίζει να τούς άγγίξει. Όταν ο φύλακας δὲν άπομιακρύνεται καθόλου από τὸ γοιάρι, τότε οἱ άλλοι διαμαρτύρονται και τοῦ λένε: πὼς κοντεύει να τὸ κατουρήσει τὸ γοιάρι, άφού στέκεται τόσο κοντά του. Ἄν ο φύλακας χτυπήσει κανένα παιδί άλλο από τούς παῖχτες με τὸ χέρι του — τὸ άγγίξει — τότε τὸ χτυπημένο αυτό παιδί γίνεται «γοιάρι» και τὸ παιδί που ἦταν καθιστὸ στο λιθάρι (δηλ. γοιάρι) γίνεται φύλακας κ.ο.κ.

13. Οἱ γρεντίστες

Οἱ «γρεντίστες» είναι ένα πολύ πρωτότυπο παιγνίδι που παίζεται άποκλειστικά και μόνο στο νάρθηκα τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιᾶς τοῦ χωριοῦ μας και πουθενά άλλου. Παίζεται δὲ αυτό μόνο από άγόρια. Ἀπ' τὴν άνδρική είσοδο τῆς ἔκκλησιᾶς και πρὸς τὰ δεξιὰ και άνατολικά, καθὼς μπαίνουμε, στη στέγη τοῦ νάρθηκα είναι 13 γρεντές με ίσάριθμες κέντες. Το παιγνίδι γίνεται με τόπι κάπως βαρούτσικο κατά τὸν ἑξῆς τρόπο: Ο παίχτης άνεβαίνει τὰ σκαλοπάτια τῆς άνδρικής είσόδου — τρία τὸν άριθμὸ — και ρίχνει τὸ τόπι, φροντίζοντας να περάσει αυτό από τις γωνίες (τρίγωνο) που σχηματίζουν οἱ κέντες με τὴ στέγη τοῦ νάρθηκα. Προσπαθεῖ να περάσει τὸ τόπι ὅσο τὸ δυνατό πιὸ πολλές άπ' αυτές τις γρεντές μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Οἱ γρεντές αὐτές τῆς στέγης τοῦ νάρθηκα είναι ὅλες με τὰ όνόματά τους (πρώτη, δεύτερη, τρίτη, πρωτοκόκκινη, δευτεροκόκκινη, χοντρή, γραμμένη, τελευταία, προτελευταία κλπ.). Όταν ο παίχτης ρίχνει τὸ τόπι, τ' άλλα παιδιά σκορπισμένα ἑδῶ κι ἐκεῖ περιμένουν να πιάσουν τὸ τόπι στὰ χέρια τους και να γυρίσουν πάλι πίσω, περνώντας το από τὰ ἴδια τρίγωνα που τὸ ἔρριξε ο παίχτης. Ἄν δὲν μπορέσουν να τὸ πιάσουν τὸ τόπι για να τὸ γυρίσουν πίσω, τότε αὐτὸς ο παίχτης ἔχει στο ενεργητικό του αὐτὸν τὸν άριθμὸ τῶν γρεντῶν που πέρασε, δηλ. ὡς τὴ χοντρή, ἢ τὴν τρίτη, ἢ τὴ γραμμένη κλπ., ὥστε, όταν ἔρθει ξανά ἢ σειρά του, άπ' ἐκεῖ να συνεχίσει να ρίξει τὸ τόπι παρακάτω και πρὸς τὸ τέλος τῶν γρεντῶν. Ὑστερα άπ' τὸν πρώτο παίζει κατά τὸν ἴδιο τρόπο δεύτερος, ο τρίτος παίχτης κ.ο.κ. Ὅποιος περάσει ὅλες τις γρεντές ὡς τὸ τέλος, είναι ο πρώτος νικητής, κατόπι ο δεύτερος, ο τρίτος κλπ. Οἱ πιὸ ἱκανοὶ παῖχτες είναι ἐκείνοι που με ὄχι πολλὰ ριξίματα τοῦ τοπιού περνοῦν ὅλες τις γρεντές. Ὑπάρχουν και παῖχτες που με τὸ πρώτο ρίξιμο περνοῦν και τις 13 γρεντές. Οἱ τέτοιοι ὅμως είναι σπάνιοι. Και τὸ παιγνίδι αὐτὸ άπαιτεῖ μεγάλη ἐπιτηδεύτητα. Ἐχει και αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα που παίζεται και με βροχερὸ καιρὸ και κακοκαιρία.

14. Τὸ τσολιγκάρι

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ θέλει ἀρκετὸν ἀνοιχτὸ γῶρο. Τὰ παιδιὰ — παίζεται ἀποκλειστικά ἀπὸ ἀγόρια — δὲν χωρίζονται σὲ ὁμάδες. Κάθε παίχτης φροντίζει νὰ νικήσει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Εἰδικὰ καὶ ἀπαραίτητα μέσα (ἐργαλεῖα) γιὰ τὸ παιγνίδι εἶναι ἡ «τσολίγκα», ἓνα ραβδάκι ἀπὸ ξύλο κρανιάς κατὰ κύριο λόγο ποὺ νάναί μακρὸ ὡς 40 — 50 πόντους καὶ χοντρὸ σὰν τὸ μεγάλο δάχτυλο ἑνὸς ἄντρα. Ἡ «τσολίγκα» πρέπει νάναί λιγάκι βαρεῖα καὶ γι' αὐτὸ μεταχειρίζονται χλωρὸ ξύλο ἢ καὶ κρανιά, καθὼς σημειώθηκε παραπάνω. Ἄλλο μέσο τοῦ παιγνιδιοῦ εἶναι τὸ «τσολιγκάρι». Τὸ «τσολιγκάρι» εἶναι κομμάτι ξύλου καὶ αὐτὸ μικρότερο βέβαια σὲ μᾶκρος ποὺ μοιάζει σὰν ἓνα χοντρὸ μολυβοκόντυλο καὶ κάπως πρὸ λεπτὸ ἀπὸ τὸ πάχος τῆς τσολίγκας. Οἱ δύο ἄκρες ἀπὸ τὸ τσολιγκάρι ἢ γίνονται μυτερές σὰν τῇ μύτῃ ἀπὸ τὰ μολύβια ποὺ γράφουμε ἢ πελεκιοῦνται κατὰ ἀντίθετη φορά, ὅπως εἶναι οἱ πεννίτσες ἢ ὅπως εἶναι τὸ στόμιο τῆς μικρῆς τενεκεδένιας φλογέρας τῶν μικρῶν παιδιῶν. Καὶ τοῦτο, γιὰ τὸν τσολιγκάρι εἶναι στὴ γῆ, πρέπει νὰ ὑπάρχει κάποιο κενὸ στὶς ἄκρες του γιὰ νὰ μπορεῖ αὐτὸ νὰ ἀναπηδᾷ στὸν ἀέρα, ὅμα χτυπηθεῖ δυνατὰ στὴν ἄκρη του μὲ τὴν τσολίγκα.

Πρὶν ἀρχίσει τὸ καθαυτὸ παιγνίδι προηγεῖται ἡ ἐξῆς διαδικασία: Ὁ πρῶτος παίχτης χαράζει (σκάθει) στὸ ἔδαφος μιὰ στενὴ αὐλακίαν μᾶκρους 20 πόντους, μὲ 3—4 πόντους βάθους καὶ 5 πόντους πλάτος. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ στενόμακρη μικρὴ αὐλακίαν τοποθετεῖ τὸ τσολιγκάρι κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε αὐτὸ νὰ σχηματίζει σταυρὸ μὲ τὴν αὐλακίαν. Ἐπειτα χώνει τὴν ἄκρη τῆς τσολίγκας κάτω ἀπὸ τὸ τσολιγκάρι καὶ τὸ πετάει αὐτὸ στὸν ἀέρα πρὸς τὸ μέρος ποὺ βρίσκονται οἱ ἄλλοι παίχτες ποὺ προσέχουν καὶ προσπαθοῦν νὰ πιάσουν τὸ τσολιγκάρι στὰ χέρια τους πρὶν αὐτὸ πέσει κάτω στὴ γῆ. Ἄν συμβεῖ αὐτό, δηλ. ἂν τὸ πιάσουν τὸ τσολιγκάρι, τότε ὁ παίχτης αὐτὸς «καίγεται» καὶ δὲν προχωρεῖ παραπέρα σὲ καμμιά ἐνέργεια, ἀλλὰ παραχωρεῖ τὴ θέσιν του σὲ δεῦτερο παίχτη ποὺ προχωρεῖ αὐτὸς πρὸς τὸ παιγνίδι. Ἄν δὲν τὸ πιάσει κανένας τὸ τσολιγκάρι στὸν ἀέρα καὶ πέσει αὐτὸ στὴ γῆ, τότε ὁ παίχτης πάνω στὴν αὐλακίαν ποὺ εἶχε φτιάξει τοποθετεῖ ξαπλωμένη στὴ γῆ τὴν τσολίγκα, ὅπως ἦταν πρὶν τὸ τσολιγκάρι. Ἐνὰς ἀπὸ τοὺς παίχτες παίρνει τὸ τσολιγκάρι καὶ ἀπὸ τὴ θέσιν ποὺ βρίσκεται αὐτὸ τὸ πετάει πρὸς τὴν τσολίγκα, φροντίζοντας νὰ τὴ χτυπήσει μ' αὐτό. Ἄν τὸ πετύχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ πάλι «καίγεται» ὁ πρῶτος παίχτης καὶ παίρνει τὴ θέσιν του γιὰ νὰ προχωρήσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἄλλος (ὁ δεῦτερος). Ἄν ὅμως δὲν τὴν χτυπήσει τὴν τσολίγκα μὲ τὸ τσολιγκάρι, τότε αὐτὸς ὁ παίχτης θὰ ἐξακολουθήσει νὰ προχωρήσει καὶ στὸ ἄλλο στάδιο τοῦ παιγνιδιοῦ ποῦναι καὶ τὸ πρὸ σημαντικόν. Ὅπως βρίσκεται τὸ τσολιγκάρι κάτω στὴ γῆ, παίρνει τὴν τσολίγκα καὶ χτυπάει μ' αὐτὴ σὲ μιὰ του ἄκρα τὸ τσολιγκάρι. Μὲ τὸ χτύπημα αὐτὸ τὸ τσολιγκάρι σηκώνεται λιγάκι στὸν ἀέρα. Τότε ποὺ αὐτὸ βρίσκεται στὸν ἀέρα, μὲ τὴν τσολίγκα τὸ χτυπάει δυνατὰ, ὥστε αὐτὸ νὰ φύγει μακρυνά. Τότε ὁ παίχτης μὲ τὴν τσολίγκα στὸ χέρι μετράει πόσο μακρυνὰ πῆγε αὐτό. Ἔτσι σημειώνεται στὸ ἐνεργητικόν, του, 20, 30, 40 κλπ. τσολίγκες, δηλαδή ἡ ἀπόστασις μετρίεται μὲ τίς τσολίγκες. Τότε ξαναχτυπάει γιὰ δεῦτερη φορά κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο τὸ τσολιγκάρι μὲ τὴν τσολίγκα καὶ μετράει ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ ποὺ ἔμεινε καὶ πρὸς τὸν πᾶνω τὴν ἐπιτυχίαν του σὲ τσολίγκες κ.ο.κ. Ἄμα ὑπερβεῖ τὸν ἀπὸ πρῶτα καθορισμένον ἀριθμὸ π.χ. 200 ἢ 300 τσολίγκες, τότε θεωρεῖται νικητὴς (κερδισιμένος). Ὅταν χτυπήσει τρεῖς φορές τὸ τσολιγκάρι μὲ τὴν τσολίγκα χωρὶς ἐπιτυχίαν, δηλ. τὸ χτυπήσει χωρὶς αὐτὸ νὰ σηκωθεῖ καθόλου ἀπὸ τὴ γῆ, τότε ὁ παίχτης γάνει καὶ παραχωρεῖ τὴ θέσιν του σὲ ἄλλον. Οἱ ἀποτυχίες λέγονται «πίτοι» (δηλ.ό πίτος ἓνας, πίτος δύο, πίτος τρία καὶ καίγεται). Ἀποτυχία θεωρεῖται καὶ τότε ποὺ ὁ παίχτης θὰ χτυπήσει τὸ τσολιγκάρι τόσο ἀδέξια ποὺ δὲν θὰ ξεμακρύνει ἀπὸ τὴ θέσιν του οὔτε μιὰ τσολίγκα. Τὸ παιγνίδι εἶναι πολὺ διασκεδαστικόν. Ἀπαιτεῖ ἀρκετὴ ἱκανότητα. Δὲν παίζεται μόνο ἀνάμεσα στὰ σπίτια, γιὰ τὴν

πάρχει κίνδυνος νά πάει τὸ τσολιγκάρι καὶ νά σπάσει κανένα τζάμι ἢ νά χτυπήσει κανέναν ἄνθρωπο στὸ κεφάλι ἢ νά τοῦ βγάλει κανένα μιάτι.

15. Οἱ λουιμάδες

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται πάντοτε στὸ ὕπαιθρο καὶ σὲ μέρος κάπως ἐπίπεδο καὶ ὀμαλὸ, στὸ ὁποῖο νάναι χῶμα καὶ ὄχι χορτάρια καὶ χαλίγια, γιατί ἀλλοιώτικα δὲ στρώνει ἡ λουιμάδα. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ εἶναι ἐποχιακὸ καὶ παίζεται κατὰ τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστή. Τὸ παίζουν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἀγόρια. Ἀπαραίτητο μέσο (ἐργαλεῖο) γιὰ τὸ παιγνίδι αὐτὸ εἶναι ἡ λουιμάδα ποὺ πρέπει νάχει κάθε παίχτης καὶ ὁ «μοῦτσος» ἢ «μούκας» ποῦναι κοινὸ ὄργανο γιὰ τὸ παιγνίδι. Γιὰ νά παιχτεῖ χρειάζεται νάναι ἀπὸ δυὸ παῖχτες καὶ παραπάνω. Δὲ χωρίζονται τὰ παιδιὰ σὲ ὀμάδες. Ἡ λουιμάδα εἶναι μιὰ πέτρα πλακερὴ σὲ σχῆμα ὅσο τὸ δυνατὸ στρογγυλὸ. Ἡ βάση της, δηλ. ἡ μιὰ της ἐπιφάνεια πρέπει νάναι ὀμαλὴ γιὰ νά στρώνει εὐκολα στὸ ἔδαφος, δταν τὴν πετάει ὁ παίχτης. Δὲν ἐπιτρέπεται νάναι καὶ πολὺ μεγάλη, γιατί τότε εἶναι δύσκολο νά πεταχτεῖ μὲ ἐπιτυχία καὶ νά στρώσει καλὰ κατὰ γῆς.

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Σὲ κάποιο σημεῖο (σὲ μιὰ ἄκρη) τοῦ χώρου τοῦ παιγνιδιοῦ στήνεται ὁ μοῦτσος. Ὁ μοῦτσος εἶναι ἓνα λιθάρι λιγάκι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ κουτί τῶν σπέρτων, ἀλλὰ νά τοῦ μοιάζει στὸ σχῆμα γιὰ νά μπορεῖ νά στέκεται ὀρθιο καὶ νά μποροῦν νά τοποθετηθοῦν πάνω σ' αὐτὸ οἱ δεκάρες. Σὲ ἀπόσταση 8—10 μέτρων ἀπὸ τὸ μοῦτσο τοποθετεῖται ἓνα μεγάλο λιθάρι, τὸ σημάδι. Πάνω στὸ μοῦτσο τοποθετοῦν οἱ παῖχτες, κατὰ τὴν συμφωνία ποὺ θὰ κάνουν, ἀπὸ μιὰ ἢ δυὸ δεκάρες ἢ καὶ περισσότερες. Πολλές φορές, ἰδιαίτερα κατὰ τὴ Μεγ. Ἑβδομάδα, δταν δὲν ἔχουν τὰ παιδιὰ πραγματικὲς δεκάρες, φτιάχνουν τέτοιες ἀπὸ κηρί καὶ τίς τοποθετοῦν πάνω στὸ μοῦτσο. Ἀπὸ τὸ μοῦτσο ρίχνουν οἱ παῖχτες μὲ τὴ σειρά τους τὴ λουιμάδα τοῦ ὁ καθένας στὸ μεγάλο λιθάρι (τὸ σημάδι). Φροντίζουν ὥστε, καθὼς θὰ πάει ἡ λουιμάδα ἀρκετά, νά πλησιάσει αὐτὴ ὅσο τὸ δυνατὸ πρὸ πολὺ στὸ μεγάλο λιθάρι κοντά, νά ἀγγίξει σ' αὐτό. Ἀφοῦ ρίξουν ὅλοι οἱ παῖχτες τὴ λουιμάδα τους, γίνεται φανερό ποῖος παίχτης θάναι πρῶτος, ποῖος δεύτερος κλπ., ἀνάλογα μὲ τὸ πλησίασμα τῆς λουιμάδας καθενὸς στὸ λιθάρι. Ὁ πρῶτος παίχτης παίρνει τότε τὴ λουιμάδα του καὶ τὴ ρίχνει στρωτὰ πρὸς τὸ μοῦτσο, προσπαθώντας νά τὸν πετύχει καὶ νά τὸν παρασύρει κατὰλληλα μακριὰ καὶ ἔτσι, ὥστε οἱ δεκάρες ποῦναι ἐπάνω στὸ μοῦτσο νά πέσουν πίσω ἢ κοντὰ στὴ λουιμάδα τοῦ παίχτη. Ὅσες δεκάρες τότε εἶναι πεσμένες κοντὰ στὴ λουιμάδα, ἀνήκουν σ' αὐτὸν καὶ τίς παίρνει. Ὅσες ὅμως εἶναι πλησιέστερα στὸ μοῦτσο παραμένουν ἐκεῖ ἀγγιχτες, γιατί αὐτὲς ἀνήκουν ἀκόμα στὸ μοῦτσο. Τότε ρίχνει τὴ λουιμάδα του ὁ δεύτερος παίχτης, φροντίζοντας νά πάει στρωτὰ ἡ λουιμάδα του κοντὰ στίς δεκάρες ποῦναι καταγῆς. Ἄν τίς πλησιάσει αὐτὴ, τότε παίρνει κι' αὐτὸς ὅσες εἶναι πλησιέστερα στὴ λουιμάδα του. Κατόπι ἐφόσον εἶναι ἀκόμα δεκάρες καταγῆς, ἔπαρτες, στὴ δικαιοδοσία τοῦ μοῦτσου, ρίχνει ὁ τρίτος παίχτης κ.ο.κ. ὥσπου νά κερδιστοῦν ὅλες οἱ δεκάρες. ὅποτε βάζουν ἄλλες στὸ μοῦτσο καὶ ἀρχίζει τὸ παιγνίδι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καμμιά φορὰ στὸ στρώσιμο κατὰ τὸ ρίξιμο τῆς λουιμάδας ἀπὸ κάποιον παίχτη τυχαίνει νά σβασομιστεῖ λουιμάδα ἄλλου παίχτη κοντὰ στίς δεκάρες, ὅποτε τίς παίρνει αὐτὸς ποὺ εὐνοήθηκε ἡ λουιμάδα του καὶ πῆγε κοντὰ στίς δεκάρες. Πολλές φορές πάλι εὐνοεῖται κάποιος παίχτης ποὺ ἔχει τὴν λουιμάδα του καταγῆς, γιατί ἡ λουιμάδα ἄλλου παρασέρνει καὶ ξεμακραίνει τὸ μοῦτσο μακριὰ ἀπὸ τίς δεκάρες, ὅποτε αὐτὲς βρίσκονται πλησιέστερα στὴ λουιμάδα τοῦ πρώτου. Ὅταν τύχει καὶ δὲν ξεκαθαρίζονται οἱ ἀποστάσεις μὲ τὸ μιάτι, τότε τὰ παιδιὰ μεταχειρίζονται ἓνα τσάχαλο, δηλ. ἓνα ξηρὸ κοιμιάτι ἀπὸ οἶγανη ἢ ἄλλο λεπτὸ ξυλαράκι γιὰ τὸ μέτρημα. Οἱ λουιμάδες γίνονται ἢ ἀπὸ μαῦρες πλάκες ἀπ' αὐτὲς ποὺ σκεπάζουν τὴ στέγη τῶν σπιτιῶν ἢ ἀπὸ κεῖνες ποῦναι φυσικὰ τροχημένες ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ

Βίκου. Ἀπὸ ἄσπρες πλάκες δὲν παρασυνηθίζονται οἱ λουμάδες. Εἶναι τὸ μοναδικὸ παιγνίδι ποὺ παίζεται μὲ χρήματα.

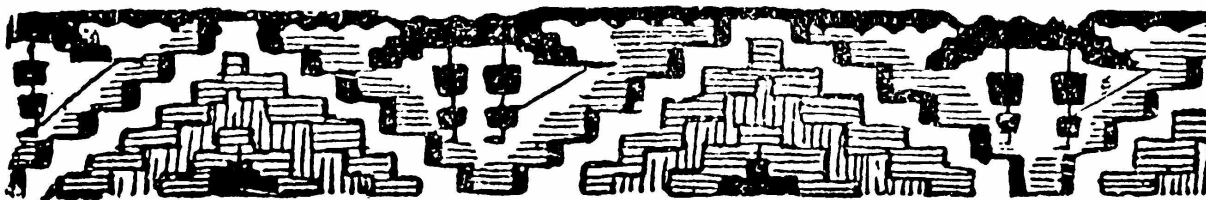
16. Ὁ λύκος καὶ τὰ πρόβατα

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται καὶ ἀνάμικτα μὲ ἀγόρια καὶ κορίτσια. Χρειάζεται κάπως μεγάλος ἀριθμὸς παικτῶν. Δὲν χωρίζονται αὐτοὶ σὲ ομάδες. Παίζεται σὲ ἀνοιχτὸ χώρο. Ἐνας παίχτης ὀρίζεται γιὰ λύκος, ἄλλος γιὰ σκύλος καὶ κάποιος τρίτος γιὰ τσομπάνος. Ὅλα τὰ ἄλλα γίνονται πρόβατα καὶ ἀποτελοῦν τὸ κοπάδι. Ὁ βοσκὸς ὀδηγεῖ τὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα κάνουν πὼς βόσκουν ἐδῶ καὶ κεῖ, πότε βελάζοντας μπέ, μπέ! καὶ πότε κάνοντας γκούν! γκούν! ὅπως κάνουν τὰ κουδούνια ποὺ ἔχουν τὰ πρόβατα στὸ λαιμὸ τους. Ὁ λύκος παραφυλάει καὶ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ εὐκαιρία νὰ πλησιάσει καὶ ν' ἀρπάξει κανένα πρόβατο. Μόλις ἀγγίζει κάποιον παιδί, αὐτὸ θεωρεῖται ἄρπαγμα καὶ κάθεται στὴν ἄκρη, δηλ. ἀχρηστεύεται. Ὁ σκύλος ὁμως φροντίζει μὲ κάθε τρόπο νὰ μὴ πλησιάσει ὁ λύκος στὰ πρόβατα, τὸν κυνηγᾷ, τὸν ξεμακραίνει καὶ φροντίζει νὰ τὸν πιάσει, ὁπότε θεωρεῖται νικημένος. Ἐννοεῖται πὼς λύκος καὶ σκύλος γίνονται τὰ πιὸ δυνατὰ καὶ εὐκίνητα παιδιὰ. Τὸ κοπάδι τὸ ἀποτελοῦν τὰ πιὸ μικρὰ καὶ ἀδύνατα παιδιὰ.

17. Τὸ μπίτζζ!

Γιὰ νὰ παιχτεῖ αὐτὸ τὸ παιγνίδι πρέπει νᾶναι 3—4 ἢ καὶ περισσότεροι παίχτες. Παίζεται μὲ ἀγόρια καὶ κορίτσια ἀνάμικτα. Δὲ χρειάζεται ὁ χωρισμὸς τῶν παικτῶν σὲ ομάδες. Ἐνα παιδί ποὺ θὰ κληρωθεῖ στέκεται ὄρθιο μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο ἀντίθετα πρὸς τὰ ἄλλα παιδιὰ. Βάζει τὴ μιὰ παλάμη του (τὴ δεξιὰ) πλάι στὸ δεξί του μάτι σὰν παρωπίδα, ἐνῶ τὴν ἄλλη παλάμη του (τὴν ἀριστερὴν) τὴν περνάει κάτω ἀπὸ τὴ δεξιὰ του μασχάλη καὶ τὴν ἐκθέτει ἀνοιχτὴ στὴ διάθεση τῶν ἄλλων παιδιῶν γιὰ νὰ τὴ χτυπήσουν μὲ τὸ χέρι τους. Τότε ἕνας παίχτης πλησιάζει καὶ δίνει μιὰ μπατσαλιὰ στὴν ἀνοιχτὴ παλάμη τοῦ παιδιοῦ ποὺ βλέπει ἀντίθετα ἀπὸ τ' ἄλλα, καθὼς εἴπαμε, χωρὶς νὰ ἰδωθεῖ ὁμως ἀπ' αὐτό. Μόλις δώσει τὴ μπατσαλιὰ στὴν παλάμη, τότε ὅλα τὰ παιδιὰ — οἱ ἄλλοι παίχτες — σηκώνουν τὸ δείχτη τοῦ δεξιοῦ τους χειριοῦ ὄρθιο καὶ λένε ὅλα μαζί: «μπίτζζ!». Σὰν νὰ λένε: «Μάντεψε ποιὸς σὲ χτύπησε». Τότε αὐτὸς ποὺ χτυπήθηκε, κοιτάζει ὅλα τὰ παιδιὰ στὰ μάτια καὶ φροντίζει νὰ μαντέψει τὸ χέρι ποὺ τὸν χτύπησε καὶ μὲ τὴν εἰκασία του ὀνοματίζει κάποιον. Ἄν πετύχει στὴν εἰκασία του, τότε κάθεται στὴ θέση του τὸ παιδί ποὺ χτύπησε. Ἄν ὁμως δὲν πετύχει, κάθεται πάλι ὁ ἴδιος γιὰ νὰ δεχτεῖ τίς μπατσαλιές στὴν παλάμη του, ὡς ὅτου κατορθώσει νὰ ὀνοματίσει τὸν πραγματικὸ δράστη τῆς μπατσαλιᾶς. Καλὰ θάνα οἱ μπατσαλιές νὰ μὴ δίνονται μὲ τρόπο βάνανσο.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΒΙΒΛΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀκούοντες συχνὰ ἢ διαβάζοντες περικοπὲς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐκίνησε τὴν προσοχή μου τὸ πλῆθος τῶν περιεχομένων σ' αὐτὲς εἰδήσεων γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ γενικώτερα τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ.

Πολλὲς ἀπὸ τὶς εἰδήσεις αὐτές, οἱ ἀναφερόμενες ἰδίως στὶς πρωτογενεῖς λαϊκὲς ἀσχολίες, ἀλλὰ καὶ στὶς λαϊκὲς συνήθειες τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἀποτελοῦν, πρᾶγμα περίεργο, ὀργανικὰ στοιχεῖα καὶ τῆς δικῆς μας παράδοσης καὶ ἡ ἐξακολουθοῦν διατηρούμενες, μερικὲς ἴδιες σχεδὸν κι ἀπαράλλαχτες ὡς τὶς μέρες μας, ἢ ὑπῆρχαν καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἐγκαταλείφθηκαν καὶ σβῆσαν.

Δὲν εἶναι βέβαια τοῦ παρόντος καὶ θὰ ξέφευγε πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια αὐτῆς τῆς μελέτης ἡ ἐξακρίβωση τοῦ βαθμοῦ τῆς ὁμοιότητας τῶν λαϊκῶν αὐτῶν πολιτιστικῶν στοιχείων τῶν Ἑβραίων μὲ τὰ ἀντίστοιχα τῶν Ἑλλήνων τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς, καθὼς κάποια ἀπ' ἐκεῖνα ἐπέρασαν μὲ τὴ χριστιανικὴ λατρεία στὴ ζωὴ αὐτῶν τῶν τελευταίων. Ἡ ἔρευνα τῶν δύο λαϊκῶν πολιτισμῶν ἀπὸ τὰ γνωστὰ προχριστιανικὰ κείμενα (Ἀρχαῖοι Ἑλληνες συγγραφεῖς — Βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) καὶ ἡ σὲ συνέχεια συγκριτικὴ μελέτη τους θὰ διαφώτιζε ἀρκετὰ καὶ σ' ὅλη τὴν ἑκτασή του τὸ πρόβλημα.

Μιὰ πρόχειρη ἐν τούτοις ματιὰ στὶς περιοχὲς αὐτές, διαπιστώνει τὴν ἀλληλεπίδραση καὶ τὸ συγκερασμὸ ὡς ἓνα σημεῖο τῶν δύο λαϊκῶν πολιτισμῶν.

Παρακάτω καταχωρῶ χωρὶς σχόλια αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς ἀσχολίες τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ καὶ τὶς συνήθειες τῆς ζωῆς του (τροφή, κατοικία, ἐνδυμασία, γάμος, θάνατος κ.λ.) τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσες διασώζει καὶ ἡ δική μας τοπικὴ παράδοση, ἀντλημένες καὶ εἰδολογικὰ ταξινομημένες μετὰ προσεκτικὴ ἀναδίφηση τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Ἀγίας Γραφῆς, μιὰ καὶ παρόμοια προσπάθεια δὲν ἔχει, ὅσο ξέρω, μέχρι στιγμῆς σημειωθῇ.

Θὰ δοθῇ ἔτσι ἡ εὐκαιρία στὸν ἀναγνώστη ν' ἀντιληφθῇ τὴ συνέχεια, τὸ χρονικὸ βάθος καὶ τὴ συγγένεια ἀκόμα τῶν πολιτισμῶν δύο ἀπὸ τοὺς παλαιότερους καὶ πρὸ ἱστορικοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου.

α) Ἀσχολίες

Ἔτσι λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι τότες, καθὼς λαὸς μας σήμερα, ἐφύτευαν ἀμπέλι καὶ τὸ περιέφραζαν γιὰ νὰ τὸ προστατέψουν (Μάρκ. 12, 11). Ἔχτιζαν μέσα καὶ σπιτάκι μὲ πατὴ (πατητήρι). Ἄν δὲν καταπιάνονταν οἱ νοικοκυραῖοι οἱ ἴδιοι, ἔβαναν ἐργάτες μὲ μεριάτικο, ποὺ δούλευαν ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἐπιστάτη ἢ τὸ νοίκιαζαν σ' ἄλλους κι ἐπαιρναν τὸ νοῖκι σὲ καρπὸ (Ματθ 20,1). Στ' ἀμπέλι ἔβαναν καὶ συκιές, ποὺ γιὰ νὰ καρπίσουν τὶς ξελάκωναν καὶ τὶς φούскиζαν μὲ μπόλικη κοπριά (Λουκ. 2,8). Τὰ κλήματα, ποὺ δὲν κάρπιζαν, τὰβγαζαν, καὶ τὰλλα γιὰ νὰ καρπίσουν περισσότερο, τὰ καθάριζαν καὶ τὰ περιποιόνταν (Ἰω. 15,2).

Οἱ ἄνδρες πήγαιναν στὸ χωράφι κι οἱ γυναῖκες ἄλεθαν στὸ μύλο (χειρόμυλο) (Ματθ. 24,41), ἔπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, ποὺ τὸβγαζαν μὲ τὸν κουβὰ ('Ιω. 4,7) κι ἐζύμωναν ψωμί καὶ μὲ προζύμι μάλιστα (Ματθ. 13,33), σάρωναν τὸ σπίτι κι ἄναβαν τὸ βράδυ τὸ λυχνάρι (Λουκ. 15,8). Ἀπὸ τὰ πηγάδια ἔπιναν οἱ ἄνθρωποι πότιζαν καὶ τὰ ζωντανά τους ('Ιω. 4,12).

Ὅργωναν τὰ χωράφια τους καὶ τὰσπερναν στὰ πεταχτά κατόπι (Μαρκ. 4,4), ἀφοῦ πρῶτα καθάριζαν καλὰ τὸ σπόρο (Ματθ. 13,25). Τὸ γέννημα σιτάρη ἢ κριθᾶρι, ὠριμο πιά καὶ στὸν καιρὸ του, τὸ θέριζαν μὲ τὰ δρεπάνια (Μαρκ. 4,29), χρησιμοποιώντας συχνὰ καὶ ἐργάτες οἱ νοικοκυραῖοι μὲ μεριάτικο ('Ιακ. 5,4), τὸ μετέφεραν δεμάτια στ' ἁλώνι, ὅπου τ' ἁλώνιζαν μὲ τὴ βοήθεια τῶν βοδιῶν, ποὺ τ' ἄφηναν νὰ τρῶνε κιόλας ἀπ' τ' ἁλωνιζόμενο. Δὲν χρησιμοποιοῦσαν δηλ., καθὼς οἱ χωρικοὶ μας, φίμωτρα, μαγγούρια, ὅπως τὰ λέμε (Κορ. 9,10). Κατόπι ἀφοῦ τὸ λίχνιζαν καὶ τὸ κοσκίνιζαν (Λουκ. 22,32) μάζευαν μὲ τὸ φκιάρι ἀπὸ τ' ἁλώνι τὸν καρπὸ, ποὺ κουβαλοῦσαν ἔπειτα στίς ἀποθήκες τους (ἀμπάρια) στὸ σπίτι (Ματθ. 3,12). Βοσκοῦσαν τὰ πρόβατά τους στὰ βουνὰ καὶ στὰ χωράφια, ὅπου τὸ καλοκαίρι τὰ ξενύχταγαν (Λ. 2,8) κι ὅταν ἐχάνονταν κανένα, ἄφηναν τᾶλλα καὶ κίναγαν γιὰ νὰ τὸ βροῦν (Ματθ. 18,12).

Ἐκούρευαν τὰ πρόβατά τους (Πρ. 8,12), ποὺ τὰκλειναν σὲ μάνδρες (μανδριά) μὲ μιὰ μονάχα πόρτα. Ὁ νοικοκύρης τους καλοῦσε μὲ τὸνομά του τὸ καθένα κι αὐτὰ τὸν ἀκολουθοῦσαν στὴ βοσκὴ ('Ιω. 10,2). Ἐχθρὸς τους καὶ τότε ἀμείλικτος ὁ λύκος ('Ιω. 10,12). Τὰ πιὸ ἀπαραίτητα οἰκιακά τους ζῶα ἦταν τὸ γαῖδούρι καὶ τὸ βόδι, ποὺ τὰ κρατοῦσαν δεμένα στὸ παχνὶ κι ἀπ' ὅπου τᾶλυναν καὶ πήγαιναν νὰ τὰ ποτίσουν (Λουκ. 13,15).

Ἀγόραζαν χωράφια καὶ βόδια ποὺ τὰ μάθαιναν τὰ τελευταῖα νὰ δουλεύουν (Λουκ. 14,13).

Συνηθισμένο μεταφορικὸ μέσο γιὰ τὸ λαὸ ὁ γαῖδαρος καὶ γιὰ τοὺς ἄρχοντες τ' ἀμάξι (Πρ. 8,28).

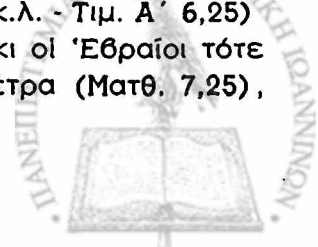
Καὶ τότε ἔδεναν τὰ γομάρια γιὰ βοσκὴ σὲ σιάδια ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ (Ματθ. 21,2).

Τὰκαρπα δέντρα τὰκοβαν καὶ τὰρριχναν στὴ φωτιά (Ματθ. 3,11). Ἐψάρευαν τέλος ρίχνοντες τὰ δίχτυα στὴ λίμνη μόνοι ἢ μὲ παρέα (Ματθ. 4,18).

β) Συνήθειες

1) Τ ρ ο φ ῆ: Ἐτρωγαν σὲ τραπέζι ψωμί καὶ φαγητὸ κι ἔπιναν κρασί μὲ τὸ πατήρι (Μαρκ. 14,18). Δανείζονταν ψωμί ἀπὸ τὴ γειτονιά, ὅταν δὲν εἶχαν (Λουκ. 11,5). Οἱ πρῶτες θέσεις στὸ τραπέδι δίνονταν στοὺς ἐπισημότερους (Λ. 20,46), τοὺς ἔβαναν στὴν κορφή ποὺ λέμε. Οἱ ὑπηρέτες (κοπέλλια), ποὺ τοὺς χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ χωράφι ἢ τὰ πρόβατα, καθὼς πολλοὶ νοικοκυραῖοι παλιότερα δικοὶ μας, ἔβγαζαν τὰ ἐξωτερικά τους ροῦχα, ἐζώννονταν τὴν ποδιά καὶ ὑπηρετοῦσαν στὸ τραπέζι τοὺς κυρίους τους ('Ιω. 13,4). Κατόπι ἔτρωγαν κι αὐτοὶ (Λ. 17,8). Βασικὴ τροφὴ τοῦ λαοῦ ἦταν τὸ ψωμί καὶ μάλιστα τὸ κριθαρένιο ('Ιω. 6,9), φρόντιζαν ὅμως νάχουν καὶ προσφάγι ('Ιω. 21,4). Προτιμοῦσαν νὰ πίνουν νέο κρασί (Πρ. 2,13), ποὺ τὸβαναν σ' ἄσκια καινούργια γιὰ ν' ἀντέχουν στὴ δύναμή του (Μαρκ. 2,22), ἐνῶ τὸ παλιὸ σὲ παλιότερα. Ὁ λαὸς ἔτρωγε καὶ λάχανα (Ρωμ. 14,3). Μαγεῖρευαν καὶ κρέας (Ρωμ. 14,21), ποὺ τ' ἀγόραζαν ἀπὸ κρεοπωλεῖο (Κορ. 10,24). Γιὰ τὶς γιορτὲς τοῦ Πάσχα ἔκαναν τὰ ψώνια τους στὴν ἀγορὰ ('Ιω. 13,9). Τὸ κρασί τὸ χρησιμοποιοῦσαν καὶ γι' ἀρρωστικὸ (στομάχι κ.λ. - Τιμ. Α' 6,25)

2) Κ α ὕ ο ι κ ῖ α: Καθὼς κι ὁ λαὸς μας σήμερα, ἔτσι κι οἱ Ἑβραῖοι τότε φρόντιζαν νὰ θεμελιώνουν γιὰ σιγουριά τὰ σπίτια τους στὴν πέτρα (Ματθ. 7,25),

σκάθοντες βαθειά στή γῆ (Λουκ. 6,48). Κτιζοντας ἐδιάλεγαν τίς πέτρες καί μάλιστα τ' ἀγκωνάρια (Πρ. 4,11).

Τὸ σπίτι ἦταν διώροφο μὲ ἀνώγι καί κατώγι. Εἶχε κι αὐλὴ μὲ ἐξώπορτα, κι ὅταν ἀπὸ τοὺς ἔνοικους ἤθελαν κανέναν, ἐφώναζαν ἀπ' ἐξω (Πρ. 60,18). Γιὰ φωτισμὸ τοῦ σπιτιοῦ χρησιμοποιοῦσαν τὸ λυχνάρι (Πέτρ. Β' 2,19) μὲ λάδι, που ἀγόραζαν ἀπὸ ἐμπόρους (Ματθ. 25,10). Τὰ οἰκιακά τους σκεύη ἦταν χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, πῆλινα καί ξύλινα (Τιμ. Β' 2,20).

3) Ἑ ν δ υ μ α σ ί α: Φοροῦσαν πουκάμισο μακρὺ (ἱμάτιο) καί πανωφόρι βαρὺ χωρὶς μανίκια (χλαμύδα), κάτι παραπλήσιο μὲ τὴ δική μας κάπα. Στὴ μέση φοροῦσαν ζώνη (Πρ. 21,11) ὅπου ἐφύλαγαν, σὰν εἶδος σελάχι, καί τὰ χρήματα, χρυσᾶ, ἀργυρᾶ ἢ χάλκινα (Ματθ. 10,9), τᾶβαζαν ὅμως καί σὲ σακκούλα, ποὺ κρέμαγαν ἀπὸ τὸ λαιμὸ μὲ σπάγγο. Τὸ πουκάμισο τὸ φοροῦσαν κατὰσαρκα, σὰν τὸν ποδόγυρο οἱ γιαγιάδες μας παλιότερα, καί πάνω ἀπ' αὐτὸ χιτῶνα κοντὸ χωρὶς μανίκια. Μάλιστα ὁ χιτῶνας τοῦ Χριστοῦ ἦταν ὑφασμένος μονοκόμματος χωρὶς ραφή, γι' αὐτὸ καί γιὰ νὰ μὴν τὸν σχίσουν κατὰ τὴν μοιρασίᾳ τῶν ρούχων του οἱ στρατιῶτες ἔβαλαν κλῆρο ποῖός θὰ τὸν πάρη ἀκέρειον (Ἰω. 19,23).

Στὰ πόδια φοροῦσαν σανδάλια (πέδιλα) (Πρ. 12,8). Δὲν ἔβαναν καινούργιο μπάλωμα σὲ παλιὸ φόρεμα (Ματθ. 9,16).

4) Γ ά μ ο ς: Τοῦ γάμου προηγοῦνταν ἀρραβωνιάσματα (Ματθ. 1,18). Ἦταν σπουδαῖο γεγονὸς, ποὺ γιόρταζαν μὲ γενναῖο φαγοπότη, γλέντια καί χαρές. Ἐσφαζαν ταύρους καί μανάρια καί καλοῦσαν συγγενεῖς καί φίλους (Ματθ. 22,4) ποὺ ἔρχονταν ντυμένοι στὰ καλά τους (Λουκ. 2,3).

Ἐχώριζαν τίς γυναῖκες δίνοντας γραπτὸ διαζύγιο (Ματθ. 5,31). Ἡ μοιχαῖα θεωροῦνταν ὁ σπουδαιότερος λόγος διαζυγίου (Ματθ. 9,10).

5) Θ ά ν α τ ο ς: Τοὺς νεκροὺς ἀφοῦ τοὺς ἔλουζαν (ἐδῶ τοὺς ἀλλάζουν) τοὺς ἔβαζαν στὸ ἀνώγι (Πρ. 9,37) ὅπου τοὺς ἐκλαιγαν καί τοὺς μοιρολογοῦσαν (Ματθ. 11,17). Οἱ συγγενεῖς καί φίλοι ἐπήγαιναν στὸ σπίτι καί παρηγοροῦσαν (Ἰω. 11,19). Πρὶν πεθάνουν ἔκαναν τὴ διαθήκη τους, ποὺ ἐπεκύρωναν γιὰ τὸ ἀπαρθιστό της μὲ μάρτυρες (Γαλ. 3,1). Τοὺς ἀνήλικους κληρονόμους ἔθεταν ὑπὸ τὴν ἐξουσίᾳ ἐπιτρόπων διαεχριστῶν ὡς τὴν ἐνηλικίωσή τους (Γαλ. 4,2).

6) Κ α ι ρ ό ς: Ὑπολόγιζαν τὸ χρόνο σὲ ἔξη μῆνες, μέρες καί ὥρες (Πρ. 18,11). Μετροῦσαν τίς ὥρες τῆς ἡμέρας «ἀλὰ Τούρκα», καθὼς ἔλεγαν οἱ παπποῦδες μας ,μιά δηλ. τὸ πρωῒ, ἔξι τὸ μεσημέρι καί δώδεκα μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου (Ματθ. 20,3). Καταλάβαιναν τὸν ἐρχομὸ τῆς μέρας ἀπὸ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ (Ματθ. 26,34) καί μάντευαν τὸν καιρὸ ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, τὴν κίνηση τῶν νεφῶν καί τὴν πνοὴ τ' ἀνέμου (Ματθ. 16,3).

7) Δ ί κ α ι ο: Τῆς καταδίκης προηγοῦνταν ἀνάκριση τοῦ ὑπόδικου (Πρ. 28,18). Οἱ ἀντίδικοι προτοῦ φθάσουν στὸ δικαστήριον καταβάλλονταν προσπάθεια νὰ συμβιβαστοῦν (Ματθ. 5,25). Ὁ δικαστὴς παρέδιδε τὸν κατάδικο ἢ χρεωφειλέτη στὸ δεσμοφύλακα, ποὺ τὸν ἔρριχνε στὴ φυλακὴ καί δὲν τὸν ἔβγαζε τὸ δεῦτερο, ἂν δὲν ἐπλήρωνε ὡς τὸ λεπτὸ τὸ χρέος (Ματθ. 5,26). Οἱ κατάδικοι ἐκλείνονται σὲ φυλακές καλὰ φρουρούμενες (Πρ. 5,29). Προκειμένου δὲ περὶ ἐπικίνδυνων στοιχείων τοὺς ἔβαζαν στίς βαθύτερες φυλακές καί γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια τοὺς ἔδεναν τὰ πόδια μὲ ἄλυσσο στὸ ξύλο (τὸ κοῦτσουρο τῶν ἀλχηπασαλικῶν μπουντρουμιῶν) (Πρ. 16,24). Χρησιμοποιοῦσαν ἀκόμα καί τὴν ποινὴ τοῦ ξυλοδαρμοῦ (Πρ. 5,40) καί τὴν ἀπαγόρευση εἰσόδου στὴ συναγωγὴ (Ἰω. 9,26) (ὁ δικός μας ἐξεκκλησιασμός τῆς Τουρκοκρατίας). Ἡ ἐνέδρα (στρατοκαρτερίᾳ) ἦταν γνωστὸς τρόπος ἐπίθεσης κατὰ ἀντιπάλου (Πρ. 25,3).

8) Ἄ λ λ ε ς σ υ ν ῆ θ ε ι ε ς: Συνήθιζαν καὶ τότε νὰ κάνουν οἰκονομίες κρύβοντάς τες, καθὼς οἱ παλαιότεροί μας, σὲ σεντούκια καὶ ἀστρέχες ἀπ' ὅπου συχνὰ διαρρήχτες τοὺς τᾶκλεβαν (Ματθ. 6,19) ἢ καταθέτοντάς τες σὲ τραπεζίτες ἀπ' ὅπου τὶς ἔπαιρναν καὶ μὲ τὸν τόκο (Ματθ. 25,27). Οἱ δανειζόμενοι ὑπόγραφαν γραμμάτιο (ὁμολογία) (Λουκ. 16,6).

Χρησιμοποιοῦσαν τὸν κλῆρο (λαχνό, σκουρτίτσα) προκειμένου νὰ διαλέξουν ἓναν ἀπὸ πολλοὺς ἢ νὰ μοιράσουν κᾶτι (Πρ. 1,26). Σὲ σημεῖο συμφωνίας ἔδιναν μεταξύ τους τὸ δεξὶ τους χέρι (Γαλ. 2,9). Ξεκινώντας γιὰ δρόμο ἔπαιρναν σακκούλι ὁδοιπορικὸ στὸν ὦμο μὲ τ' ἀναγκαῖα μέσα (ροῦχα, ψωμί), σανδάλια γιὰ τὰ πόδια κι ἓνα ραβδί στὸ χέρι κι ὅταν ἔφθαναν σὲ πόλη ἢ σὲ χωριό, ζητοῦσαν φιλοξενία σὲ σπίτι (Ματθ. 10,11 καὶ Μάρκ. 6,10). Κατέλυαν ὅμως καὶ σὲ πανδοχεῖα (χάνια) (Λουκ. 10,35). Ὅταν περνοῦσαν καλοκαίρι ἀπὸ σιτοχώραφα καὶ πεινοῦσαν, ἔτριβαν στάχυα (ψάνες) κι ἔτρωγαν τοὺς σπόρους (Ματθ. 12,1). Τὸν ἔρχομὸ τῶν ξενιτεμένων πανηγύριζαν στὸ σπίτι μὲ φαγοπότι, τραγούδια καὶ χοροὺς (Λουκ. 15,25). Χόρευαν ὑπὸ τοὺς ἥχους φλογέρας, ποὺ ἦταν τὸ συνηθέστερο λαϊκὸ ὄργανο (Κορ. Α' 14,7). Συνήθιζαν νὰ δίνουν ψωμὶ στοὺς πεινασμένους, νερὸ σ' αὐτοὺς ποὺ διψοῦσαν, νὰ παίρνουν στὸ σπίτι ξένους, νὰ ντύνουν γυμνοὺς, νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς φυλακισμένους (Ματθ. 25,35).

Κατὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Πάσχα συνήθιζαν νὰ θυσιάσουν ἓνα ἄρνι (Μαρκ. 14,12), κι ὁ ἡγεμόνας χάριζε ποινὴ σὲ φυλακισμένους (Ματθ. 27,15). Καὶ τότε ὁ πατέρας, ὅσο ζοῦσε, ἐμοίραζε στὰ παιδιὰ τοῦ, ὅταν αὐτὰ τὸ ᾔθελαν, τὸ βίό του κι ὁ ἴδιος ἔμενε μ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ (Λουκ. 15,12). Οἱ γυναῖκες προσεύχονταν, καθὼς οἱ δικές μας σήμερα, μὲ καλυμμένο τὸ κεφάλι (μανδήλι) (Κορ. Α' 11,6) καὶ οἱ ἄνδρες ξεσκούφωτοι. Τὸ ἀντίθετο θεωροῦνταν ἁμαρτία (Κορ. 11,7). Οἱ ἄνδρες ἐκουρευόνταν καὶ οἱ γυναῖκες ὄχι (Κορ. 11,12). Καὶ τότε οἱ γυναῖκες κουβέντιαζαν στὴν ἐκκλησία, καθὼς οἱ δικές μας σήμερα στὸ γυναικίσιο (Κορ. Α' 14,34). Ἀκόμα παραδέχονταν τὴ βασκανία (Γαλ. 3,1), ἔκαναν ἐράνους γιὰ νὰ βοηθήσουν ἀνθρώπους ἢ ἰδρύματα (Κορ. Α' 16,2), μπόλιαζαν τὶς ἐλπές (Πρ. 11,17), ὑπόφεραν ἀπὸ πυρετοὺς καὶ δυσεντερία (Πρ. 28,8), χρησιμοποιοῦσαν σὰν νόμισμα τὴ δραχμὴ (Λουκ. 15,8) καὶ τὸ λεπτὸ (Λουκ. 21,3), στολίζαν τὰ χέρια τους μὲ δακτυλίδια (Λουκ. 15,25) καὶ προῦσαν μ' εὐλάβεια θρησκευτικὴ τὶς πατροπαράδοτες συνήθειες (Πρ. 28,17).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΟΥ ΠΙΚΡΟΠΟΛΕΜΟΥ

Τ' εἶτανε ναρθῇ κι ἡ μάνα του
ἢ θειά του ἀπὸ κοντά, τοῦ πάππου του ἢ ἀδερφή,
κι ἀκόμα μιὰ γειτόνισσα μικρὸ πού τὸν νανούριζε
τοῦ μάθαινε τραγούδια.
Βράχο τὸ βράχο ὥς τὴν κορφὴ
ποὺ μύριζεν ὁ ἀγέρας αἶμα ἀδερφικὸ
κι ἦταν καπνὸς τριγύρω τους
ἐδῶ παλάσκα κρέμονταν σ' ἓνα κλωνι ἐλάτου
ἐκεῖ μι' ἀρβύλα μοναχὴ, μι' ἀρμάθα φυσεκλίκια
ἓνα παγούρι στράγγιζε σὰ δάκρυ τὸ νερό του
κόρα ψωμιοῦ μαζεύονταν μυρμήγκια δλόγυρά της..

Ἐστάθηκαν ἀκίνητες
σὰν τὶς κορφές τῶν στοιχειωμένων βράχων
ἴδιες οἱ Μοῖρες τοῦ καιροῦ
γυρεύοντας μὲ τὴ ματιά τὸ σκοτωμένο του κορμὶ
κι ὕστερα,
οἱ τρεῖς μαζὺ ἐβγάλανε σπαραχτικὴ φωνή
ποὺ λάρωνε σιγὰ - σιγὰ ἐγίνονταν τραγούδι
μακρόσυρτο, λυπητερὸ
τῆς γῆς ἀνασασμὸς ὅταν κρατάει τὴ φύτρα.

Κι ἀπλώνονταν ὁ ἦχος του καὶ πάγαινε
ὥς τὶς βαθιεῖς σπηλιές ποὺ κρύβονταν τ' ἀγρίμια
καὶ στὶς καλύβες τῶν βοσκῶν
ποὺ καίγονται οἱ στέγες
καὶ μύριζε βαριά ἡ μπόχα τοῦ αἵματός
αἶμα στὰ στήθια του πηχτὸ
καὶ στὰ γυμνὰ ποδάρια
ποὺ νότιζαν τὰ δάχτυλα στὴ γούρνα μιᾶς πηγῆς
ποὺ φτέρωναν τριγύρω τῆς ζουζούνια
ἀγριομέλισσες στὶς στάλες τοῦ νεροῦ.

Κι ἔφτασεν ὁ θρῆνος ὥς τὴν ἀπέναντι μεριά
τοὺς νικητές,
ποὺ χώριζεν ἓνα βαθὺ φαράγγι
ὥς τρώγανε ψωμί, ἐλιάνιζαν κομμάτια ἀπὸ σφαχτὰ
καὶ χτύπαγαν τὰ χεῖλια τους, ἀλέθανε τὰ δόντια

— Χαρά τοῦ πάνω κόσμου ἡ ζωὴ —
 τὰ χέρια τους ποὺ νοιώθανε γερά
 τὰ πόδια τους γιὰ νὰ πατοῦν τὴ γῆς
 τὸ αἷμα τους ζεστὸ γιὰ νὰ ξυπνάει τοὺς πόθους
 νὰ ξαναδοῦν τὸν ἥλιο τῆς Αὐγῆς,
 τὰ δάση τὰ πυκνά, τοῦ κάμπου τοὺς καρπούς.
 Σ' αὐτὰ τὰ χοντροκόκκαλα παιδιὰ
 μὲ τὸ στεγνὸ τους μοῦτρο
 ποὺ εἶδαν τὰ μάτια τους πολλὰ
 φωτιές στὰ καμποχώρια τους
 φωτιές στὰ περιβόλια τους καὶ στίς σοδειές τοῦ κάμπου
 ποὺ εἶδαν τὸ φίλο τοῦ σπιτιοῦ, τὸ γείτονα
 νὰ τοὺς βροντάει τὴν πόρτα
 μυρίζοντας τὸ χνῶτο τους σὰν τὸ σκυλὶ τοῦ δρόμου.

Ἦρθεν ὁ θρῆνος μοναχὸς ἀπ' τὸ βαθὺ φαράγγι
 τοὺς ἤρε ποὺ γιομάτιζαν τοὺς νικητὲς
 κι ἀκούμπησε μαζί τους
 κι ἡ μάνα Γῆς ἀνάλαφρα τοὺς πῆρε στὴν ποδιά της
 ἐχάϊδεψε τ' ἀκούρευτα μαλλιά
 τὰ δασωμένα γένεια τους
 ξεκόλλησε τὰ ματοτσινοῦρα καὶ τὰ σμιχτά τους φρύδια
 ἐμύρωσε τὰ μάγουλα σκαμμένα ἀπ' τὴν ἀγρύπνια
 καὶ τὰ χοντρά τους δάχτυλα
 ποὺ γυάλιζε μεριές - μεριές τὸ αἷμα τοῦ θανάτου
 μὲ λάδι ποῦκαιγε στὴν ἐκκλησιὰ
 τῆς Δέσποινας ἡ εἰκόνα
 κι ἀκούμπησε στὰ χεῖλια τους τὴν ἄχνα τῆς ψυχῆς
 ποὺ μύριζε τὸν ἰδρωτα, τὸ νοτισμένο χῶμα
 τὶς θημωνιές μὲ τὸν καρπὸ
 τὸ μοῦστο στὰ βαρέλια.

Κι ἓνας τὸν ἄλλο κοίταγε μὲ ταραχὴ στὰ μάτια
 καθὼς ἐξύπναγεν 'πὸ μέσα-τους τὸ αἷμα τῆς γενιᾶς τους
 μνημεις ζεστὲς σὰ χόβολη π' ἀναφλογάει στὸ τζάκι,
 ἄλλος στὴν τάβλα τοῦ σπιτιοῦ ποὺ κάθονταν τὰ βράδια,
 τὸν πάππου ποὺ τραγούδαγε τὰ κλέφτικα τραγούδια,
 ἄλλος τὴ μάνα ποὺ ξεκίναγε τὸν ἀδερφὸ στὰ ξένα
 τὴν ἀδερφή στὸν ἀργαλειό, τὴ βάβω του νὰ γνέθει
 τὸ γέρο του ποὺ χούφτιαζε τραχειὰ τὴ χερολάβα.

Κι ἓνα λιανὸ παιδόπουλο ἀγίνωτο γιὰ μάχες
 ἐσύρθηκεν ὥς τὴν κορφὴ στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ βράχο
 κι ἀγνάντευεν ἀπέναντι τὴν ἔρημη τὴ μάνα
 ποὺ χτύπαγε τὰ χέρια της ἐτράβαε τὰ μαλλιά της

χοῦφτες τὸ χῶμα ἀπὸ τῆ γῆς
 ἐσκόρπασε στὸν ἀγέρα
 μάνα ἀπὸ τὸν τόπο τους, τὸ αἷμα τὸ δικό τους
 ποῦχε τὸ σπῖτι τὸ ψηλό, τ' ἀμπέλια, τὰ περβόλια
 σὰ νάταν χτῆς θυμότανε πὺν πάντρευε τὸ γιό της
 ὀρθὴ ἐκέρναε τὸ κρασί, ἐγέμιζε τὶς κοῦπες
 νὰ πιοῦν οἱ φίλοι τοῦ σπιτιοῦ, τῆς νύφης φυλαχτάδες
 καθὼς ἐξεπεζεύανε τὶς κόκκινες φοράδες
 πουλάρια ξεσαμάρωτα πὺν χτύπαγαν τὰ πόδια
 ἐλάγγευαν τὰ στήθεια
 κι ἀνέμιζαν στὶς χαῖτες τους τὰ νυφικὰ μαντήλια
 βελέντζες πισωκάπουλες πὺν λάμπανε στὸν ἥλια.

Ἐκλαιγε παράμερα στὸν ἔρημο τὸ βράχο
 καθὼς ἀναθυμότανε, χαράήμερα πὺν ζώσανε
 μὲ μπαμπεσιά τῇ μάντρα
 τοῦ ρίξανε, τοῦ ξαναρρίξανε, τὸν φώναζαν προδότῃ
 κι αὐτός,
 ἐκοίταζε πρὸς τὰ βουνά, τὰ ἔλατα καὶ τὶς ὀξιές
 τὶς κρουσταλλένιες βρύσες
 κι ἀμίλητος γονάτισε σ' ἓνα πλατὺ κοιτρώνι
 ντουφέκαγε, ντουφέκαγαν ἀπ' τὴν αὐγὴ
 ὥς τὸ βαθὺ τὸ γιόμα
 π' ἀκούστηκε μιὰ ντουφεκιὰ πνιχτὴ
 πὺν σήμανε τὸ τέλος.

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

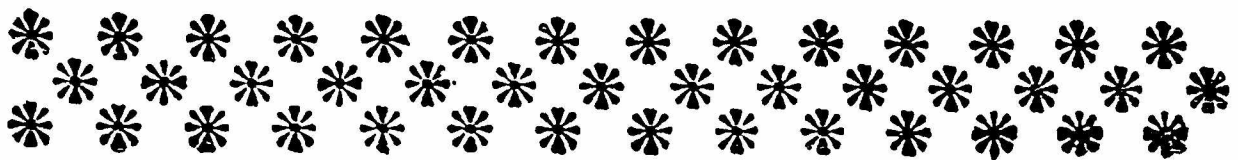
ΤΟ ΣΗΡΙΑΛ

Πιὸ πέρα ἢ ἐκλειψη
 δὲν ἔγινε ἑρατὴ.
 Μὰ στὴν ἐφημερίδα
 τῆς συντροφιάς μας πέρασε
 ἀμέσως σ' ἑκτακτὴ ἐκδοση
 μὲ κεφαλαῖα ἢ εἰδηση
 πὼς στῆς ζωῆς τὸ σήριαλ
 τέλειωσε ὁ ρόλος σου Στρατῇ.

Ὁ Σκηνοθέτης ἄλλαξε
 τ' ὥραϊο μας σενάριο
 καὶ τῆς παρέας χάσαμε
 τὸν πρωταγωνιστή.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΗΓΑΔΙΩΤΗΣ

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ

ΤΟ ΚΡΑΣΙ

(Μονόπρακτο)

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΤΡΕΖΟΣ)
ΠΕΡΡΑΚΗΣ) ναυτικοί άνεργοι
ΑΝΤΡΕΑΣ, ταβερνιάρης
ΤΥΠΟΣ του λιμανιού
ΓΥΝΑΙΚΑ του λιμανιού

(Μικρομάγαζο. Στο βάθος πάγκος με λίγα ποτήρια και δράμια ή μπουκάλια. Δίπλα γραμμόφωνο ή τζούκ - μπόξ. Παίζει γνωστή λαϊκή μουσική. Έξω κακοκαιρία. Σόμπα που ανάβει).

ΤΡΕΖΟΣ (τραγουδάει ακολουθώντας τη μουσική): Πάμε στα μπουζούκια σὲ μιὰ γειτονιά... (Σταματᾷ). Δὲν ὑπάρχει πιά ἐλπίδα νὰ πιάσουμε δουλειά; Τώρα πιάνουν δουλειὰ τὰ παιδαρέλια.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἀδικία. Νὰ σὲ πετᾶνε μόλις σὲ πάρουν τὰ χρόνια.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Εἶναι καὶ τὰ δεμένα καράβια. Παντοῦ πόλεμος. Τί λές τελειώσαν; Στὸ νοτιά, στὸ βοριά.

ΤΡΕΖΟΣ: Τὰ ξέρω καὶ τ' ἀνέχομαι ὅλα. Νὰ σοῦ πῶ εἶναι καὶ τὰ χρόνια. Σὰν τὰ σαπιοκάραβα στὰ λιμάνια. Ξέρεις ἂν τὰ καταφέρω νὰ μπαρκάρω θὰ μείνω ἔξω. Πολλὲς φορὲς τὸ σκέφτομαι σοβαρά.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μοῦ ἔλεγε κάποιος φίλος μου μανάβης, ἂν ὑπάρχει τὸ πρῶτο κεφάλαιο.

ΤΡΕΖΟΣ: Τί;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Γιὰ ἐμπόριο φρούτα, μῆλα, πορτοκάλια. Τώρα εἶναι ὁ καιρὸς τους.

ΤΡΕΖΟΣ (Γελάει): Δὲν κάνουμε γιὰ ἐμπόρια ἐμεῖς πὺν συνηθίσαμε στὴ θάλασσα.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βγάζουν, ξέρεις, τοῦτες οἱ δουλειές... Μοῦ λέει ὁ φίλος μου...

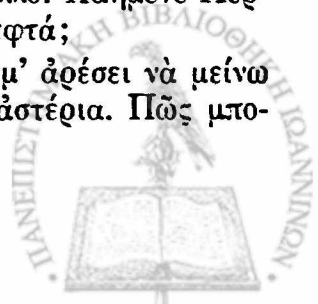
ΤΡΕΖΟΣ: Ἀδερφέ μου Περράκη. Μᾶς σάπισε τὸ κρασί, ἡ ὑγρασία του, μούλιασε τοὺς ἄρμους.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βλακειῖες καὶ μοιρολατρεῖες. Νὰ τὸ κόψουμε τὸ κρασί. Εἶναι λόγος νὰ μονγλιάσουμε ἐδῶ πέρα; Τὸ σπάω τὸ ποτήρι μου καὶ παίρνω ὄγκο πῶς... Σπάστο κι ἐσύ.

(Πετᾶνε τὰ ποτήρια τους, ἀφοῦ χύσουν πρῶτα τὸ κρασί μακριὰ στὸ πάτωμα).

ΤΡΕΖΟΣ: Νᾶσαι βέβαιος πῶς σὲ λίγο θὰ παραγγείλουμε ἄλλο. Καημένε Περράκη. Ξέρεις τί κόπους θέλουν τὰ ἐμπόρια; Καὶ λεφτά. Ἐχεις λεφτά;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐγὼ δὲν θὰ τὰ βάλω κάτω. Τὸ κρασί; Δὲν μ' ἀρέσει νὰ μείνω στὴ σαπίλα τῆς ἀποτυχίας. Σήμερα ὁ κόσμος ἄλλαξε. Πᾶνε στ' ἀστέρια. Πῶς μποροῦμε, λοιπόν, νὰ μείνουμε μὲ σταυρωμένα χέρια;

ΤΡΕΖΟΣ: Έχω ένα γιαπωνέζικο σερβίτσιο. Πιάνω με κλειστά μάτια δέκα χιλιάρια. Έσὺ δὲν ἔχεις τίποτα;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Έχω ἐκεῖνο τὸ παλτὸ με τὴν καναδέζικη γούνα. Δὲν πολυφοριέται ἐδῶ με τοὺς γλυκοὺς καιροὺς. Μοῦ τὸ ζητάει ὁ σπιτονοικοκύρης μου τρία χιλιάρια πιάνω καὶ τέσσερα καὶ κάτι ἄλλα μικροπράματα, θὰ πιάσω τὶς δέκα. Δέκα καὶ δέκα, καλὸ κεφάλαιο γιὰ τέτοια δουλειά.

ΤΡΕΖΟΣ (Σηκώνεται καὶ πάει στὴν πόρτα. Ὑστερα γυρίζει καὶ στέκεται ὄρθιος ἐμπρὸς στὸν Περράκη): Τὸ σκέφτομαι τώρα κι ἐγώ. Μοῦ ἔβαλες τὴν ἰδέα. Ἄς προχωρήσουμε. Πρέπει νὰ πετύχουμε γιὰτὶ ξέρω πόσο τ' ἀγαπᾷς αὐτὸ τὸ παλτό. Γιὰ νὰ τ' ἀποφάσεις, πάει νὰ πεῖ.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἄμα πᾶμε μπροστὰ ἀγοράζουμε καλύτερο.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐκεῖνος ὁ φίλος σου τί μπορεῖ νὰ μᾶς πεῖ;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Σκέφτεται): Θὰ πωληθῶ γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Ἀπὸ χρόνια τὸ ἔχω στὸ νοῦ μου τὸ ἐμπόριο.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἄς μὴ λέμε λόγια.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁχι. Χρειάζεται θάρρος. Καὶ τὸ πιὸ γερὸ σίδερο τὸ τρώει ἡ ἀρμύρα ἂν μείνει στὸ νερό.

ΤΡΕΖΟΣ: Λοιπόν;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁ φίλος μου μπορεῖ νὰ μᾶς γνωρίσει μ' ἐμπόρους.

ΤΡΕΖΟΣ: Ξέρω πὼς τὸ ἐμπόριο δὲν ἔχει φίλους.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κι ὅμως τοῦτο τὸ παιδὶ ποὺ σοῦ λέω.

ΤΡΕΖΟΣ (Πάει πάλι πρὸς τὴν πόρτα καὶ σταματᾷ στὸ κλειστὸ τζάμι): Διαβολόκαιρος. Τὴν ἀποθήκη θὰ τὴν ρίξουνε οἱ βοριάδες.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (πάει κι αὐτὸς στὴν τζαμόπορτα): Τὴν ἔφαγαν κι αὐτὴν οἱ καιροί. Ποῦ εἶναι ἡ ξυλεία; Κι ἐσύ, καημένη, Συλιβάνη;

ΤΡΕΖΟΣ: Μὴν τοὺς μελετᾷς τοὺς πεθαμένους.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Θαρρεῖς καὶ ξαναγυρίζει ὁ Συλιβάνης, κάθε φορὰ ποὺ θὰ ἰδῶ τὴν ξυλαποθήκη. Θὰ μοῦ πεῖς, πάλι, βλακεῖς.

ΤΡΕΖΟΣ: Τὸ βλέπεις ποὺ σὲ ὀργώνει τὸ κρασί; Τί δουλειὰ ἔχουν οἱ πεθαμένοι;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐτσι λές; Ὁ Συλιβάνος δὲν εἶναι πεθαμένος. Οἱ σκοτωμένοι δὲν πεθαίνουν. Εἶναι ζωντανοί. Ἄλλο ἢ ἀρρώστεια κι ἄλλο νὰ πιάνεις ἕναν γερόνθρωπο καὶ νὰ τὸν σκοτώνεις.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἄς τ' ἀφήσουμε τώρα αὐτά. Οἱ σκιὲς σηκώνονται στὸ θολωμένο σου μυαλό.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πές ὅ,τι θέλεις. Οἱ κουστωδιές τῶν Γερμανῶν ζωντανεύουν στὰ σκοτάδια. Μπορεῖς νὰ ξεχάσεις;

ΤΡΕΖΟΣ: Κλαῖς;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἦταν καλὸς σὰν τ' ἀρνί. Τὸν σκεφτόμουν καθὼς πίναμε. Κι ἔλεγα: «Ποῦ εἶσαι, ἀδερφε Συλιβάνη»;

ΤΡΕΖΟΣ: Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ τραγούδι: «Πᾶμε στὰ μπουζούκια σὲ μιὰ γειτονιά». Ἀντρέα κόψε τὴ βρωμερὴ αὐτὴ μουσική. Δὲν ἔχεις τίποτα ἄλλο; Μπορεῖ νᾶναι καλύτερα ἀπὸ μᾶς ἐκεῖνος.

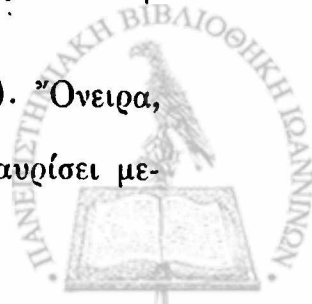
ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βοηθοῦσε ὅλους κι οὔτε ἕνας δὲν βρέθηκε νὰ τὸν βοηθήσει. Πρέπει νὰ πηγαίνω (βγαίνει. Τὸν κοιτᾷ ποὺ προχωρεῖ τρικλίζοντας).

ΤΡΕΖΟΣ: Τὸν πειράζει τὸ κρασί. Παράξενος ἄνθρωπος, παράξενος. Ἐτσι ἦταν κι ἐκεῖνα τὰ χρόνια, Ἀντρέα, κρασί.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πρὶν λίγο πετάξατε τὰ ποτήρια.

ΤΡΕΖΟΣ: Ναί. (Βγάζει τὸ καπέλο του καὶ τὸ πετάει στὴν καρέκλα). Ὁνειρα, Ἀντρέα. Πιστεύεις ἐσύ;

ΑΝΤΡΕΑΣ (Ἀπὸ τὸν μπάγκο): Πολλοὶ πετυχαίνουν. Ἐχουν θησαυρίσει με-

ριχοὶ ἀετονύχηδες. Τώρα τὰ μῆλα πουλιοῦνται ὅλο τὸ χρόνον.

ΤΡΕΖΟΣ: Ναί, εἶναι ἀλήθεια. (Σκεπτικός). Σὲ συντρίβουν οἱ ἀγωνίες κι ἅμα θέλεις νὰ βγεῖς ἀπὸ αὐτές, μπαίνει χειρότερα. Ξέρω ἐμπόρους πὺ εἶναι χρεωκοπημένοι κι ἂς γάνουν πὺς τὸ κλείνουν τὸ ρημάδι τους, θὰ τοὺς κλείσουν φυλακή.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Καθένας μὲ τὴν τύχη του. Τί δηλαδή; Ἐδῶ πάει νὰ γίνουμε Εὐρώπη, μηχανήματα, ἐργοστάσια μεγάλα. Ξέρεις πὺς ἀρχίσανε ὅλοι; Μὲ τὸ τίποτα.

ΤΡΕΖΟΣ: Μὴ μοῦ πεῖς πὺς μὲ εἴκοσι χιλιάριζα θὰ γίνουμε μεγαλέμποροι ἢ παραγωγοί. Αὐτὸ τὸ λέω ἐγὼ κοινὸ ἐμπόριο, πενταροδεκάρες.

ΑΝΤΡΕΑΣ (παίρνει μολύδι καὶ λογαριάζει): Μὲ εἴκοσι χιλιάδες μπορεῖτε νὰ βγάλετε ἓνα χιλιάριζο τὴν ἡμέρα.

ΤΡΕΖΟΣ (Σηκώνεται κι ἀρπάζει τὸ καπέλο, κατευθύνεται πρὸς τὴν πόρτα): Τὸ ἐμπόριο δὲν εἶναι γιὰ μᾶς. Ἐμεῖς ξέρουμε μιὰ δουλειὰ μόνο, τὸ βατόρι.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Στάσου. Ἄλλο σοῦ λέω ἐγὼ.

ΤΡΕΖΟΣ: Τί μοῦ λές;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Γιὰ ἐκείνους ποὺ τὰ καταφέρνουν.

ΤΡΕΖΟΣ (Ξαναγυρνᾷ στὸ τραπέζι): Σὰν νὰ μὲ τραβάει τὸ ποτήρι. Τί νὰ σοῦ πῶ. Φέρε τὸ πατήρι σου, Ἀντρέα. (Κάθεται κι ἐτοιμάζει καρέκλα γιὰ τὸν Ἀντρέα).

ΑΝΤΡΕΑΣ (Πλησιάζει μ' ἓνα ποτήρι στὸ χέρι. Γεμίζου καὶ τὸ πίνουν ἀμέσως). Σὲ ζεσταίνει.

ΤΡΕΖΟΣ: Σοῦ παίρνει τὴ δύναμη καὶ σὲ γάνει δοῦλο του. Δὲν μπορεῖς ὡς τὸ τέλος ν' ἀντέξεις.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κι ἐμένα μ' ἀρέσει «ἐν μέτρῳ», ποὺ λένε. Νά, πρὶν ἀπὸ λίγο ἦ-πια ἓνα ποτήρι. Ἦμουν μόνος καὶ δὲν ἤξερα τί νὰ γάνω. Μπορεῖ νὰ γίνεις κι ἀλκοολικός, πίνοντας ἓνα ποτήρι κάθε τόσο. Δὲν μιᾶς;

ΤΡΕΖΟΣ: Τί νὰ πῶ; Ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Εἶναι κι αὐτὸς ὁ διαβολόκαιρος. Ἐσεῖς οἱ θαλασσινοὶ ἀντέχετε στὸ κρύο.

ΤΡΕΖΟΣ: Ξέρω κι ἐγὼ; Πολλὲς φορὲς πέφτεις στοὺς παγωμένους βοριάδες.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐλεγε ὁ πατέρας μου πὺς τὰ κύματα εἶναι οἱ ψυχὲς τῶν κολασμένων. Τὸ κεφάλι τους ὅλο ἰδρώτα ἀπὸ τὴν κάψα.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐπινε ὁ πατέρας σου;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πολύ. Ἦταν σχεδὸν πάντα μεθυσμένος.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἀμα εἶσαι πολὺ μεθυσμένος παγώνει ἡ ψυχὴ σου. Δὲν σὲ νοιάζει οὔτε γιὰ τὰ παιδιὰ σου, οὔτε γιὰ τὴν γυναῖκα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ξέρεις, κὺρ Τρέζο. Ὅταν τὸ πιεῖς τὸ φαρμάκι κάτω καὶ κάτω, τί μένει νὰ φοβηθεῖς;

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐχει ἡ θάλασσα φαρμάκια.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Καὶ ἡ στεριά. Βάλε κάτω τὶς ἀνέχειες. Τὰ χρῆν. Νὰ ἔρχεται ἓ-νας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο οἱ δανειστὲς καὶ νὰ μὴν ἔχεις δεκάρα στὴν τσέπη σου. Πα-ναγίτσα μου, νὰ λιώνεις καὶ ὁ ἄλλος νὰ σὲ πιέζει.

ΤΡΕΖΟΣ: Συνηθίζεις, καημένε.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν συνηθίζεις. Μετῶς τὰ χρῆν καὶ μπαίνει στὴν καρδιά σου ἡ ἐλπίδα. Βάζεις κάτω τοὺς ἀριθμοὺς καὶ χάνεται ἡ ἐλπίδα.

ΤΡΕΖΟΣ: Ὅταν πίνεις χάνεις τὸν πολύτιμο καιρὸ σου. Τὸν χρόνον ποὺ μπο-ρεῖς νὰ δημιουργήσεις.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Στὴ φυλακὴ γνώρισα ἓνα ναυτικό. Σὲ κάθε λιμάνι τὸν περίμενε μιὰ φυλακὴ. Ἄφηνε τὴ ζωὴ νὰ φύγει κι αὐτὸς ἦταν χαρούμενος.

ΤΡΕΖΟΣ: Καὶ τί μπορούσε νὰ γάνει;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Νὰ σταθεῖ. Νὰ πιαστεῖ ἀπὸ κάπου. Νὰ πὺς ἐσεῖς σκέπτεστε τὸ ἐμπόριο;

ΤΡΕΖΟΣ: Τὸ σκέφτηκε ὁ Περράκης. Ὁνειρο δὲν εἶναι;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τὸ ἐμπόριο δὲν σηκώνει λύπησης. Θέλει σκληρὴ καρδιά. Κι ὁ Περράκης δὲν εἶναι σκληρός.

ΤΡΕΖΟΣ: Δηλαδή τί θέλεις νὰ πεῖς;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἀγαπᾶτε τοὺς ἀνθρώπους πρὶν ἀπὸ ὅσο πρέπει.

ΤΡΕΖΟΣ: Ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν γλυστρήσει. Ἐσύ, Ἀντρέα... Βγαίνει τὸ καρβέλι.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τὸ καρβέλι... Μία φορὰ ἦταν αὐτό. Τότε πού περπατούσαμε καὶ μὲ μπαλωμένο παντελόνι καὶ τριῦπια παπούτσια.

ΤΡΕΖΟΣ: Τὸ ψωμί ἔμεινε τὸ τελευταῖο. Θὰ πιεῖς ἄλλο ἓνα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ὁχι. Θὰ ξενυχτήσω καὶ θὰ πιῶ πολὺ μὲ τοὺς τρελλοὺς πού μπαينوβαίνουν ἐδῶ μέσα.

ΤΡΕΖΟΣ (βάζει κρασί στὸ δικό του ποτήρι καὶ πίνει) Πιές κι ἐσύ.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ὁχι.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐγὼ θὰ πιῶ. Τί τάχα; Τώρα θὰ μὲ πειράξει; Δὲν θὰ πιεῖς ἓνα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Βάλε λιγάκι. Ἐγὼ θὰ ξενυχτήσω. Κάτσε κι ἐσύ. Μήπως σὲ προσμένουν;

ΤΡΕΖΟΣ: Αὐτὸ τὸ πράγμα, δηλαδή νὰ πουλήσω τὸ σερβίτσιο. Βαρέθηκα τὸ καθισιό. Φυσικά, ἂν ὁ Περράκης μπῆκε σὲ καμμιάν ἄλλη ταβέρνα ὅσο νὰ πάει στὸ σπίτι του. Γεῖά σου, Ἀντρέα. Καληνύχτα (σηκώνεται, ἀφήνει εἰκοσόφραγκο στὸ τραπέζι καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν πόρτα).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κύριε Τρέζο.

ΤΡΕΖΟΣ: Κράτα τὰ ρέστα. Δὲν ἔχουν ἀξία.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐλεγα γιὰ τὸ σερβίτσιο.

ΤΡΕΖΟΣ: Τί;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τ' ἀγοράζω. Γιὰ τὸ κορίτσι.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἀπὸ τοῦτο τὸ σερβίτσιο ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον, γιὰ φαντάσου (γελάει). Νὰ ταξιδέψει ἀπὸ τὴν Γιαπωνία γιὰ νὰ καταλήξει... Διαβολόκαιρος. Θὰ πουντιάσει ὁ Περράκης ἂν πουλήσει τὸ παλτό.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κι αὐτὸ ταξίδεψε ἀπὸ τὸν Καναδᾶ γιὰ νὰ καταλήξει.

ΤΡΕΖΟΣ: Κάθομαι ἐδῶ καὶ συζητῶ βλακεῖες. Ἀλήθεια τὸ θέλεις τὸ σερβίτσιο;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ναι εἶπαμε, γιὰ τὸ κορίτσι. Ἐγὼ τί νὰ τὸ κάνω; Θὰ καλέσω τοὺς ὑπουργούς;

ΤΡΕΖΟΣ: Θὰ καλέσει τὸ κορίτσι;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τώρα εἶναι μόδα νὰ φαίνονται στοὺς μπουφέδες πράγματα ἄχρηστα.

ΤΡΕΖΟΣ: Καὶ θὰ δώσεις δέκα χιλιάδες γιὰ πράγματα ἄχρηστα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ὁχι δέκα. Ὁχι.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁ ἀγοραστής, εἶπα νὰ μὴν τὸ συζητήσω τὸ πράγμα Ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ τὸ χρησιμοποιήσει κάποτε.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ποιὸς εἶναι;

ΤΡΕΖΟΣ: Τί τὸ θέλεις; Πολιτικὸς μηχανικὸς εἶναι.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Αὐτοὶ βγάζουν τώρα ἑκατομμύρια. Μιά πολυκατοικία...

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐλεγα νὰ δώσω τὴν παράγκα γιὰ πολυκατοικία.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δικό σου εἶναι τὸ οἰκόπεδο; Ἀμ τότε;

ΤΡΕΖΟΣ: Μὴν ἀνησυχεῖς. Οὔτε τοῦβλο δὲν εἶναι δικό μου.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Θὰ τ' ἀγοράσω. Εἴμαστε φίλοι οἱ δύο μας. Κι ἡ φιλία ὑπεράνω ὅλων. Δὲν θὰ μοῦ κόψεις κάτι;

ΤΡΕΖΟΣ: Τί εἶναι ὁ κάβουρας, τί τὸ ζουμί του. Γεῖά σου (κάνει νὰ φύγει. Ἀνοίγει τὴν πόρτα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Φεύγεις. Έξω ρίχνει καρεκλοπόδαρα (καθαρίζει τὸ τραπέζι. "Υστερα στέκεται στὴ τζαμόπορτα). Θὰ μᾶς φάει ἡ ὑγρασία. Νύχτα καὶ μέρα γιὰ νὰ μαζέψω λεφτά. Τί θὰ τὰ κάνω;

(Ἀπὸ τὴν πόρτα μπαίνει ἓνας ἄνθρωπος μουσκεμένος).

ΤΥΠΟΣ: Παλιόκαιρος. Κρασί, κατάστημα. Πεθαίνω ἀπὸ τὸ κρύο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν πουλάει τίποτα τὸ κατάστημα. Δρόμο.

ΤΥΠΟΣ: Ὑπάρχουν λεφτά. Δὲν βλέπεις τί γίνεται ἔξω; Θὰ μᾶς πνίξει ἀπόψε.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Θ' ἀδειάσει ὁ κόσμος ἀπὸ μερικά καθάρματα σὰν κι' ἐσένα. Μοῦ χρωστᾷς, βρέ. Δὲν θυμᾷσαι τὰ χρέη σου;

ΤΥΠΟΣ: Θὰ στὰ πληρώσω ὅλα. Βάλε ἓνα ποτήρι. Δὲν βλέπεις πῶς τουρτουρίζω (πάει στὴ σόμπα). Τί καλὰ ποὺ εἶναι ἐδῶ μέσα. Παγώνουμε γιὰ νὰ οἰκονομήσουμε καὶ νὰ σοῦ τὰ φέρουμε... Κάνεις καὶ τὸν ζόρικο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Γιατί, σὲ κάλεσα καμμιὰ φορὰ στὸ μαγαζί μου;

ΤΥΠΟΣ: Μὲ κάλεσες μὲ τὰ φῶτα ὅταν ἔξω εἶναι σκοτάδι. Μὲ κάλεσαν οἱ μυρωδιὲς τῶν φαγιῶν σοῦ ὅταν πεινάω καὶ ζαλίζομαι ἀπὸ τὴν πείνα, μὲ καλεῖς μὲ τὴ σόμπα σου ὅταν τουρτουρίζω. Καὶ ζεῖς γιατί κανένας χριστιανὸς δὲν ἔρχεται ν' ἀνοίξει ἓνα μαγαζάκι σ' αὐτὴ τὴ γειτονιά.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν τὸ ξέραμε νὰ ξενυχτᾷμε γιὰ νὰ ἔρχεσαι ἐσὺ νὰ πίνεις... Ἀἴντε τράβα (τὸν σπρώχνει πρὸς τὴν πόρτα).

ΤΥΠΟΣ: Καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ ὅλους, ἀφοῦ πληρώνω. Κάτω τὰ χέρια. Δώσου κρασί καὶ δώσε καὶ τοῦ κυρίου, ποὺ δὲν πρέπει νὰ ξέρει πῶς εἶσαι βάρβαρος. Σήμερα διώχνεις ἐμένα. Αὔριο θὰ διώξεις τὸν κύριο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐσένα δὲν σὲ λογαριάζω γιὰ ἄνθρωπο γι' αὐτὸ σὲ διώχνω. Καὶ πάλι δὲν μ' ἀφήνει ἡ καρδιά μου νὰ σὲ πετάξω μέσα στὴ βροχή.

ΤΡΕΖΟΣ: Σ' εὐχαριστῶ, κύριος γιὰ τὸ κέρασμα. Ἦπια πολύ.

ΤΥΠΟΣ: Ὅταν μάλιστα καταλαβαίνεις πῶς ἔχω λεφτά.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πιὲς ἓνα καὶ στρίβε (ἀφήνει ἓνα ποτήρι στὸ τραπέζι).

ΤΥΠΟΣ (Τραβάει δυὸ καρέκλες καὶ τίς βάζει στὸ τραπεζάκι): Ἄστο καὶ φύγε. Κάθισε κι ἐσύ, κύριος.

ΤΡΕΖΟΣ: Πρέπει νὰ πηγαίνω.

ΤΥΠΟΣ: Ἐ, καλὰ κάτσε λίγο νὰ μὴν μείνω μ' αὐτὸν τὸν βάρβαρο. (Κάθεται).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Στρώθηκες καλά, βλέπω.

ΤΥΠΟΣ (Σὰν νὰ μονολογεῖ): Πῆγε κάπως καλὰ ἡ μέρα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν φαντάζομαι νὰ μοῦ κουβαληθοῦν οἱ ἀστυνομίες, ὅπως τὴν ἄλλη φορὰ.

ΤΥΠΟΣ: Πολλὲς φορὲς σοῦ φέραμε ἀστυνομίες, κύριε;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μιὰ φορὰ φτάνει.

ΤΥΠΟΣ: Τώρα τὰ οἰκονομίσουμε τίμια. Γιὰ νὰ τ' ἀκουμπήσουμε σὲ σένα τόν... τίμιο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Θὰ σκάσεις ἤ... (γεμίζει τὰ δυὸ ποτήρια). Μοῦλε, ὅσες φορὲς μπῆκες ἐδῶ μέσα φασαρίες ἔχω.

ΤΥΠΟΣ: Τίς θέλεις τίς φασαρίες. Ἐγὼ πάντα σὲ πληρώνω.

ΤΡΕΖΟΣ (κάθεται στὴν ἄκρη τῆς καρέκλας). Πρέπει νὰ πηγαίνω.

ΑΝΤΡΕΑΣ (βάζει πλάκα στὸ γραμμόφωνο). Δὲν περιμένω πολλὰ πράγματα ἀπόψε μ' αὐτὸν τὸν καιρό.

ΤΡΕΖΟΣ (ἀκούει τὴν μουσική): Δόξα σοι ὁ Θεός. Αὐτὸ εἶναι καλύτερο. Βραδιὲς καὶ μεσημέρια - χειμῶνες καλοκαίρια. Ἐκεῖνο τοῦ Περράκη. Πᾶμε στὰ μπουζούκια, σὲ μιὰ γειτονιά. Φορτώνει καμμιὰ φορὰ ἡ καρδιά καὶ δὲν ξέρεις πῶς νὰ ξεσπάσεις.

ΤΥΠΟΣ: Ἐχετε ἀρχινισμένη κουβέντα. Τί νὰ πῶ κι ἐγώ;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ποῦ σκοπεύεις νὰ πᾶς ἀπόψε; Ἐγὼ θὰ κλείσω ἂν δῶ...

ΤΥΠΟΣ: Νά κόψει λίγο καὶ νά φύγω.

ΤΡΕΖΟΣ: Δηλαδή;

ΤΥΠΟΣ: Ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ φιλοσοφία, ἀφοῦ μίλησες γιὰ τὸ βάρος τῆς καρδιάς. Ὁ σκύλος ἔχει τὸ σπιτάκι του. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τίποτα.

ΤΡΕΖΟΣ: Νά ἐδῶ ὑπάρχει ζέστη.

ΤΥΠΟΣ: Καὶ σὺ μὴν φύγεις. Χάση κόσμου. Κι ἦταν μιὰ ὥραία μέρα τὸ πρωί.

ΤΡΕΖΟΣ: Εἶχε καὶ τὸ πρωὶ κρύο, φυσικά.

ΤΥΠΟΣ: Κρύο, βέβαια. Ἐτοίμασε κάτι, Ἀντρέα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Νά σὲ πάρει ὁ διάβολος, κοθώνι. Πρέπει νά σὲ πετάξω ἔξω.

ΤΥΠΟΣ: Μὴ μοῦ μιᾶς ἔτσι. Δὲν σοῦ χρωστάω δεκάρα. Φωνάζεις γιὰ νά σὲ πληρώσω ὅσα μοῦ ζήτησες. Δηλαδή νά μὲ κλέψεις. Ἐμεῖς μεγαλώσαμε στὸ λιμάνι καὶ ξέρουμε ποιὸς πάει νά μᾶς κοροϊδέψει. Ἄν μᾶς κέρδισε ἡ ἀλητεία δὲν φταίμε ἐμεῖς.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ποιὸς φταίει;

ΤΥΠΟΣ: Κάτι τέτοιον σὰν κι ἐσένα ποὺ κερδίζουν ἀπὸ τὴν ἀλητεία.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κύριε Τρέζο, ἀκοῦς; Βρίσκομαι ἐκτὸς δικαίου; Δὲ σὲ θέλω βρὲ στὸ μαγαζί μου οὔτε ἐσένα, οὔτε κανέναν ἄλλο σὰν τὰ μοῦτρα σου. Νά μὴν ξαναπατήσεις ἐδῶ μέσα.

ΤΥΠΟΣ (Σὰν νά μὴν ἄκουσε, σηκώθηκε καὶ ἔφερε ἄλλες δυὸ καρέκλες. Κάθισε καὶ ξάπλωσε στὴν κενὴ καρέκλα): Ξαπλώστε κι ἐσεῖς. Νά φέρω κι ἄλλα καθίσματα;

ΤΡΕΖΟΣ: Εὐχαριστῶ.

ΑΝΤΡΕΑΣ (Πῆγε νά τραβήξει τὴν καρέκλα ποὺ εἶχε ὁ Τύπος στὰ πόδια του). Σήκω ἀπάνω, βρὲ χαμίνι.

ΤΥΠΟΣ (Σὰν νά μὴν ἄκουσε): Τὰ πόδια μου πονᾶνε. Λές, κύριος, νᾶναι ρευματικά μὲ τὶς ὑγρασίες;

ΑΝΤΡΕΑΣ (Ἐσθῆσε τὰ φῶτα. Ἐκλείσε τὴν πόρτα. Ξάπλωσε κι αὐτὸς σ' ἓναν καναπέ πίσω ἀπὸ τὸν πάγκο): Ἐκλείσε τὸ μαγαζὶ γι' ἀπόψε.

ΤΥΠΟΣ: Γιατί σκοτείνιασες;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἀφοῦ τὸ κάναμε λαϊκὸ ὑπνωτήριο... Τέλος πάντων... Ἄς κάμουμε ὑπομονή.

ΤΥΠΟΣ (Στὸν Τρέζο): Πῶς βρεθθήκατε ἐδῶ, ἀπὸ βαπόρι;

ΤΡΕΖΟΣ: Ἀνεργὸς ναυτικός.

ΤΥΠΟΣ: Κρῖμα. Ἔχετε ἀνεργία στὸν κλάδο; Ἐγὼ ἀκούω πὼς ζητᾶνε ναυτικούς.

ΤΡΕΖΟΣ: Οἱ νέοι παίρνουνε τὶς θέσεις. Ἐμᾶς μᾶς πήρανε τὰ χρόνια.

ΤΥΠΟΣ: Εἶσαι πενηντάρης;

ΤΡΕΖΟΣ: Μά...

ΤΥΠΟΣ: Στὸ ἀπομαχικό;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σκάσε πιά. Ἄσε μας νά κλείσουμε μάτι ὅσο νᾶρθει τὸ πρωὶ νά ξεκουμπιστεῖς.

ΤΥΠΟΣ: Ποτὲ μὴν ξημερώσει. Ἡ νύχτα εἶναι γιὰ τὴ φτωχολογία. Ἡ μέρα γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὸ ταμάχι του. Ἐσύ, Ἀντρέα, εἶσαι μὲ τὸν πλοῦτο, πρὸς τὰ ἐκεῖ κλίνεις, τί λές κύριος; Ἐμένα μὲ λένε Μενέλαο, μὲ φωνάζουν ὅμως Μαρίδα.

ΤΡΕΖΟΣ: Πρέπει νά φεύγω ἐγώ. Τί τὸ θέλεις τῶνομά μου. Συλλογίζομαι κάτι ὅσο μιᾶς.

ΤΥΠΟΣ: Τί;

ΤΡΕΖΟΣ: Πῶς ἄφησα νά περάσει ἔτσι ἡ ὥρα;

ΤΥΠΟΣ: Σὲ περιμένουν γυναῖκα, παιδιά;

ΤΡΕΖΟΣ: Οὔτε γυναῖκα, οὔτε παιδιά. Μαγκοίφης, ὅπου δυὸ κι ἐγὼ τρεῖς.

ΤΥΠΟΣ: Τὸ λοιπόν; Δὲν ἔχεις κανέναν νά σὲ περιμένει. Κακὸ αὐτό.

ΤΡΕΖΟΣ: Μιὰ παράγκα στὰ λιπάσματα. Ἰσα - ἴσα ποὺ δὲν πληρώνω νοίκι.

ΤΥΠΟΣ: Ἐσὺ μὲ βλέπεις ἀλήτη καὶ λὲς ποῦ βρέθηκε τοῦτο τὸ κοθόνι. Λοιπὸν σοῦ λέω πὼς κάνεις λάθος. Τὰ σκέφτομαι ὅλα. Θάρθεῖ μέρα ποῦ ὁ φτωχὸς δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ζήσει στὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅταν δὲν διαθέτει κεραμίδι.

ΤΡΕΖΟΣ: Ξέρεις, ἀγαπητέ, πὼς ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν ἔχει δουλειὰ δὲν ἔχει μέλλον. Δέσαμε τὰ χέρια.

ΤΥΠΟΣ: Τὸ καλὸ ποῦ σοῦ θέλω μὴν τὸ δώσεις τὸ σπιτάκι σου. Χάθηκες.

ΤΡΕΖΟΣ: Μπαῶ κι ἔχω τίποτα δικό μου.

ΤΥΠΟΣ: Ἔ, πῶς;

ΤΡΕΖΟΣ: Εἶναι κάποιας θείας μου. Μοῦ εἶπε μείνε, δὲν θέλω νοίκια.

ΤΥΠΟΣ: Θεέ μου, ὑπάρχουν ἀκόμη καλοὶ ἄνθρωποι;

ΤΡΕΖΟΣ: Εἶπαμε μὲ κάποιο φίλο μου γιὰ ἐμπόριο.

ΤΥΠΟΣ: Τί δηλαδή;

ΤΡΕΖΟΣ: Μῆλα, πορτοκάλια.

ΤΥΠΟΣ: Ξέρετε ἀπὸ δουλειά;

ΤΡΕΖΟΣ: Τί εἶναι; Θὰ μάθουμε.

ΤΥΠΟΣ: Δὲν τοῖμῳ νὰ πῶ νὰ μπῶ κι ἐγὼ στὴ μέση. Ἄφραγκος.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἀπὸ τοῦτο τὸ ἐμπόριο ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον μας. Δὲν ἔπρεπε νὰ χαθῶ μὲ τὴν κουβέντα μαζί σου. Ἀντρέα, κοιμᾶσαι;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Λοιφάξε, τέλος πάντων. Θέλω νὰ κοιμηθῶ.

ΤΥΠΟΣ: Ἐσὺ ἔδεσες τὸ γάϊδαρό σου. Ὁ ἄνθρωπος σοῦ μύλει...

ΤΡΕΖΟΣ: Φεύγω. Ἀντρέα, ἄς εἶναι ἡ βροχή. Ἄν εἶσαι σύμφωνος γιὰ τὸ σερβίτιο, καληνύχτα. (Πετιέται ἀπὸ τὶς καρέκλες, ἀνοίγει τὴν πόρτα. Στέκεται λίγο). Ἡ βρογὴ ἔκοψε. Γειά σου, κύριε (φεύγει).

ΤΥΠΟΣ: Βλάζας φαίνεται ὁ κύριος, κὺρ Ἀντρέα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πᾶψε σοῦ λέω. Δὲν θέλω λόγια. Εἶναι μεσάνυχτα. Ἐπειδὴ ἐσὺ δὲν ἔχεις ὕπνο;

ΤΥΠΟΣ: Τί ὕπνο νὰ ἔχω; Ὁ νοῦς μου γυρίζει, ταξιδεύει, πάει στὰ φτωχόσπιτα, στὰ πλουσιόσπιτα, μπαίνει στὰ ὑπόγεια, τὰ βλέπει ὅλα καὶ μετανοιῶνῳ ποῦ εἶμαι ἄνθρωπος.

ΑΝΤΡΕΑΣ (Θυμωμένα): Κοιμήσου γιατί μοῦ φαίνεται πὼς θὰ σηκωθῶ νὰ σὲ πετάξω μὲ τὶς γλωτισιές.

ΤΥΠΟΣ: Καλὰ ντέ!.. Θέλω νὰ πῶ. Πολλοὶ ἄνθρωποι σκέφτονται τὸν ἑαυτοῦ-λη τους. Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. (Σηκώνει τὸ κεφάλι καὶ κοιτάζει ἀπάνω στὸ τραπέζι, βλέπει τὸ ποτήρι τοῦ Τρέζου γιομάτο κρασί). Βρὲ τὸν βλάζα, παρᾶτῃσε τὸ κρασί του (σηκώνει τὸ ποτήρι καὶ πίνει). Διαμάντι. Τί ὥραῖο τὸ κρασί σου, κὺρ Ἀντρέα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μαρίδα, κοιμήσου.

(Σιωπή. Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἀντρέα ἀκούγεται ἀλαφρὸ ροχαλητό).

ΤΥΠΟΣ: Πάγωσα (σηκώνεται καὶ ρίχνει ξύλα στὴ σόμπα, τινάζει τὰ χέρια του δυὸ - τρεῖς φορές. Χασμουριέται καὶ κάθεται μπροστὰ στὴ σόμπα, ὕστερα ξαπλώνεται στὶς καρέκλες κι ἀρχίζει κι αὐτὸς νὰ ροχαλίζει. Σδύνουν ὅλα τὰ φῶτα).

ΑΝΤΡΕΑΣ (σηκώνεται, πάει πρὸς τὴν πόρτα, σιγὰ - σιγὰ φέγγει): Βρὲ ἀλήτη ἀκόμη κοιμᾶσαι;

ΤΥΠΟΣ (Πετάγεται. Χασμουριέται): Ἦρθε πάλι ἡ μέρα; Ναί. Νὰ φύγουμε. Καὶ ποῦ θὰ πᾶμε; Τί ὥραία ποῦ εἶναι ἡ νύχτα σου, θεέ μου.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Στὸ διάβολο. Δὲν φτάνει ποῦ δὲν μᾶς ἄφησες νὰ γλείσουμε μάτι;

ΤΥΠΟΣ: Αὐτὸς ὁ κύριος μοῦ φάνηζε καλός.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἄιντε τράβα τώρα γιατί ὅπου νᾶναι θὰ μπεῖ κανένας μὲ λεφτά.

ΤΥΠΟΣ: Λεφτά! Σὲ λυπᾶμαι, φοιναχὰ ἄνθρωπε. Σὰν τὸν ἀσπάλα μαζεῖς, μαζεῖς. Τί θὰ τὰ κάμεις; Ἡ τσιγκουνιά σου δὲν σ' ἀφήνει οὔτε τὴν γυναῖκα σου καὶ τὰ παιδιὰ σου νὰ φέρεις στὸν Πειραιᾶ. Τί τοὺς στέλνεις τὴν ἐβδομάδα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κάμε τὴ δουλειὰ σου. Κάμω ὅ,τι θέλω στὸ σπιτικό μου.

ΤΥΠΟΣ: Ἐσὺ εἶσαι ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας. Ζεῖς στὴ βρῶμα γιὰ νὰ κάνεις λεφτά.

ΑΝΤΡΕΑΣ (τὸν σπρώχνει): Ἔξω.

ΤΥΠΟΣ: Μὴν σπρώχνεις. Δὲν εἶσαι ὁ δυνατός. Εἶσαι ὁ πιὸ ἀδύνατος κι ἂς εἶσαι στὸ μαγαζί σου. Δὲν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ βρέθηκαν μαχαιρωμένοι στὰ μαγαζιά τους.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἔξω! Ἔξω...

ΤΥΠΟΣ: Μὴν φωνάζεις. Τὶς βδέλλες πρέπει νὰ τὶς πατάς. Καὶ ὑπάρχει αὐτὸς ὁ νόμος.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Φύγε σοῦ λέω (σηκώνει μαχαίρι ποὺ ἄρπαξε ἀπὸ τὸν πάγκο).

ΤΥΠΟΣ: Πέταξέ το. Δὲν τολμᾷς, φουκαρᾶ. Ἐγὼ θὰ τολμοῦσα. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορὰ μας. Γι' αὐτὸ σοῦ εἶπα πιὸ πρὶν πὼς εἶσαι ἀσπάλακας, τοκογλύφος.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Φύγε! Θὰ φωνάξω τὴν ἀστυνομία.

ΤΥΠΟΣ: Τί θὰ πεῖς στὴν ἀστυνομία. Πὼς μοῦ πούλησες πανάκριβα τὸ κρασί καὶ τὸ μεζεδάκι, ποὺ δὲν χορταίνει οὔτε τὸ σπουργίτι; Ἐσὺ τὴ φοβᾷσαι τὴν ἀστυνομία. Ἐσὺ ποὺ θέλεις νὰ ζεῖς στὰ σκοτεινά. Ἐγὼ τί νὰ φοβηθῶ;

ΑΝΤΡΕΑΣ (Τὸν σπρώχνει καὶ ὅταν τὸν βγάζει ἔξω κλείνει τὴν πόρτα. Στέκεται μὲ τὴν πλάτη ἀκουμπισμένη στὴν πόρτα): Ἀἱ στὸ διάβολο τομάρι. Δὲν φτάνει ποὺ σὲ κοίμισα στὸ μαγαζί μου. Μὲ σύγχυσες, παλιογούρουνο.

ΤΥΠΟΣ (Χτυπάει τὴν πόρτα): Κὺρ Ἀντρέα. Ἄν καμμιά φορὰ θὰ κάνεις τὸ σταυρό σου, μὴν πεῖς τοῦ Θεοῦ πὼς ἔδιωξες μὲ τέτοια βαρβαρότητα ἓναν ἄνθρωπο. Αὐτὸ ἂς μὴν τὸ ξέρει ὁ Θεός.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Στὸν διάβολο, βλάκα (βάζει τὸ χέρι στὸ μέτωπο γιὰ λίγο. Ὑστερα μαζεύει τὰ ποτήρια καὶ καθαρίζει τὸ τραπέζι, διορθώνει τὶς καρέκλες). Γιὰ νὰ ἰδοῦμε τί θὰ κάνει ἐκεῖνος ὁ Τρέζος. Ἄλλος βλάκας καὶ τοῦτος. Ἄν δὲν ἀξίζει τὸ σεργίτσιο του θὰ τὸν στείλω κι αὐτὸν νὰ τὸ ξαναπάει στὴν Γιαπωνία. Δὲν τὰ πετᾶνε τὰ λεφτὰ σήμερα. (Ρίχνει ξύλα στὴ σόμπα). Φαίνεται πὼς θάναί παγωνιά καὶ σήμερα. (Ἀνοίγει ἡ πόρτα καὶ μπαίνει ὁ Περράκης).

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Καλημέρα, Ἀντρέα. Κρύο πολὺ.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κρύο, κύριε Περράκη. Ὁ δικός σου ἔμεινε ὡς τὰ μεσάνυχτα ἐδῶ.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁ Τρέζος;

ΑΝΔΡΕΑΣ: Ναί. Ἐκαμες τίποτα γιὰ τὸ ἀουστραλέζικο μπαλτό;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πάει. Τὸ ἀουστραλέζικο πάει.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ὅταν ταξιδεύεις θὰ φέρεις καλύτερο.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ξέρεις, ἅμα παίρνω ἀποφάσεις, δὲν μετανοιῶνω. Κοίτα νὰ δεῖς, Ἀντρέα. Τὰ θυμητικά ἅμα φεύγουν, τελειώνει καὶ ἡ ἱστορία. Ἄς μὴν συζητᾶμε γι' αὐτά, δὲν κάνει.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἄνθρωποι εἴμαστε. Γιὰ ὅλα πρέπει ν'ἄμαστε ἐτοιμοί.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Νὰ ξύνεις τὴν πληγὴ, εἶναι σὰν ν' ἀνεβάσεις τὸν πόνο. Ὁχι, ὄχι. Ἄς ποῦμε τίποτα ἄλλο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κι ὁ Τρέζος εἶναι ἱκαλὸ παιδί.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τίμιος φίλος. Μπορεῖ νάναί λίγο ἀναποφάσιτος. Εἶναι βλέπεις καὶ ἡ συνήθεια. Καιρὸς τώρα χωρὶς δουλειά.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐσὺ κύριε Περράκη εἶσαι πιὸ δραστήριος. Τί νὰ πῶ; Καλὴ ἐπιτυχία στὴ νέα δουλειά.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Νὰ σοῦ πῶ. Ὁ Τρέζος εἶναι πιὸ κουρασμένος. Ξέρεις τί πάει νὰ πεῖ ἀνεργία; Σὲ τρώει ὅπως ἡ σκουριά τὸ σίδερο. Νὰ δεῖς τώρα ποὺ θαρθεῖ θὰ εἶναι ἐτοιμος γιὰ ὅλα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Εἶναι προῶ ἀκόμη.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Προῶ εἶναι. Αὐτὸ λέω κι ἐγώ. Σκεφτόμουν τώρα ποὺ ἐρχόμουν. Ἡ ἡμέρα ξημερώνει ἀπὸ τὸν Θεό. Κι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος γιὰ τὶς

πράξεις του ὅλη τὴν ἡμέρα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί δηλαδή ἐλεύθερος καὶ νὰ κλείπει, καὶ νὰ σκοτώσει;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Φυσικά. Εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴν συνείδησή του.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Βλακεῖς καὶ νὰ μὲ συγχωρᾷς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος γιὰ νὰ κάμει ὅ,τι τοῦ γουστᾷρει. Ἄμα βλάπτεις τὸ σύνολο βλάπτεις καὶ τὸν ἑαυτό σου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Εἶσαι ἐλεύθερος βέβαια σημαίνει πῶς κάνεις ὅ,τι θέλεις. Ὅμως κι ὁ νόμος εἶναι φραγμὸς νὰ μὴ βλάπτεις.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δηλαδή;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βγῆκα τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ σπίτι, πούλησα τὸ παλτό. Ἦρθα ἐδῶ. Στὸ δρόμο συνάντησα τόσους ἀνθρώπους καὶ τοὺς χαιρέτησα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Καὶ τὸ λοιπόν; Ἦταν ἐλεύθερος κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ σοῦ πεῖ: Καλὰ ἔκαμες Περράκη καὶ πούλησες τὸ παλτό σου. Τὰ λεφτὰ θὰ τὰ πάρω ἐγώ;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐλεύθερος κι αὐτὸς νὰ τὸ πεῖ, ἐλεύθερος κι ἐγὼ νὰ μὴν τοῦ τὰ δώσω.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Αὐτὸ εἶναι ζούγκλα. Σκέψου τώρα μιὰ κόλαση ἀπὸ μεθυσμένους ἢ ἀπὸ φονιάδες.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἐλευθερία ποὺ σοῦ λέω. Νὰ βλέπεις τὴν κόλαση μὲ τοὺς μεθυσμένους καὶ τοὺς φονιάδες καὶ σὺ νὰ κρατιέσαι μακριὰ ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ἀπὸ τὸν φόνο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν ξέρω τί μοῦ λὲς γιὰ νὰ σ' ἀπαντήσω. Ἐσεῖς στὰ ταξίδια βλέπετε πολλά. Ζῆτε, πές, διπλὰ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς στεριανούς. Τί νὰ σοῦ πῶ ἀφοῦ δὲν ξέρω.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν εἶναι αὐτό. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ βλέπει καὶ στὸ κρασί καὶ στὴ δουλειὰ καὶ στὰ κέρδη καὶ στὶς ζημιές τὶς εὐθύνες του.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Αὐτὸ μπορῶ νὰ πῶ εἶναι ἐλευθερία. Οἱ εὐθύνες. Ἐγὼ τώρα εἶμαι ταβερνιάρης. Ὅλοι μπαίνουνε ἐδῶ μὲ τὰ βάσανά τους. Βλέπεις ἀνθρώπους ἀπαρτημένους νὰ πίνουν καὶ σοῦ πιάνεται ἡ καρδιά. Θὰ πιεῖς ἕνα, κερνάω ἐγώ. Κερνάω γιατί τώρα ποὺ ἔφυγε ἕνας ἀλήτης μοῦ εἶπε μιὰ σοφία.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τί δηλαδή;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κάτσε νὰ φέρω τὸ κρασί καὶ νὰ σοῦ πῶ. (Φέρνει τὸ κρασί). Χθὲς τὸ βράδυ ἦρθε κάποιος ἀλήτης κι ἔμεινε ἐδῶ. Μοῦ εἶπε: Εἶσαι ἀσπάλακας. Μαζεύεις, μαζεύεις. Τί θὰ τὰ κάνεις; Τὸ λοιπόν, ἔχω γίνει σὰν σφουγγάρι ποὺ ὅλο ρουφάει τὰ αἰσθήματα. Ἀνεβαίνει ἡ ἐπιθυμία τοῦ κέρδους. Σιγὰ σιγὰ ἄρχισα νὰ φοβᾶμαι τοὺς ἀνθρώπους.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν ξέρω ποῦ θὰ φτάσεις.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ποῦ θὰ φτάσω; Θεωρῶ ὥρες - ὥρες τοὺς ἀνθρώπους σὰν ἐχθρούς. Μένω μόνος καὶ ξένος. Τότες ἀρχίζει ὁ φόβος. Μαζεύω δεκάρα δεκάρα καὶ γίνομαι ἀσπάλακας.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κλεισμένος στὸ μικρομάγαζο χαλάει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ πιεῖς ἕνα.

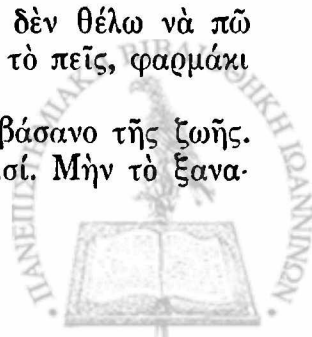
ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν ἔχω ὄρεξη. Ἐσὺ πιές. Μπορεῖ κι αὐτὰ ποὺ εἶπες περὶ ἐλευθερίας νὰ ἔχουν κάποια βάση.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (βάζει κρασί καὶ πίνει).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Εἶναι πολὺ καλὸ κρασί, κύρ Περράκη. Βγῆκε καλὸ.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (ξαναπίνει): Ναί. Καλὸ εἶναι. Δὲν βαριέσαι, δὲν θέλω νὰ πῶ γιὰ τὸ κρασί σου, φυσικά. Λέω γιὰ τὸ ποτὸ γενικά. Ὅπως καὶ νὰ τὸ πεῖς, φαρμάκι εἶναι. Ὅλη ἡ γλῶσσα καὶ ἡ γὰρὰ κατασταλάζουν σὲ πίκρα μεγάλη.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μὴν τὸ λές. Τὸ κρασί σὲ κάνει νὰ ξεχνᾷς τὸ βάσανο τῆς ζωῆς. Καὶ οἱ φιλοσοφίες ἀνεβαίνουν στὸ μυαλὸ ποὺ τὸ ξεθολώνει τὸ κρασί. Μὴν τὸ ξανα-

πεῖς φαρμάκι. Θὰ μὲ στενοχωρέσεις.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μὴ νομίζεις. Ὅταν πιῶ πολὺ νοιώθω μυρμήγκιασμα στὰ χέρια, στὰ πόδια, στὴν καρδιά.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν νοιώθεις δύναμη ὅταν πιεῖς;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βλέπω νὰ περνᾶνε ἀπὸ μπροστά μου σκιές, ζῶα μικρά, μεγάλα, γλόμπους κόκκινους, πράσινους ν' ἀναβοσβήνουν.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Λυποῦμαι, κύρ Περράκη. Πῶς δὲν τὸ εἶχα καταλάβει τόσα χρόνια.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τί δὲν κατάλαβες, Ἀντρέα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πῶς εἶσαι... εἶσαι...

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἀλκοολικός;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ναί.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἴσως νὰ καταλήξω ἐκεῖ κι ἐγὼ καὶ ὁ Τρέζος. Κι αὐτὸς μοῦ μίλησε γιὰ κάτι τέτοιο.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σῶπα, ἔρχεται. Δὲν κάνει ν' ἀκούσει (μπαίνει ὁ Τρέζος).

ΤΡΕΖΟΣ: Καλημέρα σας.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ — ΑΝΤΡΕΑΣ: Καλημέρα.

ΤΡΕΖΟΣ: Λοιπὸν, ἄργησα;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁχι. Ἐν τάξει.

ΤΡΕΖΟΣ: Ξέρεις, Ἀντρέα. Τὸ σερβίτσιο τὸ ἔδωσα στὴ γειτονιὰ σὲ κάποια.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν εἶχαμε πεῖ;

ΤΡΕΖΟΣ: Ναί. Ἀλλὰ μόλις μὲ εἶδαν νὰ τὸ παίρνω στενοχωρέθηκαν. Ξέρω ὅμως κάποιον δικό μας ποὺ ἔχει τὸ ἴδιο. Θὰ τὸ βρῶ καὶ θὰ σοῦ τὸ φέρω. Τί βλέπω, ἀδερφέ Περράκη, πίνεις;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐνα ὅσο ποὺ σὲ περίμενα.

ΤΡΕΖΟΣ: Φύγαμε;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πιὲς ἕνα. Τί τάχα ἂν ἀρχίσουμε μιὰ μέρα ἀργότερα, τί θὰ βγεῖ;

ΤΡΕΖΟΣ: Τίποτα. Πάντως ἂν τ' ἀφήσουμε ἔτσι δὲν θ' ἀρχίσουμε ποτέ.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ποὺ λέει ὁ λόφος (σηκώνεται. Ὁ Ἀντρέας ἔφερε ἀκόμη ἕνα ποτήρι κι ἔβαλε κρασί).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Νὰ φέρω λίγο τυρί;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Φέρε.

ΤΡΕΖΟΣ: Ὁχι. Ὁχι. Δὲν θέλω τίποτα (σπρώχνει τὸ ποτήρι). Δὲν σὲ ρωτῶ γιὰ τὰ λεφτά γιατί σὲ βλέπω μ' αὐτὸ τὸ σακκάκι καὶ ντρέπομαι.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Φεύγουμε. Ἦπια κάτι παραπάνω ὅσο νάρθει. Αὐτὸ εἶναι.

ΤΡΕΖΟΣ: Δὲν ἔπρεπε νὰ πιεῖς. Ἐχτὲς σπάσαμε τὰ ποτήρια μας.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Σκύβει τὸ κεφάλι): Τὸν ἔκαμα πολλὲς φορὲς αὐτὸν τὸν ὄρκο καὶ τὸν ξέχασα πολλὲς φορὲς. Πάντα μοῦ φέρνει τὴ λησμονιά τὸ κρασί. Καὶ τὸν ὄρκο μου τὸν καταπατῶ ὅταν εἶναι βαρὺς ὁ καιρὸς καὶ κρινῶνω.

ΤΡΕΖΟΣ: Ὅλη τὴ νύχτα σκεφτόμουν. Πόσο καλὰ λειτουργεῖ τὸ μυαλὸ τοῦ Περράκη τοῦ ἀδερφοῦ μου. Κάτι πρέπει νὰ κάμουμε.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κάτι, βέβαια. Μὰ ἄκου (σηκώνεται).

ΤΡΕΖΟΣ: Ἦθελα νὰ πῶ.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Σὲ κατάλαβα. Μετάνιωσες; Γι' αὐτὸ καὶ ἄργησες;

ΤΡΕΖΟΣ: Ναί. Κάτι ἔχω. Ἀρρώστησα καθὼς ἐρχόμουν.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τί;

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐκεῖ στὸ τοιχάκι, κοντὰ στὴν ἀναποδογυρισμένη βάρκα.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τί; Εἶναι τίποτα; Πνιγμένος;

ΤΡΕΖΟΣ: Ὁ Λήμαρχος.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν σὲ καταλαβαίνω.

ΤΡΕΖΟΣ: Πνίγηκε.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐγκλημα;

ΤΡΕΖΟΣ: Στὴν ἀρχὴ εἶπα πὼς κοιμήθηκε. Ὅποτερα εἶδα ἀφροῦς στὸ στόμα του. Μαῦρο σάλιο. Φρίκη. Ἐνα του χέρι ἀπλωμένο νὰ πιάσει μιὰ μπουτίλια πὺν εἶχε κρασί καὶ ἦταν τυλιγμένη μὲ ἄμμο.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἄν ἦταν ὁ δήμαρχος θὰ εἶχε βουήξει ὁ κόσμος. Πάμε.

ΤΡΕΖΟΣ: Μιλῶ γιὰ τὸν παντοδύναμο Παντοῦκο.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μ' αὐτὸς εἶχε πάρει τὸν κατήφορο χρόνια τώρα. Εἶπα κι ἐγώ.

ΤΡΕΖΟΣ: Τὸν ἔσπρωξε κάποιος μὲ τὸ πόδι. Τὸν ἔσπρωξε (κλείνει τὰ μάτια). Δὲν ἀντέχω σὲ κάτι τέτοια. Δέν...

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πὼς βρέθηκε ἐκεῖ;

ΤΡΕΖΟΣ: Ρωτᾷς. Τὸ κρασί. Παραπάτησε κι ἔπεσε. Ἀπὸ ἐκεῖ ξέρει ἡ θάλασσα πὺν ἦταν τόσο ἀγριεμένη τὴ νύχτα.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βέβαια ἦταν δήμαρχος ὁ Παντοῦκος. Τὸν θυμάμαι ὅταν ἄρχισε νὰ παίρνει τὴν κάτω βόλτα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κι ἐδῶ ἐρχόταν συχνά, στὸ τέλος τὸν ἔδιωξα. Δὲν τὸ ἄντεχα, νὰ φεύγει κάθε φορὰ τρικλίζοντας. Τὸ εἶπα: Θὰ τὸ φάει τὸ κεφάλι του.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τὸν βρῆκα ἓνα μεσημέρι. Στεκόταν στὴ μέση μιᾶς ταβέρνας. Ἐπινε καὶ ἔβριζε. Καὶ δὲν ξέρω πὼς ἀνέβηκε στὰ χεῖλη μου καὶ τοῦ φώναξα: «Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, κύριε Παντοῦκο, σταματήστε νὰ πίνετε. Τὸ κρασί δὲν ἔχει τέλος». Ἀντρέα, φέρε μου ἓνα ποτήρι, τὸ τελευταῖο καὶ φύγαμε.

ΤΡΕΖΟΣ: Φέρε κι ἓνα γιὰ μένα. Ἡ φωτισμένη Ἀθήνα σὲ καλεῖ κι ἐγὼ δὲν ἔχω ὁρεξὶ πιά.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τότε, λοιπόν;

ΤΡΕΖΟΣ: Ἡ ζωὴ κόβεται ὅταν ἀπαρτήσεις τὴν καρβουνιέρα. Εἶπα νὰ κάνω μιὰ ἀκόμη προσπάθεια. Πῆγα στὸ γραφεῖο ἡ πιὸ καλά, βρῆκα τὸν ἐφοπλιστὴ στὸ δρόμο μ' ἐκεῖνο τὸ κρύο χθὲς βράδυ.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐσὺ ἔφυγες πολὺ ἀργά.

ΤΡΕΖΟΣ: Ξέρει κανεὶς τί θὰ βρεῖ στὸ δρόμο του; Νὰ πὺν κι' αὐτὸ εἶναι γραμμένο. Τί νὰ πῶ; Πιστεύω πὼς καταλαβαίνεις.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κιτροίνισες. Εἶσαι ἄρρωστος;

ΤΡΕΖΟΣ: Ὁχι. Ἐγὼ ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν σοῦ ὑποσχεθεῖ κάποιος, σοῦ βάζει τὴν ἐλπίδα στὴν καρδιά σου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐλπίζεις νὰ ξαναμπεῖς στὰ καράβια;

ΤΡΕΖΟΣ: Δὲν ἀπελπίστηκα ποτέ. Μὲ τσάκισε τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν Παντοῦκο. Κάτι ἀξεδιάλυτο. Δὲν εἶναι κρύο. Νοιώθω μιὰ τρεμούλα στὴν καρδιά (πίνει). Μὲ τραβάει ἓνα χέρι καὶ μὲ σέρνει.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἐγὼ θὰ πάω, Τρέζο. Ὁ Παντοῦκος δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἐμπόδιο σὲ μιὰ προσπάθεια πὺν σηκώνει δυὸ ἀνθρώπους.

ΤΡΕΖΟΣ: Φυσικά. Ἀρχινᾶμε κι αὔριο. Τί τάχα.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τώρα τραβάμε. Τώρα πὺν βλέπουμε τὴ θάλασσα ἡρεμη.

ΤΡΕΖΟΣ: Ναὶ καλὴ (κατεβάζει τὴ φωνή). Τρέχουμε τρέχουμε μέσα στὸ χάος καὶ μᾶς ὁδηγεῖ μόνο τὸ ἐνστιχτο. Τὸ μυαλὸ οὔτε τὸ χρησιμοποιοῦμε σὰν νᾶναι κάτι ἄχρηστο. Περισσότερο. Αὐτὸς ὁ παντοδύναμος...

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἄς μὴν ξαναρχίσουμε. Ἐγὼ θὰ προχωρήσω. Ἐσὺ καθὼς καταλαβαίνω, τραβάς ἄλλη ρότα, πὺν δὲν βγαίνει πουθενά.

ΤΡΕΖΟΣ: Λέγω, Ἀντρέα, γιατί δὲν κρατήθηκε. Πὼς κατρακύλησε (κάθεται στὸ τραπέζι). Ποιὸς τὸν ἔσπρωξε στὸν γκρεμό.

ΑΝΔΡΕΑΣ: Εἶναι καὶ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου. Εἶπες πιὸ πρὶν πὼς ἦταν, δὴθεν γραμμένο πὺν βρῆκες τὸν ἐφοπλιστή.

ΤΡΕΖΟΣ: Ναί.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τίποτα δὲν εἶναι γραμμένο. Δὲν ἀκοῦς τὴ φωνὴ πὺν θέλει νὰ σὲ

βγάλει από τις ψεύτικες ελπίδες. Δεν τολμᾷς. Φοβάσαι.

ΤΡΕΖΟΣ: Σοῦ ἀπαγορεύω. Οὔτε σὲ ρώτησα.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν πρόκειται νὰ τσακωθοῦμε. Ἄν θέλεις ἔλα μαζί μου. Ἐγὼ θὰ πάγω κι ὅπου μὲ βγάλει ἡ ἄκρη (φεύγει).

ΤΡΕΖΟΣ: Στὴν οὐσία λέμε τίς κουβέντες μας χωρὶς νὰ νοιώθουμε ποῦ θὰ βγοῦνε.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σοῦ ζητῶ συγγνώμη. Δὲν ἤθελα νὰ πῶ.

ΤΡΕΖΟΣ: Δὲν λέω γιὰ σένα. Γιὰ τὸν Περράκη λέω. Ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὸν Συλιβάνη, δὲν ἀκολουθοῦσε τὴ ρότα ποὺ δὲν βγάνει πουθενά;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ὡρα ἀνάγκης καὶ ἡ μνήμη. Ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συμβόλαιο. Ἐσὺ ἔσπασες τὸ συμβόλαιο.

ΤΡΕΖΟΣ (Σὰν νὰ μιλάει μόνος του): Ροκάνισε ὀλάκερη περιουσία στὸ κρασί, ποὺ τελικὰ τὸν κατέστρεψε, ὅπως μπορεῖ νὰ καταστρέψει τὸν καθένα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν σκέφτεσαι καλά, κύρ Τρέζο. Ἄλλοι καταστρέφονται ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἄλλοι ἀπὸ τὰ ναρκωτικά. Ἄλλοι γιατί δὲν βγῆκε καλὸς ὁ μοναχογιὸς τους. Κανεὶς ὅμως δὲν τὸ βάζει κάτω. Ὅλοι προσπαθοῦν νὰ κρατηθοῦν στὴν πικρὴ ζωὴ τους, νὰ τὴν ἀγκαλιάσουν.

ΤΡΕΖΟΣ: Ὅταν διψᾶσουν τὰ σωθικά μου, θὰ πεταχτῶ ἀπάνω καὶ θὰ πάω νὰ βρῶ κρασί. Ὑστερα γίνουμε ἀνίκανος γιὰ δουλειά. Γι' αὐτὸ θέλω νὰ φύγω. Νὰ πάω πάλι στὸν ἀπέραντο ὠκεανό, ποὺ ὄνειρα δὲν ὑπάρχουν.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Νομίζεις πὼς αὐτὸ δὲν συντυχαίνει στοὺς ἄλλους; Ἄν πέσεις κάτω δὲν θὰ σηκωθείς;

ΤΡΕΖΟΣ: Θὰ σηκωθῶ.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τώρα γιατί δὲν κάνεις προσπάθεια νὰ σηκωθείς.

ΤΡΕΖΟΣ: Κάνω πάντα προσπάθεια. Νομίζεις πὼς κάθομαι μὲ σταυρωμένα χέρια;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τρέχα νὰ βρεῖς τὸν φίλο σου καὶ ν' ἀρχίσετε καινούργια ζωὴ.

ΤΡΕΖΟΣ (σηκώνεται καὶ τραβάει πρὸς τὴν πόρτα. Σταματᾷ λίγο): Νὰ πέσεις χάμου καὶ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ σηκωθείς; Λοιπὸν δὲν μίλησα χθὲς μὲ τὸν ἐφοπλιστὴ ποὺ ἔλεγα τοῦ Περράκη. Ἐφιάλτες ἔξωσαν τὸ μυαλό μου. Ἐρχονταν καὶ χάνονταν στὸ ὄνειρό μου ὁ ἀλήτης ποὺ ἔμενε ἐδῶ τὴ νύχτα. Πρὸς τὸ πρωὶ ἀλάφρωσε τὸ μυαλό μου καὶ τότες εἶδα πὼς μπῆκα στὸ πρακτορεῖο καὶ διάβασα στοὺς καταλόγους τῶν πληρωμάτων τὸ ὄνομά μου.

ΑΝΤΡΕΑΣ (πάει πίσω ἀπὸ τὸν πάγκο): Τὰ ὄνειρα...

ΤΡΕΖΟΣ: Τὰ ὄνειρα βγαίνουν καμμιὰ φορὰ. Θὰ πάγω σήμερα στὰ γραφεῖα νὰ δῶ. Ἄς πάει στὸ καλὸ ὁ Περράκης, ἄς πάει στὸ καλὸ (κάθεται στὸ τραπέζι βαρὺς). Ἄντρεά!

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί θέλεις, κύρ Τρέζο;

ΤΡΕΖΟΣ: Καταλαβαίνω πὼς ἡ κάθε μέρα μοῦ φέρνει μιὰ καινούργια ἐλπίδα. Λέγω πὼς τίποτα δὲν χάθηκε. Ὑστερα ἀπογοητεύουμε.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Νὰ τὸ λιγοστεύεις λίγο τὸ κρασί.

ΤΡΕΖΟΣ: Εἶναι σὰν νὰ θέλουμε νὰ γυρίσει πίσω τὸ ποτάμι. Νομίζεις πὼς μπορῶ; Νὰ κόψω τὸ κρασί χωρὶς ζημία;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν λέγω αὐτό. Ἄς μὴν μιλᾷμε. Μπορεῖ νὰ θυμώσεις πάλι καὶ δὲν θέλω.

ΤΡΕΖΟΣ: Δὲν λογάριασες τὸν πόλεμο, τὴν κατοχὴ, τὴν ἀνεργία.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μόνο ἐσὺ πέρασες πόλεμο, κατοχὴ, ἀνεργία;

ΤΡΕΖΟΣ: Ἄλλοι πήγανε μὲ τοὺς ἐχθρούς, γιατί;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἄλλοι τραβήξανε γιὰ τὸ ἀπόσπασμα... Ἐγὼ δὲν θὰ κρίνω τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως δὲν κρίνω κι ἐσένα. Καὶ δὲν θὰ σοῦ πῶ τὴ γνώμη μου ἂν δὲν μ' ἐρωτήσεις.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἐκαμα πολὺ ἄσχημα νὰ μὴν πάω μὲ τὸν Περράκη.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Αὐτὸ μὲ κάνει νὰ πιστεύω πὼς δὲν τολμᾷς κι εἶσαι χαμένος.

ΤΡΕΖΟΣ: Ἄν μοῦ τὰ ἔλεγες αὐτὰ ἄλλη φορὰ θὰ σὲ χτυποῦσα. Τώρα νοιώθω ἄλλοιῶς. Πές μου, λοιπόν, ὅ,τι θέλεις. Δὲν μὲ πιάνουν οἱ βρισιές. Τὰ μίσση, οἱ κακίες. Ὅ,τι πίκρανε τὸ αἷμα μου κατακάθισε. Τὸ κορμί μου τὰ χωνεύει πιά ὅλα καὶ προσβολές. Ἐνα μοῦ μένει, ἕνα, Ἀντρέα, τὸ πιὸ ἀπλό.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ποιό εἶναι τὸ πιὸ ἀπλό;

ΤΡΕΖΟΣ: Τὸ τέλος τοῦ Παντούκου. (Βλέπει τὸν Ἀντρέα ποὺ διορθώνει τὰ ποτήρια καὶ τὰ πιάτα στὸν πάγκο. Πάει στὸ ἠλεκτρόφωνο καὶ βάζει τὸν δίσκο «Πᾶμε στὰ μπουζούκια σὲ μιὰ γειτονιά»).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πρέπει νὰ ἐτοιμάσω γιὰ τὸ μεσημέρι.

ΤΡΕΖΟΣ: Κάνε ὅπως καταλαβαίνεις. Ἐξὸν καὶ σ' ἐμποδίζω.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ὅχι.

ΤΡΕΖΟΣ: Σκέφτομαι πὼς εἶναι ἀργὰ νὰ κινήσω κι ἐγὼ γιὰ τὴν Ἀθήνα νὰ βρῶ τὸν Περράκη. Ὁ νοῦς μου γυρίζει σ' αὐτόν. Ἄν δὲν πετύχει, ἀμάθητος καθὼς εἶναι;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μὲ συγχωρεῖς κὺρ Τρέζο, δὲν μπορῶ νὰ σὲ παρακολουθήσω, εἶμαι ζαλισμένος. Ἄν δὲν ἦταν ὁ παλιόκαιρος θὰ σοῦ ἔλεγα νὰ πᾶς μιὰ βόλτα. Τί νὰ σοῦ πῶ; Κάνε μιὰ προσπάθεια. Μὴν κλαῖς στὰ ἑρείπια.

ΤΡΕΖΟΣ: Δὲν μπορεῖ νὰ βαθύνεις στὸ μυστήριο τῆς ψυχῆς.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί εἶναι αὐτό;

ΤΡΕΖΟΣ: Δὲν εἶναι ποὺ χάνεις τὰ λεφτά σου σὲ μιὰ προσπάθεια. Ὅχι, εἶναι ποὺ χάνεις τὸ θάρρος σου, τὴν πίστη στὸν ἑαυτό σου. Νά γιατί δὲν δοκιμάζω.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σ' ἔβλεπα ἐγὼ ἐχθές μὲ δυὸ ιδέες καὶ τὸ εἶπα: «Πάει αὐτός».

ΤΡΕΖΟΣ (Πάει κοντὰ στὸν πάγκο): Χτὲς ἡ ιδέα γέμισε τὴν καρδιά μου. Τη νύχτα ὅμως ψήλωσε καὶ σκέφτηκα καλύτερα. Τί ἦταν τὰ λεφτά μου; Μὴν νομίσεις πὼς ὁ Παντούκος.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί δουλειὰ ἔχει ὁ Παντούκος;

ΤΡΕΖΟΣ: Ὁ Παντούκος, φίλε μου, μοῦ ἔδειξε πὼς τὸ ταμάχι, ἡ ἀχορτασιὰ εἶναι προμήνυμα θανάτου.

ΑΝΤΡΕΑΣ (Ἀφήνει τὰ ποτήρια πιάνει τὸν Τρέζο καὶ τὸν πάει στὴ μέση τοῦ μαγαζιοῦ. Βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα μάτσο λεφτά καὶ τοῦ τὰ δείχνει): Τὰ βλέπεις, Τρέζο; Εἶναι ἡ δουλειὰ. Μόνο ἡ δουλειὰ σοῦ φέρνει ὄρεξη γιὰ τὴ ζωή.

ΤΡΕΖΟΣ: Πὼς μιλάει ὁ βολεμένος. Ἐπιασες ἐσὺ πιὸ πολλὰ ἀπὸ ὅσα ἔπιασα ἐγώ; Ποῦ εἶναι τὰ λεφτά μου; Χῶμα καὶ μπουρμπερη ἔγιναν.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Εἶσαι δειλός, αὐτὸ εἶναι ὅλο. Παρασέρνεσαι. Ἐσὺ ἅμα ἔχεις χιλιάδες, θὰ τὰ ξοδέψεις σὲ μιὰ μέρα. Ἐγὼ εἶμαι ἄλλοιῶς. Πάω μὲ τὴν μαυρομύτα.

ΤΡΕΖΟΣ: Εἶμαι δειλός. Φεύγω νὰ σ' ἀφήσω νὰ κάμεις τὴ δουλειὰ σου.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐν τάξει.

ΤΡΕΖΟΣ: Τί χρωστάω;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Εἴκοσι.

ΤΡΕΖΟΣ (Ρίχνει ἀπάνω στὸ τραπέζι τὰ λεφτά καὶ φεύγει. Ὁ Ἀντρέας μένει μόνος. Σιγυρίζει τὸ μαγαζί. Ὑστερα παίρνει τὴν ἐφημερίδα καὶ ρίχνει μιὰ ματιά στοὺς τίτλους διαβάζοντας δυνατὰ τὰ δυστυχήματα. Ἡ πόρτα ἀνοίγει καὶ μπαίνει ὁ Περράκης). Ἐφυγε ὁ φίλος σου... Μὰ τί; Γύρισες τόσο γρήγορα;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πῆγα, ἀλλά... Δὲν ξέρω πὼς μοῦ τὰ γύρισε ὁ φίλος μου. Εἶναι ἡ παγωνιά.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Καλὰ πῶς;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Περίμενα μιὰ ὥρα στὸ ὑπόγειο τῆς Ὁμόνοιας. Μοῦ πάγωσε ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία. Φαίνεται πὼς ὁ ξένος σὲ κοιτάζει μόνο στὸ πορτοφόλι.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἦξερε πόσα ἔχεις;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ήξερε. Ἄν ἦταν κι ὁ Τρέζος. (Στάθηκε στὴν τζαμόπορτα καὶ κοιτάζει ἔξω). Στενοχωρέθηκα πολὺ σήμερα καὶ μὲ τὸν Τρέζο καὶ μὲ τὸν φίλο μου καὶ μὲ τὸν Παντοῦκο. (Γυρίζει τὸ κεφάλι). Τουμπανιασμένο τὸν σήκωσαν ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιά. Λύπη μεγάλη. Πῶς τελειώνει ἡ ζωὴ, χωρὶς θόρυβο, χωρὶς τυμπανοκρασία. Μόνο ἡ σειρήνα τοῦ αὐτοκινήτου ποὺ φεύγει θυμίζει τὸ θάνατο τοῦ Παντοῦκου γιὰ μᾶς ποὺ ξέραμε τὴ ζωὴ του. Τὰ παρακολούθησα ὅλα μὲν βγῆκα ἀπὸ ἐδῶ μέσα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν ἔκαμες τίποτα;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μόνος ὁ ἄνθρωπος εἶναι τζίφος, μηδέν.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Θὰ γελάσει ὁ Τρέζος σὰν τὸ μάθει.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τί νὰ γίνει;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Θὰ πιεῖς; Σοῦ ἔφερα ποτήρι.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Καλὰ ἔκαμες (κάθεται βαρὺς στὸ τραπέζι).

(Ἀνοίγει ἡ πόρτα καὶ μπαίνει μιὰ γυναίκα τοῦ λιμανιοῦ).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Γειά σου, Ἀντρέα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Γειά.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν εἶχα δουλειὰ μ' αὐτὸ τὸ κούο. Ἄν μοῦ ἔδνιες κάτι νὰ πῶ νὰ ζεστάνω τὴν καρδιά μου. Καὶ θὰ σοῦ φέρω τὰ λεφτὰ τὸ βράδι.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Λώστης, Ἀντρέα, καὶ γράψα στοὺς λογαριασμό μου.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κρασί;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Κρασί (Παίρνει τὸ ποτήρι καὶ στέκεται ὄρθια). Σ' εὐχαριστῶ, κύριε. Ἀφοῦ εἶσαι μόνος σου νὰ καθίσω στὸ τραπέζι σου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ναί, ναί (τραβάει λίγο τὴν καρέκλα του γιὰ ν' ἀφήσει τόπο). Φέρε κι ἓνα μεζὲ ὅ,τι νάναι.

ΓΥΝΑΙΚΑ (Στριμώχθηκε ὅσο πιὸ κοντὰ του γίνεται): Δὲν ξέρω ἂν πίνεις. Δὲν ξέρω.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πίνω. Ἀντρέα, φέρε λίγο κρασί καὶ λίγη φέτα.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Σοῦ φέρνει κάποια ζάλη κι ἐσένα; Ἐμένα μοῦ γλυκαίνει τὴν πίκρα τῆς καρδιάς, τὸ πικρὸ στόμα.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Σκληρὴ ἡ δουλειὰ σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ὅπως τὰ πάρει κανεῖς. Ποιὰ δουλειὰ εἶναι εὐκόλη;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πόσο δίκιο ἔχεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐσεῖς, ἂν ἐπιτρέπεται, τί δουλειὰ κάνετε;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δηλαδή... Στὰ βαπόρια...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Θαλασσοπάλεμα, τρεῖς καὶ τέσσερις μῆνες.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Καὶ χρόνο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Χαίρομαι ποὺ σὲ γνωρίζω. Εἶναι σὰν νὰ σᾶς ξέρω ἀπὸ χρόνια. Μέρης τώρα σᾶς βλέπω νὰ πίνετε μὲ τὸν φίλο σας. Ἐγὼ δὲν ζεστάθηκα ἀκόμη, νὰ πιούμε κι ἄλλο;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κι ἄλλο;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐγὼ θὰ πληρώσω.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν ἐννοῶ αὐτό. Εἶσαι ὁλότελα γυμνή. Πῶς νὰ μὴν κρυώνεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Πρέπει ν' ἀγροάσω ἓνα παλτουδάκι καὶ πάντα μαζεύω λεφτὰ, μοῦ τὰ τρώει ἡ ἀναδουλειὰ. Τὸ χειμῶνα εἶναι...

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Οἱ μοντέρνοι καιροὶ ποὺ ἔβγαλαν τὴ γυναίκα ἀπὸ τὸ σπίτι ἔκοψαν...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τρίχες. Τὸ παλτὸ κρύβει τοὺς γοφούς καὶ τὸ στῆθος. Αὐτὰ πρέπει νὰ φαίνονται. Τὸ καλοκαίρι εἶναι ἀλλοιῶς.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πῶς ἀλλοιῶς;

ΓΥΝΑΙΚΑ (Σηκώνεται ἀπάνω καὶ προχωρεῖ ὅλη ζωὴ). Ἡ κάψα, κύριε, τρώει τὴν σάρκα τοῦ ἀρσενικοῦ. Τὰ πετᾶς ὅλα καὶ κάλτσες καὶ κλειστή μπλούζα καὶ τοὺς βλέπεις...

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Χάζεψα. Έτσι σκληρή ή ζωή.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τους βλέπεις να σε παίρνουν το κατόπι. Γιατί πρέπει να σε τρώει το άχόρταγο μάτι πριν σε καλέσει.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κι αλλοίμονο αν...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Αν δεν χορτάσει.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Όπως και νάναι να τ' αγοράσεις το παλτό, έστω κι από τα παλιά.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ναι, από τα παλιά. Μα κι εσύ είσαι μόνο με το σακκάκι. Δεν κρυώνεις;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (σηκώνεται κι αυτός. Κρατά το ποτήρι στα χέρια). Πρέπει ν' αγοράσω ένα παλιό παλτό. Αν υπάρχουν τα λεφτά, κι αύριο, πάμε μαζί. Έσύ ν' αγοράσεις μια κοντή γούνα, μ' αρέσει πολύ στη γυναίκα. Κι εγώ... Θα δούμε... Θα δούμε...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Και σύ από τα παλιά; (Γελάει). Θα είμαι σαν καρικατούρα με το κοντογούνι. Αν όμως αρέσω σε σένα θα το πάρω (Ύστερα από σκέψη). Έσύ είσαι κύριος.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μην το λές αυτό. Τί κύριος; Όλοι ήμαστε ίσοι στη ζωή.

ΓΥΝΑΙΚΑ (τόν κοιτά κατάματα, μ' έκπληξη). Ήμαστε ίσοι; Πώς το είπες αυτό; Μπορούμε να περπατήσουμε μαζί και να ζήσουμε μαζί όπως οί τίμιοι;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Οί τίμιοι... Άνθρωποι δεν είναι και οί τίμιοι;

ΓΥΝΑΙΚΑ (Πάει και κάθεται στο τραπέζι. Τραβάει και τον Περράκη): Θα μπορούσαμε να παντρευτούμε και να λένε ο κύριος παντρεύτηκε μία...

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (σηκώνεται χωρίς ν' απαντήσει). Είδες, Άντρέα. Ποῦ είναι ο Τρέζος;

ΓΥΝΑΙΚΑ (Πάει κοντά στον άντρα): Το βλέπεις, λοιπόν. Μπορεί να λές πως ήμαστε ίσοι, αλλά δεν το πιστεύεις.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Για τους ανθρώπους, δεν ξέρω τί να πω. Άπέναντι στο Θεό ήμαστε όλοι ίσοι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Άπέναντι στο Θεό. (Ακούμπησε στον ώμο του). Μιλᾶς με κάτι λόγια που δεν τᾶχω ξανακούσει. Μπορώ ν' ακούω χωρίς να μιλώ. Και δεν θέλω να φέρω αντιρρήσεις. Δεν θέλω.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Βάζει κρασί, δίνει ποτήρι και στη γυναίκα. Παίρνει το χέρι της στη φούχτα του): Ωραίο το χέρι σου. Σάν να το είδα σ' ένα λιμάνι στη Βαλτική.

ΓΥΝΑΙΚΑ (γελάει). Πολύ άστειο.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μία γυναίκα λεπτοκαμωμένη. Τα δάχτυλά της μακριά, ρόδινα, ευγενικά. Ο καρπός άσπρος σαν κρίνο (κοιτάζει τα χέρια της). Και τα δικά σου τα δάχτυλα είναι ωραία. Πώς τα βάφεις έτσι φριχτά.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Σὲ ἄκουγα χωρίς να μιλώ. Πῶς μ' ἔρριξες στο χάος; (τραβάει το χέρι της). Μην βλέπεις το χέρι μου γιατί θα θυμᾶσαι τὴ γυναίκα στο λιμάνι τῆς Βαλτικῆς.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μὲ συγχωρεῖς, δὲν ἤθελα...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Άκου κύριε. Ἡ ἰσότητα ἀπέναντι στο Θεό εἶναι ἀνακάλυψη τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν θὰ μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὰ χέρια μου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Κάνει πάλι να πιάσει το χέρι της. Ἐκείνη τὸ τραβάει). Τὸ χέρι σὲ σέρνει, σὲ τραβάει, σὲ κάνει νὰ ταξιδεύεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Άντρέα, σὲ παρακαλῶ ξεχώρισε τὸ λογαριασμό μου. Δὲν δέχομαι τὸ κέρασμα τοῦ κυρίου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Παρακαλῶ, γιατί; δὲν ἤθελα νὰ σᾶς προσβάλω.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τὸ βλέπω δὲν μπορεῖς νὰ χαϊδέψεις τὸ φριχτὸ βάψιμο τῶν νυχιῶν μου; (σηκώνεται).

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τώρα ἔχεις δουλειά;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν ξέρω.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πᾶμε μαζί.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἄν ἔχεις λεφτά, πᾶμε. (Πίνουν τὸ υπόλοιπο κρασί καὶ φεύγουν).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Στὸ διάβολο καὶ οἱ δυό σας. Στὸ μαγαζί μου ἦρθατε νὰ πῆτε τὶς φιλοσοφίες σας. (Σκουπίζει βιαστικὰ τὸ τραπέζι. Στὴν τζαμόπορτα φαίνεται τὸ πρόσωπο τοῦ Τύπου). Ἐσὺ μᾶς ἔλειπες τώρα. Ἄ! στὸ διάβολο, τομάρι, δὲν σὲ θέλω, βρέ, στὸ μαγαζί μου.

ΤΥΠΟΣ (Ἠρεμα): Μοῦ φαίνεται κι ἀπόψε ἐδῶ θὰ τὴν ἀράξω.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Γιατί μωρέ, δὲν φροντίζεις νὰ βρεῖς ἓνα γιατάκι;

ΤΥΠΟΣ (Πιὸ ἡρεμα): Γιατί... Γιατί, κύρ Ἀντρέα, ἡ ἄτιμη ἡ τύχη μας τὸ ἔγραψε: «Θὰ δουλεύεις μόνο γιὰ τὸ φαί κι ἐκεῖνο λειψό».

ΑΝΤΡΕΑΣ: Πότε θ' ἀλλάξεις ζωή;

ΤΥΠΟΣ: Δὲν ἀλλάζει κανεὶς εὐκολα, δὲν ἀλλάζει.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Θὰ ψοφήσεις κάποια νύχτα μέσα στὸ κρύο.

ΤΥΠΟΣ: Καὶ σὺ θὰ ψοφίσεις μέσα σὲ τοῦτο τὸ ρημάδι. Γι' αὐτὸ ἔρχομαι. Νὰ σὲ κρατᾶω συντροφιά, νὰ μὴν...

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐγὼ ἔχω προορισμὸ σὲ τοῦτον τὸν κόσμο.

ΤΥΠΟΣ: Τί προορισμό. Νὰ μαζεύεις χιλιάρικα;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐγὼ γυναίκα καὶ παιδί.

ΤΥΠΟΣ: Πῆς πὼς δὲν ἔχεις. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις εἶναι (κάνει μὲ τὰ δάχτυλα κέ-
ρατα στὸ κεφάλι). Φτάνουν ἀπὸ τὸ χωριό σου στὴν πολιτεία.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Φύγε, τομάρι.

ΤΥΠΟΣ (Ἠρεμα): Μὴν φωνάζεις, δὲν σὲ φοβᾶμαι. Αὐτὰ εἶναι φυσικὰ πρά-
γματα. Πὼς τὸ θέλεις; Καταδικάζεις μιὰ γυναίκα νὰ ζεῖ μόνη της καὶ δὲν θὰ τιμω-
ρηθεῖς;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Φταίω ἐγὼ ποὺ δὲν σὲ πέταξα ἔξω.

ΤΥΠΟΣ: Ἄν μπορούσες θὰ μὲ πέταγες. Ἄν ἤξερες θετικὰ πὼς δὲν ἔχω
φράγκο δὲν θὰ μ' ἄφηνες οὔτε νὰ καθήσω. Λοιπόν, φέρε κάτι νὰ φᾶμε, πάρε τὸ εἰ-
κοσάρι καὶ κάτσε κι ἐσὺ νὰ φᾶς. Εἶναι καλύτερα νὰ σοῦ κάνουν τὸ τραπέζι.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Καταραμένη, διάβολε. Φταίει ὁ παλιόκαιρος καὶ τὸ κράτος ποὺ
δὲν σᾶς μαζεύει.

ΤΥΠΟΣ: Ἄστο ἡσυχὸ τὸ κράτος. Ἐχει ἄλλες ἔγνοιες. Καὶ μὴν νομίζεις πὼς
οἱ τέτοιες ποὺ μπαίνουν ἐδῶ μέσα καὶ οἱ δῆθεν κύριοι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ ἐμένα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σταμάτα, ἀλήτη. Ἐπρεπε, εἶπαμε. τὸ κράτος.

ΤΥΠΟΣ: Τὸ κράτος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς ἀλῆτες. Ἀπὸ ἐσένα καὶ τοὺς ὁ-
μοίους σου. Ἐσεῖς πληρώνετε τοὺς φόρους ὅταν δὲν τοὺς κλέβετε.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Φάγε καὶ φύγε. Ἡ ταβέρνα δὲν διανυκτερεύει.

ΤΥΠΟΣ: Διανυκτερεύει. Τὸ μαγαζί δέχεται καὶ τοὺς ἀλῆτες ὅταν πληρώνουν.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Καλῶς. Θὰ κλείσω νωρὶς ἀπόψε. Εἶμαι ἄρρωστος. Φάγε καὶ τράβα
(βάζει ἓνα πιάτο καὶ κρασί).

ΤΥΠΟΣ (τρώγει λαίμαργα). Κλεῖσε καὶ φύγε. Θὰ φύγουμε μαζί.

ΑΝΤΡΕΑΣ: (Δὲν ὑποφέρεσαι (τὸν τραβά)).

ΤΥΠΟΣ: Χειροδικεῖς;

ΑΝΤΡΕΑΣ (κατεβάζει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του). Δηλαδή τί ζητᾶς ἀπὸ ἐμένα, ρέ
φίλε;

ΤΥΠΟΣ: Δὲν ἤμαστε φίλοι. Κάτι προσμένω κι ἐγώ. Κάτι ποὺ κάποτε θὰ ἔρθει.
Εἶναι δυνατό ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατάντησε ἀλήτης νάναι σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀλήτης;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν σηκώνεται εὐκολα ἐκεῖνος ποὺ πέφτει στὴ λάσπη. Δὲν ἀγαπᾷ
τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς συχάθηκα.

ΤΥΠΟΣ: Ἐχεις πολλὲς κακίες. Σὲ καταλαβαίνω γιατί κι ἐγὼ εἶμαι κακός.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σὰν ἐκεῖνα τὰ παλιάλογα ποὺ πέφτουν καὶ δὲν ξανασηκώνονται.

ΤΥΠΟΣ: Μπορεῖ, κύρ Ἀντρέα. Ἐγὼ ὅμως ἐλπίζω.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί ἐλπίζεις;

ΤΤΠΟΣ: Δὲν ξέρω. Ὁ νοῦς μου ταξιδεύει στοὺς δυὸ ναυτικούς.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Βολοδέρνουν σ' ἓναν κόσμο χωρὶς τέλος, ἀναποφάσιστοι.

ΤΤΠΟΣ: Τί τοὺς σκέφτεσαι; Τὸ μαγαζί σου ζεῖ ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὴν ἀτολμία. Ἄν τύχει κι ἔρθει ὁ χθεσινός, καὶ δὲν ἔχει λεφτά. Κέρασέ τον ἀπὸ ἐμένα. Πιάσε ἓνα εἰκοσάρι. Μπορεῖ νὰ τοῦ λείπει.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Γιὰτί, μωρέ, δὲν κρατᾷς τὸ εἰκοσάρι σου. Ἐσένα δὲν σοῦ λείπει;

ΤΤΠΟΣ: Γιὰ τὸν ἀλήτη δὲν ὑπάρχει λύπησι. Ὁ ἀλήτης ὅμως ἔχει ὑποχρέωσι νὰ ζεσταίνει τὴν καρδιά τῶν ἄλλων.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί νὰ σοῦ πῶ; Κάνεις γιὰ παπᾶς.

ΤΤΠΟΣ: Ἐσύ, Ἀντρέα, δὲν θὰ βάλεις ποτὲ ζεστὸ πιάτο σ' ἓναν ἀλήτη.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐγὼ δὲν εἶμαι φιланθρωπικὸ ἴδρυμα.

ΤΤΠΟΣ: Κι' ἐγὼ δὲν εἶμαι. Ὅμως θὰ μοιράσω τὸ πιάτο μου μ' ἓναν κακομοίρη.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τὰ μοιράζεις, γιὰτί τὰ βγάζεις εἴκοლა. Ἐσύ θὰ κάνεις κι ἐγκλημα γιὰ νὰ κερδίσεις λεφτά.

ΤΤΠΟΣ (τρώγει). Βαριά κουθέντα. Λὲς ἐκεῖνο ποὺ σκέφτεσαι.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ροῖφα τὸ κρασί σου, ἄσε με κι ἐμένα νὰ κάμω τὴ δουλειά μου καὶ χάσουν. Πάρε καὶ τὸ εἰκοσόφραγκο ποὺ ἄφησες γιὰ τοὺς ναυτικούς.

ΤΤΠΟΣ (τραβάει πρὸς τὸν πάγκο). Κι ἐδῶ χάμου μπορεῖ νὰ κοιμηθῶ.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Τί λὲς βρὲ παλαβέ;

ΤΤΠΟΣ: Δὲν θὰ βγάλω ἄχνα.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Δὲν ὑποφέρεσαι πιά (τὸν τραβάει ἀπὸ τὰ ρούχα καὶ τὸν σέρνει πρὸς τὴν τζαμόπορτα. Μπαίνουν ὁ Περράκης καὶ ἡ γυναίκα τοῦ λιμανιοῦ. Τὸ ἠλεκτρόφωνο παίζει «Πάμε στὰ μπουζούκια σὲ μιὰ γειτονιά...»).

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁ κύριος πάλι ἐδῶ;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μᾶς κόλλησε πάλι ὁ ἐρίφης.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἄιντε ρὲ κύριε, ἀφοῦ δὲν σὲ θέλει. Τί τὸν παιδεύεις; Καὶ ψὲς τὸ ἴδιο ἔγινε.

ΤΤΠΟΣ (τὸν κοιτάζει περίλυπα): Ἐλεγα πὼς εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ δὲν εἶσαι.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (πιάνει τὸν Τύπο ἀπὸ τὸ γιακά). Τώρα θὰ σοῦ δείξω ἐγὼ (σηκώνει τὸ χέρι νὰ τὸν χτυπήσει. Ὁ Τύπος ὅμως προλαβαίνει καὶ τὸν χτυπᾷ στὴν κοιλιά. Ὁ Περράκης διπλώνει στὰ δυὸ καὶ κάθεται σὲ μιὰ καρέκλα).

ΤΤΠΟΣ: Ἐχεις καὶ τὴ δεσποινίδα μαζί σου. Ἐπρεπε νὰ προσέξω. Κάνε τη λεφώνημα στὸ ἐκατὸ νὰ μὲ πιάσουν. Ἐτσι φτάνεις στὸ ἐκατὸ νὰ μὲ πιάσουν. Ἐτσι φτάνεις στὸ ἔσχατο σκαλοπάτι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τὸν κακὸ σου τὸν καιρὸ, ἀλήτη (τοῦ δίνει ἓνα σκαμπίλι).

ΤΤΠΟΣ: Σ' εὐχαριστῶ, κυρά μου. Δὲν σὲ πιάνω κακία. Εἶμαι συνηθισμένος σὲ τέτοια.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Θέλεις κι ἄλλη; Τί θέλεις νὰ παραστήσεις;

ΤΤΠΟΣ: Ὅπως καὶ νᾶναι εἶμαι καλύτερος ἀπὸ τὸν κύριο (φεύγει).

ΑΝΤΡΕΑΣ: Κύριε Περράκη, πρέπει νὰ μὲ συγχωρέσεις. Δὲν ἔπρεπε νὰ σὲ βάλω σὲ μπελάδες.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Μὲ τσάκισε τὸ τομάρι. Μοῦ τὴν ἔδωσε στὴν κοιλιά μὲ τσάκισε. Θὰ τὸν πετύχω πάντως κάπου...

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἀλήτης, κύριε, τί θὰ καταλάβεις. Ὅπου καὶ νὰ πιάσεις θὰ λερωθεῖς. Πὼς πῆγες στὴν Ἀθήνα;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Πετάγεται). Πάλι αὐτὸ τὸ τραγούδι ἔβαλες;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Μ' ἀρέσει ξέρεις. Ἀγόρασα τελευταία ἓνα δίσκο νὰ τὸν βάλω;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁχι, ὄχι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Πεινώ πολύ, κύριε Περράκη. Θά φάμε κάτι;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Γιατί με λές, κύριε Περράκη;

ΓΥΝΑΙΚΑ (κάθεται). Πάω με τὸν ἕνα καὶ με τὸν ἄλλο. Ἐσὺ μοῦ φέρθηκες ἄλλοιῶς.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἄ, ἔτσι. (Κάθεται κοντά της). Κι ἐγὼ πεινώ. Ἀντρέα, τί ἔχεις;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Σπουδαῖες μπιζόλες χοιρινές.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βάλε δύο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἦμουν πολὺ εὐτυχισμένη σήμερα, Ἀντρέα. Νὰ περπατᾷς δίπλα σ' ἕναν κύριο, σὲ δρόμους ποὺ δὲν σὲ γνωρίζουν. Δίπλα σ' ἕναν ἄνθρωπο δικό σου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δικό σου; Τί κουτὴ ποὺ εἶσαι. Ἦταν τίποτα σπουδαῖο νὰ μποῦμε σ' ἕναν κινηματογράφο;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Σπουδαῖο, ὑπέροχο. Νὰ μὴ σὲ ξέρουν οἱ ἄνθρωποι, νὰ σὲ βλέπει μόνο ὁ Θεός, ποὺ ὅλοι ἀπέναντί του ἴμαστε ἴσοι, ἔτσι δὲν εἶναι, Περράκη;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἡ εὐτυχισμένη ζωὴ σημαίνει...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τί σημαίνει;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἦθελα νὰ πῶ ἡ εὐτυχισμένη ζωὴ νὰ κρατάει γιὰ πάντα.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν γίνεται ὁμως. Ἡ εὐτυχία γιὰ μένα κρατάει μιὰ βραδιά.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Πέφτει σὲ συλλογὴ). Λυποῦμαι. Πρέπει νὰ φύγω.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ποῦ θὰ πᾶς;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Θά γυρίσω στὸ λιμάνι. Μήπως κι ἀνοίξει ἡ τύχη μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν σοῦ ἔμεινε δεκάρα. Πῶς θ' ἀρχίσεις πάλι;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν με νοιάζει.

ΑΝΤΡΕΑΣ (Φέρνει τὰ δυὸ πιάτα καὶ τὸ κρασί. Τ' ἀφήνει στὸ τραπέζι). Ἐτοιμα.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐν τάξει. (Στὸν Περράκη): Κι ἐμένα δὲν με νοιάζει. Ἀλλὰ θέλω νὰ σὲ βλέπω εὐτυχισμένο. Τὰ λεφτά σου τὰ ξόδεψες γιὰ μένα. Ἀφησέ με νὰ κάωυ κι ἐγὼ τὸ χρέος μου.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τὸ χρέος σου; Δὲν ἔχεις κανένα χρέος. Μήπως ἔχεις ἐσὺ λεφτά;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Κάτι λίγα. Ἐπειδὴ ὁμως ἐσεῖς οἱ ἄντρες ἄλλα σκέφτεστε κι ἄλλα κάνετε, δὲν θὰ σ' ἀφήσω μόνο.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (μετράει τὰ λεφτά του γιὰ νὰ πληρώσει τὶς μπιζόλες). Ἀντρέα τὸ λογαριασμό.

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ἐχετε κι ἕνα εἰκοσόφραγκο ποὺ τὸ ἄφησε γιὰ σένα ὁ Ἀλήτης.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Γιατί;

ΑΝΤΡΕΑΣ: Ξέρω κι ἐγὼ; Εἶπε «μπορεῖ νὰ σοῦ λείπει».

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Βρὲ τὸ παιδί. Δὲν ἔπρεπε.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἀντρέα, κρασί.

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν βγαίνουν τὰ λεφτά μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐχω ἐγὼ κάτι ψιλὰ, μὴν ἀνησυχεῖς. Ἀντρέα πολὺ κρασί. Εἶμα μειθυσμένη ἀπὸ εὐτυχία. Μήπως βαρέθηκες, Περράκη;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Τί λές; Ἐγὼ νομίζω πὼς τώρα ἀρχίζουμε. Τώρα δὲν πίνω γιὰ νὰ ζεσταθεῖ ἡ καρδιά μου. Ἄν ἦταν ἐδῶ ὁ Τρέζος νὰ πιεῖ κι αὐτός. Τούτη ἡ μέρα ποὺ γέρνει θαρεῖς καὶ μοῦ ἔκοψε τὴ ζωὴ μου στὰ δύο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν τρῶς;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν ἔχω πολὺ ὄρεξη.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Στάσου νὰ σοῦ βάλω κρασί. Πόσο μ' ἀρέσει νὰ σερβίρω ἕναν ἄντρα (βάζει κρασί).

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Πιὲς κι ἐσύ.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἀφοῦ δὲν πίνεις ἐσύ, πῶς θὰ πιῶ ἐγὼ;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Σηκώνεται. Σηκώνεται καὶ ἡ γυναίκα. Τὸν κοιτάζει στὰ μάτια, μὰ ἐκεῖνος ἀποφεύγει τὸ βλέμμα της). Ἐχω δουλειά.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τί δουλειά, Περράκη;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Είμαι καταστραμμένος.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Σὲ κατάστρεψε ἡ σημερινὴ εὐτυχία;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ὁχι. Μοῦ θύμισε ἡ σημερινὴ εὐτυχία τὴν καταστροφὴ μου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Μετάνοιωσες;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν ξέρω. Δὲν ἔπρεπε νὰ ξεχαστῶ μαζί σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Νὰ ὁ δρόμος. Πήγαινε, ἂν μετάνοιωσες. Φεύγω πρώτη ἐγὼ γιὰ νὰ μὴ γίνω αἰτία τῆς δυστυχίας σου. Γελάστηκα ἀπὸ τὰ λόγια σου. Ζαλίστηκα. Δὲν πειράζει ὁμως. Δὲν μὲ κοιτᾷς στὰ μάτια;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Ἀφῆσέ με νὰ φύγω.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Καὶ τὸ χρασί;

ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Δὲν θέλω.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲν θέλεις; Τὸ πετῶ λοιπὸν στὸ πάτωμα γιὰ νὰ μὴν τὸ πιεῖς καὶ χαθεῖς. (Σπρώχνει τὸ τραπέζι καὶ τ' ἀναποδογυρίζει. Στὸν Ἀντρέα): Γράψτε ὅλα στὸν λογαριασμό μου. Ὁ κύριος μετάνοιωσε γιὰτὶ ἔζησε (βγήκε τρέχοντας καὶ κλαίγοντας).

ΠΕΡΡΑΚΗΣ (Χαμήλωσε τὸ κεφάλι): Προσπαθῶ νὰ θυμηθῶ τὸ τραγούδι, Ἀντρέα καὶ δὲν μπορῶ (βγήκε ἔξω πίσω ἀπὸ τὴ γυναίκα).

ΑΝΤΡΕΑΣ (βάζει τὸ γραμμόφωνο: Βραδιὲς καὶ μεσημέρια - Χειμῶνας καλοκαίρια - Ἐγὼ θὰ σ' ἀγαπῶ θὰ σ' ἀγαπῶ... Μαζεύει τὰ ποτήρια). Ἀπὸ τοὺς ἄτολμους θὰ χαθεῖ ὁ κόσμος. Τί νὰ πῶ; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄξιος τῆς τύχης του. Χειμῶνες καλοκαίρια - Ἐγὼ θὰ σ' ἀγαπῶ θὰ σ' ἀγαπῶ...

ΑΥΛΑΙΑ

Α. Σ. ΠΟΥΣΚΙΝ

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Μὲ διψασμένη τὴν ψυχὴ
σερνόμουνα στὴν ἔρημιά μου
καὶ ξάφνου ἓνα σεραφεῖμ
βλέπω ἑξαφτέρουγο σιμά μου.

Λαφριά σὰν ὄνειρο ἀκουμπᾷ
τὰ δάχτυλα στὰ βλέφαρά μου.
Τὰ μάτια μου τὰ θεϊκὰ
βλέπουν μὲ τρόπο ὁλόγυρά μου.

Τ' αὐτιά μου ἀγγίζει κι ἀγρικῶ
τὸν κάθε ψίθυρο κι' ἀχό.

Τὸν οὐρανό, π' ἀνατριχιάζει
τὸν ἄγγελο π' ἀχνοπετᾷ
κάποιο κλωνί, ποὺ ξεπαγιάζει
τὸ μαμουδάκι, ποὺ περνᾷ.

Τὸ χέρι του μοῦ ξεριζώνει
τὴ γλῶσσα μου τὴν πονηρή.
Στὴ θέση τῆς φιδιοῦ κεντρὶ
σοφὸ κι' αἰμόσταχτο ριζώνει.

Τὸ στήθος μου μὲ μιὰ σπαθιά
 πέρα γιὰ πέρα μοῦ τ' ἀνοίγει
 καὶ κάρβουνο πυρὸ μοῦ μπήγει
 ὅπου χτυποῦσεν ἡ καρδιά.

Στὸ χῶμα πέφτω σὰ νεκρός...
 Κι' ἐβροντοφώνηξε ὁ Θεός:

«Προφήτη, ἄκου, σήκω, πέρνα
 τὰ πέλαγα καὶ τὶς στεριές
 τὴν ἐντολή μου ἀκολουθώντας
 φλόγιζε, κάψε τὶς καρδιές...».

Η ΓΡΑΙΚΙΑ

Πιστὴ γραικιά, μὴν τὸ θρηνεῖς, καλὴ μου,
 σὰν παλληκάρι ἔπεσε λαμπρὸ
 τὸ βόλι τοῦ ὀχτροῦ κατάστηθα τὸν βρῆκε...
 Νὰ σὲ παρηγορήσω πῶς μπορῶ;

Μὴν κλαῖς, πιστὴ γραικιά, τὸ ματωμένο δρόμο
 ἐσὺ τὸν ἔδειξες, τὸ δρόμο τῆς τιμῆς
 σὰν ἀποχαιρετοῦσε ἐσένα καὶ τὸ γιό σας
 καὶ σὰς κοιτούσαμε ἄφωνοι ὅλοι ἐμεῖς.

Θυμᾶσαι, τότε ὀλόρθη, εὐτυχισμένη
 τοῦδειχνες ἓνα ὄραμα μπροστά:
 Τὴ Λευτεριά, ποὺ ὀλόϊσια περπατάει
 κι' ὀλόμαυρο ἓνα φλάμπουρο βαστᾷ.

Σωστὸς Ἀριστογείτων, τὸ σπαθί του
 μὲ μύρτα τὸ στολίζει κι ἐξορμᾷ
 τυραννοκτόνος πέφτει στὸν ἀγώνα
 τῇ Γῇ καὶ τὴν πατρίδα του τιμᾷ.

(Μετάφραση ἀπ' τὰ Ρωσσικὰ
 ΜΙΛΙΑΣ ΡΟΖΙΔΗ)

ΝΗΣΙΣ ΠΑΜΒΩΤΙΔΟΣ

Γαληνεμένο, ἀπόκοσμο, φιλέρημο ἀποσπέρρι.
 Φῶτα πνιγμένα στὰ νερὰ καὶ πάθη ἀναπαμένα
 στὴ συμφωνία τῆς καλαμιᾶς, ποὺ ἐσάλευε τὰ σπλάχνα.
 Σὲ δροσερὴν ἀκρολιμνιά καὶ δυναστεία πλατάνων
 τῶν ἀηδονιῶν ἀνοίξανε, τὰ κεκραγάρια βρύσες
 σὲ δίψες ὅπου γέννησεν ἄφραστης γλύκας πόθος.
 Ποιὸς τό ἔλεε θάμα νὰ γενεῖς καὶ σὺ ὦρα τοῦ βατράχου;
 ὦ Μάνα, ὦ Φύση ἐφτάσοφη, ἄκαρδα ἀποδιωγμένη!
 Στὴ βρῖση τὴν ἐξαίσια π' ἀντάμειψε τὸ Λόγο
 γυρνοῦν τ' ἀποχαιρετισμοῦ στερνές εὐχές καὶ λόγια,
 τὸ νιώθω ἀκράγγιξε ἡ ψυχὴ τὰ κράσπεδα τοῦ ὄνειρου!

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΣ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

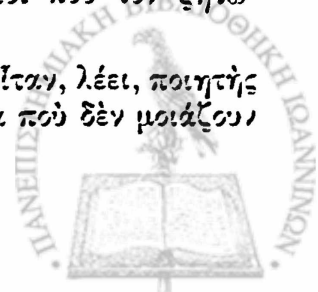
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

(διήγημα)

Ὁ Χαρίλαος, παλιὸς τυπογράφος, ποὺ τὰ χέρια του πήγαιναν ἀπὸ μόνα τους στοὺς σοφοὺς καὶ στοὺς ἡλίθιους, κείνη τὴν ὥρα εἶχε τὴν αἰσθησὴ πὼς εἶταν ἓνα πουλὶ ποὺ ἤθελε νὰ πετάξει. Ἐπαίρνει ἓνα - ἓνα τὰ γράμματα ἀπ' τὴν χάσσα τοῦ τυπογραφείου, γιὰ νὰ φτιάξει κάποιους στίχους ἐνὸς ποιητῆ ποὺ ὁμοιάζε σὰν τὴν καλημέρα τῆς αὐγῆς. Τὰ μεταλλικὰ γκρίζα καὶ βαρεῖα ψηφία ἀπὸ ἀντιμῶνιο, κολλοῦσαν στὰ δάχτυλά του, σάμπως νῆρχονταν ἀπὸναν ἀκατάληπτο κόσμος ἀκριβῶς γι' αὐτό. Γιὰ νὰ γίνουν σιδερένιες λέξεις, ποὺ θὰ καρφώνονταν ἐκεῖ, μετὰ. Κι' ἂν τὸν ρωτοῦσε κανένας τί θυμόνταν ἀπ' τὰ ποιήματα ποὺ ἐφτιαχνε μὲ τὸ μέταλλο γιὰ νὰ τυπωθοῦν στὸ χαρτί, δὲν κρατοῦσε, παρὰ λίγες εἰκόνες καὶ κόμπосες κοφτερὲς λέξεις. Γιατί, ἓνας τυπογράφος εἶναι τόσο πολὺ μπουχτισμένος ἀπ' τὴν ἰδέαν κι' ἀπ' τοὺς στίχους, ποὺ παθαίνει μιὰ θυμολύπη τῆς μνήμης. Τριανταπέντε ὁλόκληρα χρόνια νὰ εἶναι μαζί μὲ τὴν λέξιν τῶν ποιητῶν, μὲ τὴν φιλοσοφίαν τῶν δασκάλων, μὲ τὴν ἰδέαν τῶν διανοουμένων καὶ μὲ τὴν γεύσιν αὐτῆς τῆς ζωῆς ζυμωμένη μέσα σ' ἐκεῖνα τὰ χειρόγραφα, ποὺ εἶχε κάθε μέρα κουθέντα μαζί του. Εἶταν ἓνας ταπεινός, ποὺ ζοῦσε πότε μὲ τὰ σύγγραφα, πότε μὲ τὸ ἡλιοδασίλειμα, πότε μὲ τὰ ὄνειρα, πότε μὲ τοὺς ἔρωτες καὶ πότε μὲ τὸν πόνον. Αὐτὸ εἶναι πάντα ἓνας τυπογράφος. Ἔτσι ποὺ, στὸ τέλος, ἡ ζωὴ του γίνεταί μὲ αὐτά, ἀνταμῶνεται μὲ τὰ πνεύματα καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ποιητῶν. Κατάντησεν ἓνας σιωπηλὸς ἀσκητής, ποὺ πάσχιζε νὰ φτιάξει τὸν κόσμον ἀπ' τὰ χαρτιά κι' ἀπ' τὸ ἀντιμῶνιο.

Κατέβαινε κείνη τὴν τιμεντένια σκάλα, γιὰ τὸ ὑπόγειο, πατώντας ἀνάλαφρα τὸν ἱστικιο του, καθὼς ἔρχονταν κι' ἐπιανε τὸ φῶς τῆς πόρτας. Ὑστερα, ἔβγαζε τὸ σακκάκι, γιὰ νὰ φορέσει τὴν γανωμένη φόρμα τοῦ τυπογραφείου. Αὐτὰ γίνονταν μὲ κάποιαν ἀπαράδατην ἱεροπρέπειαν. Κι' ὅταν γίνονταν ὅλα τούτα, εἶταν ὅπως ἓνας στρατοκόπος, ποὺ ἤθελε ν' ἀλλάξει δυὸ - τρεῖς κουθέντες μὲ κάποιον. Ὅσπου νὰ πάσει στὰ χέρια του τὸ βαρὺ μέταλλο καὶ νὰ κυνηγήσει τὰ ὄνειρα καὶ τὴν σιωπὴν, ποὺ ἀθνοῦνταν πάνω στὰ χειρόγραφα. Αὐτὸς θὰ εἶταν ὁ μάγος ποὺ θ' ἀπλωνε φτεροῦδες στὴν λέξιν, γιὰ νὰ τὴν κάμει περιστέρια στὸν οὐρανόν, παπαροῦνες στὰ περιδόλια, ὁμορφους καθαλλάρηδες στὸν κάμπο, γυναῖκες πότε μὲ πλεξοῦδες καὶ πότε μαυροντυμένες, ἡλιοδασίλειμα σ' ἓνα στρατόπεδο κι' ὅτι ἄλλο ἔχει ἀκόμα τούτη ἡ ζωὴ γιὰ τὸν ἀνθρώπον... Ναι, ὁ Χαρίλαος εἶταν ἀλήθεια ἓνας μάγος, ποὺ τὸν εἶχαν ἀνάγκη οἱ ποιητὲς κι' οἱ σοφοί. Ἐκεῖ, στὸ ὑπόγειο μὲ τὸ τριμμένο τιμέντο, ποὺ στήνονταν τὰ μελανωμένα καθαλέτα, ξεκινοῦσαν μαζί του κι' αὐτοί, γιὰ νὰ ἀνοίξουν τοὺς ὀρίζοντες μὲ τὴν λέξιν. Κι' ὕστερα, νὰ πετάξουν ὅπως τὰ λευκὰ περιστέρια, ψηλὰ στὸν οὐρανόν. Γιατί, τὸ τυπογραφεῖο εἶταν ἓνα ὑπόγειο ποὺ χωροῦσεν ὁλόκληρον παραμῦθον. Κι' ὁ Χαρίλαος, ἀπὸ καὶ μέσα καλημέριζε πρῶτος τὴν αὐγὴν καὶ τὸ χάος ποὺ ἔφεραν οἱ ποιητὲς... Ναι, γῆς, κάπου σ' ἓνα χειρόγραφο, κουθέντιαζε μὲ τὸν Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν, ἐκεῖνον τὸν ὁμορφὸν αὐτοκράτορα ποὺ λυντσάρισαν αὐτοὶ ποὺ τὸν ζητωκραύγαζαν, στὸ Βυζάντιο.

—...Ποῦ τὸν βρῆκε... Λὲς κι' ἔφαγαν ψωμὶ καὶ ἀλάτι μαζί... Εἶταν, λέει, ποιητὴς κι' αὐτοκράτορας μαζί αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος. Δηλαδή, δυὸ πράγματα ποὺ δὲν μοιάζουν

καθόλου. Τὸ ἓνα τρώει τὸ ἄλλο.

Εἶπε ὁ Χαρίλαος, σ' ἓναν ἄλλον πανύψηλον ποιητὴ, ποὺ στέκονταν ὀρθὸς δίπλα του, ἐκείνη τὴν ὥρα, κι' εἶχε στὰ μαλλιά του κάτι ποὺ θύμιζε περήφανο σύγνεφο. Ἐκεῖνος, πάλι, κύτταξε ἀπὸ ψηλὰ κάτι πεταμένα μέταλλα σ' ἓναν μπάγκο, ἐνῶ ὁ Χαρίλαος ἀρχίζει τότε ν' ἀπλώνει τὰ χέρια του πάνω στὰ μεταλλικὰ γράμματα. Κι' εἶταν, σάμπως νὰ μὴν εἶχε κουβέντα.

— Τὸν ἀνακριτὴ παριστάνεις;!... Ποιητὴς εἶναι, καὶ σο Χαρίλαε. Ἀπλώνει τὸ χέρι καὶ φτάνει τὴν ἀλήθεια, ἀπ' τὴν δική του φυγή. Γιατί, πρέπει νὰ ξέρεις, ὁ ποιητὴς εἶναι κάτι ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια ποὺ λέει ὁ ἴδιος.

— Γιατί... πειράχτηκες, δηλαδή;... Ξέρουμε πῶς ἀνακατώνετε κι' οἱ δυὸ τὰ σύγνεφα μὲ τὸ ἡλιοθασίλεμα, ἀλλὰ, τώρα, βλέπω πῶς ξηλώνετε καὶ τὴν ἱστορία.

Ξαναμίλησε ὁ Χαρίλαος στὸν ποιητὴ μὲ κείνη τὴν περήφανη κόμη. Κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐργάζεται. Λὲς καὶ παραμιλοῦσε, περπατώντας σ' ἓναν ἡσυχον ὕπνο.

Τὸ ἀφεντικὸ τοῦ τυπογραφείου, σκυμμένο πάντα σ' ἓναν μπάγκο μαρμάρينو, ποὺ εἶταν φορτωμένος ἀπὸ μέταλλα, σήκωσε λίγο τὸνα φρύδι, γιὰ νὰ τοὺς ἴδει. Ὁ ποιητὴς χειρονομοῦσε μὲ κάτι πελώρια χέρια, ποὺ γέμιζαν τὸ ταβάνι μὲ διπλοὺς ἴσκιους. Κι' ἔλεγε στὸν Χαρίλαο γιὰ κάποια ὀνόματα ἀπὸνὰ δικό του ἔργο, ποὺ θὰ τύπωνε κείνες τὶς μέρες. Καὶ παθιάζονταν νὰ τὰ παραστήσει ζωντανά, μέσα στὸ τυπογραφεῖο, ἔτσι ποὺ ὅμοιαζε νὰ εἶναι γιομάτο ἀπὸ ἥρωες κι' ἀπὸ ὄνειρα, πάνω στοὺς μπάγκους, μέσα στὰ χέρια τῶν τυπογράφων, κάτω ἀπ' τὰ χαρτιά τῶν χειρογράφων. Οἱ τυπογράφοι, ξέρεις, κουδεντιάζουν μὲ τοὺς στίχους τῶν ποιητῶν...

—...Τὸν θυμᾶσαι, τὸν γέρο Γιαταγάνα... Δρασκελίζει τὶς φτέρες μαζί μὲ τὸν ἥλιο, τὴν ὥρα ποὺ ἔπεφταν τ' ἀπόσκια στὶς πλαγιές.

— Δὲ τοὺς ἀφήνεις καὶ τὸν γέρο Γιαταγάνα καὶ τ' ἀπόσκια στὶς πλαγιές. Φτάνει ποὺ μᾶς τὰ φορτώνεται στὸ κεφάλι... "Ὅ,τι καπνίζει στὸν καθέναν ἀπ' τοὺς ποιηταράδες, ἐδῶ μέσα θὰ ἔρθει νὰ τὸ στήσουμε... "Ὅμως, τὸ ψωμὶ ζυμώνεται μονάχα μὲ τὸν ἰδρωτᾶ... "Ὁ ἄλλος, τώρα, πάει καὶ βρῆκε τὸν Ἀνδρόνικο τὸν Κοινηγὸ. Λὲς καὶ δὲν μᾶς ἔφτανε ὁ Γιαταγάνας κι' ὁ κουρνιαχτὸς ποὺ σηκώνουν οἱ ἀγέρηδες στὴν Κορέα... "Ἀκου, λοιπὸν, νὰ ἴδεις τί μᾶς φέρνετε δῶ μέσα... ὅσο καὶ τὸν κουρνιαχτό, - λέει - ἀπ' τὸν πόλεμο τῆς Κορέας... "Λσε, πάλι, ἐκεῖνον τὸν ἄλλον, ποὺ ἔχει νὰ κάμει μὲ τὶς πα παροῦνες τὸν Μάη στὰ ὄχτια ἀπ' τὰ περιβόλια... Βλέπεις, καθέννας σύμφωνα μὲ τὴν δική του πλάση. Κι' ὕστερα, ἀειντε νὰ βρεῖς, ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρελλαράδες, τί εἶναι ὁ κόσμος... Μοῦ φαίνεται πῶς ὅλοι ποὺ γράφετε ποιήματα ἀνοίγετε τὸν δρόμο γιὰ τὸ φρενοκομεῖο...

Ξέσπασε τ' ἀφεντικὸ, τὴν ὥρα ποὺ ὁ ποιητὴς εἶχε πιάσει τὸν Χαρίλαο ἀπ' τὰ χέρια, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ γιὰ κάποιον ἥρωα. Στὸ πρόσωπο τοῦ Χαρίλαου, δὲν χαράχτηκε οὔτε μιὰ γραμμὴ. Ὅμοιαζε νὰ εἶταν πάντα ὑπνωτισμένος. Μονάχα τὸ ἀφεντικὸ εἶχε κάποιο φῶς χαμηλὸ στὸ μέτωπο, τὴν στιγμὴ ποὺ παράτησε τὸν μπάγκο μὲ τὰ μέταλλα, γιὰ νὰ χειρονομήσει στὴν συζήτηση μὲ τὸν ποιητὴ. "Ὅσπου ξεθώριασε, καθὼς ἀνάφερνε κεῖνα τὰ λόγια ποὺ ἔγραφαν οἱ ποιητές. Τότε, ὁ ποιητὴς φάνηκε νὰ εἶναι ἀπολιθωμένος, γιὰ κάμποσο. Κι' εἶχε στ' ἀνακατωμένα μαλλιά του κάτι ἀπὸνὰ μακρυνὸ ἡλιοθασίλεμα. Στάθηκε νὰ εἶναι ἓνα ὀρθὸ ἀγαλμα στὴ μέση ἀπὸνὰ χωράφι μὲ κίτρινα στάχυα καὶ κόκκινες παπαροῦνες, ἐνῶ ἡ κόψη ἀπὸνὰν ἀπέραντον ὀρίζοντα χρύσωνε στὸ φῶς.

— Εἶσαι ἡλίθιος... "Ἄν κάποτε μείνει κάτι ἀπὸ σένα κι' ἀπ' αὐτὴν τὴ δική σου φιλοσοφία σου, θὰ εἶναι αὐτὲς οἱ λέξεις κι' ἡ παρέα ἡ δική μας. ...Νὰ τό ξέρεις.

Ἀπάντησεν ὁ ποιητὴς. Κι' εἶχε στὴ φωνή του ἓνα μισοσκόταδο ποὺ θύμιζε τὶς βιβλικὲς προφητείες. Τότε, κανένας δὲν εἶπε τίποτα, ἐκεῖ μέσα. Ἐγινε μιὰ ἡσυχία, ποὺ σκέπαζε σιγὰ - σιγὰ τὸ τυπογραφεῖο. Καὶ φάνηκε κάπου ἓνας ὀρθινὸς κάμπος, νὰ εἶναι χωνεμένος κάτω ἀπὸ μιὰ ἀχλύ. Χρώματα ἀπὸ σωροὺς ἀνθία, κομμάτια κομ-

μάτια τυλίγονταν στην καταχνιά. Και κάμποσες λευκές πού χαράκωναν τὸν δρίζοντα.

Ὁ ποιητὴς στέκονταν ὀρθιος, κυττάζοντας τὸ φῶς. Καὶ περίμενε νάρθει τὸ δνειρο πού ἔφερε γτὲς στὰ χέρια τοῦ τυπογράφου.

— Τί νὰ πῶ... ἐδῶ μέσα εἶναι νὰ περπατάει ὁ Θεὸς κι' οἱ μεθυσμένοι ἄνθρωποι... Ἀλλά, ποιὸς νὰ τὸν ἰδεῖ;... Ἐσύ, τὸν ζυγίζεις μονάχα μὲ τὶς δεκάρες. Θάπρεπε νὰ φέρνουμε σαρδέλλες καὶ χαλβά, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ συνεννοηθοῦμε μαζί.

Ξανάπε ὁ ποιητὴς, συμπληρώνοντας, πικραμένα. Κι' ἓνας ἴσκιος ἦρθε κι' ἔφραξε τὴν πόρτα, καθὼς ἔπεφτεν ἀπὸ κεῖ πάνω σ' ἓναν κάμπο σκεπασμένον μὲ τέφρα.

— Ξέρεις;

Ρώτησε τὸ ἀφεντικό, τεντώνοντας τὸ κορμί του κατὰ τὸν ποιητὴ. Τότε οἱ ἄλλοι τυπογράφοι, σταμάτησαν καὶ περίμεναν.

— Δηλαδή, τί... τί νὰ ξέρω;

Ἀπάντησε ψυχρὰ ὁ ποιητὴς. Κι' εἶχε στὴ φωνή του ἓναν ξερὸ κόμπο πού τρώμαζε, καθὼς στέκονταν ἀπέναντί του, βλοσυρός.

— Νά... ἰδὲς πὼς εἶναι ἡ ἀλήθεια!...

Εἶπε τὸ ἀφεντικό. Σήκωσε τὸ χέρι στὸ μέτωπο καὶ τὸ νότισε στὸν ἰδρώτα.

Ὁ ποιητὴς τώρα τὸν κύτταζε, ἐνῶ οἱ τυπογράφοι ξανακούνησαν τὰ χέρια τους πάνω στὰ συνθετήρια... Στὸν κάμπο, ἀπόμειναν κάτι πατήματα, νὰ φαίνονται πάνω στὴν τέφρα.

— Σὲ μένα τὸ δείχνεις;!!!... Μὲ αὐτὸν τὸν ἰδρώτα ἐγὼ φτιάχνω τὴ ζωὴ... Ἐσύ, ὅμως, τὴν κάνεις δεκάρες... νά, ἀπ' αὐτὲς πού ἀγοράζουν τὶς σαρδέλλες. Γι' αὐτό, δὲν μπορούμε νὰ συνεννοηθοῦμε. Ἄν δὲν εἶσαν μονάχα μιὰ γελάδα, τότε, δὲν θὰ εἶσαν ἐδῶ.

— Αὐτό, τὸ ξέρω... Θ' ἀντάμωνα τὸν Ἀνδρόνικο καὶ τὸν γέρο Γιαταγάνα...

Ἀλάφρωσε τὴν κουδέντα τὸ ἀφεντικό. Ἔτσι, γιὰ νὰ μαλακώσει κάτι σκληρό, πού κράταε στὸν ἄερα, κεῖ μέσα. Στὸ μεταξύ, φάνηκε νὰ κατεβαίνει στὴν σκάλα ἓνας ἄλλος ξανθός, πού θύμιζεν ὑπνοβάτη. Εἶταν ὀκνός κι' εἶχε πάνω του τὴν ἀνάσα ἀπόνα κοιμμένο σύγνεφο.

— Ποῦ εἶσαι, σύ... Ἦρθες, ξέρεις, πάνω στὴν ὥρα.

Μίλησε ὁ Χαρίλαος, καταλαβαίνοντας ἀπ' τὸν ἴσκιο ποιὸς εἶταν. Καὶ συνέχιζε, χωρὶς νὰ γυρίσει νὰ ἰδεῖ. Τότε, ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ἀφεντικό παράτησαν ἐκεῖνα τὰ πατήματα, νὰ εἶναι ἔρημα πάνω στὴν τέφρα.

— Τέκνα, ἐν Χριστῷ ἡμῶν, ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα...

Φώναξε, χειρονομώντας ἡμερα, ὁ ξανθός. Κι' εἶχε μιὰ εὐαγγελικὴ φωνή πού στρώνονταν πάνω στὰ τσιμεντένια σκαλοπάτια... Μάκραιναν οἱ τυπογράφοι, πίσω ἀπὸ τὸν φτωχὸν οὐρανὸ, νὰ σκεπάζει κάποιες ράχες στρογγυλές κι' ἓνα ζεστὸ ἀπόβροχο πού ἄχνιζε πηχτὰ σκοῦρα χρώματα.

— Ἐσύ ἔλλειπες!...

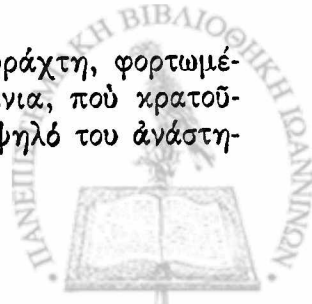
Μονολόγησε τὸ ἀφεντικό.

— Καλῶς τὸν... Ἀνδρόνικο.

— Χαῖρε, γέρο Γιαταγάνα... Τὰ χελιδόνια κάθονται στὸ δρόμο κι' ὄχι στὰ χαμομήλια... Γέλασε, καυμένο δαυλί, ν' ἀνοίξουν τοῦτες οἱ πιπεριές στὸ τυπογραφεῖο σου... γέλασε, ἀφεντικό!... Ἔχεις τὸ προνόμιο νὰ ζεῖς μὲ τοὺς κίτρινους γιालοὺς καὶ τὶς νεράιδες τῆς λίμνης... Νά, ρώτησε γι' αὐτὸ τὸν Χαρίλαο, πού φτιάχνει τοὺς στίχους μας περιστέρια ἀπὸ σύγνεφα καὶ ἰδέες...

— Σὲ ποιὸν τὰ λές... Πάνουν χαμένα.

Ἔκαμε ὁ ποιητὴς ἀπελπισμένα. Καὶ πήδηξε πάνω ἀπὸ τὸν φράχτη, φορτωμένο ἀνθισμένους βάτους. Παραπέρα, φύτρωναν κάτι θεόρατα πλατάνια, πού κρατοῦσαν στίς φυλλωσιές τους ἓναν σκοτεινὸ φόβο. Κι' ὁ ποιητὴς, μὲ τὸ ψηλὸ του ἀνάστη-

μα, φάνταζε νὰ χωνεύει μὲ κείνη τὴν σιωπὴ πού πῆζει τὴν ἡσυχία στὸ δάσος.

— Εἵμαστε καλὰ;!

Ξαναρώτησε τὸ ἀφεντικό. Τὰ μέταλλα καὶ τὰ χειρόγραφα ἔμειναν πάντα πάνω στοὺς μπάγκους. Καὶ μονάχα ὁ ποιητὴς ἀπόμεινε νὰ ἔχει ἓνα κρατημένο γέλιο, καθὼς ξηραίνονταν στὰ χεῖλη του κάποιες σταγόνες ἀπὸ ἀριῦρα. Καὶ δὲν ἀνάσανε τότε κανένας.

— Μνήσθητί μου, Κύριε!... Ἐδῶ μέσα εἶναι φρενοκομεῖο!... Αὐτὸ θὰ πεῖ τυπογραφεῖο... κι' αἰντε νὰ συνεννοηθεῖς τώρα μὲ τοὺς ποιηταράδες πού ἔρχονται γιὰ νὰ φτιάξεις τὴ ζωὴ μὲ τὰ λόγια τους... Πάρε τὰ χαρτιά καὶ τὰ λεφτά τους καὶ μὴ γίνεσαι, ἂν μπορείς, κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού γράφουν, δηλαδή... λίγο θάλασσα χάλκινη, λίγο Ἀνδρόνικος αὐτοκράτορας... λίγο χελιδόνια, λίγο νεραῖδοχτυπημένος... λίγο πόνος γιὰ τὸ παιδάκι πού δὲν ἔχει παπούτσια... λίγο ἀπ' τοὺς νεκροὺς ἑνὸς πολέμου...

Θὰ ἔλεγε κι' ἄλλα τὸ ἀφεντικό, τότε. Ὅμως, ἤρθε κεῖ μέσα μιὰ πνοὴ ζεστή, πού ἔκαμε νὰ γλυκάνει τὸ βλέμμα τοῦ ποιητῆ.

— Ἐέρεις τί θέλεις;

Εἶπε ὁ ποιητὴς. Καὶ σόυπασε γιὰ λίγο, κυττάζοντας τὸν ἄλλον.

— Νὰ τὸν ὑποχρεώσεις νὰ ἀκούει ποιήματα.

— Ὅχι, ἓναν κουβᾶ μὲ σαρδέλλες... Κι' ὕστερα, θὰ γράψει κι' αὐτὸς ποιήματα.

Ὅχι μονάχα ν' ἀκούει...

Ἀπάντησε ὁ ποιητὴς. Καὶ γέλασε, μονάχος του. Ὁ Χαρίλαος δὲν ἀνάδεψε ἀπ' τὴν θέση του. Θύμιζε καλόγηρο νὰ ψάχνει στὰ μνηαῖα. Ἦθελε νὰ βρεῖ κάτι θολό, πού δὲν ξεχώριζε ἀπὸνα χειρόγραφο πού εἶχεν ἐκεῖ. Ἐγώ, ψήλωνα λίγο λίγο, ὥσπου ἤρθε ἀνάμεισά μας ἓνα ἡσυχο σούρουπο. Εἶχε περάσει ἓνας αἰώνας, ἐκείνη τὴν ὥρα... Ἐνῶ, κάπου ἔσταζεν αἷμα, πίσω ἀπὸ κάποιες ἀγκαθερές λόχιες στὸ Βιετνάμ. Τότε, τὸ ἀφεντικό, φάνηκε νὰ εἶναι κουρασμένο καὶ νὰ σέρνεται πίσω ἀπὸναν θεώρατον ἴσκιο.

Στὴν σταχτωμένη του κόμη, ἀνοίχτηκαν δυὸ τρεῖς χαρακιές, καθὼς εἶταν σκυμμένος καὶ ἀνασηκώθηκε γιὰ νὰ κυττάξει τὸν ποιητὴ πού γιόμιζεν ἐκεῖ μέσα τὸ ὑπόγειο. Εἶχε κάτι ἀπὸναν ὕπνο πού τὸν βάραινε στὰ κόκκαλα. Στάθηκεν ἔτσι, γιὰ λίγο. Κι' ὕστερα, γύρισε κατ' ἐμένα, ἀργά. Στὰ μάτια του ὑπῆρχε κάτι ἀπὸνα βόδι στὸ ζυγό.

— Τὰ πιστεύουν αὐτὰ πού γράφουν;

Μὲ ρώτησε, ἱκετεύοντας.

— Πόσο φτωχὴ πού εἶναι κάποτε ἡ ἀλήθεια... Κρίμα πού ἡ ζωὴ δὲν γίνεται νὰ εἶναι ἰδέες καὶ γράμματα.

Τὸν ἄφησα νὰ συμπληρώσει ἓναν τραγικὸ μονόλογο, πού ἔφερε μιὰ γυμνὴ λέξη.

—...Στὰ κίτρινα μάρμαρα τῆς Φρυγίας... Φεγγάρια ξυπόλυτα πού περπατοῦν στὴν ἔρημο, τὴ νύχτα... Γιὰ ἰδέες, ἐδῶ; τί θέλει νὰ πεῖ;... Ἐσὺ πού τάφτιαξες, κάτι θὰ θυμᾶσαι.

Μὲ ρώτησεν ὁ Χαρίλαος, ἀπαγγέλοντας ἀπ' τὸ χειρόγραφο πού μοῦ τὸ ἔφερε νὰ τὸ ἰδῶ. Ἔτσι, ξέχασα ν' ἀπαντήσω στίς λέξεις τοῦ ἀφεντικοῦ. Εἶταν τόσο φυσικό.

— Τί εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ τί εἶναι ἡ ζωὴ!

Πρόφτασα νὰ σκεφτῶ, μονάχα... Ἐκείνη τὴν ὥρα, ὁ γερο Γιαταγάνας χάραχτηκε στὴν κορφή ἀπὸναν κοκκινωπὸν δρίζοντα, νὰ ρίχνει τὸν ἴσκιό του πάνω ἀπὸ μιὰ πλαγιὰ σκεπασμένη μὲ κρῦο φῶς. Ἡ ὄψη του θύμιζε κάτι ἀπὸ παραμῦθι καὶ φάνταζεν ἓνας ἄντρας ἀρρενωπὸς πού χτίστηκε ἀπ' τὸν ἴδιον ὄγκο τοῦ βουνοῦ... Τί ἤθελε κεῖ, νὰ στέκεται στημένος, τὴν ὥρα πού οἱ ἄνθρωποι στὴν Μπιάφρα πέθαιναν ἀπ' τὴν πείνα;

— Δὲν ἔζησες στὴν κατοχή;...

Τὸν ρώτησα, ξεκοιμμένος ἀπὸ μιὰ θολήν ἐμίχλη πού ἔρχονταν κύκλους κύκλους νὰ γίνη στεφάνι στὴν κόμη του. Παρέκει, καίγονταν ἓνα πλῆτος, πού ξεφορτωνόγονταν στὸ Βόσπορο. Τὴν ὥρα πού αὐτοκράτορας κύτταζε τὸν ἥλιο νὰ πέφτει πίσω ἀπ' τὴς ἐπάλξεις, ὡς κάτω στὴν ἔρημο μιᾶς ἡσυχῆς δούσης.

—...Τί ἀπόγιναν ἐκεῖνοι οἱ ἔφηβοι πού ντουφεκίζονταν ὀρθιοί... Δὲν ἔζησες στὴν κατοχή;...

— "Ἀνοιξαν μιὰ στράτα στὸν οὐρανό, μὲ τὰ χέρια τους ὑψωμένα... Κι' ἐσύ, τί ἔχεις νὰ δώσεις γιὰ τὴν ζωή;

Φώναξα στὸν γέρο Γιαταχάνα, πού σιγὰ σιγὰ γίνονταν χωμάτινος.

— Αὐτὸς γράφει γιὰ τὰ κίτρινα μάρμαρα τῆς Φρυγίας;

Ρώτησε τὸ ἀφεντικό, γυρνώντας κατὰ τὸν ποιητή.

— Ναί... Γιατί, πειράχτηκες;

Ἀπάντησε σκληρὰ, ὁ ποιητής. Καὶ περίμενε γιὰ νὰ προχωρήσει.

— "Ε,... εἰστε γιὰ τὰ αἶδερά!... Ἐδῶ ὁ κόσμος δὲν ἔχει ἀκόμα χορτάσει τὸ ψωμί, κι' ἐσεῖς γράφεται γιὰ παραμύθια... Χάθηκαν οἱ φτωχοί... χάθηκαν οἱ νεκροὶ στὸν πόλεμο... σηκώθηκε τὸ πένθος κι' ὁ φόβος ἀπ' τὴ γῆ, γιὰ νὰ βρῆτε σεῖς μονάχα τὸν ἴσκιό καὶ τὰ μάρμαρα τῆς Φρυγίας;... Κι' ὕστερα, τί νὰ περιμένουμε ἀπ' τὸν φτωχὸ τὸν ἐργάτη... Εἶναι σὰν τὰ βόδια στὸ ζυγό, οἱ ἄνθρωποι πού μουσκεύουν τὸ ψωμί στὸν ἰδρώτα. Τί θὰ γίνη αὐτὸς ὁ αἰώνας, ὅταν οἱ ποιητὲς κι' οἱ διανοούμενοι γράφουν γιὰ τὰ σύγνεφα πού καίγονται;

Ὁ ποιητὴς δὲν ἀντιμιλοῦσε. Ἐξακολούθησε νὰ κυττάζει ἀκόμα τὸ ἀφεντικό νὰ τοῦ κάνει θεωρία. Καὶ νὰ εἶναι ἀφηρημένος. Ἀνάμεσά τους, γιὰ μιὰ στιγμή, φάνηκε ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός, νὰ περπατᾷ πάνω ἀπὸν ἴσκιό στὰ μεταλλικὰ γράμματα. Καὶ νὰ χάνεται, σὲ κείνη τὴν σιωπὴ πού μαζώνονταν στὰ δάχτυλα τῶν τυπογράφων... Εἶταν πολὺ ἁπλοῦς κι' εἶχε, στὸ ξανθὸ του κεφάλι, ἓνα στεφάνι ἀπὸ ἀγράμπελη...

— Γιατί ν' ἀκούσετε τοὺς ποιητὲς;... Καλύτερα τὸν ἀστυνόμο, γιὰ νὰ μὴν ἀνακατώνετε πολὺ μὲ τὴς ἐπικίνδυνες αὐτὲς λέξεις... Κι' ὅταν θέλετε νὰ ἀκούσετε κι' αὐτὲς, τότε νὰ πηγαίνετε στὴν ἐκκλησιά... Ἐκεῖ, δὲν εἶναι ἀπαγορευμένα τὰ ὄνειρα... Οἱ παπᾶδες, ὅμα κάνουν κήρυγμα, λέν κι' αὐτοὶ κάτι πού ὑπάρχουν καὶ στὰ ποιήματα. ...Ὅμως, δὲν τοὺς κυνηγᾷ κανεὶς... Εἴρεις γιατί;

— Δὲν τὸ πολυκαταλαβαίνω αὐτό. Τὰ εἶπες κάπως ἀνακατωμένα... παπᾶδες... ἀστυνόμους... ποιητὲς. Δὲν μπορῶ νὰ συνταιριάσω.

Ἀπάντησε τὸ ἀφεντικό. Καὶ περίμενε νὰ τὸν τραβήξουν ἀπὸ κάποιαν στάση. Ὁ ποιητὴς εἶταν ἀκόμα σκληρὸς καὶ οἱ τυπογράφοι κρατοῦσαν τὴν ἀναπνοή τους. Καὶ περίμεναν.

— Εἴρεις πῶς ξεκινήσαμε γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ τυπογραφεῖο μονάχα μὲ τὴς αἰδεῖς λέξεις στὰ χαρτιά; Φορτωμένοι τὰ ὄνειρα καὶ τὴς στάχτες τῶν ἀνθρώπων... Δὲν φωνάξαμε πῶς ἡ γῆ δὲν μοιράζεται καὶ πῶς ὁ Χριστὸς δὲν ἦρθε νὰ σταυρωθεῖ γιὰ νὰ ἔχει ὁ ἀδερφὸς τὸ ψωμί καὶ τὸν ἥλιο δικό του;... Εἴρεις πῶς αὐτὸς ὁ κόσμος γεννήθηκε γιὰ νὰ μὴν ἔχει ἀφέντες... Ὅμως, τί ἀπόμεινε νὰ ποῦν οἱ ποιητὲς; Ἡ γῆ δὲν ἀνήκει στοὺς ἀνθρώπους πού ἀνακατώνονται μὲ τὴς ἰδέες. Κι' αὐτὰ πού λέν οἱ παπᾶδες στὴν ἐκκλησιά, ὅμα τὰ ποῦν οἱ ποιητὲς στὸ δρόμο, φαίνεται πῶς ἀρχίζει νὰ κουνιέται ἡ γῆ... Βλέπεις, ὅτι εἶναι γιὰ τὸν οὐρανό, δὲν πειράζει. Δὲ βαρύνει, σοῦ λέν: ὅς ἔχουν αὐτοὶ τὸν οὐρανό. Μονάχα τὴ γῆ μας νὰ μὴν τὴν δέσουν μὲ τὴς ἰδέες τους...

Ναί, λοιπόν, ἀφεντικό, ξέρουμε πῶς οἱ ἄνθρωποι πεινοῦν!

Στάθηκε, κάπου, ὁ Ἀνδρόνικος. Σ' ἓνα ξέφωτο, πίσω ἀπ' τὴς πόλεις τοῦ Ἰπποδρόμου. Καὶ μέσα στὸ τυπογραφεῖο ἔκατσε τότες ἓνας ἴσκιος βαρὺς. Ὅλα θύμιζαν ἓνα θαμπὸ παραλήρημα, ἀπὸν πυρετό. Ὅσπου γνώτισαν τὰ σύγνεφα ἓναν ὀρίζοντα, καμένον ἀπὸ χρόνια. Κείνη τὴν ὥρα, ὁ ποιητὴς μιλοῦσε ἀργά, κι' εἶχε μιὰ ἱεροπρέπεια ἀπὸ ἀρχαία τραγωδία:

— Γράφουμε γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἔρθουν μὲ ἓνα κῆμα... γι' αὐτοὺς ποὺ ἀπλώσουν τὴν χούφτα τους στράτες χωρὶς σύνορα γιὰ τὰ χελιδόνια... Δὲν ζητᾶμε νὰ μᾶς στεφανώσετε... Οἱ πνευματικοὶ χαϊμάληδες δὲν ἀφήνουν οὐρανὸ γιὰ τὰ δικά μας περιστέρια... Κρῖμα ποὺ δὲν ξέρετε πόσο πονάει ἓνας φτωχὸς ποιητής, ἀφοῦ κι' ἐσεῖς πονᾶτε...

Τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ ποιητής, καθὼς ἀπευθύνονται κάπου στὸ κενό. Παραμερισμένος ἀπὸ κίτρινη ὁμίχλη, δὲν εἶδε πὺς ὁ ξανθὸς σύντροφος εἶχε φύγει, ἀντάμα μὲ τὶς πικρὲς ἐκεῖνες λέξεις. Κι' ἀπόμεινε νᾶναι ἔρημος, σ' ἓναν κάμπο σκεπασμένον ἀπὸ τέφρα.

Στὸ μεταξύ, οἱ τυπογράφοι ξαναφάνηκαν νὰ πῆζουν σιγὰ - σιγὰ, μέσ' ἀπὸ κείνη τὴν ὁμίχλη...

—...Νὰ κερᾶσω ἓνα ποτήρι κρασί;

Εἶπε τὸ ἀφεντικό, κάποτε. Καὶ δὲν ἤθελε νὰ πάρει ἀπάντηση. Φύλαξε ἓνα ἄρμυρὸ δάκρυ στὰ γκρίζα του μάτια. Κι' ἔκαμε νὰ βγεῖ ἔξω. Ὁ Χαρίλαος ἀπόμεινε τότε μόνον. Μὲ τὰ κείμενα καὶ τὴν σιωπὴ τῶν ποιητῶν.

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

— 1 —

(Δημοτικὸ)

Πῶς εἶταν καὶ μᾶς σκόλασαν ἔτσι ταχὺ τὴ μέρα μας
πῶς μᾶς πετύχανε ἀθῶους σὰν χαμομήλια
ἄντε τώρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βάτεψε πάλι ποταμοὺς
τὴ θάλασσα ν' ἀσπρίσεις γιὰ τὰ παιδιὰ ξεθόλωνε τὶς βρύσες
καὶ νὰ περνοῦν οἱ μέρες μας σὰν ἓνα ἀλέτρι ἀσβέστη
νὰ κόβονται οἱ νύχτες μας σὲ πέντε κάγκελλα φεγγάρι
κι ὁλημερίς νὰ μᾶς μιλοῦν οἱ κάββαλοι ποὺ πνίγουν τὸν ἀγέρα
κι ὁλονυχτὶς ἀπὸ κοντὰ βυσσοδομοῦν οἱ σκῦτες
κι ὅμως νὰ δρεπετεύουμε μέσ' ἀπὸ πύργους γυάλινους
ἢ ποίηση εἶναι τὸ περισσότερο ποὺ μέσα μας κρατοῦμε.

— 2 —

(Τοῦ Διαγόρα)

Στὴν πραγματικότητά μὴ φανταστεῖς ποτὲ
πῶς τὰ πράγματα εἶναι ἔτσι ἀκριβῶς — ἐσὺ ξέρεις
μιὰ κίνηση ἀνεπαίσθητη μισὴ χειρονομία ποὺ λένε
καὶ τὰ ὄρθια σίδερα πέφτουν μαλακωμένα λυώνουν
μέχρι τὴ θάλασσα τῆς Παλαιστίνης
λίγο ν' ἀνασκηκώσεις τὴν αὐλαία ἀπλὰ πράγματα
ριγίζουν οἱ φυλακὲς
νησιὰ ἀερόστατα ν' ἀνεβαίνουν
κινεῖς μὲ τὰ δάχτυλα τοὺς σπάγγους
σηκώνεις μιὰ Ἑλλάδα σὰν σὲ κρεβάτι σὰν σὲ αἰῶνα
κάτω νὰ μένουν καρφωμένοι ἄνθρωποι μαῦροι νὰ παγώνουν
ν' ἀπλώνεις τὰ μέλη σου στὸν ἥλιο
σὲ μιὰ καινούργια χώρα νὰ πέφτει μιὰ βροχὴ
«ἂν χύσεις δάκρυ στὸ μαῦρο τοῦτο χῶμα θὰ λούσεις βέργα ξεραμένη
θὰ τὴν ἀνθίσεις».

ΘΑΝΟΣ ΧΑΜΠΙΠΗΣ

ΤΟ ΦΙΔΙ

XIII

Στὸ δρόμο του τὸ φίδι κάποια μέρα
τυλίχτηκε στὰ πόδια του.

— «Ἐγὼ εἶμαι
πὺ τὰ μυστήρια δίδαξα παρόμοια
μὲ τὰ δικά σας στοὺς εἰδωλολάτρες
γιὰ πειρασμὸ καὶ πλάνη ἀνάμεσά σας.
Πάλι θὰ κυβερνήσω μὲ τὸ Δόγμα.
Παίζοντας μὲ τὶς λέξεις γιὰ τὶς λέξεις,
τῶν ποντικῶν τὶς στρατιὲς θὰ μάσω,
τὸ Ἱερὸ Βιβλίο νὰ ροκανίσω.
Λειτουργικὴ κορώννα θὰ φορέσω,
γιὰ ν' ἀφορίσω καὶ νὰ σᾶς παιδέψω.

XIV

— «Ἡ ἄρνηση κ' ἡ ἄγνοια εἶσαι, φίδι.
Μάσε τὶς μαῦρες στρατιὲς χιλιάδες,
βάλε νὰ φᾶν Ὁλὰ λάμπη Αὐτὸ καινούργιο.
Φοίνικας εἶναι τὸ Ἱερὸ Βιβλίο.

Κι ἂν φέρνης χαλασμούς, ναυάγια τόσα,
εἶναι κ' ἡ Πίστη σίνоро καὶ θέλει
τὸ μαχητή, τὸν ἄξιο στρατιώτη.
Στ' ἄπαρτο Κάστρο θησαυρὸς κρυμμένος.
Ἀριμασποὶ καὶ Γρῦπες τὸν φυλάγουν,
οἱ μυθικοὶ του φύλακες γιὰ πάντα.
Δὲν φτάνεις ὥς ἐκεῖ, καημένο φίδι».

ΝΕΑ ΡΩΜΗ

XV

Μὲ τοὺς ἀκρίτες τὰ λαμπρὰ μουρούσια
κατὰ τῶν Ἀραβίων, τῶν ἄλλοπίστων,
στὴ Δαμασκὸ καὶ στὸν Εὐφράτη πέρα.
Μὲ τοὺς ἀκρίτες, τοὺς Αἰ - Γιώργηδές της
ἡ Νέα Ρώμη τώρα θριαμβεύει
Ἀνδρόνικοι, Φωκάδες, πολεμάρχοι,
ὁ Ξάντινος, ὁ Χαρτζιανός, ὁ Ἀρμούρης,
ἡ Μαξιμὼ κι ὁ Λιγενῆς ὁ Μέγας,
πὺ ἐνῶ πατάει, ἡ γῆ τότε τρομάσσει.

Στὰ Κόραμα, μέσ' στὴν Καππαδοκία
κοιμήθηκε ἐν εἰρήνῃ ὁ Ξάνθιος Φλάβιος.

XVI

Σφυρίζει φοβερό φίδι τὸ Μῖσος
σὲ σκῆτες, σὲ μετόχια, μέσ' στὴ χώρα...
Κορώνα δολερὴ φορεῖ τὸ Δόγμα...

— «Μάζεψε τὰ παιδιὰ σου ὀλόγυρά σου,
ἀγκάλιασε τὰ τοῦρμα καὶ τὰ βάνδα,
τὸ Κάστρο σου οἱ ἀκρίτες σου εἶναι, Πόλη.
Μὴ φύγουν τὰ πουλιά, τὰ χελιδόνια,
μὴ φύγουν οἱ λεβέντες σου καὶ πᾶνε
μὲ τοὺς Ἀγαρηνοὺς, μὲ τοὺς ὀχτροὺς σου
οἱ «ἄστατοι», στρατὸς καὶ πολεμάρχοι.
Δῶσε τους φῶς, ἀνάσα χάρισέ τους!...».

ΠΑΡΑΚΜΗ

XVII

Μὰ ποῦ νὰ βροῦν τὸ φῶς, νὰ βροῦν ζωῆς ἀνάσα...
Τοὺς παγανοὺς πολὺ ξεπέρασες στὴν πλάνη,
Πόλη μὲ τὶς λαμπρές, πολλές σου λιτανεῖες
καὶ μὲ τὰ θυμιατὰ καὶ μὲ τὰ «Κύριε ἐλέησον».

Γιατ' εἶναι τῆς καρδιάς ἡ πύρη θεία μοῖρα
καὶ φθάνει μόνο αὐτὴ νὰ φέξῃ στὴν ἀλήθεια.

Διαβαίνει σιωπηλὰ ψυχοπομπὸ καράβι
ἀόρατο, βουβὸ μὲς στὸ βαθὺ σκοτάδι
καὶ παίρνει τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ τὴν πάῃ στὰ ξένα.
Τῶν ἀκριτῶν ἐκεῖ, τῶν πολεμάρχων εἶναι
οἱ ἀδούλωτες ψυχές. Ποῦ πᾶν νὰ βροῦν λιμάνι;

XVIII

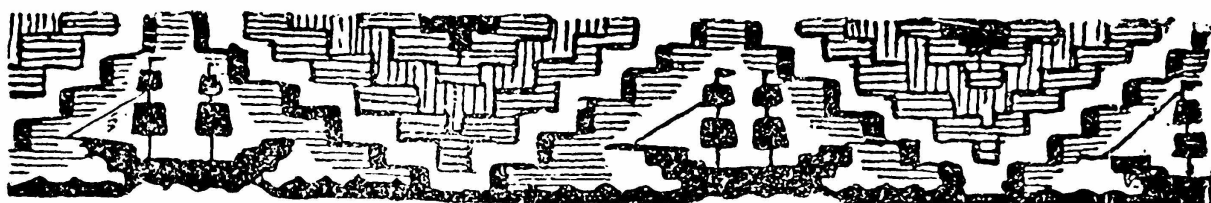
Μὰ κοίτα ἐκεῖ! Ξυπνάει ὁ Ξάνθος - Κωνσταντῖνος
καὶ κονταροχτυπάει καὶ θάνατο γυρεύει
σιμὰ στοῦ Ρωμανοῦ τὴν πόλη πολεμῶντας!

Κ' ἐνῶ τὰ μάτια κλεῖ κονταροχτυπημένος
ὁ αἰτὸς τῆς λεβεντιάς, σὺν ὄραμα ψυχῇ του,
ἡ ἀδούλωτη ψυχὴ θάλασσε βλέπει ἐμπρὸς της
καὶ κορυφές βουνῶν, τῶν ἀκριτῶν λιμέρια
καὶ βλέπει τοὺς αἰτοὺς τὰ νύχια νὰ τροχᾶνε,
ὥσπου νὰ κάνῃ ξαστεριά, νὰ φλεβαρίσῃ...

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ «Ξάνθος Φλάβιος Ἀπελλίνος»)

ΤΙΒΟΥΛΛΟΥ

Εἰσαγωγή - μετάφραση - σχόλια:

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑ

Ἡ ΕΝΑΤΗ ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

I. Εἶναι ἡ τελευταία ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐλεγείες, τὶς ἀφιερωμένες στὸν Μάραθο. Ὁ Τίβουλλος εἰδοποιεῖ τὸν «ἄπιστο» Μάραθο ὅτι θὰ τὸν ἐγκαταλείψει. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποφέρει τὴ διαγωγή του πλέον. Τὸ χρῆμα κι' ὁ πλούσιος ἐραστής του, τὸν διέφθειραν τελείως. Ἡ ἐλεγεία περιλαμβάνει γραφικὲς καὶ ζωηρὲς εἰκόνες, εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τόσο φλογερὸ ἐρωτικὸ πάθος, ὥστε εἶναι δύσκολο νὰ ποῦμε ὅτι δὲν εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ πραγματικὸ βίωμα. Ἔχουν ἄδικο λοιπὸν οἱ σχολιαστὲς ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν βλέπουν στὴν ἐλεγεία αὐτὴ παρὰ μιὰ ἀπλὴ μίμηση τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν προτύπων καὶ ἰδίως τῆς «Παιδικῆς Μούσας» τοῦ Στράτωνος. Τὸ θέμα εἶναι ἀπλό, ἀλλὰ ἡ σύνθεση εἶναι περισσότερο περίπλοκη παρ' ὅσο στὴν προηγούμενη ἐλεγεία. Ἐνθυμίζει μουσικὴ σύνθεση, ποὺ τὰ μοτίβα τῆς διαπλέκονται καὶ ἀνταγωνίζονται γιὰ νὰ ἐναρμονισθοῦν στὸ τέλος.

II. Στὸ προοίμιο (1-16) ὁ Τίβουλλος στρέφεται μὲ σφοδρότητα ἐναντίον τοῦ φίλου του. Ἐπρόδωσε τοὺς ὅρκους του καὶ προσέβαλε τοὺς θεοὺς, κραυγάζει. Ἡ Ποινὴ λοιπὸν θὰ ἔλθει! Ἀλλὰ δὲν προφθαίνει νὰ ἐκτομίσει τὴ φράση αὐτὴ καὶ μετριάζεται ἡ ὀργή του. Ἄς τὸν λυπηθοῦν, κι' αὐτὴ τὴ φορά, οἱ θεοί, λέγει. Ὑπάρχει μιὰ δικαιολογία: Ὁ πόθος τοῦ κέρδους ποὺ παρασύρει καὶ παραπλανᾷ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Μάραθος εἶναι κι' αὐτὸς ἓνας νέος, εὐάλωτος ἀπὸ τὸ χρῆμα, καθὼς τόσοι ἄλλοι. Ἀλλὰ, σὲ λίγο, ὁ ποιητὴς μεταστρέφεται. Ἐξοργίζεται ἐκ νέου. Στρέφεται μὲ πάθος ἐναντίον τῶν δῶρων (munera) καὶ συνεχίζει τὴν ἐπίθεσή του ἐναντίον τοῦ Μάραθου. Ἄς περιπλανηθεῖ, κραυγάζει, σ' ὅλα τὰ μέρη καὶ τὰ πλάτη τῆς γῆς. Ἄς ἐξαφανισθοῦν τὰ θέλητρά του, ἄς μαραθεῖ ἡ ὄψη του. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ προοίμιο αὐτό, ἀκολουθεῖ τὸ κύριο σῶμα τῆς ἐλεγείας, τὸ ὁποῖο διαιρεῖται σὲ δύο μέρη. Τὸ πρῶτο στρέφεται ἐναντίον τοῦ Μάραθου (17-52), τὸ δεύτερο ἐναντίον τοῦ ἐραστῆ καὶ διαφθορέα τοῦ Μάραθου (53-74). Στὸ πρῶτο μέρος ὁ Τίβουλλος κατηγορεῖ τὸν Μάραθο ὅτι ἀμάρτησε, παρέβη, συγκεκριμένα, τοὺς «κανόνες» τῆς ἐρωτικῆς συμπεριφορᾶς. Ὑπέκυψε στὴ μαγεία τοῦ χρυσοῦ. Δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὶς προειδοποιήσεις του, λησμόνησε ὅτι ἡ Ἀφροδίτη εἶναι αὐστηρή, ὅτι ὁ Ἔρως ἀγρυπνεῖ καὶ ἐπιβάλλει τὶς «κυρώσεις» του. Τοῦ ὀρκιζόταν ὅτι θὰ μείνει πιστός· ὅτι δὲν θὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴ γοητεία τοῦ χρυσοῦ· καὶ ὅμως! Τελικὰ τὸν πρόδωσε. Λησμόνησε τὴν ἀφοσίωση τοῦ ποιητῆ, λησμόνησε ἀκόμη τὶς προσπάθειές του νὰ τὸν συμφιλιώσῃ μὲ τὴ φίλη του, τὴ Φολὸν (30-46). Γιὰ χάριν του δὲν ἔγραψε ἀκόμη καὶ ἐγκώμια σὲ στίχους; (47-50). Στὸ τέλος τοῦ μέρους αὐτοῦ ὁ ποιητὴς δὲν συγκρατεῖται. Παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Μάραθο. Ἀπευθύνεται λοιπὸν πρὸς αὐτόν καὶ τοῦ λέει, χωρὶς περιστροφές: «Πήγαινε νὰ πούλῃσεις τὴν ὁμορφιά σου σ' ἄλλους· ἐγὼ δὲν σὲ θέλω πλέον»! Στὸ δεύτερο μέρος (53-74) ὁ ποιητὴς ἐξαπολύει μιὰ τρομερὴ ἐπίθεση ἐναντίον ἐκείνου ποὺ παρέσυρε τὸν Μάραθο. Ὁ γλυκὺς καὶ πρᾶος Τίβουλλος εἶναι ἀδυσώπητος τώρα. Προειδοποιεῖ τὸν διαφθορέα καὶ ἐραστὴ τοῦ Μάραθου, ὅτι θὰ τιμωρηθεῖ κατὰ δύο τρόπους: Ἀπὸ τὴν ἐπονείδιστη συμπεριφορὰ τῆς γυναίκας του, ποὺ παραδίδεται σὲ ἀκατονόμαστα

δργια μαζί με την όχι ολιγώτερη διεφθαρμένη αδελφή της και από την γεροντική κατάρρευση που πλησιάζει ήδη. Στόν επίλογο (75—84) ο Τίβουλλος επανέρχεται στον Μάραθο. Τόν ειδοποιεί ότι θα στραφεί προς άλλον έρωτα. Και λυτρωμένος, αποδεδειγμένος, θα μπορέσει τότε να αφιερώσει στην 'Αφροδίτη μια δάφνη, που θα φέρει την επιγραφή: «'Από έρωτα άπατηλό έχει πλέον έλευθερωθεί».

III. 'Ο Max Ponschont σχολιάζοντας την έλεγεία σημειώνει: «'Η έλεγεία αυτή με το προοίμιο και τα δύο μέρη της, είναι μιά από τις πλέον σφριγηλές συνθέσεις του Τίβουλλου. Έχει συγχρόνως μιάν εύλυγισία και μιά κινητικότητα, που άντανakλούν τους κυματισμούς των αισθημάτων. Παρασύρει με την άμεσότητα και την ζωηρότητά της' γοητεύει μ' αυτό το κρᾶμα τῆς τρυφερότητας και του σφρίγους» (Max Ponschont, Tibulle, Paris, 1968, σελ. 66).

ΤΙΒΟΥΛΛΟΥ

Η ΕΝΑΤΗ ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

“QUID MIHI, SI FUERAS MISEROS LAESURUS AMORES,,

- 'Αφού τόν έρωτά μας να προδώσεις ήθελες, προς τί, ρωτώ σε,
 δρκους πολλούς, ναί, μοῦδινες, τους θεούς, ως μάρτυρες, καλώντας;
 Μπορεί κανείς να κρύβει τις έπιτοκίες του, μᾶ ωστόσο
 ᾶς είναι ᾶργόπορη ή Ποινή, τᾶ βήματά της, νάτα, φθάνουν.
 5 — Οἶκτο τῶν οὐρανῶν θεοί! Νᾶ συγχωρεῖς θᾶ πρέπει τους ᾶραίους
 ᾶν ᾶψηφούν — για πρώτη ᾶμως φορά — τῇ δύναμή σας.
 Κέρδη πασχίζοντας ᾶ γεωργός τους ταύρους του θᾶ ζᾶψει
 και στῶν ᾶγρῶν τᾶ μόχθο τᾶ σκληρό θᾶ δᾶσει τῇ ζωῇ του.
 Για κέρδη κλυδωνίζονται, ᾶπ' τᾶ ᾶγριο κῦμα, ᾶπ' τους ᾶνέμιους,
 10 — τᾶ πλοῖα που πλέουν στή θάλασσα, με τᾶστρα τούρανοῦ ᾶδηγᾶ τους.
 Τᾶ δᾶρα τᾶν μικρᾶ τᾶν φίλο μου ᾶχουν σαγηνεύσει, αὐτᾶ εἶναι!
 ᾶς κάνει τέφρα ᾶνας θεός τᾶ δᾶρα αὐτά, νερό ᾶς τᾶ κάνει!
 Ναί! θᾶ θλιβᾶ, εἶναι ᾶλήθεια αὐτό. Μᾶ ᾶ ᾶμορφία του σκόνῃ ᾶς γίνῃ
 κι' ᾶνας ᾶγέρας ᾶγριος θᾶμνο τῇν κόμη του να κάνει.
 15 — Τί λέω! Νᾶ κάψει ᾶ ᾶλιος τῇν κόμη του, τᾶ πρόσωπό του ᾶς κάψει,
 και δρόμος μακρυνός τᾶδύναμα τᾶ πόδια του ᾶς τᾶ φθείρει.
 Τοῦ τᾶ εἶπα ᾶγᾶ πολλές φορές. Τᾶ θέλῃτρά σου μῇν ᾶφήνῃς
 να τᾶ μολύνῃ, ναί, ᾶ χρυσός. Πᾶσα κακᾶ σκεπάζῃ τᾶ χρυσάφι!
 Μᾶ αὐτός, ᾶλλοί! Σαγηνευμένος ᾶπ' τᾶ πλούτη, τῇν ᾶγάπη
 20 — προδίδῃ. Και τῆς ᾶφροδίτης προκαλῃ τᾶ μῖσος και τᾶ μένος.
 Κᾶλλιο με φλόγα κάψε με και τᾶ κορμί μου ᾶς πλᾶξεις
 με σῖδερο· τους ᾶμιους μου με τᾶ μαστίγι², ᾶν θέλῃς, σκῖσε.
 Και μῇν θαρρεῖς πᾶς τᾶ κακᾶ θᾶ δυνηθεῖς να μου τᾶ κρύψῃς
 ᾶπάρχῃ ᾶνας θεός, που ᾶπόκρυφους τους δᾶλους δᾶν ᾶφήνῃ.
 25 — Αὐτός ᾶ θεός τᾶν σιωπηλᾶ τᾶ δούλο κάνει ᾶταν μεθᾶι
 ᾶ,τι ᾶχει ᾶπόκρυφον ᾶντός, ᾶλεύθερο, στο φᾶς να φέρῃ,
 κι' αὐτούς που ᾶ ᾶπνος δᾶμασε, ᾶ ᾶδιος ᾶ θεός τους κάνει
 λέξεις να λᾶν, τᾶ μυστικά τῆς ζωῆς τους που προδίδουν.
 Αὐτᾶ ᾶλεγα. Και κλαῖω ᾶνᾶ μιλᾶ τᾶρα σε σᾶνα πᾶλι
 30 — και πέφτω ᾶμπρός στα πόδια σου, ᾶ ᾶπ' τῇν ντροπή μου κοκκινίζω!

- "Όσο χρυσό κι' ἄν σοῦδιναν, ναί, μοῦ ὀρκιζόσουν τότε, μήτε
 λίθοι πολύτιμοι θὰ δύνονταν τὴν πίστη σου νὰ κάμψουν,
 ἔστω κι' ἀκόμη ἄν σοῦδιναν ὅλη τὴ γῆ τῆς Καμπανίας
 καὶ τὴ Φαλέρνη, ἀκόμη αὐτὴ, γῆ ὡραία, προσφιλὴ τοῦ Βάχχου³.
- 35 — Ἀκούοντάς του θάλεγα τὰ ἀστέρια πῶς δὲν λάμπουν μήτε
 στοὺς οὐρανοὺς ψηλά· ὁ κεραυνὸς δὲν λάμπει καθὼς πέφτει.
 "Ἐκλαιες! Κι' ἐγώ, ποὺ ὑποκρισίες, δόλους, δὲν γνωρίζω,
 ἐσφόγγιζα, εὐπιστος πολὺ, τὰ δάκρυά σου ποὺ κυλοῦσαν.
 "ὦ, τί δὲν θάδινα τὴν κόρη αὐτὴν ἄν δὲν ἐρωτευόσουν
- 40 — ὅμως σκληρὴ — ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμά σου — ἄς εἶναι ἐκείνη!
 Πόσες φορές, νύχτα βαθεῖα, δὲν σέχω συνοδεύσει
 γιὰ νὰ ναι οἱ συναντήσεις μυστικές, μ' ἓνα δαυλὸ στὸ χέρι!
 Χάρη σέ μένα ἢ ἀγαπημένη σου συχνὰ δὲν σ' εἶδε πάλι
 πίσω ἀπὸ τὴ θύρα τὴν κλειστή, μὲ μιὰ καλύπτρα στὸ κεφάλι;
- 45 — Τὸν ἴδιο τὸ χαμὸ μου ἀνάπλεκα· τί ἀκόμη ὁ δόλιος
 ἐμπιστευόμουν τὴν ἀγάπη σου. Μποροῦσα, ναί, μποροῦσα,
 νὰ ὀπλιστῶ καλλίτερα· βρόχους, παγίδες νὰ ποφύγω.
 Ἐγκώμια σοῦψαλλα· τί προσβολὴ γιὰ τίς Πιερίδες Μοῦσες!
 Αὐτοὺς τοὺς στίχους θάθελα ὁ "Ηφαιστος, μὲ μιᾶς, νὰ κάψει
- 50 — καὶ τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν ὅλους νὰ σδύσει, ἕναν πρὸς ἓνα.
 Πήγαινε τώρα. Ἄς πᾶς τὴν ὁμορφιά σου νὰ πουλήσεις σ' ἄλλους
 καὶ νὰ γυρίσεις ὕστερα, πλούτη στὰ χέρια σου κρατώντας.
 "Όσο γιὰ σέ ποὺ πλάνεψες, ἄθλια ἀγύρτη, αὐτὸν τὸν νέο
 εἶθε καὶ σέ ἢ γυναῖκα σου μὲ πλῆθος ν' ἀναπαίξει δόλους·
- 55 — ἀφοῦ κουράζει μὲ ὀργία τοὺς ἐραστές, νὰ φθάνει τότε
 καὶ νὰ κοιμᾶται πλάϊ σου, χονδρὸ ἓνα ἱμάτιο φορώντας.
 Πάντα στὴν κλίνη σου νᾶχουν ἀφήσει ἀχνάρια πλῆθος οἱ ἄλλοι
 κι' ὀλάνοιχτο τὸ σπίτι σου στοὺς ἀκολάστους ὅλους νᾶναι.
 Κι' ἄς μὴν μοῦ ποῦν ἢ ἀσελγῆς ἢ ἀδελφὴ σου ὅτι ἤπιε
- 60 — περισσότερο ἢ ἐραστές πλέον πολλοὺς ἔχει κουράσει.
 Εἶναι ἢ ἀδελφὴ σου τὰ ὀργία ποὺ παρατείνει ὥστε τὴν ὥρα
 ποὺ τοῦ Ἑωσφόρου⁴ ὁ δίσκος θὰ φανεῖ καὶ τὴν ἡμέρα θὰ ὀδηγήσει.
 Καμμιά περισσότερο ἀπ' αὐτὴ τὴν νύχτα δὲν ὀργιάζει· ἐκείνη
 ρυθμίζει τὴν ἐναλλαγὴ καὶ τῶν ἐρωτικῶν ὀργίων.
- 65 — Καὶ τὴν ἐμόκλινῇ σου διδάξε. Μὰ ἀνόητε ἐσύ δὲν νιώθεις:
 Τὰ ἐρωτικὰ παιγνίδια τῆς ἀλλοιότητος εἶναι ἀπ' ὅ,τι πρῶτα!
 Φαντάζεσαι, λοιπόν, ὅτι αὐτὴ νὰ σαγηνεύσει θέλει ἐσένα,
 ὅταν μὲ ψήκτρα πλέον λεπτὴ τὴν κόμη τῆς κτενίζει τώρα,
 ὅτι νὰ θέλξει ἐσὲ ποθεῖ, ὅταν τὰ περιδέραια πλῆθος
- 70 — στολίζουν τὰ βραχιόνια τῆς καὶ ἱμάτιο φορεῖ ἀπ' τὴν Τύρο;
 Σὲ σένα ὄχι! Σὲ κάποιον νιδ ὡραία νὰ φαντάζει θέλει
 καὶ τὴν περιουσία σου γι' αὐτὸν ἔτοιμη εἶναι νὰ θυσιάσει.
 Δὲν εἶναι ἰδιοτροπία. Τὰ μέλη σου καταπονεῖ ἢ ποδάγρα
 καὶ ἢ νέα θὰ ἀποστρέφεται ἢ κοιμήσῃ τοὺς γέροντας — εἶναι νόμος!
- 75 — Μ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν γέροντα ἔχει πλαγιάσει κι' ὁ δικός μου,
 ὦ θάταν ἱκανὸς καὶ μᾶγρια θηρία — ὀμιμένα! — νὰ πλαγιάσει.
 Σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄξεστον ἔχεις τὰ χάδια μου πουλήσει
 καὶ τὰ φιλιὰ — σέμέ ποὺ ἀνήκουνε — ἔχεις σ' αὐτὸν προσφέρει.
 Θὰ κλάψει ὅταν ἄλλος ἐρωτᾷς θὰ μὲ κρατᾷ δεσμιώτη

- 80 — και θάναι ὁ ἐξουσιαστής, ἐδῶ, στή χώρα τῆς καρδιάς μου.
 Τότε ἡ Ποιγὴ θὰ εὐφραίνει με. Τότε στήν Ἀφροδίτῃ δάφνῃ
 θάφιερῶσω ἐγὼ τὴν περιπέτεια αὐτὴ ποὺ θὰ διηγεῖται:
 «Αὐτὴν τὴ δάφνῃ, ὁ Τίβουλλος σοῦ ἀφιερώνει· τί ἀπὸ ἔρωτα ἔχει
 ἀπατηλὸ ἐλευθερωθεῖ. Ἴλεως, θεά, σ' αὐτὸν ᾶς εἶσαι!».

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἴσως ἐδῶ μὴ ἀπήχηση ἀπ' τὸν Ὅμηρο ('Ιλιάδα, VII,99).
 Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε
2. Ὅπως, δηλαδή, ἔκαναν τοὺς δούλους.
3. Ἡ γονιμότητα τῆς Καμπανίας ἦταν παροιμιώδης. Ὁ Πλίνιος (Hist. Nat, 18,11) λέγει:
 Universas terras campus Campanus antecedit. Ἡ περιοχὴ ἐπίσης τῆς Φαλέρνης στοὺς
 πρόποδες τοῦ ὄρους Masique ἦταν περίφημη γιὰ τὸ κρασί της. Ὁ Ὀράτιος μιλάει γιὰ
 τὴν περιοχὴ τῆς Καμπανίας μὲ ἰδιαίτερη τρυφερότητα (Od, 2, 3, 7—8). Ἐπίσης, ὁ Τί-
 βουλλος ἀναφέρει καὶ ἄλλοι τὴ Φαλέρνῃ (2, 1, 27—28).
4. Lucifer ἢ Phosphoros, τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς. Ὅπως ἡ Σελήνη καὶ ὁ ἥλιος, διέθετε ἄ-
 λογα καὶ ἄρμα (Ὀβίδιος Her. 18, 128, Amores 1, 6, 65 καὶ 2, 11, 56).

ΦΟΥΡΚΑ

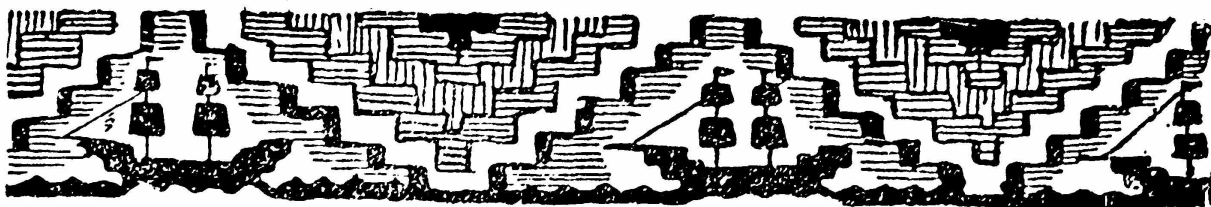
Φτερώνει βλάχικος ρυθμὸς τὴ φτέρη
 καὶ τὴ ψυχὴ πνοῇ ξωθιᾶς λυγᾶει
 ἢ φουστανέλα σὰν κρυφακουμπάει
 ἔρωτικὴ τῆς κορασίδος τὸ χέρι.

Πλουμίδι τὸ συγκοῦνι στὸ ἀγέρι.
 Καλέσματα χαρᾶς γοργομηνάει
 ἢ κεντητὴ ποδιά, μ' ἀνεμισπᾶει
 κοφτὴ στὴ γῆς, ἀστέρι καὶ μαχαίρι.
 Φλογίζει τὸ τσαρούχι στὸ λιβάδι.
 Ἰδρῶς καὶ τσίκνα στὴ πηγὴ ἀντάμα
 τῆς Πίνδος γεύονται δροσάτο χᾶδι.

Τ' ἀψὺ κρασί τὸ στῆθος βαλαντώνει.
 Καὶ στήν ὀξυὰ χαμωχορὸς — τί θάμα —
 ἢ φουστανέλα τὸ συγκοῦνι ζευγαρώνει!

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

FRANCES TOWERS
Μετάφραση: ΠΕΡΙΚΛΗ ΛΕΥΚΑ

Η ΜΙΚΡΗ ΙΤΙΑ

Τὴν πρώτη βραδιά τὸν Σάιμον Μπαίρν τὸν ἔφερε στὸ σπίτι ἓνας φίλος τῆς Σαρλότ, ἓνας ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ κανόνιζε μαζί του ἓνα λογαριασμὸ μετὰ τὸν πόλεμο — ἐκτὸς βέβαια καὶ δὲ γυρνοῦσε. Ὁ ξένος στάθηκε στὸ κατώφλι καὶ μπῆκε μέσα. Τὸ βλέμμα του εἶχε μιὰ τόσο ἀσυνήθιστη γλυκύτητα ποὺ ἡ καρδιά τῆς μικρότερης Μίς Ἀβερυ λάχτισε σὰν νὰ χαιρετοῦσε μόνη της αὐθόρμητα μιὰ ἄλλη καρδιά τοῦ εἴδους της, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ νοῦ της καὶ τὴ θέλησή της.

Ἡ σάλα ἦταν μεγαλόπρεπη μὲ τὸ ψηλὸ ταβάνι της καὶ τὸ ἀρχοντικό της τζάκι. Οἱ ὀλόασπροι τοῖχοι εἶχαν ζωηρὲς καὶ ἀμυδρὲς ἀναλαμπὲς χρωμάτων, κι ἓνα χονδρὸ μαῦρο χαλὶ μὲ σγουρὰ ροδόχρωμα τριαντάφυλλα — ἓνα χωριάτικο Βαλκανικὸ χαλὶ ἀταίριαστο σ' αὐτὴ τὴ σάλλα — ἔδινε κάποια νότα ἀπλοϊκότητας καὶ εὐθυμίας, ὅπως τὸ σκέρτσο σὲ μιὰ συμφωνία.

Αὐτὸ τὸ χαλὶ καὶ οἱ φωτογραφίες πάνω στὸ μεγάλο πιάνο· ὁ ἀκατάστατος σωρὸς βιβλίων στὸ τραπέζι· καὶ ἓνας καπνισμένος πίνακας ψευτοαντίκα, πάνω ἀπὸ τὸ τζάκι, μὲ τὸν κρίνο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἓνα ὠχρὸ ἐρωτηματικὸ μὲς στὴ μελαγχολία, ἔδιναν στὴ σάλα ἓνα παράξενο δραματικὸ χαρακτήρα.

Ἡ Λίσιμπυ πολλὰς φορὲς εἶχε σκεφθῇ πὼς μοιάζει μὲ σκηνὴ θεάτρου ποὺ πρόκειται νὰ ξετυλιχθῇ ἡ ἱστορία τριῶν ἀδελφῶν.

Καθὼς περνοῦσαν ἡ Σαρλότ μὲ τὰ κόκκινα καὶ ἡ Μπρέντα μὲ τὰ πράσινα, ἓνα ἀχνὸ τρεμουλιαστὸ ἀντανάκλασμα ἀπλώθηκε στοὺς τοίχους, ἔτσι ὅπως καθρεφτίζεται μιὰ χορταρένια μπουρντούρα φευγαλέα στὸ νερό.

— Ἀγαπητὴ Σαρλότ, ἔφερα ἓνα φίλο. Ἦταν στὸ Τομπρούκ. Εἶναι ἀπὸ τὴ Νότιο Ἀφρική καὶ δὲν ξέρει ψυχὴ ἐδῶ, εἶπε ὁ Ετέφεν Ἐλυστ.

— Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο.

— Χαίρομαι τόσο πολὺ! εἶπε ἡ Σαρλότ ἐνθουσιασμένη, δίνοντάς του καὶ τὰ δύο της χέρια.

— Νὰ ἔρχεσαι ὅποτε θέλεις.

Τὰ μάτια του βυθίστηκαν στὸ μελαχροινὸ, χαριτωμένο πρόσωπό της καὶ εἶπε:

— Δὲν ξέρεις τί σημαίνει νὰ βρίσκεσαι ξανὰ σ' ἓνα σαλόνι.

— Ἐγὼ μπορῶ νὰ τὸ φονταστῶ πολὺ καλά. Πρέπει νὰ μοιάζῃ μὲ θεϊκὴ γαλήνη, εἶπε ἡ Μπρέντα μὲ τὴν ἀπαλὴ φωνή της, ποὺ ἦταν τόσο τέλειο ὄργανο γιὰ τὶς ἐμπνευσμένες παρατηρήσεις ποὺ φαίνονταν πὼς ἔβγαιναν χωρὶς κόπο ἀπὸ τὰ χεῖλη της.

Μποροῦσε νὰ λέῃ τὰ πιὸ σωστὰ πράγματα χωρὶς νὰ νοιώθῃ τὴν παραμικρὴ πραγματικὴ συμπάθεια, καὶ θὰ ἔδεδεε λίρες γιὰ τριαντάφυλλα, παρὰ νὰ γράψῃ ἓνα συλλυπητήριό γράμμα. Ὅσο γιὰ τὸ βιολενζέλλο της, παραξενεύεται κανεὶς πὼς μποροῦσε νὰ συγκινήσῃ κάποιον, ἐνῶ ἡ ἴδια στέκονταν πολὺ μακριὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ συγκίνηση. Τοῦτο γίνονταν γιὰτὶ ἤξερε τί σήμαινε μουσικὴ καὶ πάντα σκέφτονταν τὴ μουσικὴ καὶ ὄχι πὼς ἔπαιζε ἢ τί ἔνοιωθε. Ἦταν ἡ μεγάλη της γοητεία.

Ἡ Λίσμπυ δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἐκείνη δὲν εἶχε ποιητικὴ ἀντίληψη νὰ ἐπιβάλῃ στὸ μυαλὸ τῶν ἄλλων. Εἶχε πάντως τὰ δικά της ἐνδιαφέροντα. Ἐτοίμαζε τὰ σάντουιτς καὶ ἔκανε τὸν καφὲ καὶ θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ της ὑπεύθυνον ὅταν κάποιος ντροπαλὸς ξένος φαίνονταν νὰ ἀμελεῖται. Καὶ ὑπῆρχαν συχνὰ ντροπαλοὶ ξένοι. Ἡ Σαρλότ καὶ ἡ Μπρέντα εἶχαν τόσο διακεκριμένους φίλους - μουσικοὺς καὶ καλλιτέχνες καὶ συγγραφεῖς. Ἐκεῖνο ποὺ εἶχαν αὐτὰ τὰ κορίτσια ἦταν ἡ γοητεία. Κάθε ἄλλο πρᾶγμα βυθίζονταν στὴν ἀφάνεια δίπλα σ' αὐτὸ τὸ ὑπέρτατο προσόν. Ἄν καὶ ἡ κάθε μιὰ τους εἶχε τὴ δική της ξεχωριστὴ προσωπικότητα, αὐτὸ τὸ εἶχαν ἀπὸ κοινού: Ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας ἀποκτοῦσαν μὲ τὰ μακρὰ τους φορέματα ἕνα βλέμμα ποὺ νικοῦσε τὸ χρόνο, σὰν νὰ ἀντιπροσώπευαν τὴ σαγηνευτικὴ γυναῖκα κάθε ἐποχῆς. Ὅχι τὸ σύγχρονο κορίτσι, ἀλλὰ τὸ λεπτὸ πλάσμα ποὺ σὲ κάθε ἐποχὴ γίνεται τὸ ρόδο ὁμορφίᾳς τοῦ ἀνδρα ἢ τὸ ποτήρι μὲ τὸ κύνειο.

Πάντα, ἂν κινδύνευε ἡ φιλία, ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ σαγήνεια, ἡ λάμψη, ἡ εὐωδιά, ἢ ὅπως θέλεις πὲς το, πού, ἀργὰ ἢ γρήγορα, παγίδευε κάθε νεαρὸ καὶ τὸν ἔκανε αἰχράλωτο τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπὸ τὶς δυὸ μεγαλύτερες Μὶς Ἄβερν.

— Γλυκειά μου Σαρλότ, εἶπε ὁ Στέφεν Ἐλντοτ, βολτάροντας στὸ σαλόνι μὲ τὸν καφὲ στὸ χέρι, ἀπορῶ πῶς, μὲ τὸ ἐκλεκτό σου γούστο, ἀφήνεις αὐτὸν τὸν πίνακα νὰ κρέμεται ἐκεῖ. Δὲν ταιριάζει καθόλου, καλὴ μου, ὅπως σοῦ εἶπα καὶ ἄλλοτε. Ἐνας Βαττὼ τώρα, ἢ Φραγκουάρντ, γι' αὐτὸ τὸ σαλόνι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνα. Καὶ ὅμως τὸ ντεκόρ σου εἶναι τέλειο. Σὲ παραδέχομαι πέρα γιὰ πέρα.

— Ἡ Λίσμπυ θὰ πέθαινε ἂν βγάζαμε αὐτὸν τὸν πίνακα. Βρίσκεται στὴν οἰκογένεια ἐδῶ καὶ πολλὰς γενεές, εἶπε ἡ Σαρλότ.

— Τὸν ἀγαποῦσαν ἄνθρωποι ποὺ πέθαναν, γιὰ τὴν... ἱερότητά του, ὄχι γιὰ αἰσθητικοὺς λόγους· καὶ αὐτὸ τὸν κάνει πνευματικὰ πολύτιμο, εἶπε ὁ Σάιμον Μπαίρν, χαμηλόφωνα στὴν Λίσμπυ, ποὺ ἔτυχε νὰ κάθεται δίπλα της.

Ἐκείνη ξαφνιάστηκε λίγο. Τὸ ὀλόλευκο χρῶμα τοῦ κρίνου καὶ ἡ χρυσαφένια του γλώσσα, τὴν εἶχαν γοητέψει σὰν παιδί, κάνοντας ὅλα τὰ κρίνα νὰ μὴ φαίνονται καθόλου γήινα λουλούδια.

Πῶς κατάλαβε ἐκεῖνος τόσο γρήγορα ὅτι ὁ σκοτεινὸς πίνακας στὸ ἄσπρο σαλόνι ἔφερε μέσα του πνευματικὰς ἀξίες, ἔφερε τὴ μητέρα της ποὺ ἔλεγε: «Ναί, ἴσως ὁ ἄγγελος νὰ ἔχῃ κάπως ἀλλόκοτη μορφή — ἴσως μοιάζῃ λίγο μὲ τὴ Μὶς Νέττλετον. Τί ἐνδιαφέρον κάποιος ποὺ ξέρουμε νὰ ἔχῃ μορφή ποὺ ἕνας παλὸς τεχνίτης διάλεξε γιὰ τὴ μορφή τοῦ Ἀγγέλου Γαβριήλ! Πάντα θὰ θεωρῶ τὴ Μὶς Νέττλετον ἕνα ἰδιαίτερο εἶδος ἀνθρώπου».

— Μοιάζει νὰ εἶναι ὁ τύπος μου, σκέφτηκε ἡ Λίσμπυ.

Μπορεῖ νὰ μὴ θεωροῦσε κανεὶς τὸ πρόσωπό του ἐνδιαφέρον, ἂν δὲν πρόσεχε τὸ βλέμμα του. «Γνώρισε τὸν τρόπο καὶ τὴ βία, καὶ πληγώνεται φοβερὰ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά», εἶπε μέσα της μὲ μιὰ ἀναλαμπὴ διορατικότητος ποὺ τὴ διέκρινε.

Ἡ Μπρέντα ἔπαιξε ἐκεῖνο τὸ βράδυ, καὶ ὁ Σάιμον Μπαίρν δὲν τράβηξε τὸ βλέμμα ἀπὸ πάνω της. Μὲ τὸ μακρὺ της πράσινο φουστάνι, μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά σὰν κλωσμένη ἀρμαθιά ἀπὸ στάχυα, τὸν μάγεψε. Ἡ μπορεῖ νὰ ἦταν ἡ μουσική.

Ὅταν πῆγε γιὰ ὕπνο ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ Λίσμπυ ἤθελε νὰ ἐλπίζῃ πῶς ἦταν ἡ μουσική. Καὶ αὐτὸ γιὰ τὸν ἐξῆς ἀνόητο λόγο: Γιατὶ ὅταν ἔφευγε πῆρε τὴ μικρὴ της ἱτιά στὰ μεγάλα καὶ λεπτὰ του χέρια.

— Τί δροσερή! εἶπε. Ἰτιὲς καὶ νερὸ ὄνειρευόμουν.

— Στὴν ἔρημο; τὸν ρώτησε.

— “Όταν χάθηκα, εἶπε, καὶ ἔκαιγε τὰ σωθικά μου ἢ δίψα, καὶ μὲ ἔζωνε ὁ τρόμος.

— Εἶνα πὸ λατρευτότερο πρᾶγμα πού ἔχω, εἶπε ἐκείνη.

Ἦταν καμωμένη ἀπὸ πολύτιμο πράσινο λίθο καὶ κρύσταλλο καὶ στέκονταν στὸ λαξευτὸ ντουλάπι στὸ χῶλ. Εἶχε ἐρωτευτῇ μαζί της ὅταν τὴν εἶδε σὲ ἓνα μαγαζὶ μὲ ἀντίκες καὶ ξόδεψε μὲ ἀπλοχεριά τὸν πρῶτο της μισθὸ σὰν δασκάλα γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Ἡ Σαρλὸτ καὶ ἡ Μπρέντα τὴν εἶχαν θεωρήσει τελείως ματαιόδοξη — σχεδὸν ἀνόητη. Ὁ ἥλιος τὴν ἡμέρα καὶ τὸ φεγγάρι τὴ νύχτα, τὴν ἔκαναν νὰ ρίχνῃ μιὰ ὁμορφὴ σκιά στὸν τοῖχο. Δὲ μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ πῶς αὐτὸ πού ἀγαποῦσε ἦταν ἡ ἰδέα μιᾶς ἱτιάς πού στὸ μυαλὸ τοῦ Κινέζου καλλιτέχνη εἶχε γίνεῖ ἡ ἀκτινοβολία, ἡ δροσιὰ καὶ ἡ μαγεία. Ἀλλὰ αὐτὸς θὰ τὸ μάθαινε.

Ἦλθε ἀρκετὲς φορές. «Φυσικά», σκέφτονταν ἡ Λίσμπυ, «μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ συμπαθήσῃ αὐτὸ τὸ σπίτι, τὸ παλιακό του στῦλ καὶ τὴ γαλήνη». Καὶ ἡ Σαρλὸτ τακτοποιοῦσε τὰ λουλούδια τόσο ὁμορφα, καὶ εἶχε μουσικὴ καὶ κουβέντα. Ἡ Μπρέντα μὲ τοὺς φίλους της ἐτοίμαζαν τὰ κουαρτέττα γιὰ τὶς συναυλίες καὶ οἱ φίλοι τῆς Σαρλὸτ μιλοῦσαν γιὰ τὴν τέχνη. Ὁ καθένας θὰ μπορούσε νὰ ἔλθῃ στὸ «Σπίτι τῆς Γαλήνης» γιὰ νὰ ξεχνᾷ τὸν πόλεμο. Τὸ παράξενο ἦταν πῶς ἐνῶ ἦταν τόσο κοντὰ στὸ Λονδίνο, ἦταν χωμένο μέσα σ’ ἓνα δάσος, μιὰ ὄαση στὴν ξεμοναχιασμένη περιοχὴ πού περικυκλώνονταν ὀλόγυρα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη πού ἀπλώνονταν τὰ τελευταῖα χρόνια. Πολλοὶ νεαροὶ ὅταν εἶχαν ἄδεια, τὸ θεωροῦσαν καταφύγιο.

Ὁ Σάιμον ἦταν ἄνθρωπος πού μπορούσε κανεὶς νὰ μιλήσῃ μαζί του. Τὰ πράγματα πού ἔκαναν τὴ Λίσμπυ νὰ γελά, ἔκαναν καὶ κεῖνον. Μερικὲς φορές τὴν κοίταξε καὶ ἄρχιζαν ἓνα γέλιο ἀπαλὸ καὶ ταιριαστὸ γιὰ κάτι τιποτένιο πού κανεὶς δὲν εἶχε προσέξει. Καναδυὸ φορές κατάλαβε πῶς τὰ νήματα τῶν αἰσθημάτων τῆς διακόπτονταν στὸ νοῦ τῆς ἀπὸ μιὰ τυχαία λέξη ἢ χειρονομία του, καὶ εἶχε τὸ χάρισμα νὰ ψιθυρίζῃ τόσο γλυκὰ μιὰ μελωδία πού τὴν μάγευε, ἀκόμη καὶ κάτι πού δὲν εἶχε ἀκούσει γιὰ πολὺ καιρό. Ἴσως μιὰ φράση ἀπὸ συμφωνία πού ξαφνικὰ τῆς εἶχε ἔρθῃ πίσω στὸ μυαλὸ τῆς τόσο καθαρὰ ἀνάμεσα στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνιο τῆς, σὰν νὰ ἔπαιζε ἓνας δίσκος στὸ μυαλὸ τῆς.

Ἐπειτα, μιὰ μέρα, ἡ Μπρέντα κέρδισε τὴ φιλία του μὲ τοὺς γλυκοὺς τῆς τρόπους. Αὐτὸς πού εἶναι μπασμιένος στοὺς τρόπους συμπεριφορᾶς τῆς Μπρέντα μπορεῖ νὰ μαντέψῃ τί σκεφτόταν. Ὅταν ἔλεγε χαριτωμένα πράγματα μὲ κάποια ψυχρότητα, σὰν νὰ πρόσφερε μιὰ παγερὴ γαρδένια, ὅταν χαμογελοῦσε μὲ γοητευτικὴ γλυκύτητα τὴ μιὰ στιγμή καὶ σούφρωνε τὰ φρύδια τῆς ψυχρὰ τὴν ἄλλῃ, ἤξερε κανεὶς τί εἶχε στὸ μυαλὸ τῆς. Τὴν ἀπασχολοῦσε μιὰ κατάσταση πού ἀπαιτοῦσε λεπτότητα καὶ τάκτ. Ἡ ἀγάπη ἦταν ἱερή, ἀκόμη καὶ ἡ περιττὴ ἀγάπη. Ἐτσι ἔπρεπε νὰ τὴ συνδουλίζῃ κανεὶς τὴ μιὰ στιγμή μὲ χάρι γιὰ νὰ φουτώνῃ, καὶ νὰ τὴν καταπραΰνῃ τὴν ἄλλῃ. Γιατὶ ἡ πυρκαγιά θὰ σήμαινε τὸ τέλος ὅλων, θὰ σήμαινε τὴν καταστροφὴ γιὰ τὴν καρδιά πού μέσα τῆς εἶχε ξεσπάσει. Καὶ πῶς, μέσα στὸν πόλεμο, μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ ὑποφέρῃ αὐτό;

— Ἐρεῖς, εἶπε ὁ Σάιμον εἶναι μᾶλλον πονηρός. Μπορεῖ νὰ λέῃ καλὰ πράγματα, ὅταν εἶναι κανεὶς μόνος μαζί του. Ὅμως τὸ ἥσυχο ποτάμι νὰ φοβᾷσαι.

Ναί. Δὲ φανέρωνε τὰ αἰσθήματά του. Ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι ἄνθρωπος πού λέει «καλὰ πράγματα», πρέπει νὰ ἔχῃ ἀφάνταστα ἐκλεκτὰ αἰσθήματα.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ βγῆκαν ὅλοι στὸν κῆπο. Τὸ ἄρωμα τῶν καπνόφυτων ἦταν τόσο γλυκό. Ἦταν σὰν μιὰ παρουσία, σὰν μιὰ ἀέρινη νεράϊδα πού τοὺς ἀκολουθοῦσε. Καὶ τὸ φεγγάρι ἦταν τόσο λαμπερὸ πού τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα

διατηροῦσαν τὸ χρῶμα τους καὶ τὰ λευκὰ ἵστραφταν στὸ φεγγαρόφωτο. Σταματώντας παράμερα, ἡ Λίσμπυ γοητεύτηκε ἀπὸ τὴ σκιά του ποὺ ἔπεφτε καθαρὰ ἐπάνω στὰ παρτέρι. Ἔρριξε τὸ βλέμμα ἐπάνω της, καὶ ἔπειτα, κοιτάζοντας ψηλά, τὴν εἶδε χαραγμένη, γιγαντιαία, πάνω στὸν οὐρανό. Αὐτὸ τῆς γέννησε ἓνα παράξενο αἶσθημα ποὺ φαίνονταν πῶς ἤθελε νὰ σιγουρευτῇ γιὰ μιὰ ἰδέα ποὺ εἶχε σχηματίσει γιὰ κεῖνον τελευταία: "Ὅτι αὐτὸ ποὺ τὸν ἐνδιέφερε ἐδῶ ἦταν ἡ ἀρχὴ ἀπὸ κάτι ποὺ θὰ συνέχιζε νὰ συμβαίνει ἔξω ἀπ' αὐτὴ τὴ σφαῖρα. Θὰ βρίσκονταν πάντα ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὰ ματόκλαδά της.

Μετὰ ἀπὸ αὐτό, δὲ μπορούσε νὰ συνεχίσει νὰ φαίνεται καλὴ μαζί του ὅταν ἡ Μπρέντα ἦταν πολὺ ἀπασχολημένη μὲ κάποιον ἄλλον. Αὐτὸ θὰ ἦταν κοροϊδία. Τὸ μόνο ποὺ εἶχε ἦταν νὰ βγῇ ἀπὸ τὴ μέση.

Ἀλλὰ τὸ τελευταῖο βράδυ τοῦ θὰ ἔφευγε, ὅταν ἦλθε νὰ ἀποχαιρετήση, αὐτὴ ἔπρεπε νὰ τὸν ὑποδεχτῇ στὴν πόρτα. Ἡ Μπρέντα δὲν ἄδειαζε ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Ἐπλεε σὲ πελάγη εὐτυχίας, γιὰ τὸ πραγματικὸς της ἀγαπημένος, τουλάχιστον πρὸς τὸ παρόν, ἦταν στὸ σπίτι μὲ σαρανταοκτάωρη ἄδεια, καὶ δὲν εἶχε μάτια γιὰ ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ κεῖνον· καὶ ἡ Σαρλὸτ ἦταν πολὺ ἀπασχολημένη μὲ τὸν Ρίσαρντ Χάρνις. Ὅταν ἀποχαιρετίστηκαν, θὰ ποθοῦσαν χωρὶς ἀμφιβολία νὰ ριχτοῦν ὁ ἓνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου. Μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ δῇ στὰ μάτια τους, ὅταν ἀλληλοκοιτάχτηκαν.

Τὰ μάτια τῆς Λίσμπυ ἔπесαν πάνω στὴ μικρὴ ἰτιά. Τὴν ἄρπαξε καὶ τὴν ἔβαλε στὸ ἀπλωμένο χέρι του.

— Σὲ παρακαλῶ, πάρτην - πάρτην γιὰ γούρι, τοῦ εἶπε.

— Μὰ δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀποχωριστῇς, Μίς Ἀθερυ. Εἶναι - εἶναι... πολὺ ἀξιαγάπητη, τραύλισε.

— Σὲ παρακαλῶ, σὲ παρακαλῶ, εἶναι περισσότερο δική σου παρά δική μου.

— Ἡ εὐγένειά σου μὲ σκλαβώνει. Οἱ ἀδελφές σου - Ἦταν πολὺ εὐγενικὸ ἐκ μέρους σας νὰ μὲ καλεῖτε στὸ σπίτι σας. Θὰ τὸ ὀνειρεύομαι αὐτὸ τὸ σπίτι.

— Μὰ θὰ ξανάρθης, εἶπε ἡ Λίσμπυ, μιλώντας ὅσο τρυφερώτερα μπορούσε.

— Θὰ προσπαθῶ... ψυχικά, ἂν ὄχι σωματικά, εἶπε, μὲ τὸ αἰνιγματικὸ του χαμόγελο. Γιατί νὰ πῇ τέτοιο πρᾶγμα ποὺ δείχνει καταστροφὴ;

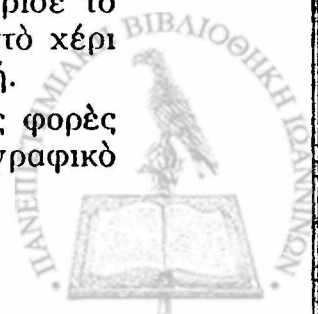
— Κοίτα τὸν Ὠρίωνα, σὰν ἓνα μυστικὸ οὐράνιο διάγραμμα, εἶπε ἡ Λίσμπυ στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, γιατί δὲν ἔβρισκε λόγια νὰ τὸν παρηγορήσῃ. ("ὦ, Θεέ μου! Θὰ νομίσῃ πῶς προσπαθῶ νὰ τὸν συγκινήσω, προσπαθῶ νὰ κάνω ποίηση, προσπαθῶ νὰ τὸν κερδίσω, σκέφτηκε ἀπελπισμένα). Ἄν ἔβγαινε γιὰ μιὰ στιγμή ἡ Μπρέντα καὶ ἦταν τόσο γλυκεῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἔπρεπε νὰ ἀλλάξῃ διάθεση! Θὰ μπορούσε νὰ τοῦ δώσῃ κάτι νὰ πάρῃ μαζί του, κάποιο κρυφὸ σημάδι ἀγάπης, σὰν νὰ ἦταν ἓνα κλειδάκι ποὺ τοῦ ἔβαλε στὸ χέρι γιὰ νὰ ξεκλειδώσῃ μιὰ πόρτα στὸ μέλλον. Ἀλλὰ ἐκείνη ἔμενε μακριὰ σ' ἓνα δικό της οὐρανό, καὶ ἔτσι αὐτὸς ἔπρεπε νὰ φύγῃ χωρὶς καμμιὰ ἐλπίδα.

Κοίταξε ψηλὰ τὴ θλιμμένη ἀναλαμπὴ τοῦ Ὠρίωνα, τόσο γαλήνια, τόσο θριαμβευτικὴ πάνω ἀπὸ τὸν βασανισμένον κόσμον.

— Ὁ ἐραστὴς θὰ τὸν ἔκανε κώδικα, εἶπε σχεδὸν ψιθυριστά. Ὁ Ἀβαιλάρδος γράφοντας τὰ γράμματά του στὴν Ἐλοῖζα.

Κατέβασε τὸ βλέμμα του ἐπάνω της, διστάζοντας γιὰ μιὰ στιγμή, σὰν νὰ ἤθελε νὰ τῆς πῇ κάτι. Καὶ ἔπειτα ἔφυγε μὲ ἀναστεναγμό. Καθὼς γύρισε τὸ βλέμμα του πρὸς τὴν αὐλόπορτα γιὰ νὰ τὴν χαιρετήσῃ, τὸ δοντράκι στὸ χέρι του ἀντάμισε τὴν ἀστροφεγγιὰ καὶ σκόρπισε μιὰ ἀχνὴ μπλὲ ἀναλαμπή.

Ποτὲ δὲν ἔγραψε. Ἡ Λίσμπυ, ταξινομώντας τὰ γράμματα, μερικὲς φορὲς κοίταζε μὲ ἀπορία ἓνα γράμμα ποὺ ἀπευθύνονταν στὴ Μπρέντα μὲ γραφικὸ

χαρακτήρα που δεν τον γνώριζε, αλλά το όνομα στο φάκελλο δεν ήταν ποτέ δικό του.

Όταν τέλειωσε επιτέλους ο πόλεμος, ο Ρίτσαρντ Χάρκινς, αφού αφέθηκε ελεύθερος από ένα Γερμανικό Στρατόπεδο, γύρισε να ζητήσει τη Σαρλότ. Ο γάμος τους κανονίστηκε για το φθινόπωρο.

— Ξέρεις, Μπρέντα, είπε συμπτωματικά μια μέρα η Σαρλότ, σηκώνοντας το βλέμμα της από ένα γράμμα που έγραφε, ξέχασα να σου πω. Ο Ρίτσαρντ λέει πως ο Σάιμον Μπαίρν ήταν αίχμάλωτος στο ίδιο στρατόπεδο. Πέθανε πέ-
ρυσι.

— Α, τον καϊμένο! είπε η Μπρέντα με τη γλυκειά, ρηχή φωνή που χρησιμοποιούσε όταν οι συνθήκες απαιτούσαν μια προσποίηση θλίψης. Κάποια καρδιά είχε σφικτή τόσες φορές που στο τέλος ήρθε στιγμή να αφήνη απλώς ένα μηχανικό σπασιό. Η Μπρέντα συνέχισε να τακτοποιή τα λουλούδια με τη συνηθισμένη της έκφραση.

Η Λίσιμπυ δεν είπε τίποτε. Κάθισε ακίνητη στην βαθουλή πολυθρόνα και έσφιξε τα γόνατά της που έτρεμαν ακόμη. «Τόσο πολὺς θάνατος! Δε μπορεί κανείς να το υποφέρει», είπε τελικά, και βγήκε από το δωμάτιο άπαράτηρητα. Πάντα έπαινε τα πράγματα κατάκαρδα — σαν να υπέφερε ή ίδια για την αγωνία μυριάδων αγνώστων.

— Για τη Λίσιμπυ δεν τρέχει τίποτε, είπε η Μπρέντα κουνώντας τους ώμους της. Στο κάτω - κάτω δεν έχασε τίποτε δικό της σ' αυτόν τον πόλεμο, όπως έσύ και γώ. Έννοω, όταν κάποιος σκοτώνεται ποὺ εἶναι ἐρωτευμένος με κάποιον, εἶναι πολὺ τρομερὸ καὶ σὲ γεμίζει θλίψη. Πότε - πότε μοῦ φαίνεται πὼς ἔχουν πολὺ συναισθηματικὴ. Δὲ μπορῶ νὰ εἶμαι πιά. Ἀχ! ἐκεῖνα τὰ καϊμένα τὰ παιδιά! Ἀναστέναξε καὶ βύθισε τὸ πρόσωπό της στὰ τριαντάφυλλα σὰν νὰ ἤθελε ν' ἀφήσῃ σ' αὐτὰ τὴν ἔκφραση τῆς θλίψης ποὺ μποροῦσε πιά νὰ ἐγκαταλείψῃ. Ἦταν σὰ νὰ τὰ ἄφηνε στὸ μνήμα του νὰ συμβολίζουν τὶς σκέψεις της γιὰ κεῖνον, τὶς σκέψεις ποὺ θὰ μαραίνονταν γρηγορώτερα ἀπὸ κεῖνα.

— Ἦταν γλυκός, ἀλλὰ μᾶλλον ὀλιγόλογος, εἶπε.

— Μήπως ποτέ..., ρώτησε ἡ Σαρλότ, κοιτάζοντας πάνω ἀπὸ τὰ γυαλιά της.

— Ὁχι πολλὰ πράγματα. Ἐσεῖς βέβαια πιστεύατε πὼς ἐγὼ τὸν ἐνδιέφερα. Ἀλλὰ ἴσως, στὸ κάτω - κάτω, ἐσύ νὰ τὸν ἐνδιέφερες περισσότερο. Σαρλότ. Ὁ ὑπαινιμὸς ἀιμιβολίας δὲ βοῆκε ἔκφραση στὸν τόνο τῆς φωνῆς της.

— Ἡ ἡ Λίσιμπυ. Εἶναι ἀλήθεια τρομερὸ ποὺ δὲν τὴν ὑπολορίζουμε.

Ἡ Σαρλότ ἔκλεισε τὸ γράμμα καὶ ἔβγαλε τὰ γυαλιά της. Εἶχε ἓνα πρόσωπο σὰν τὴ «La Belle Ferronière» στὸ ὁποῖο τὰ γυαλιά εἶχαν τὸν ἀέρα μιᾶς εὐχάριστης προσποίησης. Ἀλλὰ ἡ Μπρέντα εἶχε τὴ λουλούδινη τρυφερότητα ἐνὸς «Piero della Francesca». Ἡ Λίσιμπυ εἶδε δὴ τὶς ὁμοιότητες καὶ εἶχε κάμει στῆς ἀδελφῆς της ἓνα δῶρο αὐτῶν. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶχε προσέξει πὼς ἡ ἴδια ἐμοιαζε μὲ ἓνα κορίτσι ποὺ φέρει ἓνα καλάθι στὸ κεφάλι στὸ φόντο τοῦ «Χριστοῦ στὸ Τέμπλο» τοῦ Ἑλ - Γκρέκο.

— Φυσικά, εἶπε ἡ Σαρλότ, κολλώντας ἓνα γραμματόσημο, δὲν ἤμουν ἐγώ. Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ποτὲ δὲ λαθεύω. Ἡ γυναίκα πάντα τὸ καταλαβαίνει.

— Ἐγὼ δὲν εἶμαι τόσο πολὺ σίγουρη γιὰ τὴν ἀγάπη σὰν κι' ἐσεῖνα. Ἐννοῶ, ἔχω τὴν τάση νὰ λέω στὸν ἑαυτό μου. «Ἄν συμπεριφέρεται ἔτσι, ἂν θυμᾶται τί καπέλλο φοροῦσα προχθές, ἂν κάνει τὸν κόπο νὰ βρῇ στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο τὴ διεύθυνσή μου, τότε σιγορεύομαι». Ἀλλὰ δὲ θυμᾶμαι νὰ δοκίμασα ἔτσι τὸν Σάιμον, ἂν καὶ εἶχα τὶς ὑποψίες μου, φυσικά.

Ἡ Μπρέντα ἔβαλε τὰ λουλούδια πάνω στὸ πιάνο, ἀνάμεσα στὶς πολλὲς φωτογραφίες τῶν νεαρῶν μὲ στολή. Κρυφὰ ἄλλαξε τὴ θέση ἐνός. Τὸν εἶχαν

σκοτώσει στο 'Αρβοϋργο, καὶ ἡ θέση του ἦταν ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς. "Ίσως κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἴδια, ποὺ ἦταν ὑπεύθυνη, δὲν ἤξερε γι' αὐτὴ τὴν ταξινόμηση τῶν φωτογραφιῶν. Δὲν ἦταν ἀκριβῶς ἀπὸ προκατάληψη. "Ίσως νὰ μὴν ἔλεγε τίποτε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μιὰ κανονικὴ ταξινόμηση ποὺ ἔκανε στὰ βιβλία της σὲ ἀνάλογες κατηγορίες. Τὴν ἐνοχλοῦσε νὰ βρίσκη ἓνα μυθιστόρημα ὑπερδεδιηγμένο μέσα στὴν ποίηση. Μπορεῖ ὁ θάνατος νὰ ἦταν ποίηση, καὶ ἡ ζωὴ πρόζα.

Μέσα στὶς προετοιμασίες γιὰ τὸ γάμο φαινόταν πῶς κανεὶς πιά δὲ σκέφτηκε τὸν Σάμιον Μπαίρν.

— Ἡ Λίσιμπυ φέρεται παράξενα αὐτὲς τὶς μέρες, εἶπε ἡ Σαρλότ μιὰ μέρα. Λὲς νὰ τὴν ἐνοχλῇ ὁ γάμος μου καὶ ὁ ἀρραβώνας σου; ἐννοῶ πῶς δὲν εἶναι πολὺ εὐχάριστο νὰ βλέπης τὴν εὐτυχία μὲ τὰ μάτια τῶν ἄλλων, ὅπως τὸ λέει καὶ ὁ Σαίξπηρ. Ἔκοψε μὲ τὰ δόντια μιὰ κλωστή καὶ ἔβγαλε τὶς καρφίτσες ἀπὸ τὴ ραφὴ.

Ἡ Μπρέντα κοίταξε μὲ ἀφηρημένη ἔκφραση τὸ δακτυλίδι στὸ μακρὺ της χλωμὸ χέρι ποὺ βρίσκονταν σὲ μιὰ πτυχὴ τοῦ «*cœur de chine*» ποὺ ἔρραβε.

— Πόσο ἀπίστευτα τυχερὲς εἴμαστε ἐμεῖς ποὺ οἱ δυὸ οἱ δικοὶ μας ξεγλίστησαν ἀπὸ τὸ θάνατο! εἶπε. Ὁ Τζέραλντ δὲν ξέρει πόσο τυχερὸς εἶναι· γιατί θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ Τζὼν στὴ θέση του. Δὲν ξέρω, ἀλλὰ νομίζω πῶς θὰ μπορούσε. Μάτωσε ἡ καρδιά μου ὅταν ἔμαθα πῶς σκοτώθηκε. Μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἔχεις δίκιο γιὰ τὴ Λίσιμπυ. Ἀλλὰ τί μπορούμε νὰ κάνουμε;...

— Αὐτὸ τὸ κυκλαμινὶ χρῶμα ποὺ διάλεξες γιὰ τὸ νυφικὸ — βέβαια, θὰ σὲ κάνη πολὺ ὡραία, ἀλλὰ θὰ εἶναι καταθλιπτικὸ γιὰ τὴ Λίσιμπυ. Εἶναι ἀρκετὰ χλωμή.

— Μά, καλὴ μου, τί ἔπρεπε νὰ κάνω; τὸ ὕφασμα τὸ εἶχαμε. "Αν γυρνοῦσε ὁ Τζέραλντ θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε διπλὸ γάμο καὶ νὰ βγοῦμε καὶ οἱ δυὸ ἀπὸ τὴ μέση. Ἐγὼ νομίζω πῶς τὴν πνίγουμε στὸ φῶς, σὰν δυὸ δυνατοὶ προβολεῖς ποὺ σβήνουν τὸ φεγγαρόφωτο. Λοιπὸν, δὲν εἶναι αὐτὸ φόρος ὑποτελείας γιὰ τὴ Λίζ μας;

Ἡ Σαρλότ παντρεύτηκε μιὰ ὁμορφὴ μέρα. Καθὼς τὴν περίμεναν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἡ Λίσιμπυ σκεφτόταν πῶς ἡ Μπρέντα ἔμοιαζε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ, μὲ Ἱταλίδα πριμαντόνα, χλωμὴ καὶ ἄσπρη σὰν ἄγγελος. (Ἀλλὰ ὅλοι μας κάνουμε λάθος γιὰ τὸν ὀρίζοντα καὶ τὰ χρυσαφένια φύλλα — πολὺ ἔντονα, πολὺ ἀνοιξιὰτικα, σκέφτηκε). Οἱ ἀντανακλάσεις τους ἔδιναν ἓνα ρόδινο χρῶμα στὶς δροσοστάλες πάνω στὸν ἱστὸ μιᾶς ἀράχνης ποὺ εἶχε ὑφάνει ἀνάμεσα σὲ δυὸ τάφους.

Μιὰ ἄμαξα σταμάτησε στὴν ἔξω πύλη τῆς ἐκκλησιᾶς, καὶ ἡ Σαρλότ κατηφόρισε τὸ δρομιάκι συνοδευόμενη ἀπὸ ἓνα θεῖο της. Τὰ μαῦρα μάτια της ἔλαμπαν ἀνάμεσα στὸ πέπλο της. Ἦταν τόσο γοητευτικὴ, τόσο ἀπορροφημένη σὲ ἓναν ἄλλο κόσμιο ποὺ δὲν ἀποτόλμησαν νὰ τῆς μιλήσουν, παρὰ μόνον κρατοῦσαν τὴν οὐρὰ ἀπὸ τὸ φόρεμα μουρμουρίζοντες νευρικά.

Ὁ Ρίτσαρντ Χάρκινς στεκόταν στὰ σκαλιὰ τοῦ βωμοῦ. Γιὰ τὴ Λίσιμπυ τὸ βλέμμα του ἦταν μᾶλλον πονηρό. Ἐδειχνε κάποια πνευματικὴ ἀντίθεση στὴ Σαρλότ, ὅχι νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἐμφανίσεις, ἀλλὰ νὰ βρῇ ἀλάνθαστα τὰ προσόντα ποὺ ἤθελε ἐκείνη. Δὲν ἦταν ὅμως τοῦ τύπου τοῦ Σάμιον. Ποτὲ δὲν εἶχε ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Σάμιον μπροστὰ στὴ Λίσιμπυ. Τοῦ χρωστοῦσε εὐγνωμοσύνη γι' αὐτό, ἀλλὰ δὲ μπορούσε νὰ τὸν συγχωρήσῃ.

Ἐρριξε ἓνα βλέμμα ἀνήσυχτα στὸν κουμπάρο. Ἦταν κι αὐτὸς στὸ στρατόπεδο - γιατρός, ἔλεγαν. Εἶχε ἓνα σκοτεινὸ, ἀσκητικὸ πρόσωπο, τρυφερὸ καὶ μελαγχολικὸ. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ μπῇ στὰ πόδια του.

Ἡ δεξίωση τοῦ γάμου ἦταν ἡ συνηθισμένη: Ἡ κουραστικὴ ἱλαρότητα, ἡ μάταιη ἐλαφρότητα, φωτισμένη μὲ μιὰ ἐπικίνδυνη λαμπρότητα ὅπως γίνεται μὲ τὰ ψεύτικα δάκρυα. Ἄνοιξαν μπουκάλια, ἔκοψαν τὴν τούρτα, καὶ πρόσφεραν βουτήματα. Ἡ Σαρλὸτ συνῆλθε ἀπὸ τὸ ὄραμά της, καὶ ὁ Ρίτσαρντ ἔβγαλε ἓνα τόσο χαριτωμένο λόγο πού ὅλες οἱ φίλες της ἄρχισαν νὰ σκέφτονται πῶς κατάλαβαν, ἐπὶ τέλους, τί τοῦ ἔβρισκε.

Ἐκεῖ στὸ παράθυρο στέκονταν ἡ Μπρέντα, προσπαθώντας ἀπεγνωσμένα νὰ ἀνοίξῃ κουβέντα μὲ τὸν κάπτειν Ὀλιβερ. Ὅταν ἡ φωνὴ της ἦταν ψηλὴ καὶ ἀφύσικη ὅπως τώρα, καταλάβαινε κανεὶς πῶς μαραίνονταν. Καὶ σχηματίζονταν καὶ κείνες οἱ μὲν σκιὲς κάτω ἀπὸ τὰ μάτια της. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν δύσκολος. Φαίνονταν νὰ μὴν ἔχῃ ἱκανότητα στὴν κουβέντα.

— Τέλος πάντων, δὲ μοῦ λές, μήπως γνώρισες κάποιον πού ἦταν φίλος μου - κάποιον Σάιμον Μπαίρν; Ἦταν στὰ τάνκς, εἶπε.

— Μπρέντα... Μή... Μή...! κραύγασε ἡ Λίσιμπυ μὲ πνιγμένη φωνή, μὲ πόνο πού δάγκωνε τὴν καρδιά της. Τὸ ὄνομά του τῆς φαίνονταν πῶς ἠχοῦσε σὰν καμπάνα μέσα στὸ σαλόνι. Τὸ ἔνοιωθε νὰ τῆς τρυπᾷ ὅλα τὰ κόκκαλα. Γιὰ τὴ Μπρέντα δὲν ἦταν τίποτε. Ἦταν ἀπλῶς ἓνα συνηθισμένο ὄνομα. Μὰ ἦταν ἀκατανόητο νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ ν' ἀνοίξῃ κουβέντα.

Ἡ Λίσιμπυ εἶδε τὸ ξάφνιασμα πού ἔδειξε ὁ Κάπτειν Ὀλιβερ. Γύρισε ἀπὸ τοια καὶ ἰκοίταξε τὴ Μπρέντα. Τὸ βλέμμα του ἦταν πολὺ ἐρευνητικό.

— Ναί, γνώριζα τὸν Μπαίρν, εἶπε.

— Ἦταν τόσο ἀγαπητός. Τὸν ἀγαπούσαμε τόσο πολὺ. Κοίταξε, ἡ Σαρλὸτ ἀνέβηκε νὰ ἀλλάξῃ. Πρέπει νὰ τὴν ἀκολουθήσω.

Ἐπὶ τέλους ἔφυγαν. Ἡ Σαρλὸτ ἔσκυψε ἀπὸ τὸ ἀμάξι καὶ χαιρετοῦσε κουνώντας τὰ χέρια της. Κάποιος πέταξε πίσω μιὰ παντόφλα.

Μέσα στὸ πλῆθος στὴν αὐλόπορτα ἡ Λίσιμπυ κατάλαβε πῶς ὁ Κάπτειν Ὀλιβερ προσπαθοῦσε νὰ τὴν πλησιάσῃ.

— Μις Ἀβερν, τῆς εἶπε στ' αὐτί, μπορῶ νὰ σᾶς μιλήσω ἰδιαίτερως μιὰ στιγμὴ;

— Στὸ μικρὸ σαλόνι, εἶπε ἡ Λίσιμπυ, κάτωρη. Γιὰ κάποιον ἀνεξήγητο λόγο πῆρε τὴν ἀνθοδέσμη της ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ χώλ πρὶν τὸν ὁδηγήσῃ στὸ μικρὸ κιτρινόχρωμο σαλόνι.

Ἀπ' τὸ παράθυρο φαίνονταν μιὰ θαυμάσια βραδυνὴ εἰκόνα. Ὁ μαῦρος κορμὸς τῆς μουριᾶς μὲ μερικὰ καρδόσχημα φύλλα πού κρέμονταν ἀκόμη πράσινα στὰ κλώνια της. Δεξιότερα τὰ ψηλὰ ἀσημένια σπαθωτὰ φύλλα τῆς χλόης. Ὅλα εἶχαν μιὰ παράξενη σημασία, θαρρεῖς καὶ οἱ λέξεις «μαῦρος, χρυσός, ἀσημένιος» ἐπαναλαμβάνονταν σὲ ἓνα ποίημα. Τὸ γαλαζωπὸ Ὀκτωβριανὸ πούσι ἀπλώνονταν σὰν πέπλο πάνω στὸν κῆπο καὶ ἓνα δενδράκι ἔμοιαζε μὲ φλογισμένο πυρσὸ στὴν ἄκρῃ τῆς ὁμίχλης.

Ἡ Σαρλὸτ εἶχε προσπαθήσει νὰ ξερριζώσῃ τὸ γρασίδι γιατί τὸ θεωροῦσε παρείσακτο. Ἡ Λίσιμπυ ἦταν προσκολλημένη μὲ ἀπόγνωση στὶς σκέψεις της. Δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ αὐτὰ πού εἶχε νὰ πῇ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Κάθησε στὸν καναπὲ καὶ ἄρχισε μηχανικὰ νὰ μαδάῃ τὰ λουλούδια της. Τὸ χρῶμα της χάθηκε ἀπὸ τὸ πρόσωπο, καὶ πῆρε μιὰ χλωμὴ ὄψη σὰν κυκλάμινο, τέτοια πού ταίριαζε πολὺ στὴ Μπρέντα.

— Ὡστε, γνωρίζατε τὸν Σάιμον Μπαίρν, εἶπε ὁ κάπτειν Ὀλιβερ, κοιτάζοντάς την. Ἀλήθεια... ἴσως θὰ μπορούσατε νὰ μὲ βοηθήσετε, Μις Ἀβερν. Ἡμιουν κοντά του ὅταν πέθανε.

— Μήπως ἔχετε κανένα μήνυμα... γιὰ τὴν ἀδελφὴ μου; Ρώτησε ἡ Λίσιμπυ μὲ φωνὴ πνιγμένη, βάζοντας στὴν ἀράδα κλώνια ἀπὸ ρεῖκια πάνω στὰ γόνατά της.

— Αυτό ακριβῶς δὲν ξέρω, εἶπε ἀναστενάζοντας. Εἶναι κάτι ποὺ θέλω νὰ πῶ σὲ κάποιον — ὄχι ὅμως σὲ ἄσχετον. Ὁ Σάμιον, βλέπεις, σήμαινε πολλὰ γιὰ μένα. Μπορεῖτε νὰ μοῦ πῆτε, τοῦ ἔδωσε ποτὲ ἓνα δεντράκι, μιὰ ἰτιά; Νομίζω κάτι ἀπὸ κεῖνα τὰ κινέζικα.

— Ὁχι, εἶπε ἡ Λίσμπυ, πολὺ χαμηλόφωνα. Ποτὲ δὲν τοῦ ἔδωσε τίποτε.

— Θὰ τὸ πῶ σένα, εἶπε ὁ Κάπταιν Ὁλιβερ, σὰν νὰ πῆρε ξαφνικὰ τὴν ἀπόφαση. Πιστεύω πὼς θὰ τὸ κρατήσης μυστικό, ἔτσι; Πληγώθηκε πολὺ βαρειά, ξέρεις. Τὸ τραῦμα του δὲν ἔκλεινε καθόλου. Ἦταν φοβερὰ ἄρρωστος ὅλο τὸν καιρό. Ἀλλὰ τὸ παράξενο μέσα σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι πὼς δὲν εἶχε χάσει καθόλου τὸν ἑαυτό του. Δὲ μπορούσαν νὰ κάμουν τίποτε γιὰ τὸν Σάμιον. Μὰ οὔτε καὶ μπορούσαν νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν ἔστω καὶ τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὰ χαρίσματά του. Ἦταν σὰν νὰ εἶχε μιὰ ἐνδόμυχη πηγὴ εὐτυχίας, ἓναν πυρήνα γαλνης στὴν καρδιά του. Τὸ στρατόπεδο εἶχε ἔλλειψη ἀπὸ γιατροὺς καὶ κατέληξαν νὰ χρησιμοποιήσουν ἐμένα, καὶ ἔτσι ἔκανα ὅ,τι μπορούσα νὰ ἀπαλείψω τὸν πόνο του.

— Χαίρομαι, εἶπε ἐκείνη, σκυμμένη στὰ λουλούδια της, ποὺ εἶχε ἐσῆς νὰ τὸν φροντίσετε.

— Τὸ προηγούμενο βράδυ, πρὶν πεθάνῃ, συνέχισε ὁ Κάπταιν Ὁλιβερ χαμηλόφωνα, υπαγόρευσε ἓνα γράμμα γιὰ τὴ μάνα του στὴ Νότιο Ἀφρική. Ἦταν πολὺ συγκινητικό γράμμα. Ὑποθέτω νὰ τὸ πῆρε τώρα, καὶμένη μάνα. Τὸν ρώτησα: «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος, Σάμιον;» «Ὑπῆρχε ἓνα κορίτσι», εἶπε. «Ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔμαθε πὼς ἦταν τὸ κορίτσι μου». Τοῦ ζήτησα νὰ μοῦ μιλήσῃ γιὰ κείνη, πιστεύοντας πὼς θὰ τοῦ ἔκανε καλό. Τότε εἶπε: «Εἶναι ἓνα μικρὸ καὶ ἡσυχό πλάσμα — σὰν μπιμπελὸ — καὶ τὰ μάτια, φλογερὰ καὶ μαῶρα, ταιριάζουν μὲ τὶς σκέψεις της. Ἦταν ριζωμένη μέσα στὰ κόκκαλά μου, μέσα στὴν καρδιά μου. Μιὰ φορὰ ποὺ ὁ πόνος μου ἐπιδεινώθηκε, νόμισα πὼς ἦλθε καὶ μὲ φίλησε. Ἔνοιωσα τὸ μιάγουλό της πάνω στὸ δικό μου. Ἦταν τρυφερὸ καὶ δροσερὸ — σὰν τὰ τρυφερά μπουμπούκια —, ὅπως πάντα τὸ φανταζόμουν πὼς θὰ εἶναι. Ὁ πόνος μου πέρασε καὶ μὲ πῆρε ὁ ὕπνος. Ξέρεις, Ρόμπερτ, δὲν θὰ τὴν πείραζε ποὺ ὄνειρεύτηκα ἔτσι. Ἐχει τόσο σπλαχνικὰ αἰσθήματα. Ὅταν τὴν ἀποχαιρέτησα, μοῦ ἔδωσε τὸ πιὸ ἀγαπημένο της πράγμα — μιὰ μικρὴ ἰτιά. Ἐγὶνε θρίψαλα στὰ πράγματά μου ὅταν μὲ βρῆκε τὸ βλῆμα». Σκέφτηκε πὼς ἴσως νὰ τὸν ἐνδιέφερε αὐτὸ τὸ κορίτσι. Κατὰ τὰ ξημερώματα πέθανε πολὺ ἡσυχὰ χωρὶς νὰ μιλήσῃ πιά.

Ἡ Λίσμπυ κάθονταν ἀπολιθωμένη. «Τί κρύο... τί κρύο», εἶπε σφίγγοντας τὰ χέρια της σὰν νὰ κρατοῦσε ἀνάμεσά τους τὰ χέρια τοῦ νεκροῦ.

— Ὤποτε ἐσὺ ἤσουν τὸ κορίτσι του, εἶπε ὁ Ρόμπερτ Ὁλιβερ.

— Ἦταν ἡ ἀκριβὴ μου ἀγάπη, ψιθύρισε ἡ Λίσμπυ. Ἔσκυψε τὸ κεφάλι της πάνω στὰ γόνατα καὶ ἔκλαιγε σιωπηλά.

— Εἶναι λυπηρὸ γιὰ ἓνα κορίτσι, σκέφτηκε, νὰ ἀναγκάζεται νὰ κάνῃ τὴν πρώτη της ἐρωτικὴ ἐξομολόγησι σὲ τρίτο πρόσωπο. Καί, πηγαίνοντας ἡσυχὰ πρὸς τὴν πόρτα, γύρισε τὸ κλειδὶ στὴν κλειδαριὰ καὶ βγῆκε.

— Ἡ Λίσμπυ ἔκλαιγε ὅταν ἔφυγες ὥσπου πρίσθηκαν τὰ μάτια της, ἔγραφε ἡ Μπρέντα στὴ Σαρλότ. Ἀλλὰ τὸ βράδυ φαίνονταν τόσο κεφάτη, λὲς καὶ ἦταν ἡ μέρα τοῦ δικοῦ της γάμου. Ὑπῆρχαν πολλὰ γράμματα γιὰ σένα μὲ τὸ βραδυνὸ ταχυδρομεῖο — σοῦ τὰ ἔστειλα — καὶ μερικὰ γιὰ μένα. Τὰ ταξινόμησα καὶ εἶπα, ὅπως συνηθίζεται. «Τίποτε γιὰ σένα, δυστυχῶς, καλὴ μου Λίσμπυ». Ἐκείνη μὲ κοίταξε τόσο παράξενα, καὶ εἶπε. «Ἐγὼ τὸ πῆρα τὸ δικό μου — ἓνα γράμμα ποὺ δὲ γράφτηκε ποτέ». «Τί τάχα νὰ ἐννοοῦσε»; «Τί στὸ καλὸ ἐννοεῖς»; τὴ ρώτησα. Ἀλλὰ κατάλαβα ἀπὸ τὸ βλέμμα της πὼς εἶναι κάτι ποὺ ποτὲ δὲ θὰ τὸ πῆ.

ΘΥΣΙΑ ΤΩΝ ΡΟΔΩΝ

Καθώς τὰ ροδοπέταλ' ἀργοκλείνουν
 τὸν ἥλιο γαληνά' ποχαιρετῶντας
 λικνίζουσιν ἤρεμα στή δροσερή των ἀγκαλιά
 τὴν πίκρα καὶ τὴ θλίψη
 — πνοὲς ἀτέλειωτες ποὺ βγαίνουν ἀπ' τὰ στήθη
 πνιχτές, βαρεῖες —
 δσες μαζί με τὸν ἀδιάφορο ἀγέρα
 δλημερίς ρουφοῦν.

Κι' ὅλη τὴ νύχτα ὅλα μαζί ἐν σιωπῇ
 γοργοδουλεύοντας
 τὴ θλίψη καὶ τὴ πίκρα
 μετουσιώνουγε σὲ μυρωμένην αἶθρα·
 καὶ τὴν αὐγή, δλόδροση, καθάρια
 στὸν ἄνθρωπο, γελούμενα, σκορπίζονται
 σὰν ροδαλὴ ἐλπίδα ζωοφόρα...

ὦ! Κύριε, πόση στὸν ἄνθρωπο ντροπὴ
 τοῦ ρόδου ἢ πρόσχαρη θυσία φέρει
 τὴν ὥρα, ποὺ αὐτὸς με' ἄγρια χαρὰ
 ἀνύποπτες κι' ἀναίτιες καρδιές
 πληγώνει...

ΚΩΝ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΘΕΙ

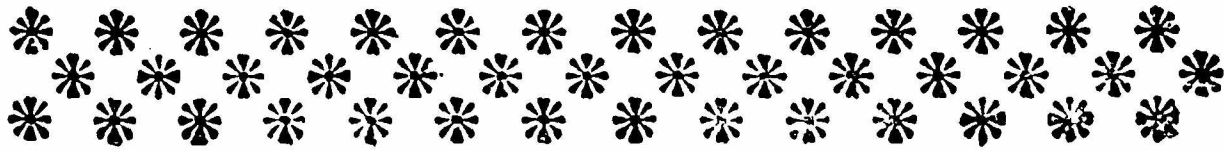
Ἦθελε νὰ διαμαρτυρηθεῖ
 γιὰ τὴν ἄδικη συμπεριφορὰ
 ποὺ προσγίνονταν
 σὲ μιὰ συντροφιά
 ἀνύποπτων λουλουδιῶν
 Καὶ
 πέταξε με' δύναμη
 μιὰ κοφτερὴ πέτρα
 καὶ πλήγωσε τὴ σκόνη
 ποὺ ἀναδίνονταν
 ἀπ' τὴ μικρὴ χαραματιά
 ποὺ 'ταν ἐκτεθειμένη
 στὸ γύψινο μάτι
 τοῦ ἡλίου.

Ὅστερα ἔκλαψε

Ὅ,τι ἀπόμεινε
 τὸ γκρέμισε ὁ ἀγέρας
 Καὶ κεῖ ποὺ πρῶτα
 τραγουδοῦσε ἡ περηφάνεια
 τώρα
 κυθερνοῦσε τὸ κάρβουνο.

ΣΠ. Ν. ΚΑΡΖΗΣ

ΒΑΓΓΕΛΗ ΨΙΝΙΩΤΗ

ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ...

Καὶ τῶν δυὸ παιδιῶν, τοὺς κατατρῶει τὴν καρδιά τὸ σαράκι. Ὁ Πέτρος ἤθελε νὰ μάθει ἂν ὁ Κωστάκης ὑποψιάζεται τὸν πατέρα του, γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ δικοῦ του. Ὁ Κωστάκης, πάλι, ἤθελε νὰ παρακαλέσει τὸν Πετράκη νὰ πῇ στὸν πατέρα του, νὰ φροντίσει ν' ἀφήσουν ἐλεύθερο τὸ δικό του πατέρα. Ἡ συμπόνοια τοῦ Πετράκη γιὰ τὸν Κωστάκη ἦταν ἓνα αἶσθημα πραγματικό. Τὸ βλεπε ὀρφανὸ καὶ τὸν κυρίεψε μιὰ θλίψη πού ἀπὸ καιρὸ τώρα τὸ τυραγνοῦσε. Εἶχε ἓνα βάρος μέσα του. Ἔσερνε τὸν πατέρα του καὶ λαχταροῦσε νὰ τὸν βγάλει λευκόν. Ἦθελε ν' ἀποδείξει στὸν ἑαυτό του πὼς ὁ πατέρας του εἶναι «πα - τρι - ὦ - της» καὶ τίμιος Ἕλληνας. Ἀλλά... τὸν ἔνιωθε κατὰ διαστήματα σκληρὸν καὶ ἄπονον καὶ μισοῦσε τοὺς κατακτητὲς γιατί, μὲ τὸ μυαλό του ξελαγάριζε ὅτι αὐτοὶ ὁδηγοῦν τὸν πατέρα του «στὸν κακὸ δρόμο».

Ἀπὸ ὅσα ἔκαμε ὁ πατέρας του, μερικὰ ἔφταναν στ' ἄφτιά του, ἀπὸ κουβέντες τῶν ἄλλων μαθητῶν μὲ ὑπονοούμενα, ἀπὸ τὴ στάση τῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ πού ἔκοβαν τὴν κουβέντα τους σὰν τὸ βλεπαν νὰ περνάει δίπλα τους. Ἀπὸ τὴν οἰκειότητα τῶν ξένων ἀστυνομικῶν πρὸς τὸ πατέρα του. Ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ κουβέντες πού ἔπαιρνε τ' ἄφτί του τὶς νύχτες, ἀπὸ τοὺς γονιοὺς του. Ἐμοιαζε ὁ Πέτρος δεντράκι πού μεγαλώνει σὲ λιπασμένο χῶμα καὶ πού τὸ δέρνουν ἀκατάπαυτα δυνατοὶ ἄνεμοι. Ἦταν γελαστό καὶ καλόκαρδο καὶ κατάντησε λιγομίλητο, μελαγχολικό. Ἐγίνε εὐερέθιστο. Ἦταν μαθητὴς ἄριστος καὶ τώρα δὲ μπορούσε νὰ συγκεντρωθῇ. Καὶ οἱ ἔπαινοι τοῦ δασκάλου, τώρα, τὸ ἐρέθιζαν καὶ τοῦ ἔγιναν ἐνοχλητικοί... Βαρκούλα στὴ φουρτουμισμένη θάλασσα χωρὶς τιμονιέρη. Ἐχασε τὴν ἀγάπη του, τὸ σεβασμό του καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στοὺς γονιοὺς του. Ἡ καχυποψία τὸν κυρίεψε. Κλονίστηκαν τὰ ψυχικά του θεμέλια. Γυρίζει ἀνόρεχτο. Ἀποφεύγει τὸν κόσμον. Στὸ σχολεῖο αἰσθάνεται μειωμένο, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ δώσει λαγαρὴ ἐξήγηση. Στὰ διαλείμματα κάθεται παράμερα. Κρατάει ἓνα βιβλίο ἀνοιχτό καὶ καμώνεται πὼς διαβάζει. Τὸ μυαλό του κυριαρχεῖται ἀπὸ τὶς ἔννοιες: Πατέρα - χωριανοὶ - ξένη πολιτεία - Σῆμος Λιάρος - γυμνά καὶ ξυπόλητα παιδιά. Γίνεται αἰσθητὴ ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων παιδιῶν. Κυττάζει τὰ ροῦχα του καὶ τὰ παπούτσια του, ρίχνει κλεφτὲς ματιές στὰ γυμνά πόδια καὶ τὸ ντύσιμο τῶν ἄλλων... Μερικὰ ἔχουν ξύλινα τσόκαρα. Ἄλλα τεμάχια ἀπὸ λάστιχο αὐτοκινήτου, τρυπημένα καὶ δεμένα μὲ σχοινιά ἀπ' τὸν ἀστράγαλο... Κατεβάζει τὰ μάτια του στὴ γῆ. Ντρέπεται τὸν ἑαυτό του. Ποθεῖ ἡ ψυχὴ του νᾶταν ξυπόλητο, μὲ σκισμένο παντελόνι, μὲ μπαλωμένο πουκάμισο καὶ νηστικό... Ἐβλεπε σ' ἐκεῖνα «τὰ Ἑλληνόπουλα» πού σκλαβώθηκαν. Αὐτοῦ δὲν τοῦλειψε τὸ ψωμί, τὸ καλὸ φαγητό, τὸ ντύσιμο καὶ δὲν τοῦλειψε κι' ὁ πατέρας του...

Δημιουργήθηκε μέσα του ἓνα κενὸ πού τὸ ἔρριξε σὲ μιὰ «κατάσταση» ἀλλόκοτη πού δὲν τὴ θέλει. Προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ, μὰ δὲ μπορεῖ. Αὕτὴ ἡ κατάσταση στὴν ὁποία ἔφερε τὸν Πέτρο ἡ ὑποδούλωση τῆς Πατρίδας καὶ τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν σκλαβωμένων, τοῦ κατάντησε βραχνὰς καὶ πάσκιζε ὅσο τοῦ δινόταν νὰ βρῇ γαλήνη. Ἐτρεμε στὴν ἰδέα πὼς ὁ πατέρας του «γλύστρησε» στὴν ὑπηρεσία τοῦ κατακτητῆ. Αὐτὸ τὸ μικρό, ἀλλὰ στοχαστικὸ παιδί, πού μέσα του κυκλοφορεῖ αἷμα γνήσιο, ἑλληνικό, μὲ σκέψη πού τρυπάει, μὰ τὶς μέρες αὐτές, θολὴ καὶ ἀξεδιάλυτη, βρίσκει πὼς ἀποτελεῖ παραφωνία μέσα στὴν κοινωνία τοῦ χωριοῦ. Τὶς ἐλεύθερες ὥρες ἀποσύρεται σὲ μόνωση μὲ διχασμένη ὑπαρξη. Ἡ ψυχὴ του εἶναι μὲ τοὺς ἄλλους πού ὑποφέ-

ρουν. Βλέπει τούς πεινασμένους, τούς γυμνούς. Βλέπει τούς ανθρώπους τοῦ χωριοῦ νὰ κυκλοφοροῦν σὰν τίς σκιές τους. Ὅποτε βλέπει τὸν ἑαυτό του, τὸ σπίτι του καί... ζητάει ἓναν πατέρα ἀνώτερον, ὅπως τὸν ἔπλασε στὴν φαντασία του, κι' ὅπως τὸν ζοῦν τὰλλα παιδιὰ... Βρίσκει ἀκόμα δικαιολογίες... «πρόεδρος εἶναι...» σιγομιλεῖ μὲ τὸν ἑαυτό του, τὰ κοινοῦ... Ἡ ψυχὴ του ὅμως μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ δὲν ικανοποιεῖται. Δὲ σαρκώνει... καὶ σωριάζεται. Ἄλλος Πέτρος. Βλέπει τὸ φίλο του τὸν Κωστάκη ξυπόλυτο, μὲ κίτρινα κι' ἄσπρα μάγουλα, μὲ μπλάβα μάτια καὶ τοῦρχεται ἢ εἰκόνα τῆς σύλληψης τοῦ κῆρ Σίμου πού τὸν πῆραν οἱ κατακτηταὶ ἀπ' τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, τὸν ἔβαλαν στὴν κλούβα... Μαζεμένα τὰ παιδιὰ παράμερα, κύτταζαν φοβισμένα. Γιατὶ τὸν πῆραν;... Ποιὸς τὸν πρόδωσε;... Δὲ μπόρεσε τὸ μυαλό του, νὰ δώσῃ ἀπάντηση. Θυμᾶται πὺ ὁ πατέρας του ὑπόγραψε κάποιον χαρτί... Κι' ὁ ἐπικεφαλῆς χαιρέτισε τὸν πατέρα του κι' ἔφυγαν. Ἡ σκόνη τοῦ χωματόδρομου τοὺς σκέπασε...

Σήμανε τὸ κουδοῖνι τοῦ σχολείου. Συνῆρθε. Ἐκλείσε τὸ βιβλίο. Κύτταξε μέσα σ' αὐτὸ χωρὶς νὰ διαβάσει. Τῷχε μπρὸς του γιὰ νὰ μὴ βλέπει πὺς τὸν κυττάζουν τὰλλα παιδιὰ... Τὰ παιδιὰ πὺ στὰ ἐλεύθερα χρόνια χαλοῦσαν τὸν κόσμον μὲ τίς φωνές καὶ τὰ παιγνίδια, τώρα δὲν τρέχουν, δὲ φωνάζουν. Κάθονται συντροφιές - συντροφιές κι' ἢ προσοχὴ κι' ἢ καρδιά τους στὴν κακὴ μοῖρα πὺ βρῆκε τὴ χώρα... Σηκώθηκε ὁ Πέτρος, μπῆκε κι' αὐτὸς στὴν αἴθουσα. Ὁ δάσκαλος ἔκανε τὸ μάθημά του. Τελείωνε κι' ἔδωσε ἐρωτήσεις στὸν πίνακα γιὰ θέματα πὺ θὰ ἐπεξεργάζονταν στὸ σπίτι. Ὁ Πέτρος κεῖ πὺ κάθισε στὸ θρανίον ἔμενε ἀκίνητος, μάρμαρο. Ταξίδευε ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο. Ὁ δάσκαλος τοῦ ἀπηύθυνε ἐρώτησιν. Δὲν ἀπάντησε. Τοῦ ἔδωσε καὶ δεύτερη ἐρώτησιν. Δὲν κατάλαβε. Κι' ὁ δάσκαλος: «Τί σοῦ συμβαίνει Πετράκη; μήπως εἶσαι ἄρρωστος;».

Ὁ Πέτρος κατέβασε τὰ μάτια του στὸ θρανίον χωρὶς ἀπάντησιν.

Ὁ δάσκαλος κύτταξε τὸ ρολοῖ του: Τελειώσαμε, εἶπε. Τὰ παιδιὰ μάζεψαν τὰ σχολικά τους εἶδη καὶ στάθηκαν ὄρθια.

— Αὔριο ποιὸς ἔχει σειρὰ γιὰ τὸ «πιστεύω;», εἶπε ὁ δάσκαλος.

— Ὁ Κωστάκης, ἀπάντησαν τὰ παιδιὰ.

— Καὶ τὸ «Πάτερ ἡμῶν;»

— Ἐγώ, εἶπε ἡ Κατερίνα.

— Ἐν τάξει, τὴν προσευχὴ μας τώρα.

Ἐν χορῷ εἶπαν τὸ Ἅγιος ὁ Θεός... τρεῖς φορές καὶ ἔπειτα τὴν προσευχὴ:

Κύριε,

Κράτησέ με πάντα ὑπὸ τὴν σκέπην Σου

Ἀπάλυνε τὸν πόνο τῶν ἀνθρώπων

Λύτρωσέ τους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία

Τάχυνε τὸ βῆμα μου πρὸς τὸ φῶς Σου

Ὅπως ἔχεις τοὺς φτερωτοὺς ἀγγέλους Σου

Κράτησε κι' ἐμᾶς τ' ἁθῶα παιδιὰ Σου.

Πάτερ,

Ἐπιβλεψὸν ἐπὶ τῶν ταπεινῶν δούλων Σου

Κραταίωσον τὴν φωνὴν τῆς Ἀληθείας Σου

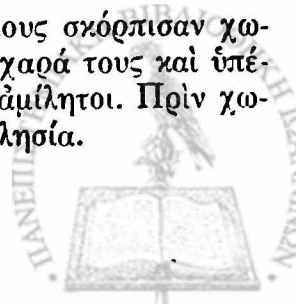
Στήριξον ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὴν Ἐλπίδα σου

Φύλαξον καὶ τοὺς γονεῖς μας ἐκ τοῦ πονηροῦ

Καὶ σῶσον ἡμᾶς Υἱέ Θεοῦ

Ἀμήν.

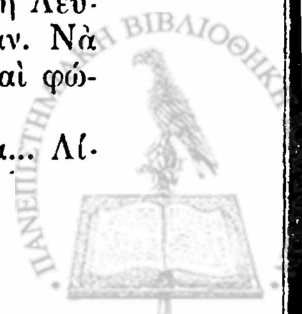
Τὰ παιδιὰ βγῆκαν ἀπ' τὴν αἴθουσα κι' ἔφυγαν. Στοιὺς δρόμους σκόρπισαν χωρὶς φωνές. Τὸ τυραννικὸ σήμερον καὶ τὸ ἀδέσβαιο αὔριο ἔκλεψε τὴν χαρὰ τους καὶ ὑπέσκαψε τὴν υἰεῖά τους. Ὁ Κωστάκης μὲ τὸν Πέτρον βάδιζαν μαζὶ ἀμίλητοι. Πρὶν χωρῖσιν ἔμειναν σύμφωνοι νὰ πᾶνε στὶς ράχες αὔριο μετὰ τὴν ἐκκλησία.

Ὁ Πέτρος φτάνοντας στὸ σπίτι ἔπρεπε μὲ πυρετό. Ἡ μητέρα του τοῦπιασε τὸ μέτωπο καὶ τοῦ εἶπε: «Ἄ! δὲν ἔεις τίποτις... σ' ἀφήν' τὸ παιγνίδι!...». Τὸ βράδυ ἔφαγε λίγη σουπια, ἔπινε καὶ ἓνα ζεστό μὲ ἓνα κινίνο καὶ ξάπλωσε. Εἶχε ἀνήσυχον ὕπνο. Ἐφιάλτες τὸν βασάνιζαν... Ξύπνησε... Τὸ δωμάτιο τῶν παιδιῶν χωρίζονταν ἀπ' τὸ δωμάτιο τῶν γονιῶν μὲ ἓνα στενὸ διάδρομο. Κι' εἶχαν φῶς ἀκόμα. Φωτίζονταν κι' ὁ διάδρομος ἀπ' τὸ τζαμποπανιόφυλλο τῆς θύρας. Ἐνα ξεθωριασμένο φῶς, ἀπ' τὴ φυρὴ θύρα τοῦωματίου τῶν παιδιῶν, ποὺ τὴν εἶχε λησμονήσει ἡ μητέρα του, χυνόταν στὸ δικό τους, τόσο ὅσο φονεύει τὸ πυκνὸ σκοτάδι... Ἡ συζήτηση τῶν γονιῶν τοὺς συνεχιζόταν. Ὁ Πετράκης ἄκουε. Ἡ ἀμφιβολία κι' ὁ δισταγμὸς ἀνακινήθηκαν μέσα του. Τὸ ἀξεδιάλυτο αἶσθημα ποὺ τὸν βάραινε, πιάσκιζε νὰ τὸ λαγαρίσει τὴ νύχτα αὐτή. Ἀγάπη δὲν ἦταν. Μῖσος, ὄχι. Τί ἦταν δὲν μποροῦσε νὰ τὸ προσδιορίσει. Κι' ὅσο δὲ μποροῦσε, ἄλλο τόσο αὐτὸ τὸ παιδί κλειδώθηκε στὸν ἑαυτό του. Ζωηρὴ ἦταν ἡ ἐπιθυμία του νὰ βρῇ κάποιον, νὰ μπορέσει νὰ ἀφήσει ἐλεύθερη ψυχὴ καὶ καρδιά νὰ μιλήσουν, γιὰ νὰ ξαλαφρώσει. Νὰ βρῇ κάποιον ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τὸν νιώσει. Τὸν βάραινε μεγάλη στενοχώρια, καθὼς δὲ μποροῦσε νὰ δικαιολογήσει τὴν ὅλη αὐτὴ κατάσταση. Μέσα του ἀναδεύονταν ὁ κρυφὸς λόγος τῶν ἄλλων. Σὰν τὸ βλεπαν, σῶπαιναν. «Σούτ, τὸ παιδί του...».

Ἡ νύχτα ἦταν τὸ μεγαλύτερο μαρτύριο γιὰ τὸν Πετράκη. Αὐτοὶ οἱ ἐφιάλτες!.. Ταραγμένα ἦταν τὰ νεῦρα του; Ἡ βοή τῶν ἀδικοσκοτωμένων πιάσκιζε νὰ δικαιωθῇ; Ποιὰ εἶναι ἡ φύτρα τούτου τοῦ παιδιοῦ ποὺ παραλλάζει τοῦ γονιοῦ;... Ξύπνησε μὲ κάποια λαχτάρα. Δὲν ξανακοιμήθηκε ὡς τὸ πρῶτό. Εἶναι κάποιες ὥρες ποὺ στὸ σκοτάδι καὶ στὴν ἡσυχία ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπει λαγαρώτερα. Νὰ θυμᾶται καλύτερα. Νὰ φτάνει γρηγορώτερα στὸ ἀποτέλεσμα. Στ' ἄλλο δωμάτιο ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη νὰ μιλοῦν... Ὁ Πετράκης δὲν τοὺς ἄκουε πιά... ἀρκετὰ αὐτὰ ποὺ ἄκουσε. Τὸ κεφαλάκι τοῦ παιδιοῦ μπουμπούνιζε... Ὁ Κωστάκης δὲν ἔχει πατέρα... κι' ὁ δικὸς του πατέρας ὑπόγραψε χαρτί... τὸ ψομὶ ποὺ τρώει εἶναι ξένο... τ' ἄλλα παιδιὰ νηστικά... γυμνά... Πῶς τὰ οἰκονομάει ὁ πατέρας; Κάθε βραδάκι ἔρχονται καὶ παρακαλοῦν τὸν πατέρα του, πότε ὁ ἓνας καὶ πότε ὁ ἄλλος. Γιατί; Γιὰ ποιοὺ ζήτημά τους; Γιατί δὲν πάνε νὰ παρακαλέσουν τὸ Γερό Λιάρο; Τὸν κυρ Δημήτρη; Τὸ στήθος τοῦ παιδιοῦ φούσκωνε - ξεφούσκωνε... Σὰν ταινία βλέπει ἀπόψε τὸ δάσκαλο, τὸν ἄξιο Σπύρο Γραικὸ πέρυσιν ποὺ μιλοῦσε βροντερὰ χτυπώντας τὴν ἔδρα: «...Οἱ προδότες δὲ λείπουν παιδιὰ μου... Θυμηθῆτε τὸν Ἐφιάλτη, τὸν προδότη τῆς Ἑλλάδας. Καὶ τὸν Πήλιο Γούση, τὸν προδότη τοῦ Σουλίου... Ἀπὸ τοὺς προδότες ὑποφέρει καὶ στενάζει ἡ Πατρίδα μας καὶ σήμερα. Καὶ δὲν εἶναι Ἕλληνες σήμερα ὅσοι βοηθοῦν τὸν κατακτητὴ, προδίδοντας τὸν ἀδελφὸ τοὺς Ἕλληνα. Αὐτὰ εἶναι τὰ σαράκια ποὺ τρυποῦν τὸν κορμὸ τῆς Πατρίδας μας...». Σὲ λίγες μέρες νᾶσου ἡ κλούβα καὶ πάει ὁ δάσκαλος ὁ γερο - Γραικός. Καὶ θυμᾶται καθαρά ποὺ σὰν τὸν ἀνέβαζαν στὴ κλούβα, φώναξε: «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα!...». Ἀπὸ μακρυνὰ κύτταξαν ἄφωνοι λίγοι χωριανοί. Μόνο τὰ δάκρυα δὲ μπόρεσαν νὰ κρατήσουν... Καὶ βλέπει τὸ νέο τοῦτο δάσκαλο ὁλοένα, Πετράκη καὶ Πετράκη, νὰ τοῦ γλυκομιλάει... Τὸ μυαλό του σταμάτησε. Ἐνας κόμπος ἀνέβαινε - ἀνέβαινε στὸ λαιμό του. Προσπάθησε νὰ τὸν καταπιεῖ. Δὲ μπόρεσε. Ξεχείλισε. Ἐκλαψε. Τὰ δυὸ μικρότερα ἀδέρφια του κοιμοῦνται ἀνύποπτα, ἐνῶ ὁ ὄριμος κλαίει... Ἀπ' τίς χαραμάδες τοῦ παραθυριοῦ πρόβαινε ἡ αὐγή. Ἀρχισαν νὰ καταλαγιάζουν οἱ βαγενάδες ποὺ σφυροκοποῦσαν τὰ μελίγγια του. Ξημέρωσε ἡ Κυριακή. Χτύπησε ἡ καμπάνα, χαρὰ δὲ σκόρπιζε. Στὶς καρδιὲς τῶν χωρικῶν ὁ φόβος ἦταν ξυπνητὸς. Μητέρες καὶ σύζυγοι ποὺ ἔχασαν τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς ἄντρες τοὺς ἔχυναν μαῦρο δάκρυ. Παρακαλοῦσαν τὸν Ἀρχάγγελο, νὰ βοηθήσει, νὰ ἔρθει ἡ Λευτεριά καὶ ἡ ὁμόνοια στὸν κόσμον. Νὰ γυρίσουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀρπάχτηκαν. Νὰ βασιλέψει εἰρήνη στὴ γῆ. Ὁ Πέτρος ἐτοιμάστηκε. Τὸν εἶδε ὁ πατέρας του καὶ φώναξε:

— Φώναξ' τ'ς μάνας σ' βρέ, ν' ἀνάψ' τὸ καντήλ. Κυριακὴ μέρα σήμερα... Λί-

γο λαδάκ' ζητᾶν οἱ "Ἄγιοι, τίποτις ἄλλο...

Ὁ Πέτρος ἀκούστηκε νὰ διαβιβάζει τὴν παραγγελία τοῦ πατέρα του. Ξαναμπήκε στὸ δωμάτιο, ἔχωσε στὶς τσέπες του, κρυφά, δυὸ φέτες ψωμί κι' ἔφυγε. Στάθηκε ὡς τὸ τέλος τῆς ἐκκλησίας. Πῆρε μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου ἓνα ψίχουλο γιὰ ἀντίδωρο καὶ βγῆκε. Γεμάτη ἡ ἐκκλησία. Οἱ ἄνθρωποι δὲ μποροῦσαν νὰ δώσουν λύση στὴν τραγωδία ποὺ ἔδερνε αὐτοὺς καὶ τὴ χώρα καὶ ζητοῦσαν νὰ βοηθήσει κι' ὁ Ἀρχάγγελος νὰ γλυτώσουν καὶ νὰ ξανάρθει ἡ γαλήνη. Ὁ Πετράκης μὲ τὸν Κωστάκη ξέκοψαν ἀπ' τ' ἄλλα παιδιὰ καὶ ξεκίνησαν. Κατηφόρισαν τὸ χωριό, μπῆκαν στὴ χαράδρα ποὺ χώριζε τὸ χωριὸ ἀπ' τοὺς ἀμπελῶνες. Ἀνέβηκαν ὕστερα τὸν ἀνήφορο ἀπὸ ἓναν κατσικόδρομο καγκελλωτὸ ἀνάμεσα ἀπὸ μεγάλα πουρνάρια καὶ βγῆκαν στὴν κόψη τῆς ράχης κι' ἀγνάντεψαν τὴ βελανιδοσκεπάστη πλαγιά. Ὁ Κωστάκης ἔβγαλε μιὰ σακκούλα κι' ἄρχισε νὰ μαζεύει διαλεχτὰ βελανίδια.

— Τοῦτα εἶναι τὰ καστανᾶτα... ἔλεγε στὸν Πετράκη. Αὐτὰ τρώγονται ψημένα... κι' ὀλοένα μάζευε. Ὁ Πετράκης ἄρχισε κι' αὐτὸς νὰ μαζεύει καὶ νὰ ρίχνει στὴ σακκούλα. Μὲ προθυμία ἔκανε αὐτὴ τὴ δουλειὰ ποὺ δὲν τὴν εἶχε ξανακάμει. Σὲ λίγη ὥρα γιόμισε ἡ σακκούλα. Ὁ Κωστάκης ἔδεσε τὸ λαιμό της καὶ τὴν ἔστησε στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου κι' ὕστερα εἶπε:

— Ὅποτε θέλεις φεύγουμε...

— Δὲν καθόμαστε λιγάκι;

Κάθισαν κι' οἱ δυὸ τους. Ὁ Πετράκης ἔβγαλε ἀπ' τὶς τσέπες του τὸ ψωμί καὶ ἔδωσε τὴ μιὰ φέτα στὸν Κωστάκη καὶ εἶπε: «Ἐφερα κι' αὐτὸ τὸ ψωμί... σὰ νᾶξερα πὼς θ' ἀργήσουμε». Ὁ Κωστάκης τὸ κύτταξε, ἄπλωσε τὸ χέρι, τὸ πῆρε καὶ τοῦπε εὐχαριστῶ. Τὰ παιδιὰ ἔτρωγαν. Ὁ Κωστάκης τῶκοβε μὲ τὰ δόντια του καὶ μὲ προσοχὴ κρατώντας ἀνοιχτὴ τὴν παλάμη τ' ἄλλου χεριοῦ ἀπὸ κάτω, νὰ μὴ χάσῃ τὰ ψίχουλα. Πέρα στὸ πλάτεμα ἀκοίγονται κουδούνια καὶ γαυγίσματα σκυλιῶν. Τὰ λίγα γιδοπρόβατα τὰ βοσκοῦσαν στὰ κοντινὰ μέρη τοῦ χωριοῦ καὶ μακριὰ ἀπὸ δημόσιο δρόμο, γιὰ τὸ φόβο τῶν κατακτητῶν. Σπουργίτια, κοτσίφια καὶ κίσες δὲν ἔλεγαν τίποτε στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν. Ὁ ἀγέρας ξέκοβε τὰ κιτρινισμένα φύλλα τῶν δέντρων, τὰ στροβίλιζε καὶ τ' ἀπόθετε στὸ γῶμα ἀθόρυβα. Τὰ παιδιὰ μασοῦσαν καὶ κύτταζαν τὰ δέντρα ν' ἀπογυμνώνονται. Τ' ἄδειο στομάχι τοῦ Κωστάκη εὐφραίνονταν ἀπ' τὸ καθάριο ψωμί. Ἡ εὐχαρίστηση ξεχείλισε ἀπ' τὸ στόμα του.

— Πετράκη, εἶσαι εὐτυχὴς ποὺ ἔχεις τὸν πατέρα σου...

— Κι' ὁ δικός σου θαρθεῖ. Δὲ θὰ περάσει πολὺς καιρὸς καὶ θὰ τὸν ἀφήσουν ἀπ' τὴ φυλακή. Ἀπάντησε ὁ Πετράκης.

Μὲ χαρούμενη ἐκπληξη ὁ Κωστάκης ρώτησε ἀπότομα:

— Ἀλήθεια;... Ποῦ τὸ ξέρεις; Γιὰ πές μου Πετράκη νὰ τὸ πῶ τῆς μανούλας μου ποὺ κλαίει κάθε μέρα...

— Τὸ ξέρω... εἶπε ὁ Πετράκης, ἐνῶ κύτταζε πέρα μακριὰ κατὰ τὴ μεγάλη χαράδρα καὶ πέρα ἀπ' αὐτὴ πρὸς τὶς σταχτιές κορυφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν ἀντίπερα... Τὸ βλέμμα του σὰ νὰ θέλει νὰ σμικρύνει τὴν ἀπόσταση καὶ νὰ βρεθῇ σ' ἐκεῖνα τὰ βουνὰ ποὺ ζοῦνε οἱ ἄνθρωποι ἐλεύθεροι... καὶ φώναξε: «Ἄχ ἐλεύθερα ψηλὰ βουνά!...».

Ὁ Κωστάκης ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ πιά... φουρφουρίζει ἡ καρδιά του:

— Πές μου... πές μου... ἐπέμεινε. Ἐμεῖς εἴμαστε φίλοι, πὼς μπορεῖς νὰ μοῦ τὸ κρύβεις. Καλὸ εἶναι, δὲν εἶναι κακό, γιὰ νὰ τὸ κρατᾷς μυστικό... Τὸ βλέμμα τοῦ Πετράκη ἀγκάλιασε τὸ χωριὸ στὴ μακρινὴ πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Τὰ σπίτια του μόλις καὶ φαινόταν σὰν ἄσπρα σπιρτόξυλα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει, εἶπε:

— Εἶναι μακριά...

— Τὸν ἔχουν πολὺ μακριά; Ἀλήθεια ποῦ τὸν ἔχουν; Ἐσὺ μπορεῖ νὰ ξέρεις ἀπὸ τὸν πατέρα σου...

Ὁ Πετράκης συνήλθε. Ἐστριψε πρὸς τὸν Κωστάκη, τοῦπιασε τὸ χέρι, τὸν κύτταξε ἐπίμονα καὶ τοῦπε:

— Νὰ μοῦ πεῖς τὴν ἀλήθεια Κωστάκη. Μήπως ὑποψιάζεσαι τὸν πατέρα μου;

— Πῶς; Τὸν πατέρα σου;... Τί; Τὸν πατέρα σου;... Γιατί νὰ τὸν ὑποψιαστῶ;
 «Α! νά, μιὰ βραδιά μονάχα ἄκουσα τὴ μάνα μου πὺ παραπονέθηκε στὸν παπποῦ μου... Κι' ὁ παπποῦς μου τῆς εἶπε: «Ἄστα... ἄστα... αὐτὰ δὲ γίνονται...». Τί ἄλλο νὰ ὑποψιαστῶ;

— Ἄκου Κωστάκη, σ' ἔχω φίλο. Θὰ σοῦ φανερώσω τὸ μυστικό, μὰ νὰ μὴ τὸ μάθει κανεὶς. Πρέπει νὰ μοῦ ὀρκιστεῖς...

— Στ' ὀρκίζομαι - τὸν ἔκοψε ὁ Κωστάκης - κι' ἔκαμε σταυρὸ τὰ δάχτυλά του καὶ τὸν φίλησε.

— Μαζὶ μ' αὐτὸ θὰ σοῦ πῶ κι' ἄλλο μυστικό. Ἐσὺ θὰ χαρεῖς πολὺ γιὰ τὸ πρῶτο, γιὰ τὸν πατέρα σου. Ἐγὼ θὰ χαρῶ γιὰ τὸ δεύτερο, ὅπως θὰ χαροῦν κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι... Κύτταζε γρηγορότερα κεῖνα τὰ βουνὰ — κι' ἔδειξε μὲ τὸ χέρι — σ' αὐτὰ θὰ πάει τὴν Τετάρτη ὁ πατέρας μου. Ναὶ Κωστάκη, ὁ πατέρας μου θὰ πάει ἐκεῖ πὺ βρίσκονται οἱ ἀντάρτες. Θὰ τοὺς δώσει ἕνα χαρτί μὲ πληροφορίες, ἕνα δέμα τσιγάρα, ζάχαρη καὶ ἀλάτι πὺ τῶχουν λειψὸ ἐκεῖνοι.

— Ἀλήθεια; Εἶναι σωστό; Πῶς τὸ ξέρεις ἐσὺ;

— Τὸ ἄκουσα πὺς τὴ νύχτα πὺ τῶλεγε ὁ πατέρας τῆς μητέρας μου. «Τοῦτ' ἐδῶ θὰ παστρεντοῦν γλήγορα. Οἱ ἀντάρτες ἔχουν πλάτες τ'ς Ἀγγλοὺς καὶ τ'ς Ἀμερικάν'ς. Οἱ κόκκινοὶ ἀπὸ πάν' κοντεῖν' νὰ μποῦν στὴ Γερμανία...», ἔ... νά... λοιπὸν πὺ στὸ εἶπα...

— Μὰ γιὰ τὸν πατέρα μου; τί γίνεται ὁ πατέρας μου;

— Ἀμα θὰ φύγουν αὐτοί, θὰ βγῇ ὁ πατέρας σου ποῦναι στὴ φυλακή. Καὶ τότε θάμιαστε μιὰ χαρά... Ξέρεις ἔχω ἕνα βάρος ἐδῶ — ἔδειχνε τὸ στήθος του — καὶ δὲ μπορῶ νὰ κοιμηθῶ, μὰ σὰν θὰ τσακιστοῦν ἀπὸ δῶ οἱ βάρβαροι, θὰ ἀναπνεύσω, θ' ἀλαφρώσω καὶ θ' ἀγαλλιᾶσ' ἡ ψυχὴ μ'...

Ὁ Κωστάκης ἀκούγοντας τὰ παραπάνω, φώναξε κι' αὐτὸς αὐθόρμητα: «Μιὰ χαρά... τί ἄλλο θέλουμε;... Τὸν πατέρα καὶ τὴ λευτεριά... Ἀχ... πότε θάρθ' αὐτὴ ἡ ὥρα...». Τὰ παιδιὰ σὰ νὰ ἠλεκτρίστηκαν, ἀγκαλιάστηκαν κι' ἀγκαλιασμένα χτυποῦσαν τὰ χέρια τους στὶς πλάτες τους. Ὅτετρα γύρισαν κι' ἀποξεχάστηκαν, κυττάζοντας τὴ μαγικὴ κορφή τ' ἀψηλοῦ βουνοῦ. Μιλοῦσαν μὲ ἐνθουσιασμό. Ἐκαναν διάφορους ὑπολογισμούς: Πόσο μακριὰ βρίσκονται, σὲ πόσες μέρες θὰ ρθοῦν! Θὰ χτυπήσει ἡ καμπάνα τ' Ἀρχαγγέλου. Οἱ ἄνθρωποι θὰ βγοῦν στοὺς δρόμους. Θ' ἀκουστοῦν τὰ βιολιά. Τρελλοὶ ἀπὸ τὴ χαρά, θὰ χορεύουν, θὰ φιλιοῦνται, θὰ ψάλλουν τὸν Ἑθνικὸ Ὕμνο... Ὅρθια μιλοῦν, φωνάζουν, χειροκροτοῦν. Τὰ φύλλα ἀπ' τὰ δέντρα πέφτουν καὶ χάνονται ὅπως τὰ ὄνειρα... Ἡ φλόγα πὺ ἔκρυβε ὁ Κωστάκης γιὰ τὸν πατέρα του τὸν ἔκαμε νὰ ζωντανέψῃ τοῦτο τὸ ἀσθενικὸ κορμὶ μὲ τὰ βαθουλωμένα ἀνύπαρκτα μάγουλα καὶ τὰ καλαμένια ποδαράκια... Ψυχὴ εἶναι τοῦτο τὸ παιδί. Κι' ἡ ψυχὴ του πλημμύρισε ἀπὸ πατέρα... Ἡ ψυχὴ του στέκει ἄσπαγῃ. Τ' ἀσθενικὸ κορμὶ δυναμώνει καὶ πασχίζει νὰ ὑψωθῇ ὅσο κι' ἡ ψυχὴ του...

Ὁ Πετράκης εἶχε διπλὴ χαρά. Χαιρόταν τὴ χαρὰ τοῦ Κωστάκη καὶ τὴν ἄλλη μεγάλη χαρά, πὺ ὁ πατέρας του δὲν εἶχε σχέση μὲ κατακτητὲς. Ἐβλεπε τὴν ἐπιστροφή τοῦ Σίμου Λιάρου κι' αἰσθανόταν νὰ λαφρώνουν τὰ στήθη του ἀπ' τὴν πλάκα πὺ τὰ βάραινε... Ὑποσυνείδητη προσπάθεια ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' τὶς πράξεις τοῦ πατέρα του. Συνειδητὰ ὅμως ἡ προσπάθειά του νὰ διορθώσῃ — στὴ φαντασία του — τὸν πατέρα του... Αὐτὴ τὴν ἀντιστροφή ποθοῦσε ἡ ψυχὴ του καὶ τὴν ὕφαινε μὲ συνδυασμοὺς πὺ ξεφεύγουν τὴν κρίση τοῦ παιδιοῦ...

Τὰ παιδιὰ ἐπέστρεφαν ὄχι ἀπὸ τὸ δρόμο, μὰ ἀπὸ περιτοίχισμένες μάντρες, μέσα στὶς ὁποῖες οἱ ιδιοκτῆτες ἔκλειναν τὰ ζῶα τους τὰ φορητιάρικα. Πρῶτος περνοῦσε τὸν τοῖχο ὁ Πετράκης. Ἐπαιρνε τὰ σακκούλια μὲ τὰ καστανᾶτα κι' ὕστερα ἀνέβαινε

ὁ ἀδύναμος Κωστάκης. Ἐνιωθάν σὰ νᾶχει ἔρθει ἡ Λευτεριά καὶ ἐκδήλωναν τὴν ἀδυναμία τους: Γιατί νὰ μὴ ξεσηκωθοῦν ὅλοι ν' ἀδράξουν τὰ ὅπλα καὶ χτύπα - χτύπα νὰ τοὺς διώξουν; Πῶς μιὰ χούφτα Σουλιῶτες ἔκλεισαν τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννινα;

— Ἐγὼ λέω, εἶπε ὁ Πετράκης, πῶς ἂν εἴμαστε ὅλοι ἐνωμένοι, ὁ ἐχτρὸς δὲ θά'χε στὸν ἥλιο μοῖρα. Θὰ τὸν τσακίζαμε...

— Κι' ἐμεῖς τὰ παιδιὰ μποροῦμε νὰ πολεμήσουμε, ἀπάντησε ὁ Κωστάκης. Νὰ βάζουμε φωτιὲς στὰ αὐτοκίνητά τους, στὶς Καζέρμες, νὰ γκρεμίζουμε τὰ γιοφύρια γιὰ νὰ μὴ περνοῦν...

Ἡ συζήτηση τῶν παιδιῶν ἔδειχνε τὸν πόθο τὸν αὐθόρμητο καὶ τὴν πίστη στὴ λευτεριά, πὺξ ξεκινάει ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια, καθὼς λουφάζει ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ καὶ ὀρθώνεται στὸν κίνδυνο. Ζητοῦσαν Λευτεριά καὶ Ἀρετὴ στὶς πράξεις τῶν ἄλλων. Καθένας πὺξ θᾶκουγε τὸ διάλογο τῶν παιδιῶν, πὺξ ὁ πατέρας τοῦ ἐνὸς ἐξώντωνσε τὸν πατέρα τοῦ ἄλλου, θὰ αἰσθανόταν περηφάνεια καὶ θὰ κυκλοφοροῦσε ἐξώντωννε τὸν πατέρα τοῦ ἄλλου, θὰ αἰσθανόταν περηφάνεια καὶ θὰ κυκλοφοροῦσε φτώχειας καὶ τοῦ κατατρεγμοῦ. Κι' εἶναι γιὰτὶ ὁ πίνακας τῆς ψυχῆς τους εἶναι καθαρὸς. Ἡ λιγὸχρονη ζωὴ τους κρατᾷ τὸν ἄγγελό τους. Ἀθῶνα εἶναι τὰ ματάκια τους. Συσσωρευτὲς τῆς ἱστορίας καὶ συμπύκνωση τῶν ἀρετῶν τῆς φυλῆς. Αἰσθάνονται μειωμένα ὅταν οἱ μεγάλοι κλονίζουν τὴν ἠθικὴ βάση καὶ τὴν πίστη στὴ γενιὰ πὺξ φωνάζει!... Διαβάζεις στὰ πρόσωπα καὶ στὴ σκέψη τους τὴν ἱστορία τὴν Ἑλληνικὴ μὲ τοὺς Ὀλύμπους τῆς καὶ μὲ τίς βαθιεῖς χαράδες τῆς. Αὐτὰ τὰ δυὸ Ἑλληνόπουλα ἀντιμάχονται, τὸ «κακό». Ἀπ' τὸ διάλογό τους ξεχωρίζονται οἱ βαθιεῖς ρίζες πὺξ οἱ μεγάλοι ἔρμαια τῶν καιρῶν, κάποτε πασκίζουν νὰ ξεριζώσουν... Εἶχε τόσο ἐνδιαφέρον ἡ συζήτηση, πὺξ δὲν κατάλαβαν ὅτι ἔφτασαν στὸ χωριό. Μπῆκαν στ' ἀκρινὰ σπίτια κι' ἔπαρσαν νὰ μιλοῦν. Κάποια ἐπίδραση, κάποια ψυχοβολία τὰ μπόδιζε νὰ συνεχίσουν. Μπαίνοντας στὸ χωριὸ σὰ νὰ μπῆκαν στὸ καζάνι μέσα στὸ ὅποιο βράζουν τὰ μίση καὶ τὰ πάθη. Οἱ κλάψες τῆς μάνας, τ' ἀδερφοῦ, τῆς συζύγου, τοῦ παιδιοῦ... Καὶ μόνον ὅταν ὁ Κωστάκης μὲ τὴ σακκούλα ἀντίκρυσε τὴ μανούλα του καὶ τὴν ἄκουσε νὰ τοῦ φωνάζει ταραγμένη:

— Ποῦ ἴσσουνα παιδάκι μου; Γιατί ἄργησες;

Τότε ὀρθώθηκε μέσα του ἡ μεγάλη χαρὰ γιὰ τὸν πατέρα του. Ἀπόθεσε τὴ σακκούλα στὸ πέτρινο πεζούλι καὶ ἔβλεπε τὴ μάνα του χαρούμενη. Στὴ μητέρα του γεννήθηκαν ἐρωτηματικὰ καὶ τὸ ἀκολούθησε. Τόφτασε μέσα ἀπ' τὴ θύρα καὶ ρώτησε ἐντονα:

— Ἐγὼ ρωτᾶω παιδί μου, ποῦ ἴσσουνα; Γιατί ἄργησες; Τί σοῦ συνέβη;

— Ἀπὸ σήμερα μητέρα δὲ θὰ κλαῖς... ἦταν ἡ ἀπάντησή του.

Ἡ μητέρα του τάχασε... Πρώτη φορὰ ἀπὸ τότε ποῦ πῆραν τὸν πατέρα του τῶβλεπε γελαστό. Ἦταν σχεδὸν πάντοτε μελαγχολικὸ καὶ λιγομίλητο. Τῆς προξένησαν κατάπληξη ἡ στάση του καὶ τὰ λόγια του... Πετάρισε κι' ἡ καρδιὰ τῆς κακομοίρας. Ἡ ἐλπίδα τῆς καταχωνιασμένη ξύπνησε αὐτὴ τὴ στιγμή καὶ ἐκδηλώνεται μ' ἀδυναμία:

— Πέ μου, πέ μου παιδί μου... τί ἔμαθες; τί συμβαίνει; ν' ἀκούσω, ν' ἀκούσω κι' ἐγὼ χρυσὸ μου πὺξ τρέμ' ἡ καρδοῦλα μου.

Καὶ ἔδεκεῖ τ' ἀγκάλιασε. Θηλύνωσε τὰ χέρια τῆς στὶς πλάτες του καὶ τὸ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά τῆς καὶ τὸ φιλοῦσε ἀσταμάτητα κλαίγοντας. Ὁ Κωστάκης παρῆλυσσε στὴν ἀγκαλιά τῆς καὶ τὰ δάκρυά του κύλυσαν κι' ἔσμιξαν στὰ μάγουλά τους. Τὸ πρόσωπό του κολλημένο στὸ δικό τῆς τὴν κύτταξε κατάματα καὶ τὸ χαμόγελο ἄνοιξε. Ἐξέχασε τὸν ὄρκο τὸ παιδί καί... γελώντας καὶ κλαίγοντας εἶπε:

— Ὁ πατέρας, μανούλα... Ὁ πατέρα θαρρεῖ μανούλα... γλυκειὰ μου μανούλα...

— Ποῦ τὸ ξέρεις παιδί μου;... Πῶς τόμαθες ψυχὴ μου;...

Πρόβαλε ἀπὸ μέσα, στὴ θύρα τοῦ καθεστικῦ ὁ παπποῦς, ὁ Γέρο Λιάρης. Ψηλὸς μὲ ψαρὰ μαλλιά κι' ἀραιὰ μουστάκια. Καιρὸς κατοχῆς. Ἀδύνατος, ξηροψημέ-

νος με ένα κασκέτο ξεθωριασμένο έπιασε με τ' αριστερό τον παραστάτη της μεσόθυρας, κύτταξε το παιδί και τη νύφη του και τους κάλεσε μέσα με το λόγο: «Αυτές οι κουβέντες δε λέγονται αυτού». Μπήκαν μέσα. Έκλεισε ή θύρα. Ο Γέρος, χωρίς κούφιας έλπίδες και χωρίς φλυαρίες, μίλησε αυστηρά:

— Τί λές όρέ;... Ποῦ τόμαθες;... Ποιός σου τόπε αυτό;... Για να δοῦμε τί προφητείες εἶν' αυτές...

Προχώρησε στο παιδί, τόπιασε απ' τον ώμο και με φωνή λίγο σκληρή πρόσταξε:

— Λέγε το λοιπόν;... Τί ξέρεις; 'Από ποῦ τό ξέρεις;

Το παιδί τον κύτταξε, θυμήθηκε τον όρκο κι' απάντησε:

— Τόμαθα παπποῦ... και γύρισε κατά τη θύρα πού βγάξει στην αυλή...

Ο παπποῦς δέν έχασε καιρό! Προχώρησε τόπιασε απ' το χέρι του, όπως ή τανάλια το καρφι και γύρισαν στο δωμάτιο. Τόβαλε να καθίσει στο χαμηλό ξύλινο σκαμνί, ενώ αυτός κάθισε παραδίπλα του σ' ένα άχυρόστρωμα με χράμι. Απλωσε το ένα του πόδι και τ' άλλο τόχε διπλωμένο, όπως οι παλιοι τερζήδες. Η μητέρα του απ' τ' άλλο το πλευρό γονάτισε κοντά του. Έβγαλε ο παπποῦς ένα σκούρο μαντήλι γεμάτο ντόπιο καπνό χοντροκομμένο. Πρίν τεμαχίσει την τσιγαρόκολλα, έκαμε νόημα στη νύφη του κι' έκλεισε τη θύρα και βάζοντας καπνό στην τσιγαρόκολλα:

— Έλα παιδί μου, πές μας τώρα με την άράδα ό,τι ξέρεις...

— Δέ μπορώ παπποῦ... δε μπορώ να τό πῶ...

— Γιατί, όρέ; Δέ θα μου πείς ό,τι ξέρεις για το παιδί μου; Ποιός σε δασκάλεψε έτσι;

— Κανένας παπποῦ... κανένας... μάαα...

— Τί μά και ξεμά;

— Παπποῦ... όχι... όχι... όρκίστηκα να μη τό φανερώσω... Εἶπε ο Κωστάκης και διπλωσε το πρόσωπό του στις παλάμες του κι' έκλαιγε.

Ο παπποῦς κύτταξε τη φωτιά πού δέ λείπει απ' το τζάκι. Τότερα μαλάκωσε τη φωνή του και μίλησε άναργα...

— Τη βλέπεις; κι' έδειξε τη φωτιά. Ο όρκος της μοιάζει. Κατατρώει τον άνθρωπο, όπως ή φωτιά το ξύλο. Και πρέπει να κρατιέται ο όρκος. Όμως καλό μου παιδί να κρατῶς μυστικό απ' τη μάνα σου πού ρέβει μέρα με τη μέρα κι' απ' τον παπποῦ σου πού σήμερα τον έχεις κι' αύριο όχι;

Ο Κωστάκης πήρε τις παλάμες απ' το πρόσωπο και κύτταξε τον παπποῦ του. Πάντα τον άκουγε γιατί τον αγαπούσε κι' έλεγε και σωστές κουβέντες. Θυμήθηκε πού τον είχαν για «ρώτημα» και μεγάλοι στην ήλικία χωριανοί και τώρα πού τον παρατηρεῖ τραμπαλίζεται σε κούνια πού μιὰ πάει πρὸς τον παπποῦ και τη μανούλα του και μιὰ πρὸς τον όρκο ποῦδωσε στον Πετράκη.

— Ο όρκος, πού λές, σωστός εἶναι. Μά να μη τό πείς στους παραέξω το καταλαβαίνω, παραβαίνεις τον όρκο. Μά να μη τό πείς στη μάνα σου και στον πατέρα τοῦ πατέρα σου δέν εἶναι σωστό. Ο πατέρας σου δέν εἶναι περισσότερο φίλος και συγγενής εκείνου πού σουπε να μη τό μαρτυρήσεις. Θαρρώ Κωστάκη πὸς αν δέν τό πείς σε μᾶς, τότε παραβαίνεις τον όρκο. Δέν τό θέλ' ο Θεός να υπάρχουν' μυστικά, άνάμεσα στα παιδιά και στους γονιούς. Έδῶ εἶναι ή μάνα σου κι' εἰγώ... κι' εἰγώ... ο πατέρας σου παιδί μου... σάν μᾶς τον πήραν εκείνον.

Φρούμαξε ο γέρος τις μύτες του στο μαντήλι για να προλάβει τα δάκρυα... Το θεωρούσε και ντροπή να κλάψει... Γέρος άντρας αυτός, ψημένος στη ζωή, δέν πάει να λυγίσει... Κι' ὡς έβραζε... Έβγαλε το μαντήλι με τον καπνό, έβαλε την τσιγαρόκολλα ενώ μιλούσε άργά...

— Μά... αν πάλι από τώρα θα κάμης κορωνιό δικό σου τότεεε...

Πήρε κάρβουνο με την τσιμπίδα, το κόλλησε στο χοντρό τσιγάρο και ρούφουσε ν' ανάψει και απόσωσε την κουβέντα του: «Τότε... αλλάζει το πράμμα...». Αφησε την

τσιμπίδα καὶ πρόστεσε: «Νὰ πάρεις ἐσὺ τὸ σπίτι νὰ τὸ κουμαντάρεις κι' ἐγώ... ἐγὼ θὰ γίνω μικρός. Καὶ νὰ τὸ ξέρεις. Οἱ γερόντοι γίνονται μικροί... ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τους. Ὅταν τοῦτο δῶ — κι' ἔδειξε τὸ κεφάλι του — λαφραίνει...». Ἐδῶ τὸν ἀπόκοψε ἡ νύφη του:

— Πατέρα τ' εἶν' αὐτὰ πού λές; Ὁ Κωστάκης μᾶς ἀγαπάει καὶ θὰ μᾶς μιλήσει. Σὲ ποιόν ἄλλον θὰ πεῖ τὸ μυστικό του; Γιά νὰ δοῦμε τί συμβαίνει... κι' ἔγειρε στὸ παιδί της τ' ἀγκάλιασε καὶ τὸ φιλοῦσε καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια καὶ πονεμένη φωνὴ πρόστεσε:

— Ἄν δὲ τὸ πεῖς σὲ μᾶς χρυσό μου, σὲ ποιόν θὰ τὸ πεῖς; Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ κρατᾷς μυστικό ἀπ' τὴ μάνα σου καὶ τὸν παπποῦ σου. Ὅρκιο γιὰ τὸν πατέρα σου ἔδωκες καὶ νὰ μὴ τὸ ξέρ' ἡ μάνα σου;

Ὁ Κωστάκης τὴν κύτταξε καθὼς μιλοῦσε. Ἀπ' τὰ μάτια της κυλοῦσαν κόμποι - κόμποι τὰ δάκρυα καὶ δὲν ἄντεξε τὸ παιδί. Μίλησε:

— Θὰ τὸ πῶ μανούλα... Θὰ τὸ πῶ παππούκα μου... Ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ σὰν τὸν πατέρα μου...

Τᾶλεγε αὐτὰ τὰ λόγια κλαίγοντας καθὼς καταλάβαινε τὸ παιδί ὅτι τοὺς εἶχε στενοχωρήσει μὲ τὴν ἄρνησή του.

— Μὴν κλαῖς... μὴν κλαῖς... δὲν πρέπει νὰ κλαῖς... αὔριο θὰ γίνης ἄντρας... καὶ οἱ ἄντρες δὲν κλαῖνε... εἶπε ὁ πάππος του. Ἀπλωσε ὕστερα τὸ χέρι του καὶ τοῦ χαϊδεψε τὰ μαλλιά, ἐνῶ τὸ παιδί τὸν κύτταξε. Κι' ὁ γέρος κυττάζοντάς το ἔβλεπε σ' αὐτό, τὸ λεβέντη τὸ Σῖμο τὸν μοναχογιό του.

Παρενέβη ἡ μητέρα του:

— Κι' ἐμεῖς παιδί μου, σ' ἀγαποῦμε. Σ' ἀγαποῦμε πολὺ. Κάνουμε ὅ,τι μπορούμε νὰ κονομήσουμε λίγο ψωμάκι νὰ σταθοῦμε στὰ πόδια, ὅσο νὰ δώσει ὁ Θεὸς νὰ παστρευτεῖ αὐτὴ ἡ κατάρρα τῶν ξένων ἐπιδρομέων καὶ τῶν ντόπιων προδοτῶν. Νᾶρθει ὁ πατερούλης σου καὶ πιά θ' ἀναλάβει κεῖνος τὴ φροντίδα...

Ὁ Γέρος κούνησε τὸ κεφάλι... Αὐτὸ τὸ κεφάλι ἦταν ὁ μεγάλος τύραννος τοῦ Γέρου. Αὐτὸ τὸ κεφάλι του ἐνιωθε γρηγορώτερα ἀπ' τοὺς ἄλλους κι' ἔβλεπε καθαρὰ κεῖνο πού οἱ ἄλλοι δὲ μπορούσαν νὰ ἴδουν. Οἱ σκέψεις του τὸν κυριαρχοῦσαν, ὅπως ὁ καπνὸς πού ξέβγαινε ἀπ' τὸ στόμα του τοῦφες - τοῦφες κι' ὕστερα ἀπλωνε κι' ἀνέβαινε...

— Ἐμεῖς παιδί μου - συνέχισε ἡ μητέρα - ἄλλη χαρὰ ἀπὸ σένα δὲν ἔχουμε. Ἐσὺ μᾶς ἀπόμεινες. Ψυχὴ μας καὶ καρδιά μας εἶσαι σὺ. Κι' ὅσο νᾶρθει κεῖνος, βλέπω σένα κι' ἀπαντέχω τὸν πατέρα σου... Ξαφνικὰ σηκώθηκε: Νὰ σοῦ φέρω λίγο νὰ φᾶς παιδί μου... κι' εἶναι ἀργά.

— Ὅχι, ὄχι μητέρα, ἔφαγα ψωμί.

— Ποῦ τὸ βρῆκες; ρώτησε περίεργα ὁ παπποῦς.

Μοῦ τὸδωσε ὁ Πετράκης. Ἐνα ψωμί σάν...

— Πῶς; Πῶς εἶπες; Ἀγρίεψε ὁ παπποῦς. Ποῦ στὸ διάολο τὸν βρῆκες αὐτόν;

Τὸ παιδί τᾶχασε μὲ τὸ ἀγρίωμα τοῦ παπποῦ. Ἡ μητέρα του ἀπόμεινε κολώνα. Τὸ παιδί γιὰ νὰ μαλακώσει τὸν παπποῦ του εἶπε:

— Ὁ Πέτρος, παπποῦ, μοῦπε καὶ τὸ μυστικό γιὰ τὸν πατέρα... στάσου νὰ ἰδεῖς... Ὁ παπποῦς ἔμεινε μὲ τὰ χέρια ἀκίνητα στὸ τσιγάρο πού ἔστριβε. Ὁ καπνὸς χύθηκε ἀπ' τὴν τσιγαρόκολλα πού τὸν τύλιγε... Τὰ μάτια τοῦ παπποῦ πέρα ἀπ' τὸ πρόσωπο τοῦ ἐγγονοῦ του, ἔβλεπε κεῖνο τὸ κτήνος, κεῖνον τὸν παλιάνθρωπο πού ρήμαξε τὸ χωριὸ καὶ κατατρόδωσε τὴν Πατρίδα. Χωμένος στὶς μακρινὲς σκέψεις του ἔτριξε τὰ δόντια ἀπὸ θυμό... Ἡ νύφη του κατάλαβε:

— Σύχασε πατέρα, σύχασε νὰ μᾶς πεῖ ὁ Κωστάκης.

Ὁ παπποῦς γύρισε καὶ τοὺς κύτταξε... Σιγὰ - σιγὰ τὸ μῖσος ἔσβηνε. Τὸ πρόσω-

πό του ξαναπῆρε τὴν ἡμεράδα. Ἐσκυψε καὶ μάζεψε τὸν καπνὸ καὶ τὸν ἔβαλε στὴν τσιγαρόκολλα.

— Ναί... ναί... νὰ μᾶς πεῖ... νὰ μᾶς πεῖ, ν' ἀκούσουμε...

Μητέρα καὶ παπποὺς ἀκίνητοι παρακολουθοῦν τὸ παιδί πὺ μιλοῦσε. Τοὺς ἰστόρησε τὴν πορεία στὴν πλαγιά τῆς ράχης, τὸ μάζεμα τῶν βελανιδιῶν. Τὸ ψωμί πὺ φάγανε. Τὶς κουβέντες πὺ εἶπανε. Τὴν ἐρώτησή του ἂν ὑποψιάζεται τὸν πατέρα του. Τὰ εἶπε ὅλα μὲ κάθε λεπτομέρεια ὅπως ἀκριβῶς τᾶχαν εἰπεῖ. Πείστηκε πὺς φανερώνοντάς τα στὴν μητέρα του καὶ στὸν παπποῦ του, δὲν παραβαίνει τὸν ὄρκο του. Προχωρώντας στὴν ἐξιστόρηση πὺς τὴν Τετάρτη τὸ βράδυ ὁ πατέρας τοῦ Πετράκη θὰ πῆγαινε στοὺς ἀντάρτες μὲ ἓνα «χαρτί» καὶ μὲ τσιγάρα, ζάχαρη κι' ἄλατι πὺ τᾶχαν λειψό, ἐκείνοι. Τὸ πρόσωπό του γιόμιζε χαρὰ καὶ τὰ ματάκια του γινῆκαν λαμπερὰ καθὼς πίστεψε πὺς ὁ πόλεμος θὰ τελειώσει καὶ θάρθει κι' ὁ πατέρας του ἀπὸ τὴ φυλακή.

Ὁ παπποῦς ἄκουσε σκεφτικός. Δὲν ἐνθουσιάστηκε γιὰτὶ ἡ κρίση του δὲν τὸν πρόδωσε ὡς σήμερα. Γύρισε τὸ κεφάλι κατὰ τὸ τζάκι... Κύτταξε τὴ φλόγα πὺ ροκάνιζε τὸ ξύλο κι' ἡ φλόγα τραγουδοῦσε...

Ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ φώναξε μὲ τὴν καρδιά της: «Μακάρι Παναγία μου». Τὴ γελοῦσε ἡ ἀγάπη της γιὰ κείνον. Σηκώθηκε πῆρε δυὸ σπειριὰ ἄλατι, τάρριξε, κι' εἶπε τρεῖς φορές: «Ἄν κουβεντιάξεις γιὰ καλὸ κουβέντιασε. Ἄν κουβεντιάξεις γιὰ κακὸ σόπα». Καὶ σόπασε. Ὁ παπποῦς κυττάζει τὴ νυφιδιά του περίλυπα. Ἀκούει καὶ τὸ λόγο τῆς φλόγας κι' εἶπε: «Μανταλογιές καὶ ψέμματα... ὅσο ζοῦν οἱ προδότες...». Τὸ παιδί λάρωσε καὶ παρακολουθοῦσε τὸν παπποῦ, τὴν μητέρα του καὶ τὶς παραξενιές της γιὰ τὴ φωτιά.

Ἡ ψυχρὴ λογικὴ τοῦ Γέρου βρισκόταν μακριὰ ἀπ' τὰ παραμύθια τοῦ μικροῦ καὶ τὰ συναισθήματα τῆς νύφης του κι' ἀποφάσισε νὰ βάλει μπρὸς τὸ σχέδιό του πὺ ὑφαινε ἀπὸ καιρό. Μὲ τὴ διήγηση τοῦ ἐγγονοῦ ἀνακάλυψε τὴν εὐκαιρία. Καὶ οἱ τρεῖς τοὺς ἀκολουθοῦσαν διαφορετικούς δρόμους. Ὁ Κωστάκης ἦταν πιά ἡρεμος, περίμενε σίγουρα τὸν πατέρα του. Ἡ μητέρα ζοῦσε μὲ τὴν ἐλπίδα. Ἕνας φόβος βέβαια τὴν τυραννοῦσε, μὰ πίστευε σὲ θαῦμα... Ἀρκετὴ ὥρα μέναν ἔτσι ἀμίλητοι, σκεπτικοί. Ὁ καθένας του ζύμωνε τὶς δικές του προοπτικές κι' ἔβγαζε τὰ δικά του συμπεράσματα. Τὴ βαρειά σιωπὴ ἔκοψε ὁ Γέρος:

— Ἀκούστε δῶ - εἶπε - τσιμουδιά σὲ κανέναν. Μὲ τὸ δείχτη καὶ τὸν ἀντίχειρα ἔπιασε τὰ χεῖλη σὰν γιὰ νὰ τὰ ράψει. Δὲ χρειάζονται χαρὲς... Νὰ τὸν ἰδοῦμε πρῶτα στὸ σπίτι μας κι' ὕστερα ἔρχονται οἱ χαρὲς καὶ τὰ γέλια. Ἀφοῦ οἱ ἄγριοι κατακτητὰί βρῖσκονται δῶ ἀκόμα, τί περιμένουμε; καλὸ: Αὐτοὶ ἐδῶ κι' οἱ προδότες μαζί τους. Κι' ἐσὺ Κωστάκη τὴν ἴδια στάση στὸν Πέτρο. Μὴ σὲ καταλάβει ὅτι μᾶς τὰ φανέρωσες. Κύττα κι' ὅλο νὰ τὸν ψαρεύεις... κατάλαβες;... καὶ τῶκλεισε τὸ μάτι...

— Ναὶ παπποῦ... θὰ τὸ κάμω, εἶπε τὸ παιδί.

Ὁ Γέρος σηκώθηκε, πῆρε τὴν κάπα του καὶ τὸ σκόπι καὶ βγῆκε. Ἡ μέρα εἶχε γείρει. Καμμιὰ βουκέντρα ἥλιος ἀκόμα. Πέρα κατὰ τὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς Δύσης, λαγάρδς ὁ οὐρανός. Πάνω ἀπ' τὸ χωριὸ σκόρπια σύννεφα τραβοῦσαν κατὰ τὸ βοριά. Ὁ Γέρος σήκωσε τὸ κεφάλι του, κύτταξε τὸν οὐρανό... «Πάλι σαπίλα» μουρμουρίσε. Βάδιζε ἀργὰ μὲ τὸ κεφάλι κουνοῦνι, ἀκουμπώντας στὸ σκόπι του. Δὲν τράβηξε κατὰ τὰ μπακαλιὰ τοῦ χωριοῦ. Βρισκόταν σ' αὐτὰ ὅταν ἦρθαν καὶ πῆραν τὸ Σίμο του. Ἀπὸ τότε δὲν ξαναπάτησε ἐκεῖ. Ὅταν ὁ καιρὸς τὸ ἐπέτρεπε, τραβοῦσε στὸν ἄλλον μαχαλά, χαμηλότερα κατὰ τὴ Δύση. Κεῖ τελειώνουν τὰ σπίτια κι' ἀρχίζουν οἱ ἀχυροκαλύβες. Ἐπιανε μιὰ σμουῖλα στὴ γωνιά τῆς καλύβας μὲ τὸ μαντρότοιχο καὶ καθόταν ἐκεῖ ἄλλοτε μόνος κι' ἄλλοτε μ' ἄλλον κανένα γέροντα, χωρὶς νὰ τοῦ λείπει τὸ τσιγάρο ἀπ' τὸ στόμα καὶ μιλώντας χόρρευε κι' αὐτό, κρατημένο ἀπ' τὸ κατώχειλο. Αὐτὸ τὸ μέρος, ἦταν σπουδαστήριο τοῦ γέρου. Συγκεντρώνονταν — ὅταν ἦτο μόνος — καὶ καλαντάριζε ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ χωριοῦ. Μὲ τὴν τετράγωνη σκέψη προλάβαινε ὅσα

ήταν δυνατόν. Είδοποιούσε κείνον πὺν καταλάβαινε ὅτι εἶναι ἡ σειρά του. Ἀπόψε ἄλλαξε καὶ θέση. Ἀποζητοῦσε τὴ μόνωση, γιατί οἱ βαγενάδες χτυποῦσαν ἔντονα στὸ κεφάλι του. Μένει ἐκεῖ ἀρκετὴ ὥρα καὶ καμμιὰ φορὰ πολλὴ νύχτα. Μιλοῦσε μὲ τὶς σκιές... γύριζε ἀργὰ στὸ σπῖτι. Ἐμοιαζε ἄνθρωπο πὺν βασανίζοταν νὰ πάρει ἀπόφαση... Ἀπόψε ὁμως, γύρισε σπῖτι ἡρεμος. Βγάζοντας τὴν κάπα μὲ τὴν καλησπέρα...

— Χαρούμενο σὲ βλέπω ἀπόψε παπποῦ, εἶπε ὁ Κωστάκης.

Ὁ παπποῦς προχώρησε στὴ γωνιά του, κάθισε μὲ σταυρωτὰ τὰ πόδια του, ἔβγαλε τὸ καπνομαντήλι καὶ κύτταξε γελαστὰ τὸ παιδί.

— Καὶ δὲ θέλεις νάμαι χαρούμενος ὁρέ... τώρα πὺν θὰ γυρίσει κι' ὁ πατέρα σου ὅπως λές;...

Μὲ τὰ τελευταῖα του λόγια ἄλλαξε κι' ἡ μορφή του. Ἡ νύφη του τὸν κύτταζε περίεργα. Τὸν ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ, μετὰ τὴν ἀρπαγὴ τοῦ Σίμου, τόσο ὀρεξᾶτο καὶ πάσκιζε νὰ μπεῖ στὸ μυαλό του. Πρᾶγμα δύσκολο. Τὸ Γέρο δύσκολα τὸν ἀγόραζε κανένας. Εἶδε τὴ νύφη του καὶ μπῆκε. Τῆς ἔκοψε τοὺς στοχασμούς της:

— Φέρε τίποτα νὰ κρατηθοῦμε ὥς τὸ πρωὶ καί... ἂν εἶναι ὁ Σῖμος νάρθει, θάρθει, εἰδεμὴ θὰ πᾶνε κι' ἄλλοι νὰ τὸν ἀνταμώσουν καὶ νὰ μᾶς φέρουν χαμπέρια.

Ἐκείνη σηκώθηκε, ἔφερε τρία πιάτα κουρζοῦτι, ἄνοιξε τὴ θράκα καὶ τᾶβαλε νὰ ζεσταθοῦν. Φάγανε καὶ πῆρε τὸ παιδί της νὰ κοιμηθεῖ. Τὴ βασάνιζαν οἱ θολές σκέψεις τὴ μάνα. Συμβούλεψε τὸ παιδί της κεῖ στὸ προσκέφαλό του, νὰ παρακαλέσει τὸν Πετράκη νὰ μάθει γιὰ τὸν πατέρα του. Δὲν ἤθελε νὰ δεχθεῖ τὴ σκέψη τοῦ γέρου πὺν τὸν ἤξερε βαρὺν κι' ἀνέλπιδον. Τὰ λόγια τοῦ παιδιοῦ της μὲ τὸν Πετράκη τὴ φτέρωναν καὶ γεννήθηκε μέσα της αἰσιοδοξία καὶ περίμενε σύντομα τὸ Σῖμο της. Ἀποκοιμήθηκε τὸ παιδί καὶ γύρισε στὴ γωνιά. Ὁ γέρος τραβήχτηκε γαί ὕπνο. Αὐτὴ τακτοποίησε τὴ φωτιά, ἔκλεισε τὶς πόρτες καὶ τραβήχτηκε στὸ δωμάτιο νὰ κοιμηθεῖ κοντὰ στὸ παιδί της. Ὡρες ἡ δύστυχη γυναίκα ἔμεινε ἄϋπνη. Χάθηκε στοὺς συλλογισμούς. Ἄκουε τὸ γέρο πὺν ἔβηκε καὶ ἔφτυνε φλέματα. Ὁ Κωστάκης ψόφιος στὸν ὕπνο. Κουρασμένο καὶ μὲ τὴ χαρὰ γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ πατέρα του, κοιμόταν ὁ ἄγγελος... Καμμιὰ ὥρα πρὶν φέξῃ τὸ σῶμα της ἀπόκαμε. Ξύπνησε ὁμως, ὅπως πάντα ἀπ' τὰ χαράματα.

Τὴ νύχτα τῆς Τετάρτης πρὸς τὴν Πέμπτη ὁ Γέρο Λιάρης δὲν εἶχε ὕπνο. Φοροῦσε τὶς παλιές του κουντοῦρες... Γιὰ πατοῦσες εἶχε ράψει μόνος του λάστιχα ἀπὸ μανσὸν αὐτοκινήτου. Εἶχε πάρει καμμιὰ ὥρα ἡ νύχτα, ὅταν ξεκίνησε. Ξέβγαινε ἀπ' τὴν θύρα τοῦ σπιτιοῦ κι' ἡ νύφη ρώτησε:

— Θ' ἀργήσεις;

— Δὲ νομίζω... μὰ τήρα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιμένεις...

Ἐρριξε τὴν κάπα πάνω του. ἔβαλε στὸ κεφάλι του τὸ παλιὸ ξεφτισμένο κασκέτο, ἔκαμε ἓνα βῆμα καὶ σταμάτησε. Ἐβγαλε ἀπ' τὸ τσεπάκι τοῦ δίμηνου γελέκου του, τὸ ρολόγι του, πῆσε μὲ τὸ δάχτυλο, πετάχτηκε τὸ καπάκι καὶ κύτταξε τὴν ὥρα καὶ συμπλήρωσε: «Θὰ γυρίσω... μὰ ἀπὸψε δὲν πρέπει ν' ἀνησυχεῖς...» καὶ βγῆκε. Πέρασε τὴ μεγάλη καλντεριμώστρωτη αὐλὴ, ἔσυρε πίσω τὴν ξύλινη λιάσσα πὺν ἦταν γιὰ αὐλόθυρα καὶ προχώρησε. Στὸ δρόμο οὔτε ψυχὴ. Τὰ σπῖτια σκοτεινά. Μιλὰ καμμιὰ. Τὰ σκυλιὰ ψόφησαν. Οἱ πατοῦσες του δὲν ἔκαμαν θόρυβο. Ἐφτασε στὸ ἔβγα τῆς γειτονιάς. Ἀπὸ κεῖ ἄρχιζαν οἱ ἀχυροκαλύβες. Προχώρησε ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὲς καὶ βγῆκε στὸ ξάγναντο. Στάθηκε. Κίτταξε πέρα κατὰ τὸ δασωμένο βουνό. Τὸ σκοτάδι γώνεψε τὸ βλέμμα του. Δὲν εἶδε τίποτε. Οὔτε φεγγάρι κι' οὔτε ἄστρα. Συννεφιά σκέπαζε τοῦτον τὸν τόπο. Κι' ἡ συννεφιά στὴν ψυχὴ τοῦ Γέρου ἄρχισε νὰ ξεφτίζει. Πάηνε γιὰ διάλυση. Κάθισε μὲ τὶς πλάτες του στὸν ξηρότοιχο καὶ τὴν ἔγνοια του πρὸς τ' ἀπέναντι σκοτεινὰ μέρη πὺν κλειοῦσαν τὸ φῶς καὶ τὴ λαχτάρᾳ

τῶν σκλαβωμένων. Πάντα ἡ ἀμφιβολία ἀναδύεται στὸν ἄνθρωπο... Ἄς εἶναι... Θὰ ἰδοῦμε, διαλογίστηκε. Δὲν ἀπόσωσε τὴ σκέψη του. Ντουφεκίδι ἀντήχησε κάτω στὴ χαράδρα. Ὁπλοπολυβόλο γάζωνε... Δὲν κράτησε πολὺ τὸ πανηγύρι. Ἡσυχία ἀπλώθηκε τυραννική. Ἐκεῖ αὐτὸς ἀκούνητος μὲ τὰ μάτια του πρὸς τὸ σκοτάδι καὶ τὴ σκέψη του πρὸς τὸ γιό του τὸ Σίμο... Τόλεγε «φύγε παιδί μου, φύγε γιὰ τὴ ζωὴ σου καὶ τὴν πατρίδα...». Καί... μιὰ φωτοβολίδα μπλὲ ὑψώθηκε στὸν οὐρανό, ἔκανε καμπύλη καὶ ἔσβησε στὸ χωριό. Σηκώθηκε νειότερος. «Αὐτὸ ἦταν...», εἶπε καὶ μὲ βῆμα γοργὸ καὶ ἀκούραστο γύρισε. Ἄνοιξε σιγὰ τὴ θύρα. Μπήκε σὰν κλέφτης. Εἶδε τὴ νυφᾶδιά του νὰ περιμένει στὴ γωνίστρα.

— Μὰ γιατί δὲν κοιμήθηκες; τὴ ρώτησε.

— Δὲν εἶχα ὕπνο. Κι' εἶχα καὶ τὴν ἔγνοια σου... Πατέρα μὴ ξαναβγαίνεις τὴ νύχτα ἔξω. Φοβᾶμαι πατέρα. Φοβᾶμαι πολὺ. Ἄν μᾶς λείψεις καὶ σύ... τότε εἴμαστε γιὰ πνίξιμο.

Ἐκεῖνος βγάζοντας μὲ τὸ ἓνα πόδι, τὴν κοντούρα τοῦ ἄλλου, ἔλεγε:

— Ὅχι. Νὰ μὴ φοβᾶσαι. Πιστεῖω πὼς θὰ πᾶμε καλύτερα. Πήγαινε νὰ κοιμηθεῖς.

Κάθησε σταυροπόδι στὴ γωνιά καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι στὴν τοιχοθυρίδα. Πῆρε τὴ γράφα μὲ τὸ ρακὶ καὶ τὴν ἔγειρε στὸ στόμα του καὶ κατέβασε τρεῖς στοματιές, ὅσα καὶ τὰ χρόνια ποὺ λείπει ὁ Σίμος του. Σκούπισε χεῖλη καὶ μουστάκια μὲ τὴν ἀνάστροφη καὶ ἄρχισε νὰ στρίβει τσιγάρο. Ἡ νύφη τὸν παρακολουθοῦσε. Τὸν ἔβλεπε διαφορετικὸν ἀπὸψε. Ἀπὸ τότε ποὺ πῆραν τὸ Σίμο δὲν ξανάβαλε ρακὶ στὸ στόμα του. Μὲ δυσκολία, ἄλλες φορές, τοῦβγαζε λέξη. Κι' ἀπόψε λαφρὸς καὶ χαρούμενος μιλάει... Δὲν ἤξερε ποῦ ν' ἀποδώσει τὸ χαρούμενο ὕφος του καὶ τὴν εὐκολὴ ὁμιλία του. Πάσχιζε μόνη της νὰ ἀνακαλύψει τὴν αἰτία.

— Πήγαινε νὰ κοιμηθεῖς. Περσμένη ἡ ὥρα, φώναξε.

Ἡ νύφη δὲν κουνήθηκε. Τὸν κύτταξε μ' ἀκίνητα ματόκλαδα.

— Δὲ μοῦ λὲς καὶ μένα πατέρα τίποτα; Ποῦ πῆγες; τί εἶδες; τί ἄκουσες;

— Ὅ,τι ἄκουσες καὶ σί. Ντουφεκίδι καὶ ὕστερα μιὰ φωτοβολίδα... τὸ σινιάλο. Τί ἄλλο;... Τί νὰ σοῦ πῶ... Καὶ σάλιωνε τὴν τσιγαρόκολλα κυττάζοντάς την... Νὰ χαρεῖς θέλεις... ναί... ναί... Καιρὸς ἦταν καί... τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ; Ξεβρώμιζε τὸ χωριό μας, εἶπε ζωηρὰ καὶ μὲ τὴ μασιὰ πῆρε κάρβουνο καὶ τὸ κόλλησε στὸ τσιγάρο.

Ἡ νύφη ἄρχισε νὰ κλαίει...

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΟΥ ΜΙΚΡΑΙΝΕΙ

Τὴ Ρωμιοσύνη μὴ τὴν κλαῖς, ἐκεῖ ποὺ πάει νὰ σκύψει
μὲ τὸ σουγιά στὸ κόκκαλο, μὲ τὸ λουρί στὸ σβέρκο,
νά τὴν πετιέται ἀπὸ ξαρχῆς κι ἀντρίεϋει καὶ θεριεϋεῖ
καὶ καμακώνει τὸ θεριὸ μὲ τὸ καμάκι τοῦ ἡλίου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Καταλήγει σὲ θριαμβολογία ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ, ἀλλ' ἀρχίζει μὲ ἄρνηση τοῦ θρήνου. "Ἄρα ὑπάρχει ὁ θρήνος. Καὶ εἶναι συχνός, ἴσως διαρκής, καὶ ὀφείλεται ἄλλοτε στοὺς χαλεποὺς καιροὺς, ἄλλοτε στοὺς βαρβάρους ἢ στοὺς πολιτισμένους, στοὺς παγανοὺς ἢ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἄλλοτε — ἴσως πολὺ συχνὰ — σὲς ἄδικες σκέψεις καὶ κρίσεις τῶν ἰδίων τῶν δικῶν μίας ἀνθρώπων κι ἐμῶς τῶν ἰδίων.

Γιὰ τοὺς καιροὺς καὶ γιὰ τοὺς ξένους, παγανοὺς ἢ χριστιανοὺς, Πέρσες ἢ Καθολικούς, Τούρκους ἢ Ἀγγλοσάξωνες ὁ φταίχτης βρίσκεται ἔξω ἀπὸ μᾶς. Ἀλλὰ γιὰ τὶς δικές μας ἄδικες κρίσεις καὶ πράξεις πρέπει πολὺ νὰ κλάψουμε, ἐνῶ συμφωνοῦμε μὲ τὸν ποιητὴ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κλαῖμε τὴ Ρωμιοσύνη, ὅταν πάσχη ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀκόμα κι ὅταν φτάνη τὸ μαχαίρι στὸ κόκκαλο.

"Ἐκλαψε ὁ Ἑλληνισμὸς τὸ παλληκάρι τῆς Κύπρου, μαζὶ κι ὁ ποιητής, ὅταν ἔπεσε θῦμα τοῦ «συμμάχου», ποὺ δυνάστευε τὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ τὴν Κύπρο ὁ Ἀγγλος τὴν εἶχε προσφέρει στὰ 1915 καὶ τὴν ἀρνηθήκαμε, ὄχι γιὰτὶ μᾶς ὑπαγόρευε τὴν ἄρνηση τὸ ἐθνικὸ συμφέρον, ἀλλὰ γιὰτὶ ἦταν ἀντίθετη πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδανικὰ ἢ πολιτικὴ τῆς χώρας, ἢ παλατιανὴ πολιτικὴ. Καὶ πάλι ὅταν στὰ 1930 ζήτησαν οἱ Κύπριοι τὴν ἀγκυλιὰ τῆς μάννας πατρίδας, ὁ τότε πρωθυπουργὸς εἶπε «ὄχι», γιὰτὶ θεώρησε πολὺ σωστὰ τὸ θέμα κλεισιμένο. Ἐνὰς ἀνταγωνισμὸς, σκέφτηκε, μὲ τὴν πανίσχυρὴ Ἀγγλία θὰ ἦταν καμπάνα θανάτου γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὴ τὴν καμπάνα τοῦ θανάτου δὲν τὴν σκέφτηκε ὁ στρατάρχης καὶ μὲ ἀφελῆ πολιτικὴ σκέψη ἀπεχώρησε θυμαρινὸς ἀπὸ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν Ἥντεν.

Πόσα ἀνιστόρητα λάθη, πόσα ἐθνοκάπηλα κηρύγματα, πόση ἔλλειψη συνειδήσεως εὐθύνης!.. Τὴ Ρωμιοσύνη μὲ τὴν κλαῖς, ὅταν δέσμια σέρνεται ἀπὸ τὸν ἐχθρό, ἀλλ' ὅταν Ἕλληνες, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν μιὰ εὐτελεῖ ἐκλογὴ βουλευτοῦ (εἶναι εὐτελεῖς ὅταν ἐπιδιώκεται μὲ ἀνέντιμα μέσα) ἐπικαλοῦνται ὄχι τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὴν αἴσθηση καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ πρωτόγονου.

Λέγουν ὅτι ὁ ἀνθρώπος ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλλα πλάσματα τῆς δημιουργίας, γιὰτὶ κατέκτησε τὴ γῆ καὶ τώρα κατακτᾷ τοὺς οὐρανοὺς. Ὑποθέτομε, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ ἐμβαθύνουμε στὴ σοφία τῶν σοφῶν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος διαφέρει ἀπὸ τ' ἄλλα ζῶα — ἀπὸ τὸν πρωτόγονον ἀνθρώπο στὴν προκειμένη περίπτωσι — ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ ἀντίθεση πρὸς αὐτὰ ἐποῦτος κληρονομεῖ, καλλιεργεῖ καὶ κληροδοτεῖ πολιτισμὸ στη διαρκὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπινου βίου ἐδῶ καὶ μερικὲς δεκάδες χιλιάδες χρόνια, ἐνῶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ τ' ἄλλα ζῶα.

Ἐμεῖς λοιπὸν οἱ Ἕλληνες κληρονομήσαμε ἕνα πολιτισμὸ, τὸν καλλιεργοῦμε καὶ φιλοδοξοῦμε νὰ τὸν ἀφήσουμε στὰ παιδιὰ μας καὶ δι' αὐτῶν σὲς ἐρχόμενες γενεές.

Ὁ σκλάβος ἀδελφός, ποὺ τὸν ἡρωϊκὸ θάνατό του μοιρολόγησε ὁ ποιητής, μᾶς

καλεί νά σταθοῦμε δίπλα στοῦ μνημίου τοῦ καί δίπλα στοῦ ἀδελφοῦ τοῦ, πού πήρε τ' ὄπλο νά συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα.

Ξαφνικά ἀκούεται — ἀκούστηκε πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια — τὸ κήρυγμα, πού ἐπικαλεῖται τὴν αἴσθησιν τοῦ πρωτόγονου, πού δὲν ἔχει πολιτιστικὴ μνήμη.

— Δὲν μεγάλωσε τὸ ἀιπέλι σου, ἂν μεγάλωσε ἡ Ἑλλάδα.

Καιμιὰ σύνδεση τοῦ ατόμου μὲ τὸ σύνολο, μὲ τὸν σκλάβο ἀδελφό, μὲ τὴ συνέχεια τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς γίνεται νόμισμα γιὰ φτηνὴ ἀνταλλαγή μὲ ὑπηρεσίες σὲ ξένους δυνάστες καὶ μὲ ξεπεσμούς χωρὶς μολογήμιό. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα, σὰν πατρίδα πού κρατᾷ ἓνα κοιμιάτι γῆς πάνω στοῦν πλανήτη, παρὰ τὰ ὀλοκαυτώματα τῶν θυσιῶν της, παρὰ τίς ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν ἡρώων της — μι-
κ ρ α ί ν ε ι. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι οἱ βάρβαροι λαοὶ χάνονται καθὼς ἀφομοιώνονται ἀπὸ ἄλλους λαοὺς πρὸ πολιτισμένους καὶ πρὸ ἰσχυροὺς. Τί ἔγιναν οἱ Οὐννοι; Τί ἔγιναν οἱ Πετρενέγοι, οἱ Ἀβαροι, οἱ Βανδῆλοι καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι; Ἀς μὴ βιαζώμαστε ὁμῶς νά βγάλουμε συμπεράσματα. Δὲν ἦταν οἱ Βούλγαροι πρὸ πολιτισμένοι ἀπὸ τοὺς Σλαῦ-
ους. Οἱ ἴδιοι ἀφομοιώθηκαν ἀπ' αὐτοὺς γλωσσικά, ἀλλὰ τοὺς ἀφομοίωσαν ἐθνικά. Δὲν ἦταν οἱ Ρωμαῖοι πρὸ πολιτισμένοι ἀπὸ τοὺς Τυρρηνοὺς. Τί ἔγιναν οἱ Τυρρηνοί; Ἐκ-
πλήρουν τὰ μνημεῖα τοὺς καὶ ὅσα μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπ' ἄλλες πηγές γι' αὐτοὺς. Ὁ-
μῶς ἀφομοιώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τί ἔγιναν οἱ Βαβυλώνιοι μὲ τὸν θαυμάσιο πο-
λιτισμὸ τοὺς; Χάθηκαν κι' αὐτοί. Χάθηκαν καὶ οἱ Χιτῆτες καὶ οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι. Οἱ ὀλίγοι Κόπτες εἶναι ρετᾶλι τοῦ ἀρχαίου Αἰγυπτιακοῦ κόσμου καὶ δὲν διατηροῦν καιμιὰ ἀνάμνηση τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς Αἰγύπτου, πού ἔγινε κληρονομιά τῶν ση-
μερινῶν Ἀραβοαιγυπτίων. Οἱ σημερινοὶ Αἰγύπτιοι ἔχουν Ἀραβικὰς ἀναμνήσεις, ὄχι Αἰγυπτιακὰς, εἴτε εἶναι εἴτε δὲν εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Καὶ ἡ Ἑλ-
λάδα ἀκολούθησε ἐν μέρει τὴ μοῖρα τῶν χαμένων λαῶν καὶ τὴν συνεχίζει. Τί ἔγινεν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδας; Magnam Graeciam τὴν ἔλεγον οἱ Λατίνοι καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι. Σήμερα εἶναι χαμένη ὀριστικά. Ὑπάρχουν μόνο μερικὰ χωριὰ στὴ Σικελία, πού μιλοῦν σπασμένα Δωρικὰ, καὶ μερικὰ ἄλλα στὴν Ἀπουλία, πού μιλοῦν νεώτερα κάπως Ἑλληνικά. Ἀλλ' ὁ μέγας κόσμος τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδας χάθηκε. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾷς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ Ρωμυλίας ἐξον-
τώθηκε ἀπὸ τοὺς πολὺ εὐγενεῖς γείτονες «γιὰ νά μὴν ὑφίστανται τὰ βάσανα τῆς ζωῆς», καὶ ὁ ὑπόλοιπος κατέφυγε στὴν ἐλεύθερη Ἑλληνικὴν ἐπικράτεια.

Καὶ τὸ κοιμιάτι αὐτὸ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, πού κρατοῦμε ἀκόμα, δὲν πρέπει νά τὸ χάσουμε ἀπὸ τὴν ἀπληστία τῶν Τατάρων κι' ἀπὸ τὴν βάνανση διπλωματία τῶν ἱ-
συρῶν, πού ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ δίκαια τῶν λαῶν. Ἀπειλεῖται ἡ Κύπρος, τὸ Αἰγαῖο, ἡ Δυτικὴ Θράκη. . . Χωρὶς αὐτὰ ἡ Ἑλλάδα θὰ εἶναι καταδικασμένη νά πεθάνῃ.

Τὰ ἀνθρωποειδῆ δὲν εἶναι δυνατὸ νά σκεφθοῦν, ὅτι ὁ μικρὸς κινδυνεύει νά γίνῃ μικρότερος, ἂν δὲν προλάβῃ νά γίνῃ, κάπως δυνατὸς κρατῶντας μερικὰ ὀχυρὰ ἀπα-
ράτητα γιὰ τὴν ἐπιβίωσίν του.

Ἄν ὅλ' αὐτὰ ἦταν ἔργο μόνο τῶν καιρῶν, ἀφοῦ θὰ εἶχε ἐξαντληθῇ ἡ ἀντοχή μας, θὰ σκύδαμε μὲ ἐγκαρτέρηση τὸ κεφάλι. Ἀλλ' εἶναι ἔργο κυρίως δικό μας. Ἐ-
σπεύραμε ἀνέμους καὶ θερίσαμε θύελλες. Καιμιὰ ἀπαίτηση ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, ὅταν βγάμας στοῦν πόλεμο καὶ τῆς δίναμε καιρὸ γιὰ τὴν ἀμυνά της στὴ Μέση Ἀνατολή. Καιμιὰ ἀπαίτηση καὶ στὰ 1944, ὅταν φτάσαμε στὰ Δεκεμβριανά, παίζοντας τὸ χαρτί τῶν συμμάχων. Καιμιὰ πρόβλεψη καὶ ὅταν συντελοῦνταν γύρω μας κοσμογονικὰς με-
ταβολὰς στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ Μεσόγειο. Καὶ πρὸ πάντων καιμιὰ πρόβλεψη καὶ καιμιὰ συνεννόηση μεταξὺ μας. Ἀπὸ ὅποιονδήποτε παράταξη, κάθε διαφωνῶν - κτήνος. Ἀκόμα κι' ἂν ὁ ἴδιος ὁ σύντροφός τῆς γλῆς διαφωνοῦσε σήμερα καὶ τὸν εὑρίσκε ξα-
φνικά ὁ θάνατος, «ψῶφησε τὸ σκυλί» - ὁ λόγος.

Μόνον οἱ βραχυκέφαλοι σκέπτονται παρόμοια, οἱ idiots.

Τὰ τελευταῖα σαράντα χρόνια αὐτὸς ὁ τόπος γνώρισε ὑπέροχες ἐξάρσεις ἐκ μέ-
ρους τοῦ λαοῦ καὶ ἀσυγχώρητες καλπονοθεύσεις τῶν φρονημάτων του — πλὴν ὀλί-

γων ἐξαίρεσεων — ἐκ μέρους τῶν ἀρχηγῶν του. «Στὴ μάντρα τῆς πολιτείας οἱ λύκοι...».

Δεχτήκαμε Ἀγγλικὴ ἀστυνομία, δεχτήκαμε κυβερνήσεις διωρισμένες ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς. Καὶ δὲν αἰσθανθήκαμε ντροπή. Ἐφτασε ἄραγε ἄλλη χώρα σὲ τέτοιο κατάντημα; Ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔπους στὴν ἐκφώνηση πολιτικοῦ λόγου ἀπὸ Ἀμερικανὸ πρεσβευτὴ στὴ Λάρισα, ποὺ μᾶς συνιστοῦσε τί νὰ κάνουμε μὲ τὴν Κυβέρνησή μας...

Σὰν ἐμπαιγμὸς τὸ ἔπος μπροστὰ σὲ τόση ἐθνικὴ ταπείνωση...

Ἐκεῖνες οἱ ταπεινώσεις ὠδήγησαν στὶς ἐπιστολές τοῦ '65, στὸ πραξικόπημα τοῦ '67 καὶ στὸ Κυπριακὸ δρᾶμα τοῦ '74. Ὅλ' αὐτὰ φαντάζουν σὰν διαδοχικὲς πράξεις ἀρχαίας τραγωδίας, ὅπου ἡ τραγικὴ καταστροφὴ ἔρχεται σὰν μοιραία συνέπεια σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς ἀναγκαιότητας. Ὁ κόσμος τῆς ἐξουσίας αὐτοδιαλύθηκε καὶ καταστράφηκε χτυπημένος ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ ἀμαρτήματα.

«Περαίνεται δὲ ἡ ἐκ τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσις δι' ἐλέου καὶ φόβου». Φτάσαμε ἄραγε στὴν κάθαρση; Μᾶς συνέχει πραγματικὰ ὁ οἶκτος γιὰ τοὺς ἀδελφούς μας, γιὰ τοὺς Κυπρίους, γιὰ τὴν κακόμοιρη — ὅσο καὶ ἐνδοξη — πατρίδα μας; Μᾶς συνέχει ὁ φόβος μήπως πέσωμε ξανά σὲ ὅμοια λάθη καὶ μήπως πάθωμε χειρότερα;

Ἀπὸ τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ δώσωμε, θὰ κριθῇ ἡ τύχη μας.

Ὅταν ἕνας περάσῃ μεγάλη ἀρρώστια, ἡ ἀνάρρωση κρατᾷ πολὺ καὶ οἱ γιατροὶ συνιστοῦν μακρόχρονη διαίτα. Ἡ ἀρρώστια τοῦ ἐμφύλιου μίσους, ποὺ μᾶς τυράννησε πολλὰς δεκαετηρίδες, χρειάζεται μακρόχρονη ἀνάρρωση. Κι ἂν κάποτε γίνωμε καλά, θὰ θυμώμαστε σὰν ἕνα κακὸ ὄνειρο αὐτὸν τὸν ἐφιάλτη.

Ἀναμφίδολα, ἐνωμένοι θὰ γίνωμε πανίσχυροι, ὅπωςδὴποτε ἱκανοὶ νὰ ἐμποδίσωμε τὴν κατάληψη τῆς Κύπρου καὶ τὴν κυριαρχία τῶν Τούρκων στὸ Αἴγαῖο. «Θὰ πεταχθῇ ἀπὸ ξαρχῆς καὶ θ' ἀντρεῖψῃ καὶ θὰ θεριέψῃ ἡ Ἑλλάδα», σύμφωνα μὲ τὸν προφητικὸ στίχο τοῦ ποιητῆ. Ἀρκεῖ ν' ἀποφύγωμε τίς σκέψεις τῶν idiots καὶ τ' ἀμπέλια τῶν ἀνθρώπων χωρὶς ἱστορία. Ν' ἀποφύγωμε τὸ μῖσος.

Ἡ διαίτα ποὺ συνιστοῦν οἱ τραγικοὶ εἶναι ὁ οἶκτος καὶ ὁ φόβος. Ἀλλ' ὁ οἶκτος σημαίνει ἀνθρωπιά καὶ ὁ φόβος προϋποθέτει κατανόηση.

Οἱ Τυρρηνοὶ ξέχασαν κάποτε τὸν πυρὸς τοῦ πολιτισμοῦ των καὶ χάθηκαν. Ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ τὸν ξεχάσωμε. Ἡ μοῖρα τῆς Ἑλλάδας δὲν ἀγναντεύει τέλος.

Θὰ κρατήσωμε λοιπὸν σφιχτὰ στὰ χέρια μας τὸν πυρὸς, ποὺ μᾶς κληρονόμησε ἡ ἐθνικὴ μας παράδοση. Κανένα τέλμα δὲν θὰ τὸν δῇ πεταγμένον. Δὲν ξεπέσαμε τόσο ἀνεπανόρθωτα κι ὁ γύρω μας κόσμος δὲν ξέπεσε ὅτε αὐτὸς τόσο ἀπελπιστικά. Καὶ ἐθνικοὶ καὶ διεθνεῖς παράγοντες, ζωογόνοι ἀπὸ παντοῦ πνοὲς θὰ ζωογονήσουν αὐτὴ τὴ χώρα, ποὺ γνώρισε τόσες συμφορὰς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικῆς μας γενεᾶς καὶ τῆς γενεᾶς τῶν πατέρων μας, σχεδὸν κοιμιάτι — ὅσο ἱερὸ — τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ἐλληνικοῦ χώρου.

Τὰ ἔθνη ἔχουν τὴ μοῖρα τους καὶ ἡ Ἑλλάδα τὴ δική της. Ἀπὸ τὸ κλάδεμα ποὺ ἔγινε, καινούργιοι θαλεροὶ κλώνοι θὰ βλαστήσουν!

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1974

Τὰ Γιάννινα, τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ καὶ ἀστικὸ κέντρο σήμερα τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, Αἰτωλοακαρνανίας καὶ νησιῶν τοῦ Ἰονίου, εἶναι περισσότερο ἀκόμη (καὶ συνάμα) μία ἀπὸ τίς δυὸ - τρεῖς πιὸ σπουδαῖες σημερινές πνευματικὲς ἐστίες τῆς χώρας μας.

Ἡ πόλη τούτη, ποὺ τὴ βαραίνει ἕνα παρελθὸν μεγάλο σὲ δόξα καὶ σὲ πο-

λιτισμό — πολιτισμό υλικό και πνευματικό — και που σέ χαλεπούς αλλοτινούς καιρούς, όταν τὸ Ἔθνος ἀπελπισμένο καὶ ἀνήξερο ἐπροσπαθοῦσε, ὥστόσο, νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ κατανικήσῃ τὴν ἀγρία καὶ κακὴ του μοῖρα, τοῦ στάθηκεν ὁδηγὸς καὶ ἀρρωγός, δὲν ἐλπομόνησε τὸ παρελθόν. Νοσταλγὸς τοῦ ὠραίου καιροῦ, ὅπου ἐβαστοῦσε τὰ πρωτεῖα τῆς Ἑλλάδας στὴν παιδεία, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴ διανόησιν, κρατεῖ κάτι ἀπὸ τὴν εὐλογημένη ἐκείνη παράδοσιν καὶ μὲ τὶς τωρινές της δυνάμεις χτίζει τὸ σημερινὸ πνευματικὸ πολιτισμὸ της καὶ δημιουργεῖ ἓνα γόνιμο πνευματικὰ παρὸν καὶ ἓνα ἐλπιδοφόρο πολιτιστικὰ μέλλον. Ἔτσι, οἱ παλνοὶ ἐκεῖνοι χρόνοι τῶν πνευματικῶν ἀγώνων καὶ ἐπιτεύξεων, στάθηκαν ἡ βάση καὶ τὸ καλὸ χωράφι τῆς σημερινῆς προκοπῆς τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων στὴν περιοχὴ τοῦ πνεύματος, τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῶν ἐκπολιτιστικῶν της προσπάθειων. Καὶ ὑπάρχει, πράγματι, σήμερα ἐδῶ ἓνας κόσμος ξεχωριστὸς δημιουργῶν στὸ πεδίο τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς Τέχνης, ποὺ δὲν εἶναι, βέβαια, ἀληθινὰ αὐτάρκης, ἀλλὰ ποὺ, ὥστόσο, ἔχει τὴ δική του ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ γοητεία. Μιὰ ζωὴ γεμάτη δραστηριότητα — πρέπει νὰ τὸ ποῦμε — καὶ στὴν κουλτούρα καὶ στὰ γράμματα. Ἰδιαίτερα γιὰ τὰ τελευταῖα καὶ πάνω σ' αὐτὰ κάπως πιὸ πλατύτερα γιὰ τὸ βιβλίο καὶ τὶς ἐκδόσεις ἐν γένει (γιὰ τὰ ὁποῖα γράφεται καὶ τὸ σημεῖωμα τοῦτο) πολλὰ μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν: γιὰ τοὺς λογοτεχνικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς κύκλους, γιὰ τοὺς κύκλους τῶν λογίων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν, γιὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰ περιοδικά, γιὰ τὴ γόνιμη δραστηριότητα μερικῶν ἐκπολιτιστικῶν φορέων, γιὰ ὁρισμένες παρέες ἀκόμη σκεπτομένων ἀνθρώπων καὶ διανοουμένων, ποὺ δὲ γράφουν κατ' ἀνάγκην, μὰ ποὺ συζητοῦν τὰ βράδια μέσα στὶς ἡρεμες ταβέρνες καὶ στὰ μοναχικὰ κεντράκια κι' ἀκόμη γιὰ τὸν τύπο — ἡμερήσιο καὶ ἐβδομαδιαῖο — καὶ γιὰ ἄλλες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις, διαλέξεις, ἐκθέσεις κλπ. Ὅσοι ἀπ' ὅλα αὐτὰ θὰ περιοριστοῦμε στὸ σημεῖωμά μας (αὐτὸ ἐξάλλου εἶναι καὶ τὸ θέμα μας) ν' ἀναφέρουμε μόνο τὸν τύπο, ποὺ ἐκδίδεται στὰ Γιάννινα σήμερα — περιοδικό, ἐβδομαδιαῖο καὶ ἡμερήσιο — κι' ἀκόμη τὰ βιβλία, λογοτεχνικὰ καὶ ἄλλα, ποὺ ἐκδόθηκαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν ἀπὸ τοὺς ντόπιους ἐδῶ κατὰ τὸ 1974:

Α' ΤΥΠΟΣ

1. Ἡμερήσιος:

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ Σ ΛΓΩΝ».	Ἔτος κυκλοφορίας	480
«ΠΡΩΤΗΝΟΣ ΛΟΓΟΣ». Περ. γ'	»	170
«ΠΡΩΤΗΝΑ ΝΕΑ». Περ. β'	»	110

2. Ἐβδομαδιαῖος:

«ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ».	»	20
«ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ».	»	20
«ΠΑΤΡΙΣ».	»	200
«ΕΡΕΤΝΑ»	»	110

3. Περιοδικός:

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ». Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ περιοδικό. Ἔτος ἰδρύσεως 1952.

«ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ». Τριμηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικό. Ἔτος ἰδρύσεως 1974.

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», β' περίοδος. Τριμηνιαῖο ἱστοριογραφικὸ περιοδικό. Ἔτος ἰδρύσεως 1926.

4. 'Επαγγελματικός, Τοπικός, 'Οργανώσεων κλπ.:

- «Η ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ». 'Εκδότης Β.Σ.Ι. 'Ετος ιδρύσεως 1958.
 «ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ». 'Εκδότης Π.Ε.Σ.Ε.Α. 'Ετος ιδρύσεως 1965.
 «ΓΕΩΡΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ». 'Εκδότης: Διεύθυνσις Γεωργίας Νομού 'Ιωαννίνων. 'Ε-
 τος ιδρύσεως 1948.
 «ΔΕΛΤΙΟΝ ΡΟΤΑΡΙΑΝΩΝ». 'Εκδότης: Ο.Ρ.Ι. 'Ετος ίδρ. 1965.
 «ΠΟΡΕΙΑ». 'Εκδότης: Φοιτηταί Π.Ι. 'Ετος ιδρύσεως 1974.
 «ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΠΑΛΜΟΙ». 'Εκδότης: Μαθηταί Α' Γυμν. 'Αρρ. 'Ιωαννίνων. 'Ετος
 ιδρύσεως 1974.

Β' ΒΙΒΛΙΑ (ΕΚΔΟΣΕΙΣ 1974)

1. Λογοτεχνικά:

- «ΝΟΣΤΟΣ», ποιήματα, σελ. 80. Μενελ. Κιζόπουλου.
 «ΧΑΡΟΚΑΜΕΝΗ ΚΤΠΡΟΣ», ποιήματα, σελ. 80. 'Ανδρέα Κατσούρη.
 «Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΤΤΡΑΝΝΙΑ», δοκίμιο, σελ. 16. Κων. Κιουπκιολῆ. 'Ανάτυπο
 από τόν ΚΓ' τόμο τῆς «'Ηπ. 'Εστίας».
 «ΠΕΡΙ ΣΤΗΝΘΕΙΑΣ», δοκίμιο, σελ. 16. Β. Μάργαρη. 'Ανάτυπο από τόν ΚΓ' τόμο
 τῆς «'Ηπ. 'Εστίας».
 «ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ», δοκίμιο, σελ. 80. Σπ. Βρεττιού.
 «Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ», δοκίμιο, σελ. 32. Χ. Νούτσου
 (μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ U. Campagnolo).
 «ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ», δοκίμιο, σελ. 72. Σπ. Κυριαζόπουλου.
 «ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ», δοκίμιο, σελ. 16. 'Ελένης Καραμπατζάκη. 'Ανά-
 τυπο από τόν ΚΓ' τόμο τῆς «'Ηπ. 'Εστίας».
 «ΖΑΓΟΡΙ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΟΥΣΑ», δοκίμιο, σελ. 64. Κώστα Λαζαρίδη.
 «ΠΑΛΕΤΕΤΕ;», χρονικό, σελ. 48. Θ. Μαλδογιάννη.

2. Φιλολογικά:

- «ΘΡΗΣΚΕΤΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗ-
 ΣΗ», μελέτη, σελ. ... Χρ. Καράμαλη. 'Ανάτυπο από τόν ΚΓ' τόμο τῆς «'Ηπ. 'Εστίας».
 «Ο ΓΥΙΟΣ ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ» ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ, φιλολογ. παρατηρήσεις, σελ. 10.
 Φαίδ. Μπουμπουλίδη. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστημον. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι.
 «Δωδώνη».
 «ΣΤΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ «ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΠΑΣΧΩΝ», φιλολογική μελέτη, σελ. 18. Μαίρης Γρ. Μάντζιου. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο
 τῆς ἐπιστημον. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».
 «ΛΕΤΚΑΔΙΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ», φιλολογική μελέτη, σελ. 16. Κ. Θ.
 Φωτεινοῦ.
 «ΔΗΜ. ΣΑΡΡΟΣ, Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΤΣΑ», φιλολογική
 μελέτη, σελ. 40. Κώστα Λαζαρίδη.
 «ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΙ ΣΤΑΛΟΓΑΙ ΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΙΗ' & ΙΘ' αἰ.», σειρά
 6', στοιχεῖα, σελ. 16. Γλυκ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς
 ἐπιστημον. ἐπ. τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».
 «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ», φιλολογική
 μελέτη, σελ. 68. Κώστα Λαζαρίδη.
 «ΜΑΞΙΜΟΥ ΠΛΑΝΟΥΔΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΒΑΘ-
 ΜΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑΧΡΗΣΕΩΣ» ΤΟΥ ΨΕΥΔΟΑΤΤΟΤΣΤΙΝΟΥ», μελέτη, σελ. 48. Γε-

οργίου Ν. Γιαννάκη. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστ. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».

«STAGING OF ΠΑΛΑΙΑΙ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ IN RELATION TO MENANDER'S AUDIENCE», μελέτη, σελ. 32. 'Ανδρέα Γ. Κατσούρη. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστημον. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».

«PRELIMINARI ALLE COMMEDIE CRETESI: UNA FONTE DELLO STATHIS», φιλολογικῆς παρατηρήσεις, σελ. 14. Vincenjo Pecorato. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστημον. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».

«ΚΑΤΑΚΛΑΥΠΤΕΙΝ ΤΑ ΣΦΑΓΙΑ ΤΟΙΣ ΑΣΠΗΣΙΝ», φιλογ. μελέτη, σελ. 20 Ι. Σ. Καμπίτη. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστημον. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».

3. 'Επιστημονικά:

«ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΝΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΝΤ», πραγματεία, σελ. 120. Θ. Βέικου.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΤΣ ΣΟΜΕΝΟΤ ΑΝΘΡΩΠΟΥ», μελέτη, σελ. 415. Εύθ. Στυλιάρη.

«ΕΡΕΤΝΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ ΤΟΥ ΒΙΚΟΥ», μελέτη, σελ. 42. Κων. Γκαλιάτσα. 'Ανάτυπο από τόν ΚΓ' τόμο τῆς «'Ηπειρ. 'Εστίας».

«ΑΙ ΑΛΚΤΟΝΙΑΕΣ 'Η ΑΛΚΤΟΝΙΟΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΟΥ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ», μελέτη, σελ. 8. Θ. Μαλδογιάννη. 'Ανάτυπο από τόν ΚΓ' τόμο τῆς «'Ηπ. 'Εστίας».

«ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ», μελέτη, σελ. 22. Δ. Α. Μεταξά.

«ΜΗΝΙΑΙΑ ΚΑΙ ΕΠΟΧΙΚΗ ΕΜΜΟΝΗ ΤΗΣ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ», μελέτη, σελ. 24. Δ. Α. Μεταξά.

«Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», μελέτη, σελ. 49. Θαν. Παπαδόπουλου. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστ. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».

«QUELQUES RE MARQUES SUR L' EMPLOI DU PRONOM «ON» EN FRANCAIS ET SON EQUIVALENCE EN GREC MODERNE», μελέτη, σελ. 16. Γεωργ. Ι. Φρέρη. 'Ανάτυπο από τόν Γ' τόμο τῆς ἐπιστημον. ἐπετηρίδος τῆς Φ.Σ.Π.Ι. «Δωδώνη».

«ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΕΙΣ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ», μελέτη, σελ. 20. Βασ. Τσιώτη.

«ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΜΕΤΑΞΕ ΜΗΝΙΑΙΑΣ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΤΟΥ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ», μελέτη, σελ. 18. Δ. Α. Μεταξά.

«ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΕΙΡΟΤΡΓΙΚΗΝ ΘΕΡΑΠΕΙΑΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΑΓΓΛΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ ΩΤΟΣ», μελέτη, σελ. 56. Λεωνίδα Χαρακλιά.

«ΚΙΝΑΤΝΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΦΥΛΑΞΕΙΣ», μελέτη - πρακτική, σελ. 14. Νικ. Ζήκου.

4. 'Ιστορικά - Λαογραφικά:

«ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ», τ. Ι, ιστορική σύνθεση, σελ. 160. Φωτίου Καίσαρη.

«ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ», τ. ΙΙ, ιστορική σύνθεση, σελ. 16. Φωτίου Καίσαρη.

«ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΓ. ΚΥΡΙΑΚΗΣ», ιστορικά στοιχεία, σελ. 20. Ι. Λάκκα.

«ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΟΙ, ΤΟΥΡΚΟΑΛΒΑΝΟΙ, ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ, ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ, ΒΛΑΧΟΙ», ιστορική μονογραφία, σελ. 24. Σπ. Στούπη. 'Ανάτυπον από τόν ΚΓ' τόμο τῆς «'Ηπ. 'Εστίας».

«ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ - Η ΜΟΙΡΑ», ιστορικά στοιχεία, σελ. 144. Κώστα Κονταξή.

«ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ ΜΕΤΑΞΕ ΤΟΥ ΒΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΟΥ ΤΟΥΡΚΟΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1503—37)», ιστορική μονογραφία, σελ. 192. Γεωργ. Πλουμίδη.

«ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ», ιστορική ἀναδρομή, σελ. 20. Γεωργίου Καξαντζίδη.

«ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΕΤΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ», ιστορικά στοιχεία, σελ. 24. Χρύση Πελεκίδη.

«Ο ΛΛΗ ΠΑΣΣΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ», ιστορικά στοιχεία, σελ. 62. Γ. Σιορόκα. 'Ανάτυπο από τον Γ' τόμο της έπιστημ. έπετηρίδας «Δωδώνη» της Φ.Σ.Π.Ι.

«Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΒΙΚΤΩΡΑ ΖΕΜΠΕΤΟΥ», ιστορικά στοιχεία, σελ. 16. Στέφ. Παπαδοπούλου. 'Ανάτυπο από τον Γ' τόμο της έπιστ. έπετηρίδας «Δωδώνη» της Φ.Σ.Π.Ι.

«BANDITI ELLHNES EPIKHYTGMENOI APO TIS BENETIKES ARXES (1678—1794)», ιστορικά στοιχεία, σελ. 20. Γ. Πλουμίδη. 'Ανάτυπο από τον Γ' τόμο της έπιστημ. έπετηρίδας «Δωδώνη» της Φ.Σ.Π.Ι.

«ΟΝΟΜΑΣΤΕΣ ΒΡΥΣΕΣ ΚΑΙ ΝΕΡΑ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ», ιστορικά στοιχεία, σελ. 64. Κώστα Λαζαρίδη.

«ΧΟΥΛΙΑΡΑΔΩΝ ΑΠΑΝΤΑ», σύνθεση ιστορική, λαογραφική, σελ. 470. Πέτρου Μπενέκου.

«ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ Η ΚΑΛΩΤΑ», ιστορικό, σελ. 64. Τάκη Θεμελή.

«ΓΙΑΝΝΙΝΑ», παρουσίαση - ιστορικό, σελ. 64. Γ. Σουλιώτη.

Β. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ - Τοσίτσα: «ΦΩΤΙΑ ΚΑΙ ΤΣΕΚΟΥΡΙ!», συνοπτική ιστορική μελέτη, Ἀθήναι 1974

Στὴ σειρὰ τῶν «Ἱστοριῶν τῶν πολέμων τοῦ μεσοπολέμου» τοῦ Γαλλικοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου «Bretueil», ἐκδόθηκε ἀρχικὰ ἡ συνοπτικὴ ιστορικὴ μελέτη τοῦ κ. Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ - Τοσίτσα «Φωτιά καὶ Τσεκούρι», ποὺ καλύπτει χρονικὰ τὰ δραματισθέντα στὴ χώρα μας γεγονότα ἀπ' τὸ 1939 μέχρι καὶ τὸ 1949, μὲ κύριο ἀποτέλεσμα τὸν ἐμφύλιο σπαραγμό. Θὰ ἔμπορῶσε νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι ὁ συγγραφέας, μὲ μιὰ ἀποκαλυπτικὴ καὶ σφριγίλῃ ἀφηγηματικότητά, θὰ ἔμενε κοντὰ του, ἔτσι ἀπὸ προκατάληψη ἢ σκοπιμότητα. Κι' ὅμως, σὲ λίγες μεστὲς σελίδες, ἐκθέτει μὲ ἀντικειμενικότητα τὴν ἀδελφοκτόνο πάλῃ μέσα στὸ διεθνὲς παζάρεμα τῆς ἐποχῆς, γιὰ νὰ μεταβάλλει τὴ μαρτυρία τοῦ αἵματος σὲ ἀληθινὴ ἱστορία.

Μέσα σὲ 490 σελίδες, ξεδιπλώνεται ὁ χώρος μας — πεδίο τῶν γεγονότων — καὶ ὁ χρόνος μὲ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα ξετυλίγει τὴ δρᾶση γιὰ νὰ ἐκθέσει συμπερασματικὰ τὶς προοπτικὲς τοῦ τωρινοῦ

μας ὀρίζοντα, ποὺ τὸν αὐλακώνει ἀκόμα ζωντανὴ ἡ μνήμη τῆς ὁδύνῃς.

Ἔτσι, ἡ ἱστορικὴ ἐπισκόπηση τοῦ Κ. Κ.Ε., ὁ ἐλληνοϊταλικὸς πόλεμος, τὸ θέμα δημιουργίας Ἀνεξάρτητης Μακεδονίας, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος 1943—1944, ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Δεκέμβρη 1944 καὶ τὸ τέλος σὰν «ντεβιασιονιστὴ» τοῦ Ἀρη Βελουχιώτη, εἶναι τὰ πιὸ σημαντικὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἱστορικῆς μελέτης. Φυσικὴ ἀφετηρία τοῦ δευτέρου μέρους τῆς συνοπτικῆς αὐτῆς ἱστορίας, εἶναι ἡ Βάρκιζα καὶ τὸ νόθο παιδί της: ὁ ἀνταρτοπόλεμος. Ἱστορεῖ μὲ καθαρότητα τὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, τὴ ρῆξη Βελιγραδίου Μόσχας καὶ τὶς ἄμεσες συνέπειές της, τὸ τέλος τοῦ Μάρκου, τὴ μάχη τῶν συνόρων, τὴ φύση καὶ τὶς ἐπιπτώσεις τοῦ ἀγῶνα. Ἡ ἀναπαράσταση τῶν γεγονότων πραγματοποιεῖται μὲ ἀντικειμενικότητα, ἐμβρίθεια καὶ πληρότητα, μὲ ἀφήγηση ποὺ δὲν λιμνάζει στὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ βοθαίνει μὲ τὴν τεκμηρίωση, γιὰ νὰ πλησιάσει μὲ τὸ δάκρυ τῆς μαρτυρίας τὴ δικαιοσύνη, αὐτὴν τὴν ἐξόριστὴ ἀπ' ὅλα τὰ στρατόπεδα τῶν νικητῶν. Ἔτσι συνταιριάζει τὶς προσφορὲς τῶν ἀνταγωνιστῶν, ἐπιμερίζει τὶς εὐθύνες, ἐρμηνεύει τὶς πράξεις μὲ λογικοποιημένους αἰτίες καὶ ἀναλύει στὸ σύνολο τὴν ἐποχὴ μ' ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ περιγύρου της, πολιτικὲς, στρατιωτικὲς καὶ διπλωματικὲς, ἀφοῦ καὶ

ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ὑπῆρξε δρῶσα προσωπικότητα στὴ μεγάλη αὐτὴ δοκιμασία τοῦ Ἑθνους, μὲ βαθύτατη καὶ λεπτομερειακὴ γνώση τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας καὶ τῶν ζυμώσεων στὸ κόσμος. Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐπισημανθῇ ἡ εἰσφορά του μὲ τὸ ἀνοιγμα τῶν πυλῶν τῶν διακρατικῶν παρασκηνίων, ἀφοῦ πολὺπλευρα φωτίζεται τὸ ἀντιστασιακὸ κίνημα, γιὰ νὰ διακρίνουμε τὴ πλανερὴ σκοτεινότητα τοῦ βλέμματος τῶν Μεγάλων. Μὰ ἡ ἀληθινὴ ἱστορία δὲν εἶναι ἀπλὴ καταγραφή ἢ ἀπαρίθμηση γεγονότων. Εἶναι γέννημα τῆς ψυχῆς, θρέμμα τῆς πάλης μὲ τὸν παλμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μὲ ἀγωνιστικὴ συνείδηση ἄτομο εἶναι ὁ ὕφαντὴς τοῦ πέπλου τῆς αἴγλης τῆς καὶ ὁ τροφὸς τῆς διδακτικῆς τῆς ἀξίας. Καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο ὁ Ε. Ἀβέρωφ - Τοσίτσας γίνεται ἱστορικός. Μὲ ἐπιγραμματικότητα ἔκφρασης δίνει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητας τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ μακελιοῦ, εἰκονίζοντας μὲ εἰλικρίνεια τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ μειονεκτήματά τους. Ἔτσι, τὰ γεγονότα ταυτίζονται μὲ τοὺς πλαστουργοὺς τους, παίρνοντας μιὰ τραγικὴ ἀμεσότητα. Δὲν θὰ ξεμακρύνουμε — ἂν καὶ θὰ ἄξιζε — μὲ τὴν παράθεση γνωμῶν γιὰ πολλοὺς ἄντρες τῶν μαχῶν καὶ τῆς πολιτικῆς. Θὰ ἀρκεστοῦμε σ' ἐλάχιστους, γιὰ νὰ καταδειχτεῖ ἔτσι ἡ ἀντιμετώπισή τους ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ ποῦ μὲ ἀκριβόλογο ἀνάλυση τῶν χαρακτήρων τους, σκόπευσε εὐθύτατα τὶς ἀρτηρίες τῶν γεγονότων ποῦ συγκοινωνοῦν ἀκόμη μὲ τὸ πεπρωμένο μας.

«Ἐνας ἄλλος πολιτικός εἶχε φθάσει στὴν Αἴγυπτο λίγο νωρίτερα. Διὸ φορὲς πρὸ ἡλιομένου ἀπὸ τὸν Καρτάλη, τρεῖς φορὲς πρὸ πονηροῦς, τέσσερες φορὲς καλύτερος ῥήτωρ: ὁ Γ. Παπανδρέου».

...«Ἡ ταχτική τοῦ Μάρκου, τοῦ μεγάλου ὁργανωτοῦ, τοῦ καλοῦ ἐμπνευματοῦ πολεμιστῶν, τοῦ ἀρίστου στρατιωτικοῦ ἡγέτου ἦταν πολὺ καλὴ...». «Ἀναμφιβόλως, ὁ Παπάγος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀποφασιστικοὺς παράγοντες τῆς ἥττας τοῦ Δ.Σ.Ε. Ἦταν, πιθανότατα, ὁ μοναδικὸς παράγων τῆς ἥττας του κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 1949».

Ἡ αὐτὴ ἐπιγραμματικὴ εὐστοχη εἰκόνιση προχωρεῖ καὶ στὸν χαρακτηρισμὸ ὁμάδων, ὅπως π.χ. στὴ σελίδα 318:

«Οἱ γυναῖκες κατέλαβαν ἀξιοπρόσεκτη θέση στοὺς κόλπους τοῦ Δ.Σ.Ε... Εἶχαν φανατισμό, πολεμοῦσαν καλὰ, καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ διαγωγή τους εἶχε καὶ ἓνα ἄλλο σημαντικό ἀποτέλεσμα: κέντριζε τὴ μιχρητικότητα καὶ τὸ πείσμα τῶν ἀνδρῶν ποῦ πολεμοῦσαν κοντὰ τους» ἢ σὲ γενικὲς διαπιστώσεις, ὅπως «ἰσότιμα καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς τοῦ λόφου, ὑπῆρξαν ἡ γενναϊότης καὶ τὸ πείσμα».

Ἀναμφίλεκτα αὐτὴ ἡ ὀρθὴ τοποθέτηση στὰ γεγονότα καὶ τοὺς πρωταγωνιστές, δὲν πρόκειται νὰ χειροκροτηθῇ ἀπ' τοὺς δέσμους τῶν παρατάξεων ποῦ τρέφονται μὲ τὰ πάθη τοῦ σπαραγμοῦ. Γιατὶ σὰν ἀλήθεια περνᾷ τὸ σφουγγάρι τῆς λήθης στὶς ματωμένες πληγὲς μὲ φωτεινὴ θεώρηση καὶ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὸ δίδαγμα ἀπ' τὰ παθήματά μας. Αὐτὴ ἐξ ἄλλου, εἶναι ἡ πεμπουσία τῆς ἱστορίας: ἡ διδασχὴ μὲ ὁδηγὸ τὴν ἀλήθεια ποῦ σβήνει τὶς σκόπιμες ἐντυπώσεις τῆς μεροληψίας.

Ἀκόμη ἡ ἀληθινὴ ἱστορία γίνεται λογοτεχνία ὅταν συντύχει ὁ κριτὴς νὰ εἶναι μιὰ ἰσχυρὴ πνοὴ τοῦ λόγου. Καὶ ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ - Τοσίτσας, ἔχει πηγαῖο αὐτὸ τὸ χάρισμα. Πολλὲς περιγραφὲς ἔχουν τὴν ὁρμὴ τῆς φραστικῆς θύελλας σὲ μιὰ λιτὴ κινηματογραφικὴ προσαρμογὴ, ὅπου τὸ κλέος ἀνταμώνει τὸ τραγικόν:

«Σὲ ἓνα σημεῖο, πικρὰ δασωμένο, τὸ σκοτάδι ἦταν τόσο, ὥστε ὁ ἀγώνας εἶχε μετατραπῇ σὲ παιγνίδι «κρυφτοῦ» ποῦ παιζόταν μὲ τὴ χειροβομβίδα καὶ τὴ λόγχη. Κάποια στιγμή ὁ διοικητὴς τοῦ λόχου ποῦ βρισκόταν στὸ δάσος, ὁ ὑπολοχαγὸς Γ. Παποδόγιαννης, «ἦρθε στὰ χέρια» μὲ ἓνα ρωμαλέο ὁρμητικὸ ἄνδρα.

Ἡ τύχη εἶχε καλὰ διαλέξει.

Ἐπρόκειτο γιὰ τὸν διοικητὴ τοῦ ἐχθρικοῦ τμήματος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα φιλόδοξα ψευδώνυμα γιὰ τοὺς κύκλους τῆς Ἀκρας Ἀριστερίας: ὀνομαζόταν Καπετὰν Ἀρης.

Μιὰ πάλη, σῶμα πρὸς σῶμα ἐπληκολούθησε. Ἐνας χορὸς τοῦ θανάτου. Οἱ δύο ἄνδρες, ἀγκαλιασμένοι ὅπως ἦταν, παλεύοντας, κατάλαβαν ὅτι ἄρχιζαν ξαφνικὰ νὰ γλιστροῦν σὲ μιὰ ἀπότομη καὶ βαθειὰ κατωφέρεια. Ὅταν ἔφθασαν στὸ βάθος τοῦ χορημοῦ, ξεσχισμένοι καὶ καταματωμένοι,

ἔσπενσαν πάλι νὰ ἐπιτεθοῦν ὁ ἓνας κατὰ τοῦ ἄλλου μὲ τὰ μαχαίρια τους. Ὁ καπετάν Ἄρης πέθανε ἐπὶ τόπον ἀπὸ μιὰ μαχαίριὰ στὸ στήθος. Τὸ μαχαίρι ἦταν ἀκόμα φυτεμένο στὸ στήθος του, ὅταν τὸν ἔθαψαν τὰ τακτικά τμήματα. Δὲν εἶχε ὅμως βγῆ ἀπὸ ἐκεῖ νικητὴς οὔτε ὁ ἀντίπαλός του. Ὁ ὑπολοχαγὸς Παπαδογιάννης εἶχε δεχθῇ μιὰ μαχαίριὰ στὸν τράχηλο. Πέθανε τὴν ἴδια μέρα σὲ κάποιο νοσοκομεῖο ἐκστρατείας.

Οἱ θεοὶ διψοῦσαν...».

Ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ λογοτεχνικὴ δεξιότης, χαρακτηρίζουν τὸ «Φωτιά καὶ Τσεκούρι» καὶ θὰ ἦταν τὸ μοναδικὸ τοῦ εἵδους σύγγραμμα ἂν ἀπλωνόταν περισσότερο σὲ δύο καίρια σημεία: Πρῶτα στὴν ἀνάλυση τῆς δύναμης τοῦ Ε.Α.Μ., πού δὲν ὀφείλονται στὸν καλυπτόμενο σκληρὸ πυρῆνα τοῦ Κ.Κ.Ε., μὰ στὴ σκληρὴ ἐμπειρία τοῦ νικητῆ τοῦ φασισμού Λαοῦ μας, ἀπ' τὴ δικτατορία. Γιατὶ ἡ ὑποταγὴ σ' ἓνα ἄνθρωπο πού ἡ ἐξουσία του δὲν ἐρείδεται στὴ νομιμότητα, εἶναι ἐφιάλτης. Τότε — κατὰ τὸν ἀφορισμὸ τῆς Simone Weil — τὸ κακὸ πού βρίσκεται στὴ λαβὴ τοῦ ξίφους, μεταδίδεται στὴν ἄκρη. Τὰ θύματα μολύνονται ἀπὸ τὴ δύναμη, ὅπως οἱ δήμιοι.

Ὑστερα, ἡ θέση τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν ὑφὴ τοῦ ἀγῶνα. Ἐδῶ τονίζει ὅτι ἡ ἀλήθεια ὡς πρὸς τὴ φύση τοῦ πολέμου, δὲν εἶναι ἀπλή καὶ ὅτι «ὁ ἀνταρτοπόλεμος τῶν ἐτῶν 1946—1949, ὑπῆρξε ἀσφαλῶς ἓνας ἐμφύλιος πόλεμος, ὅτι διεξήχθη μεταξὺ Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε ἐμφύλιος πόλεμος, ἂν κριθῇ ἀπὸ τὸ πόσο θὰ ἦταν δυνατόν νὰ διαρκεῖ χωρὶς τὴν ἄφθονη καὶ συστηματικὴ βοήθεια γειτονικῶν χωρῶν». Δὲν διαφεύγει φυσικὰ τῆς προσοχῆς τοῦ ἱστορικοῦ, ὅτι οἱ ἰδεολογικοὶ καὶ οἱ εὐρύτερα ταξικοὶ ἀγῶνες ἔχουν διεθνεῖς προεκτάσεις. Πιὸ σωστό, λοιπόν, εἶναι νὰ μιλάμε γιὰ ἐμφύλιο πόλεμο μέχρι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1949, ὁπότε ὁ Ζαχαριάδης δέχεται στὴν κυβέρνησιν μέλη τῆς Σ.Ν.Ο.Φ., πού κατὰ τὸν Ἠλία Τσιριμῶκο, ἀποτελέσασαν «περιφρόνηση πρὸς τὸ πάγκοινο ἐθνικὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων».

Φυσικά, σὲ μιὰ πιὸ πλουτισμένη ἐκδοσὴ, γιὰ τοὺς Ἑλληνέες ἀναγνώστες, ὁ ἱστορικὸς θὰ ἔχει τὴν εὐκαιρίαν γιὰ διατύ-

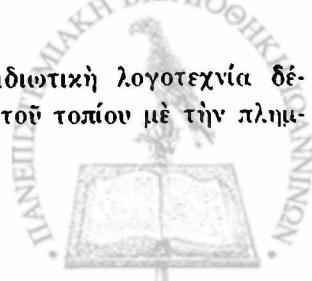
πωση συγκεκριμένων ἀπόψεων πάνω στὰ καίρια σημεία πού προαναφέραμε. Παρ' ὅλα αὐτά, τὸ «Φωτιά καὶ Τσεκούρι» κρατᾷ σήμερα τὴ πρώτη θέση στὴν ἱστορία τῶν γεγονότων τῆς δεκαετίας 1939—1949, γιατί εἶναι ἓνα ἱστορικὸ βιβλίο μὲ βαθειὰ ἀνατομία τῶν καταστάσεων, μὲ αὐθεντικὲς μαρτυρίες, καὶ μὲ προσήλωσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀμεροληψία του συνιστᾷ καὶ τὴ βασικὴ του ἀξία, γιὰ τὴ ματωμένη ἐκείνη δοκιμασία τῆς πατρίδος. Πράγματι, ἡ συνοπτικὴ ἱστορία τοῦ φυλετικοῦ μας ἀλληλοσπαραγμοῦ, εἶναι τὸ βιβλίο μιᾶς ἐποχῆς πού ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει παρούσα καὶ τώρα. Εἰδικώτερα, σήμερα, πού στηρίζουμε τὶς ἐλπίδες μας στὸν κοινοβουλευτισμὸ, εἶναι ὁ καλύτερος σύμβουλος γιὰ τὴν ἀποφυγὴ λαθῶν, πού, ἂν τυχὸν ἐπαναληφθοῦν, ἡμπορεῖ νὰ ὀδηγήσουν σὲ ἐθνικὴ αὐτοκτονία. Γιατὶ ὅπως καὶ ὁ συγγραφέας διορατικὰ ἀποφαίνεται: «ἡ Δημοκρατία προσφέρει πολλὰ προνόμια σὲ κείνους πού θέλουν νὰ τὴν καταργήσουν». Μιὰ ἀλήθεια πού πρέπει νὰ ξεφύγει ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ γνήσια πατριωτικοῦ αὐτοῦ βιβλίου, γιὰ νὰ γίνῃ σπουδὴ καὶ στόχος τῆς νεολαίας μας πού φέρνει στὴ ψυχὴ τῆς μίαςμα τὰ σφάλματα μιᾶς τραγικῆς ἐλληνικῆς γενιᾶς, ὥστε νὰ μὴ ἀπεμπολεῖ τὴν ἀκρογωνιαίαν δικαιολόγησιν τῆς πολιτικῆς πράξης γιὰ χάριν τοῦ περιστασιακοῦ καὶ σκόπιμου, ἀφοῦ ἡ πάλῃ πάντα θὰ εἶναι τοπικὴ, μὰ τὸ παιχνίδι παγκόσμιον.

Πρέπει, τέλος, νὰ μνημονευθῇ ὅτι ἡ μετὰφραση, ἀπ' τὸ γαλλικὸ πρότυπον στὴ γλῶσσα μας, ἔγινε ἀπ' τοὺς Μιλτιάδη Σινιόσογλου - Τοσίτσα καὶ Ἐμμανουὴλ Χ. Κάσδαγλη, κατὰ τρόπον πού διατηρεῖ ὅλη τὴ γοητεία τοῦ ἀποστάγματος καὶ θαυμαστά ὠριμου λόγου τοῦ κ. Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ - Τοσίτσα.

Λάμπρου Μάλαμα: «ΕΛΛΑΔΑ», ταξιδιωτικὲς σημειώσεις, Ἀθήνα 1974

Ἡ ἀληθινὴ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία δέ-
νει τὴν περιγραφὴν τοῦ τοπίου μὲ τὴν πλημ-

μύρα τῶν ἐντυπώσεων πού κατασταλάζουν πνοή δημιουργίας στή ψυχὴ τοῦ ἰχνηλάτη τῶν μυστικῶν τῆς ἀλήθειας ὁδοιπόρου.

Ἀνθρώποι, οἰκισμοί, φύση καὶ χρόνος, ἀποκτοῦν μὲ τὴν ὕραση τοῦ συγγραφέα ἰδιότυπη διάσταση, γιὰ νὰ ἀναβλύσει ὁ λόγος ὁμορφιὰ καὶ διδαχὴ.

Καὶ τὴν ἀληθινὴ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία, ἐξομολογεῖται στὸν πρόλογό του ὁ Λ. Μάλ., διακονεῖ τὸ καινούριο του βιβλίο «Ἑλλάδα». Δύο, ὅμως, διαφαίνονται οἱ πραγματικοὶ του στόχοι: Πρῶτα νὰ δείξει πὼς κράτησε ὁ ἴδιος, στὸ χορὸ τῆς λευτεριᾶς, ἀπὸ ἀμούστακο παιδί μέχρι τὸ Πολυτεχνεῖο, μὴ δυναμικὴ ἀγωνιστικὴ θέση πλάϊ στὰ λαϊκὰ κινήματα, χωρὶς νὰ πτοηθῇ ἀπὸ φυλακὲς καὶ προγραφές, καὶ ὕστερα πὼς, τὸ κρινόμενο βιβλίο, εἶναι ἀπόσταγμα πνευματικῆς ἀγωνίας, ἀφοῦ: «τὰ βάσανα, οἱ φτώχειες κ' οἱ περιπέτειες, δὲν τοῦ ὕψωσαν εὐχέρειες γιὰ πρέποντα ταξίδια. Ὅλες οἱ φτωχὲς τοῦτες ἀράδες γιὰ τὴ φύση μας ...γράφτηκαν αὐθόρμητα... ταξιδεύοντας μὲ φευγαλέες πεταχτὲς ματιές, κι ἐνδοσκοπήσεις, μέσα ἀπὸ λεωφορεῖο, τραῖνο ἢ πλοῖο».

Μὲ βάση τὴν ἐξομολογητικὴ αὐτὴ κατάρθεση, ἡ καινούρια εἰσφορὰ τοῦ λογοτέχνη ἀγγίζει, πράγματι, τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, μὲ τὸ πρῶτο τῆς προσωπικῆς του θέσης στὶς ἰδεολογικὲς θεωρήσεις τῶν γεγονότων πού ἄπτονται τῆς πολιτικῆς, τῆς τέχνης, τῶν γραμμάτων, τοῦ ἀσκητισμοῦ κι ἀκόμη τῆς κριτικῆς ἔργου πραγματικῶν δημιουργῶν, κλείνοντας μιά μονοδιάστατη ἵφραση, πού, παρὰ τὸ μονόχρωμο κεντίδι τῶν ἐπιχειρημάτων, δὲν προκαλεῖ μὰ καὶ δὲν πείθει τὸν ἐνάντιο. Δημιουργεῖ, ὅμως, μὴ ἀτμόσφαιρα εὐγένειας, ἀκόμα καὶ ὅταν τὸ νυστέρι του, βαθαίνοντας τὶς πληγές, ἀναβλύζει τὴ δυσσομία τῆς ἀδικίας, γιὰ νὰ ἀντιπαλέυει τὴ δύναμη καὶ τὸ κατεστημένο μὲ ἀγνότητα καὶ πίστη στὸν ἄνθρωπο. Πράγματι, τὰ ταξίδια τοῦ Λ. Μάλαμα, δὲν μένουν ἀπλὴ καταγραφὴ ὁπτικῶν εἰκόνων. Εἰσχωροῦν στὶς πηγὲς τῆς ἴδιας τῆς πραγματικότητος, ὅπου ὄνειρα καὶ προσδοκίες, ἰδέες καὶ μαρτυρίες, ξαμῶνουν τὴν καρτερία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν ὁμορφιά τῆς φυσικῆς ἀνάπλασης καὶ τῆς προόδου τὴν τεχνικὴ. Μέσα στὶς πάνω ἀπὸ 500

σελίδες τοῦ βιβλίου, ὁ ταξιδιώτης ποιητὴς ζωντανεύει τὶς ἀναμνήσεις του ἀπ' τὴ Θεσσαλία, ὅπου πραγματοποιήθηκε καὶ τὸ πρῶτο πανελλήνιο Συνέδριο τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, παραθέτοντας, μάλιστα, ὁλόκληρη τὴ δική του σχετικὴ εἰσήγηση, καὶ τὰ ταξίδια του σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς ἡλιόλουστης πατρίδος μας, μὲ τοὺς χαρακτηριστικοὺς ὑποτίτλους: Ἀποτιμήσεις (Πελοπόννησος), Ὀδοιπορίες (Ἡπειρος), Γλυκολαλιές «Κέρκυρα», Ἀντιλαλιές (Εὐβοία), Ἀπολογίες (Μακεδονία), Ζωγραφιές (Λευκάδα), Ἡλιοθωριές (Κρήτη) καὶ Εὐφορίες (Στερεὰ Ἑλλάδα).

Ἡ κάθε μιά ἐλληνικὴ γωνιά κρατᾷ μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ περιηγητῆ τὸ ζυμᾶρι τῆς ἱστορίας μὲ τὸ μτάρι τοῦ προστάρη ἀτόμου - σύντροφου στὴ πάλη τῶν τάξεων γιὰ τὴν δικαίωση τοῦ λαοῦ σὲ μιά κοινωνία ἰσότητος, καὶ κλείνει στὸ ἀετίσιο βλέμμα του, ὅλη τὴ μαγεία τῶν ψυχορμητῶν τῆς θριάμβων στὴ μουσικὴ τῆς πελαγίσιας αὔρας καὶ τοῦ βουνίσκου βρυσιμοῦ κελαρισμοῦ. Ἐνας σιωπηλὸς καημὸς δένει τὸ ἀντάμωμα τῶν ἀνθρώπων καὶ ἕνας σπινθήρας ἐλπίδας τοὺς λευτερώνει ἀπ' τὴ καθημερινότητα, τὴ παγιδευμένη σ' ὀριακὲς σημάνσεις δράση τους, γιὰ νὰ συναισθανθοῦν βαθειὰ ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε προκοπὴ τους ἐξαρτᾶται ἀπ' τὸ πόσο θίγονται τὰ περιφρορούμενα συμφέροντα τῶν λίγων. Καὶ ἀκόμη ἡ ψυχὴ φανερώνεται μ' ὅλη τὴν ἀγωνία στὴ μεταλαβιὰ τοῦ ρίγους τῆς προσδοκίας, γιὰ ν' ἀπλώσει ἕνα μήνυμα ἀνθρωπιάς καὶ παλληκαριᾶς, ἐκεῖ πού σβήνει ἡ ἀνάμνηση πάνω σὲ σωματοπλέγματα καὶ ὁ ἥλιος πυρπολεῖται ἀπ' τὶς ἱαχὲς τῶν παιδιῶν πού ὀδεύουν μονιασμένα κάποιο καλύτερο αὔριο.

Μὰ δὲν σταματᾷ ἡ δακρυσμένη τοῦ συγγραφέα ὕραση στὴν ἀνίχνευση ἀνθρωπίνων καταστάσεων, μ' ἕνα εὐρύτερο κοινωνικὸ περιεχόμενο. Συνομιλεῖ μὲ τὰ πουλιά, σεργιανίζει μὲ τὸ φεγγάρι, ἀνασαίνει τὸν παλμό τῆς γῆς μὲ τοὺς ἀνθούς τῶν δέντρων καὶ ριζώνει τὸν ἄνθρωπο στὸ χῶρο τῆς μοίρας του, ὥστε ὁ τόπος νὰ ξευγαρώνει τὸν χρόνο μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ὁμορφιά. Ἐδῶ ὁ Λ. Μάλ., βλασταίνει δημιουργικὴ τὴ δύναμη τοῦ ταλέντου του. Ξεφυτρώνουν λυρικές περιγραφὲς μὲ μιά πηλοῦσια δημοτικὴ γλῶσσα ὅπου ἡ λέξη ἀναβρῖζει σύνθετη μὲ

τήν πνοή της ιδέας, του στοχασμού και της ποιητικής έμπνευσης. Άναδεικνύεται, πράγματι, γλωσσοπλάστης και μάστορας του λόγου. Άρετή, άκόμα, του βιβλίου είναι οι καλλιτεχνικές φωτογραφίες του Σπύρου Μελετιζή, οι χάρτες του Χ. Μέξη και τὸ έξώφυλλο πὸν φιλοτέχνησε ὁ Μ. Άργυράκης.

Ἡ «Ἑλλάδα», ἂν καὶ γραμμένη με φευγαλέες ματιές σὲ μιὰ ἐποχὴ φοβίας, κρατᾷ ἀκέραιο τὸ μήνυμα τῆς λευτεριάς καὶ τῆς συναδέρφωσης, γιατί ὁ συγγραφέας στέκεται σιμὰ τῆς ἀγωνιστῆς τῆς περηφάνειας καὶ ἀνοιχτομάτης διαλαλητῆς τοῦ πολύτιμου προικιοῦ της.

Σ π ύ ρ ο υ Κ υ ρ ι α ζ ο π ο ὐ λ ο υ:
«Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ», ποιήματα, Ἰωάννινα 1975

Οἱ βάρβαροι στιγμάτιζαν τοὺς δοῦλους
μ' ἓνα σίδερο στὸ μέτωπο.

Γιὰ μᾶς ἀρκοῦν

ὀρισμένες πληροφορίες.

Ἕνας ἔλλειπτικὸς λόγος δοσμένος στὴν ἀναζήτηση τῆς ἀπερίτμητης ἀλήθειας, μακριὰ ἀπὸ μεσσιανισμούς, εἶναι ἡ ποίηση τοῦ Σ. Κυριαζόπουλου. Ἡ κάθε λέξη κρατᾷ φυλαχτὸ τὸ νόημά της καὶ ἡ ἔμπνευση τιθασσεύεται σὲ γνωμολογικὴ ἀποκρυστάλλωση, ὅπου ἡ μεστότητα τοῦ στίχου ξεπερνᾷ τὸ φιλοσοφικὸ γύμνασμα καὶ γίνεται συνειδητὴ ἀφή μιᾶς ἐποχῆς πὸν μηδενίζει τὴν εὐθύνη με περισσὴ περιφρόνηση πρὸς τὸ ἄτομο. Ἔτσι ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ σκιάχτρου μιᾶς «μηχανοποιημένης» κουλτούρας, ξεπηδᾷ ἐλπίδα ἢ φωνὴ τοῦ ποιητῆ γιὰ μιὰ ἐπιστροφή στὸ συναίσθημα πὸν ἀγγίζει τὴν πληγὴ, ὅχι γιὰ νὰ τὴν θεραπεύσει μὰ γιὰ νὰ τὴ καταστήσει ὅλων μας κτῆμα, μεταβολίζοντας τὸν πόνο σὲ δράση ἐσωτερικῆς σημασίας.

Στίχοι λιτοί, χωρὶς ὅμως νὰ θρυμματίζουν τὴν ἔμπνευση, με πυκνότητα ἀγωνίας καὶ συσσωρευση εἰρωνείας, εἶναι ἡ μεγάλη ἀρετὴ τῆς ποίησης τοῦ Σ.Κ., πὸν παρὰ τὴ λεκτικὴ τῆς φιλαργυρία καὶ τὸν μακρινὸ ἀπόηχο κάποιας μουσικότητας, ἐκφράζει μιὰ ἔμφορτη κάλλους τέχνη.

Κ ώ σ τ α Γ. Μ ί σ ι ο υ: «ΝΥΧΤΟ-
ΜΑΧΙΑ», ποιήματα, Ἀθήνα 1974

Ἀμφίβολη εἶναι ἡ εὐτυχία πὸν προσφέρει μιὰ κίνηση ἔστω σωστή, ὅταν με τὴ δύναμη τῆς προσωπικότητας, χωρὶς «ἐπιχορηγήσεις», πασχίζεις μονάχα γιὰ τὴ χαρὰ τοῦ παιχνιδιοῦ, ἐνὸς, ὅμως, παιχνιδιοῦ ζωῆς καὶ θανάτου ὅταν ἡ ἴδια αὐτὴ κίνηση ξεφυτρώνει ἀπ' τὴ ψυχὴ γιὰ ν' ἀγκαλιάσει ἀγωνιστικὸς παλμὸς τὸν κύκλο τῆς ζωῆς. Γιατὶ ὑπάρχει ἐδῶ καὶ τὸ ὄριο τῆς ἀποστολῆς. Δὲν μπορείς νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπ' τὴ μοῖρα σου, ὅσο φιλότιμη, ὅσο ἡρωϊκὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ προσπάθεια:

Οἱ ἐλιγμοὶ ἐπιτρέπονται
σὲ ὅλα τὰ ἡγετικά κομμάτια τοῦ σκα-
(κιού.

Στὰ πιόνια

ἀπαγορεύονται ρητῶς.

Μονάχα κατὰ μέτωπον

ὀφείλουν νὰ βαδίζουν.

Μὴ τὸ ξεχνᾷς.

Ἀλληγορικὴ μεταφορὰ τοῦ ξατριανοῦ στὸ πεδίο τῆς ζωῆς, ὅπου ἰσχύουν οἱ ἴδιοι περὶ κανόνες καὶ συμμετέχουν πρωταγωνιστὲς οἱ ἀθλοφόροι τῆς χίμαιρας, τῆς θείας δωρεᾶς οἱ μύστες, ἀλλὰ καὶ τῆς καταφρονημένης συγκομιδῆς ἀνθρώποι. Ρόλοι, πὸν δὲν ἀλλάζουν με τὴν ὄση ἀγωνιστικότητα, γιατί ὁ κανόνας ἔγινε κατεστημένο. Δυστυχῶς, στὸ σκάκι, δὲν ἐπιτρέπονται ἐπαναστάσεις, πὸν θὰ μπορούσαν νὰ βελτιώσουν ἔστω καὶ ἐπιφανειακὰ τὴν πορεία τῶν πραγμάτων καὶ οὐσιαστικώτερα τὸ «ἐσωτερικὸ» τῶν ἀντιμαχομένων συναθλητῶν σκοπὸ. Μιὰ, πράγματι, ἐπιτυχημένη μεταφορὰ, πὸν χάρη στὴ δεξιότητὴ τοῦ ποιητῆ, μετουσιώνεται σὲ λεκτικὴ καὶ μουσικὴ τελειότητα ἢ ἐκφραση τῆς ἀγωνίας, γιὰ νὰ κελαρήσει μελαγχολικὸς ὁ ρυθμὸς τῆς μοῖρας.

Ἀντίθετα, μιὰ λυρική ἔκρηξη εἶναι τὸ δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς «Αἶθρη», χαρισμένο στὴ κόρη τοῦ ποιητῆ, τὰ παιδιὰ ὅλου τοῦ κόσμου:

Σὰν ὀπτασίες νοσταλγικῆς

ἢ σὰν ἀνέκφραστα εἰκονίσματα

στή θύμηση νά μάς κρατᾶς
ποτέ δὲ θὰ τὸ θέλαμε.

Τὸ συναίσθημα κυριαρχεῖ μ' ἓνα ψυχικὸ ὄνειρικὸ παραδεσμὸ στὴ μαγεία εἰκόνων πατρικῆς λατρείας, ὅπου, πολλὲς φορές, ἡ ἀγαίρεση παίρνει λαχωνικὸ χαρακτήρα, μιὰ διάσταση σχεδὸν ἐπιγραμματική, λὲς καὶ θέλει νὰ συντομεύσει τὴν ἀπόσταση τῶν σωμάτων μέσα στὸ χωρὸ καὶ τὸν χρόνον, γιὰ μιὰ ἀκραιωμένη συνύπαρξη, ποὺ εἶναι καὶ τὸ κρυφὸ μυστικὸ τῆς ἀγάπης. Καὶ τὸ πτυχαίνει θαυμάσια ὁ κ. Γ. Μίσιος, γιὰτι καὶ τούτη ἡ συλλογὴ φέρνει τὴ σφραγίδα τοῦ ποιητικοῦ του ταλέντου: γνησιότητα στὴν ἔμπνευση, ἐκφραστικὴ τελειότητα, ὅπου ὁ ἐσωτερικὸς σκοπὸς μᾶς ἐξανθρωπισμένης μοισιζῆς πανδαισίας, σὲ φέρνει σὲ ἀμεσότητα μὲ τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης, γιὰ νὰ ἀγγίξεις μὲ σιγουριά τὴν ὁριμότητα τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ γίνεται, μὲ τὶς πηγαῖες δυνάμεις τοῦ λόγου του, ἀληθινὴ τέχνη.

Θ ε ο δ ὠ ρ ο υ Ι. Μ α λ δ ο γ ι ᾶ ν-
ν η: «ΠΑΛΕΥΕΤΕ;», Γιάννινα 1974

Ἔτσι καὶ σεῖς, ὦ λεβέντες
ἐργάτες
μὲ σκαπάνη ἀνοίγετε στράτες,
ὁ πολιτισμὸς νὰ διαβῇ.

Δὲν πρόκειται, φυσικά, γιὰ ποιητικὴ συλλογὴ, καίτοι ἓνας νευρωμένος λυρισμὸς διαπνέει τοὺς στοχασμοὺς τοῦ συγγραφέα. Οἱ παρεμβαλλόμενοι, κάπου - κάπου, στίχοι, ἀπλῶς διανθίζουν τὴ πύρινη σκέψη ποὺ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ διέξοδο ἀπὸ μιὰ μαρτυρικὴ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία. Καὶ εἰδικὰ σήμερα, ποὺ ὀλόκληρος ὁ κόσμος, μένει βουδὸς σὲ μιὰ χωρὶς λύτρωση τραγωδία, ἡ ἰχνηλάτηση τῆς ἀδράνειας σὰ στοιχεῖο τοῦ μοιραίου ἀγγίζει μὲ τῆς εἰρωνίας τὴν ἀφή τῆς ιδέας ποὺ ἀντιμάχονται τὶς προσπάθειες τῆς προόδου, ἀφοῦ ἡ πάλι, μόνη ζωντανὴ παρουσία τοῦ ὄντος, μένει καθηλωμένη στὴν, ἀπ' τὶς δυνάμεις τῆς ἄρνησης, κατασκευασμένη ἀναπηρικὴ κάρελλα:

«—Παλεύετε; (σὲ ἀνάπηρο)

—Τί νὰ σοῦ πῶ, σ' ἓνα ἀνάπηρο δὲν χάνουν αὐτὴν τὴν ἐρώτηση».

Καί, ὅμως, χωρὶς ἀγῶνες δὲν μεταβάλλεται ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων. Μένουν παρόντα τὰ φαινόμενα, ποὺ ἡ θωριά τους σκιάζει κάθε δυναμικότητα, ἀφοῦ ἡ κρίση ἔχει μιὰ παγκοσμιότητα καὶ τὸ ἄτομο μοιάζει ναρκωμένο σ' ἓνα ναρκοθετημένο πεδίο. Μὰ τὸ αἷμα τῆς νέας γενιᾶς ἀγιάζει τὴν προσπάθεια, γιὰ νὰ ξυπνήσει ὑποσχετικὸς ὁ λόγος, γιὰ μιὰ ἐλπίδα πραγματικῆς δημιουργίας.

«—Παλεύετε; (Σὲ περαστικὸ διαβάτη):

—Δὲν ἀστετεύομαι κύριε, παλεύω μὲ ὅλα γιὰτι ἡ ἀδράνεια εἶναι ἐγκλημα».

Καὶ εἶναι εὐχάριστος οἰωνὸς ἡ δίψα αὐτῆς τῆς γενιᾶς γιὰ κάποια ἀλλαγὴ, γιὰ ἓνα θετικὰ σωτήριο ξέβγαλμα ἀπ' τὴ νάρκη. Γιατὶ ξέρεي πὼς πρέπει νὰ παλαίψει. Κι ἂν, ἀκόμη, δὲν ἔχει βρεῖ τὸν συγκεκριμένο στόχο — ἐδῶ καὶ σ' ὅλο τὸν κόσμο — εἶναι ὅμως μιὰ ὑπόσχεση. Ἀκριβῶς ὅπως ἐνθαρρυντικὴ εἶναι καὶ ἡ παρουσία τοῦ Θ. Μαλδογιάννη στὰ γράμματά μας.

Ν ί κ ο υ Μ ο ὄ λ ι α: «ANEMOS 74»,
ποιήματα, Γιάννινα 1975

Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὁ καθένας ἦταν καὶ ἓνας νεκρὸς καὶ οἱ περισσότεροι κοιτούσαν σὲ ἄδεια χέρια χτυποκάρδια γιὰ μέρες λειψότερης ἀνάσας, ποὺ δὲν ἐρχότανε ἀφοῦ στὴ λάσπη τῆς δυσπιστίας εἶχε βουλιάξει ὁ διπλανὸς μας καὶ σόπαινε «μὲ χεῖλια ποὺ μηνᾶν θανάτους ὄνειρα», τὸ πρόσφατο, λοιπόν, χθές, ποὺ ἦταν γνωμένο μοναξιά στὸ παραθύρι τῆς ψυχῆς, μὲ μιὰ ὑποβλητικὴ πλαστικότητα ἠμνοδεῖ ὁ Ν. Μούλιας.

Πρωταρχικά, ὅμως, ἡ προσωπικὴ του ἐμπειρία ἀπ' τὴ στράτευση καὶ τὰ αἵματῆρά τῆς Κύπρου γεγονότα, κορυφώνει τὴν ἐθνικὴ ἀγωνία σὲ σφιχτοδεμένους στίχους, χωρὶς χαμμὰ χαμπανιστὴ ἔξαρση, καὶ διατηρῶντας μιὰ λυρική μεστότητα στὴν κλίμακα ἀπαλῆς μοισιζῆς, ἀναβλύζουν τὸν πόνο ἀληθινὸ τραγοῦδι:

Ὁ κρότος ἐκείνου τοῦ πυροδόλου
θύμισε σ' αὐτοὺς ποὺ πέθαναν
πὼς ἀπομένει πάντα κάποιος νὰ πα-
(τάει τὴ σκανδάλη...

Δέν υπάρχουν έδω ήρωϊσμοί, γιατί θρηματισμένη στάθηκε ή φούετιζή άρετή. Μονάχα κάποια έλπίδα που βγαίνει άπ' όσους μπορεί νά κάνουν τό δάξον ήθιμογραφία. Και σ' αὐτούς συγκρατοῦνται, αναμνήματα καί ό Ν.Μ., γιατί, σάν ποιητής, φωλιάζει τήν δδώνη μέσα των προφητικό μήνυμα:

Γεννήθηκε, λένε, ποιητής· ξέρει από δά-
(κρυ.

'Ο «Άνεμος 74», Έξω άπ' τά γεγονότα, σχοπεύει καί τόν άνθρωπο. Γι' αὐτό έχει μιá προόρταση πέρα άπ' τόν χρόνο καί τόν δικό μας γῶφο. Είναι μιá ποίηση άπλή καί γνήσια, όπως ή αλήθεια. Τραίνει τόν λόγο μέ στόση έμπνευση καί τεχνική, μέ κορυσταλλομένη τή διαύγεια τῶν εἰκότων καί μέ μιá θαυμαστή ισορροπία άρμονίας:

Κάποιον σταυρώσαμε απόψε
μπροστά στά μάτια του μεγάλου σταυ-
(ρωμένου.
Πολλοί πεινῶμε, τελευταία ή γή δέν κάρ-
(πισε.
Τ' άργύρια λίγα — ποιός νά πρωτο-
(πάρει...
Δέν εΐτανε κείνος ληστής κι ούτε προ-
(δότης
ὅμως, ὅλους μάς ξαγόρασε ή 'Ιερή 'Ε-
(ξέταση!

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Δ η μ. 'Α ε τ ο υ δ ά κ η: 1) «Η ΖΩΗ ΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ», 2) «Ο ΣΗΜΑΔΕΜΕΝΟΣ»

Γιά τρία βιβλία του Δημ. 'Αετουδάκη μιλήσαμε στό 196 τεύχος τής «Κρητ. 'Εστίας». Σήμερα θ' αναφερθούμε σ' ένα νεώτερό του, τή «Ζωή μιás πολιτείας», που δέν είναι τίποτ' άλλο άπ' τό χρονικό του Ρέθυμνου. Θυμόμουνα ζωηρά τό άλλο του χρονικό για τό χωργιουδάκι 'Ατσιπόπουλο κ' έτσι άρχίησα νά διαβάζω καί τοῦτο τό βιβλίο μέ ὄρεξη, βέβαιος ότι θά ξανάβρισκα καί τίς ίδιες άρετές μέ κείνο. Καί δέν διαψεύστηκε.

Βέβαια, πρπει νά ξεχάσει κανείς εκείνη τή λυρική δημιουργία του Π. Πρεβελάκη για τήν ίδια πολιτεία καί νά μήν κάμει σύγκριση ανάμεσα στα δυό βιβλία. Πρέπει νά ιδεί ανεξάρτητα τή «Ζωή μιás πολιτείας» άπ' τό βιβλίο του Πρεβελάκη. Κι όμολογώ, πώς καί του 'Αετουδάκη τό χρονικό μέ ικανοποίησε πέρα για πέρα (Έξω άπ' τίς άνορθογραφίες - τυπογραφικά; - που είσανε έξοργιστικές). Γιατί έξω άπ' τήν αφήγηση είναι γλαφυρά γραμμένο σέ πολλά σημεία καί κλείνει πολύ παλμό. Βρήκα κάτι από ένα πλατύ παραμύθι, καθώς μιλάει σέ πρώτο πρόσωπο στον άναγνώστη κι αὐτό κάνει τό χρονικό, νά μοιάζει μ' αλήθινό, ζωντανό παραμύθι, όπως είναι άλλωστε κι ὅλες οι ιστορίες τῶν παλιῶν μας πολιτειῶν που μπερδεύεται ή ζωή τους μέσα στα μακρινά χρόνια στους θρύλους καί στις αλήθειες άξεδιάλυτα.

Παράξενες οι ιστορίες τῶν πολιτειῶν, πιο παράξενες άπ' τῶν ανθρώπων. Γιατ' είναι πολυπρόσωπες, καί μέ πολλές καρδιές κι άνάσες, οι πολιτείες. Δύσκολο πράμα νά ιστορήσεις τίς μνήμες καί τίς χαρές ή τά παθήματά τους. Κι ὅπως στό χρόνο χάνονται τά χνάρια τους, τόσο δυσκολώτερο γίνεται τό ξαναστήσιμό τους. Μά, ό 'Αετουδάκης βρήκε τό μονοπάτι νά μάς πάει στα μακρινά, στα παραμυθένια...

«Ο Σημαδεμένος», εΐνε μιá μακριά συνομιλία του Χριστού μέ τόν 'Ιούδα, στην όποία ό 'Ιησούς του διηγείται πώς μεγάλωσε ύστερ' άπ' τά 12 χρόνια του, πώς μορφώθηκε καί τελειώθηκε στους ναούς τής Αΐγυπτos, πώς συμπλήρωσε τή σοφία του μέ τή μελέτη ὄλων τῶν σοφῶν του τότε γνωστοῦ κόσμου, τήν επίσκεψή του στη Ρώμη, 'Αθήνα, Κύπρο, Βαβυλώνα, 'Ινδίες καί γιατί άκολούθησε τή μοίρα αὐτή κι όχι άλλη.

'Ο 'Ιούδας προσπαθεί νά τότε πείσει ν' αναλάβει τόν άγῶνα του έβραϊκού λαού για τήν αποτίναξη του Ρωμαϊκού ζυγού· καί του άποκαλύπτει ότι ή διδασκαλία του βλάφτει τήν έθνική ανεξαρτησία άλλ' άφού ό ίδιος μέ τό χέρι του δέ μπορεί νά τόν σκοτώσει (γιατί τόν αγαπά για τήν καλοσύνη του), ὅπωςδήποτε θά τόν έγκαταλείψει γιατί αὐτός γεννήθηκε επαναστά-

της. Εἶν' οἱ καλύτερες, οἱ ρεαλιστικότερες σελίδες τοῦ 'Αετουδάκη, ὅσα λόγια βάζει στὸ στόμα τοῦ 'Ιούδα. Ἡ πορεία τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, πλασμένη μὲ φαντασία, μύθους καὶ γνωστὲς θεωρίες δὲν ἱκανοποιεῖ γιὰ τὴν πειστικότητά της. Σὲ πολλὰ μέρη, εἶναι πολὺ ἀφελή κείμενα ποὺ γράφονται (σελ. 78—86, κλπ.). Ἡ ἀφήγηση στρωτή, μὰ ὄχι ἔντεχνη. Ὁ λόγος ὄχι τεκμηριωμένος. Ἡ πρωτοτυπία δὲ βρίσκεται στὴν ἀπιθανολογία, οὔτε στὴν ἐκζήτηση. Βέβαια, τὸ κείμενο δὲν ἐξετάζεται ὅω, οὔτε φιλοσοφικά, οὔτε θεοσοφικά, γιατί δὲν ἀντέχει.

Ἰάσωνος Εὐαγγέλιου: «ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ», ποιήματα

Ἀκούραστος κι ἀνεξάντλητος πνευματικὸς ἄνθρωπος ὁ Ἰάσων Εὐαγγέλου, ἀσχολεῖται μ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Τὸ ἔνατο βιβλίο του ἡ ποιητικὴ του συλλογὴ «Τὸ πρόσωπο τῆς σιωπῆς», ποὺ περάσανε χρόνια ἴσαμε ποὺ ν' ἀξιωθῶ νὰ τὸ διαβάσω, καθὼς πνίγομαι, ἀπὸ στίβες βιβλία.

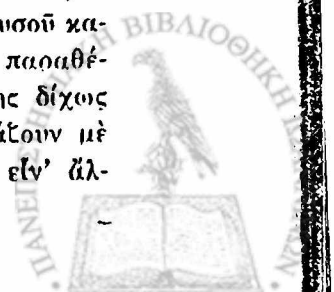
Τὸν εἶχα γνωρίσει μ' ἓνα δοκίμιο γιὰ τὴν ποίηση. κ' εἶχα ἐνθουσιαστεῖ μὲ τὸ δοκιμακό του λόγο, γιατί μ' ἀποκάλυπτε ἓνα μελετητὴ, ποὺ εἶχε εὐρύτητα σκέψης καὶ βάθος στοχασμοῦ. Τίς γνώμες καὶ τίς ἀρχές του (ἂν μπορούμε νὰ μιλήσουμε γι' ἀρχές στὴν ποίηση) τίς εἶδα νὰ γίνονται σκελετὸς μετὰ σὲ κείμενα τὴν «Ἑρωτικὴ Ὡδή» του, ποὺ μὲ γοήτευε ὁ λυρισμὸς του. Τώρα, ἦρθε τὸ δεύτερο ποιητικὸ του βιβλίο «Τὸ πρόσωπο τῆς σιωπῆς» (γιατὶ τὰ δυὸ πρῶτα δὲν τὰ εἶδα) νὰ μὲ κατακλύσει μὲ τὸ λυρισμὸ καὶ τὴ μουσικότητά του.

Μέσα στὴν ἰσοπεδωτικὴ προσφορὰ ἐκατοντάδων ποιητῶν, ποὺ εἰμ' ἀναγκασμένος νὰ παρακολουθῶ ἀπὸ ἀγάπη σὲ κάθε πνευματικὸ μόθο, βρίσκεται καὶ καμιά ποιητικὴ συλλογὴ σάν ὅαση, ποὺ μᾶς ἀποζημιώνει. Δύσκολο πράγμα νὰ ξεχωρίσεις ἓνα προσωπικὸ ὄψος. μιά προσφορὰ μ' ἀξιώσεις. Γιαντὸ καὶ χάρηκα τὸ «Πρόσωπο τῆς σιωπῆς» τοῦ Εὐαγγέλου. Δόκιμος ποιητὴς. καλλιεργημένος ψυχικά καὶ πνευματικά ἄνθρω-

πος, ἀκολουθεῖ μιά πνευματικὴ πορεία φωτισμένη ἀποκλειστικά ἀπ' τὸ δικό του φῶς, ἀπ' τὴ λάμψη τῆς δικῆς του προσωπικότη-
τας καὶ πυργώνει ἓνα πνευματικὸ ἔργο ἀξιόλογο, γύρω ἀπὸ ἓνα σκελετὸ ποὺ ὁ ἴδιος κατασκεύασε μὲ τὴ στοχαστικὴ του ἐμπειρία. Γιαντὸ τὸ ἔργο του ἔχει γνησιότητα, φέρνει τὴν ξεχωριστὴ σφραγίδα τῆς πύρινης ψυχῆς του, ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ δική του μυστικὴ, ἔνθετη φλόγα ποὺ κατακαίει τὸ πνεῦμα του καὶ ἐξακοντίζεται σάν πολυχρωμο πυροτέχνημα ποὺ θαμπώνει τὸν ἀναγνώστη του.

Φωτεινὲς δέσμες οἱ λυρικές του εἰκόνες, εἰσδύουν σάν ἀχτίνες λέητσερ καὶ διαπερνοῦν τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς μας, χύνοντας μέσα μας τὸ γλυκασμὸ τῆς πληρότητας, τὴ γεύση τῆς ἀληθινῆς ποίησης, ποὺ σπάνια μεταλαβαίνουμε παρόλη τὴν ἀφθονία τῶν στίχων ποὺ μᾶς κατακλύζει. Ὁ Ἰάσων Εὐαγγέλου κατέχει ὅσο λίγοι τὴν ποιητικὴ τέχνη. Ἀλλ' εὐτύχησε νὰ εἶναι προικισμένος καὶ μὲ μιὰν ἀνήσυχη ψυχή, μ' ἓνα πύρινο πνεῦμα, ποὺ δὲν τὸν ἀφίνουν ἡσυχία καὶ τότε σπρώχνουν συνέχεια πρὸς τὴν κορφή τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Στὸ πρόσωπό του, βρῆκα τὸν πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸ τύπο τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τίς ἀρετὲς ποὺ συγκεντρώνει (πνευματικές, ψυχικές καὶ ἠθικές). Γιατί, ὅπως εἶν' ἀκούραστος στὸ νὰ δημιουργεῖ, εἶν' ἀκούραστος καὶ ν' ἀσκεῖται, καὶ νὰ καλλιεργεῖται. Αὐτὸ τὸ «ἔνδον σκάπτει» τῶν ἀρχαίων, βρῆκε τὴν πιὸ τέλεια ἐφαρμογὴ του στὸν Εὐαγγέλου.

Ὅσο κι ἂν σκοντάψω στὴ μετριοφροσύνη του γιαντὰ (τὰ λίγα) ποὺ ἔγραψε, χρωστοῦσα νὰ μιλήσω κάποτε (ἔστω καὶ μὲ τόσο λίγα) γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ τὸ ποιητικὸ του ἔργο, καταυγάζεται ἀπὸ τὴ βαθιὰ του ἀνθρωπιὰ, τὴν καλοσύνη καὶ τὴν τιμότητα — ποὺ σπάνια συναντοῦμε. Δὲν ὑπάρχει στίχος του ποὺ νὰ μὴ σταματήσῃ τὸν ἀναγνώστη μὲ τίς προεκτάσεις του. Δὲν ὑπάρχει ποίημα ποὺ ὁ λόγος κι ὁ λυρισμὸς νὰ μὴ σὲ ὑποχρεώνουνε σὲ μιὰ πλήρη μέθεξη τῆς ὁμορφιάς τοῦ γουσοῦ κανόνα. Λυπᾶμαι ποὺ δὲ μπορῶ νὰ παραθέσω ἀποσπάσματα αὐτῆς τῆς ποίησης δίχως κἂν νὰ τὴν ἀκρωτηριάσω. Δὲ μοιάζουν μὲ τ' ἀρχαῖα τὰ μάρμαρα. Ὁ λόγος εἶν' ἄλ-

λο πράμα απ' τὰ συντρίμματα μᾶς ἀρχαϊκῆς ὑδρίας. Δὲν κρατᾷ τὴν ὁμορφιά του κάθε φράση χωριστά. Θὰ σημειώσω ὅμως ξεχωριστὰ τοὺς στίχους του τῶν σελ. 24, 27, 31, 37, 38, 41, 44, 59, 67 κ.ἄ., ὅπως κι ὅλα τὰ «Ἐπιχειρήματά» του, πὺν ἡ προσκόμισή τους φτάνει νὰ τὸν ἀναδείξουνε ἄξιο ποιητὴ, ἄξιο μύστη.

Νίκου Δανδῆ: «ΤΟ ΓΟΥΕΜΠΛΕ-Υ· ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΑΡΑΤΡΑΓΟΥ-ΔΑ», ποιήματα

Τὴν ἀγανάχτησή του (καὶ τὴ δική μας) ἐκφράζει ὁ Ν. Δανδῆς μὲ μιὰ πλακέτα του μὲ δέκα ποιήματά του, ἐνάντια στὴν ποδοσφαιρομανία τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ δὲν ἔχει ἄδικο. Μιὰ ποδοσφαιρική ...βεντέτα σήμερα ζυγίζει πιὸ πολὺ στὴ συνείδηση τοῦ πλήθους ὄχι ἀπ' τὸ δάσκαλο καὶ τὸν παπᾶ, μὰ κι ἀπ' τὸν πρῦτανι τοῦ Πανεπιστημίου!

Δυστυχῶς, οἱ πνευματικὲς ἀξίες παραμεριστήκανε καὶ μόνον οἱ τεχνολογίες καὶ ποδοσφαιρικὲς μεσουρανοῦν. Ἀποκαρδίωση πιάνει τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, βλέποντας νὰ παραγκωνίζονται ὕψιστα ἐθνικὰ ζητήματα καὶ νὰ προτάσσονται τά... ποδοσφαιρικά. Ἡ παιδεία, πέρασε πιά σὲ δεῦτερο πλάνο. Τὸ σύνθημα «κάθε χωργιὸ καὶ σχολεῖο», ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ ἄλλο: «κάθε χωργιὸ καὶ γήπεδο». Κ' ἔχει δίκιο ὁ Ν. Δανδῆς νὰ διαμαρτύρεται τόσο ἔντονα καὶ μὲ τόση καυστικότητα λόγου. Γιατὶ στὰ δέκα τοῦτα ποιήματα, ξεχειλίζει ὁ σαρκασμὸς κ' ἡ σκληρὴ καὶ πικρὴ εἰρωνεία.

Τὸ φαινόμενο τῆς ποδοσφαιρομανίας τὸ βλέπουμε σ' ἔξαρση ἐκεῖ πὺν οἱ κυβερνήσεις προσπαθοῦνε νὰ τραβήξουνε τὴν προσοχὴ τοῦ λαοῦ ἀπ' τὰ ζωτικὰ προβλήματα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς — Βραζιλία, Ἰσπανία. Σὲ κράτη ὑπανάπτυκτα. Ἐνῶ σὲ προοδευμένα, οἱ ποδοσφαιρικοὶ θρίαμβοι δὲν ἐπισκιάζουν τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ δὲν γίνονται ἐθνικὲς προσωπικότητες οἱ γκολτζήδες. Δὲν ἐκδίδονται 3 ἡμέρησι-

ες πολιτικὲς καὶ 2 ἀθλητικὲς ἐφημερίδες, ὅπως στὴ δική μας πρωτεύουσα. Κι οὔτε ἀπομυζῶνται τόσα ἑκατομμύρια μὲ τὸ ΠΡΟ—ΠΟ ἀπὸ ἓνα τόσο ἐξαθλιωμένο μεροκάματο.

Ὁ Ν. Δανδῆς πρόλαβε τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους σὲ μιὰ διαμαρτυρία ἐν-τεχνη κατὰ τῆς ποδοσφαιρομανίας. Κ' ἔχουν οἱ στίχοι του ἐξὸν ἀπὸ πρωτοτυπία στὸ θέμα καὶ τεχνικὴ ἀρτιότητα καὶ ποικίλες προεκτάσεις. Γιατ' εἶν' ἀνατριχιαστικὰ ὡμὰ τὰ ποιήματά του: «Λόγος τοῦ Στρατηγοῦ Φράνκο», «Ξέχνα Μαδρίτη, ξέχνα», «Πελέ, ὁ βασιλιάς τοῦ ποδοσφαίρου», «Ὁ Πούσκας στὴν Ἀθήνα» κ.ἄ. Μὰ κείνο τὸ «1984», μὲ τοὺς πέντε στίχους του, ξεπερνάει σὲ τραγικότητα κι ἀλήθεια τ' ἄλλα:

«Στὴν Πολιτεία τοῦ Μέλλοντος,
οἱ φυλακὲς,
θὰ κτίζονται στὰ ὑπόγεια τῶν γηπέδων.
Γιὰ νὰ καλύπτει ἡ ἱαχὴ τοῦ «Γκολ»
τις φωνὲς τῶν φυλακισμένων»...

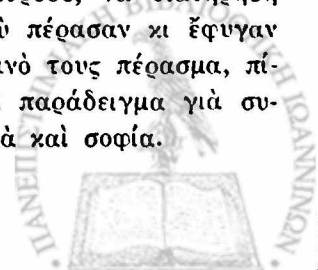
Κ' ἔτσι, ὁ ἀναγνώστης, ἐκεῖ πὺν θαρεῖ πὺς ἔχει νὰ κάμει μὲ μιὰ σειρὰ ποιήματα εὐθυμῆς νότας, ἀπορεῖ μὲ τὴν τραγικότητα πὺν τὰ πλημμυρίζει κι ἀπ' τὴν ὠριμότητα τῆς ποίησης τοῦ Ν. Δανδῆ.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Κώστα Ν. Νικολαΐδη: «Ο-ΔΟΙΠΟΡΙΑ», ποιήματα

Ὁ κ. Κώστας Νικολαΐδης στὴν «Ὀδοιπορία» πραγματοποίησε δύο ἄθλους: Ἀνέβηκε στὰ ἡπειρωτικὰ πετρόδουνα, μάζεψε τὴ σκληρὴ πέτρα καὶ αὐτὴν τὴν ἔκαμε λέξεις, στίχους ρωμαλέους, τέτοιους πὺν κι ἓνας κι ὅλοι μαζί σὰν κατασταλαγμένο ποίημα νὰ συγκινῇ. Μπόρεσε, νὰ διατηρήσῃ μνήμες προσέπων πὺν πέρασαν κι ἔφυγαν ἀφήνοντας στὸ ζωντανὸ τοὺς πέρασμα, πίκρα καὶ φαρμάκι καὶ παρὰδειγμα γιὰ συνέχιση τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ σοφία.

Ὁ λόγος τοῦ ποιητῆ διηγηματικός, ἐπι-
κά ἀφηγηματικός, μουσικός, κατατοπιστι-
κός, ἀκολουθεῖ τὴν πορεία τῆς ποίησης ποὺ
ἀκολούθησαν καὶ ὁ Μαλακάσης καὶ ὁ Σι-
ζελιανός, προχώρησε ὅμως σὲ κύκλους δι-
κῆς του φαντασίας, βαθύριζα λαϊκῆς καὶ
θεσμῆς ιδιοσυγκρασίας ἀνθρώπου ποὺ ἀν-
τλεῖ τὴ δύναμή του ἀπὸ συναίσθημα, ἀπὸ
πίστη καὶ ἀπὸ φλόγα ψυχῆς. Ὁ κ. Νικολαΐ-
δης ξεχωρίζει τοὺς κύκλους τοῦ κόσμου,
δὲν μένει στίς ἀναμνήσεις ποὺ εἶναι παρελ-
θόν καὶ ζωντανεύει ἐξωραϊσμένο ἀπὸ τὴν
φαντασία, δὲν βλέπει τὴν ἱστορικότητα τῶν
γεγονότων ἀλλὰ τὴ συνέχεια πολυκύμαν-
της, ἀνελέητης πραγματικότητας, μπλεγμέ-
νης μὲ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, θεμελιωμένης
στὴν ἀγάπη, στὸν ἀνθρώπο.

Χρησιμοποίησε στὴ σύνθεση τοῦ πίνακα
τρεῖς διαστάσεις: «Ποίηση χωριάτισσα»,
μούσα χωριάτισσα καὶ ἔμπνευση χωριάτισ-
σα. Πῆρε ὕστερα τὴν ἐλπίδα, ποὺ εἶναι
πλημμυρισμένη ἢ χωριάτισσα ψυχὴ καὶ σύν-
ταξε ἐλεγεία, ἡπειρωτικά, βαριά ποὺ ὁ λυ-
γμός του ἀκούγεται ἀπὸ μεγάλο βάθος καὶ
ἀπὸ μεγάλο πόνο, ποὺ κορυφώνεται στὸ σή-
χωμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ γήινο στὸ ὑ-
περούσιο. Ἡ ποίηση τοῦ κ. Νικολαΐδη ἔχει
τὸ εἶδος τοῦ ἡπειρώτικου τοπίου καὶ τὸ
νοιῶθει κανεὶς πὼς τὸ μολύβι ποὺ χάραξε
τοὺς στίχους τῆς «Ὀδοιπορίας», χαράζει
καὶ τὴν πέτρα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀναγνώστη
καὶ τὴν ἔχουμε ν' ἀγαπήσει ὄχι μόνο ἐκείνο
ποὺ ἔφυγε, ἀλλὰ ὅ,τι ἔμεινε. Ἦδη ὁ κ. Νι-
κολαΐδης εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν ἀξία τῆς
ποίησής του ποὺ τὴν ἔχριναν δυὸ πνευματι-
κοὶ ἄνθρωποι. ὁ κ. Ἀρσένης Γερωντικός, ὁ
ἀναλυτικὸς καὶ ὁ κ. Δημοσθένης Κόκκινος,
ὁ διεισδυτικὸς καὶ παρατηρητικὸς. Ἡ δι-
κὴ μας φωνὴ δὲν ἔρχεται νὰ κρίνῃ τὸ βέ-
βαιον. ἀλλὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία ἐνὸς φίλου ποὺ
πολὺ ἐπιθύμησε νὰ εἰπῇ τὴ γνώμη του, ἀ-
φροῦ λούστηκε στὰ νερά ποταμοῦ ποὺ ἡ πη-
γὴ τους ξεκινάει ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ ποι-
ητῆ.

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

Ἰωάννου Ν. Θεοδωρακοπούλου:
«ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟ-
ΣΟΦΙΑ»

Ὑγιὲς πνευματικὸν ἦθος, δυναμικὴ

πνευματικὴ παρουσία καὶ γνησίᾳ ἔμπρα-
κτη ἀνθρωπιά, πλημμυρισμένα ἀπ' τὸ ἀ-
νέσπερο φῶς τοῦ ἰδεαλισμοῦ, συνιστοῦν ἐν
ὀλίγοις τὴν προσωπικότητα τοῦ φιλοσό-
φου κ. Ἰωάννου Ν. Θεοδωρακοπούλου. Ἀ-
γαπᾷ τὸν τόπο μας καὶ μοχθεῖ μὲ πάθος
καὶ συνέπεια γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ προκο-
πὴ του. Ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν τριάντα
ὀκτὼ ὁλόκληρα χρόνια, ὀκτὼ στὸ Πανεπι-
στήμιο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τριάντα στὸ
Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. «Ἐκ περιουσίας»
προέκυπτε πάντοτε τὸ μάθημά του. Σήμε-
ρα, σεβαστὸς ὁμότιμος καθηγητὴς καὶ Ἀ-
καδημαϊκὸς δίδει τὸ ἔντονο παρὼν του μὲ
συνείδησιν εὐθύνης στὴν πνευματικὴ πο-
ρεία τοῦ ἔθνους.

Τὶς ἀνωτέρω σκέψεις ὀφείλω στὸ κλασ-
σικὸ στὸ εἶδος τοῦ ἔργου του, ἔργον ζω-
ῆς, ἔργον φιλοσοφίας καὶ δυναμικῆς συνει-
δήσεως, τὴν: «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟ-
ΣΟΦΙΑ», τόμος Α', Ἀθῆναι 1974, σελ.
452. Τόμος Β', Ἀθῆναι 1974, σελ. 604.

Ὁ φιλόσοφος συγγραφεὺς στὸν πάντο-
τε ἐνημερωτικὸ πρόλογό του μᾶς λέει καὶ
τὰ ἐξῆς: «Ὁ σκοπὸς τῆς «Εἰσαγωγῆς
στὴ Φιλοσοφία» εἶναι νὰ προσανατολίσῃ
τὸν ἀναγνώστη τῆς στὰ βασικὰ προβλή-
ματα τῆς Φιλοσοφίας καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ
γιὰ νὰ σχηματίσῃ μιὰ στερεὰ κοσμοθεω-
ρίαν. Οὐσιαστικὸς καὶ δυναμικὸς σκοπός.
Στὴν ἀπελπιστικὴ ρευστότητα καὶ σύγχυ-
σι ἰδεῶν καὶ ρευμάτων τοῦ καιροῦ μας, ἡ
συμβολὴ τοῦ κ. Θεοδωρακοπούλου, εἶναι ἐ-
πίκαιρη.

Ὁ πρῶτος τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ
προοίμιον καὶ τρία βιβλία. Στὸ πρῶτον
διαπραγματεύονται οἱ βασικὲς ἔννοιες
τῆς Φιλοσοφίας. Στὸ δεῦτερον ἡ φαινομε-
νολογία τοῦ πνεύματος καὶ στὸ τρίτον ἡ
Φιλοσοφία τῆς Φύσεως.

Ὁ δεύτερος τόμος ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ
τέταρτον, πέμπτον καὶ ἕκτον βιβλίον. Στὸ
τέταρτον ἐξετάζεται ἡ φιλοσοφικὴ ἀνθρω-
πολογία. Στὸ πέμπτον ἡ Ψυχολογία καὶ
στὸ ἕκτον ἡ Λογικὴ. Τὸ 1975 θὰ ὁλοκλη-
ρωθῇ ἡ «Εἰσαγωγὴ στὴ Φιλοσοφία» μὲ δύο
νέους τόμους.

Ἡ «Εἰσαγωγὴ στὴ Φιλοσοφία» τοῦ κ.
Θεοδωρακοπούλου, εἶναι ἀπ' τὰ ὀλίγα ἀ-
ποκτῆματα τῶν Γραμμάτων τοῦ καιροῦ

μας και του τόπου μας. Πρόκειται για την άμεσώτερη και άποδοτικώτερη προσφορά ουσίας σε θέμα, που νοηματοποιεί την ζωή και συντελεί γόνιμα στην αξιοβίωτη ζωή. Ένα έντονο πνευματικό φως καταυγάζει την συνείδησι του αναγνώστη, που τον εξανθρωπίζει και τον κάνει όντως άνθρωπον, όταν διαβάσει τις πολύτιμες σελίδες του έργου.

Ο φιλόσοφος συγγραφέας απευθύνεται στο καλλιεργημένο πνευματικό δυναμικό του Έθνους μας. Με μοναδική, ουσιαστική και μεθοδική ανίχνευσι των μεγάλων προβλημάτων και την δέουσα θέσι, την υπεύθυνη και γόνιμη θέσι έναντι αυτών ενημερώνεται ο προβληματισμένος αναγνώστης. Είναι η «Εισαγωγή στη Φιλοσοφία» μια τιμή για ένα συμπόσιο, κάλεσμα για ένα πνευματικό συμπόσιο.

Αντικειμενοποιημένο, ρωμαλέο κι' άρχοντικό πνεύμα στην δημιουργική μορφή της διαλεκτικής αναλύσεως. Προσωπική, δυναμική, φιλοσοφική θέσις ώριμου δημιουργού. Λαγάρη, σχεδόν διάφανη θέσις στα φιλοσοφικά προβλήματα. Νούς και καρδιά. Μόχθος, πολὺς και τίμιος ιδρώτας. Τα άνωτέρω συνυπάρχουν άρμονικά και προσέφεραν την «Εισαγωγή στη Φιλοσοφία», όντως άπόκτημα Έθνικόν.

Αν την αγαπήσωμε, αν την διαβάσωμε με αίσθημα ευθύνης και γίνωμε αυτόκλητοι φορείς των αξιών, που φωτίζομε, στην περιοχή της δουλειάς μας ο καθένας ξέχωρα, κι' όλοι μαζί στον τόπο μας, πολλά θα πάνε καλά. Η «τύποις» πνευματική ωριμότης θα παραχωρήσει την θέσι της στην «ουσία» ωριμότητα, άπαραίτητη προϋπόθεσι ουσιαστικής προκοπής στους τραγικά δύσκολους καιρούς μας.

Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου: «Η ΣΙΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ»

Ο μεστός ρωμαλέος λόγος, είναι ένας δυναμικός πνευματικός κόσμος. Έχει άφετηρία μια άσυνπνισμένη συνείδησι, χοστάτη από νοήματα και γνώσια ανθρώπιά. Απεικονίζεται στον συνάνθρωπο αναγνώστη, που έχει ουσιαστικές άνησυχίες. Σε κάθε

έποχή και στην δική μας, ο ουσιαστικός γραπτός λόγος κι' όχι οι φτηνές ασύντακτες χαζοκουβέντες, οι χαρωπές ελαφρότητες, που μαρτυρούν τεκμηριωμένα την ανεπάρεκεια του γράφοντος, έθελγε και θέλγει τον σοβαρόν αναγνώστη. Πρόκειται για μια αποκαλυπτική γόνιμη προσφορά στα Γράμματά μας, που σ' όλη την έκτασί της ύλοποιεί το μεγαλείον του πνεύματος.

Αυτές τις σχέσεις όφειλω στο βιβλίο «Η σιωπή και ο λόγος» του γνωστού συγγραφέως Ι.Μ. Παναγιωτοπούλου. Τα κείμενα, που συγκροτούν το βιβλίο «άνήκουν όλα σε κάποιους περασμένους καιρούς», όπως μας πληροφορεί ο δημιουργός τους. Έχουν δημοσιευθῆ στον Έθναϊκό τύπο κατά καιρούς και όπως συνεχίζει την ενημέρωσί μας ο Παναγιωτόπουλος, τα γέννησε «μια είδηση, μια επέτειος, μια έποχή, οι γιορτινές μέρες, ή λεπτομέρεια, ακόμη κ' ένας συλλογισμός», δηλαδή ή τότε επικαιρότης και το δαιμόνιο του συγγραφέως. Παλιά πρόσφεραν αυτά τα δημοσιεύματα πολλά, τα ίδια καταφέρουν και σήμερα, γιατί ο λόγος τους είναι όντως μεστός σε ποιητική και ποσατική προσφορά. Ο Παναγιωτόπουλος εντάσσει τα άρθρα και τα δημοσιεύματά του ειδολογικά στις εξής ένότητες: α) άναπολήσεις, β) ο κόσμος της στοργής, γ) έόρτια κείμενα, θέματα και παραλλαγές και δ) σύμμικτα.

Στο κείμενό του ή «ώραία έποχή», άναμεσα στα άλλα ο συγγραφέας μας άναφέρει:

«Εμείς σήμερα σε μια «ώραία έποχή» δέν ζούμε. Σε μεγάλη, μπορεί. Είχαμε το θλιβερό προνόμιο να πέσουμε σε διάστημα σφοδρής άναταραχής, στο διάστημα που πλάθει τους κόσμους. Το αίσθημα της άνασφάλειας που μας κατέχει, αυτή ή άσταμάτητη άγωνία για την αύρια μέρα, για την μέρα που θα έρθει, άποτελεί τον πυρήνα της τρομερής δοκιμασίας, που είναι ο πόνος και ή δόξα συνάμα της γενιάς μας».

Λόγος έναργής, διανγής, με παλμό, λόγος ουσίας, που βλέπει κατάματα τα πρόγμματα και μας αποκαλύπτει αντικειμενικά την αλήθεια του καιρού μας. Έτσι μας φέρνει κοντά στο «είναι» μας και το πολιτιστικό «γίγνεσθαι», στις δυο πραγματικό-

τητες, πού τοπικά καὶ χρονικά εἶναι σιμά μας καὶ οὐσιαστικά ζοῦμε σὲ μιὰ σύγχυσι.

Φῶς, ἅπλετο φῶς πνευματικῆς ἀρχοντιᾶς, κεφάλαιο γνώσεων καὶ καλωσύνης, γνωστικῶν στοιχείων καὶ ἀγάπης ἀνιδιοτελοῦς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ξεχίνεται ἀνοιχτόχερα ἀπὸ τὸ βιβλίο: «Ἡ σιωπὴ καὶ ὁ λόγος» τοῦ I. M. Παναγιωτοπούλου. Ἀποτελεσματικά βοηθάει τὴν βούλησί μας νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ «ἐγώ», τὸ «ἐμεῖς», τὰ δημιουργήματα, γενικά τὸ «γίγνεσθαι» τῆς ἐποχῆς μας, πού σαρκώνεται σὲ δύσκολες στιγμές. Ἡ ἐνσυνείδητη θέσι μας ἔχει σοβαροὺς προϋποθέσεις νὰ σκοπεύῃ σ' ἕναν ἀνώτερο πολιτισμό. Αὐτὴ πασχίζει νὰ βοηθήσῃ ὁ συγγραφεύς.

Χρήστου Γιανναρά: «ΤΟ ΠΡΟΝΟΜΙΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑΣ», Ἀθήνα 1973

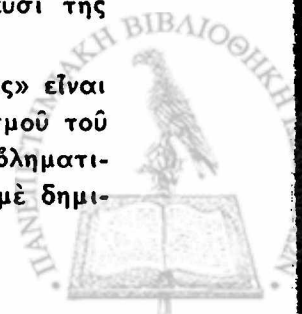
Ὁ προβληματισμός καὶ ἡ ὑγιὲς ἀνησυχία, ὅταν ἐδράζονται σὲ ὄντως δυναμικὸ πνευματικὸ κεφάλαιο, πού δραστηριοποιεῖται χωρὶς ἰδιοτέλεια, προσφέρουν πολλὰ στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Τὰ κείμενα ἀξίων τοῦ ὀνόματος συγγραφέων μὲ οὐσιαστικὲς ἀναζητήσεις θέσεων καὶ σωστὲς προτάσεις λύσεων, δὲν γράφονται γιὰ νὰ γράφονται, οὔτε σκοπεύουν νὰ πείσουν, οὔτε νὰ μεταπείσουν, ἀλλὰ νὰ προβληματίσουν, νὰ ταραξοῦν τὰ λιμνάζοντα ὕδατα, νὰ νικήσουν τοῦλάχιστον τὴν ὀλέθρια καμουφλαρισμὴ ἀδιαφορία. Σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις ἐνισχύουν ἠθικὰ τὶς δημιουργικὲς δυνάμεις στὶς ποικιλώνυμες περιοχὲς τῆς πολιτιστικῆς δραστηριότητος. Ἔτσι δοκιμάζονται περιπτώσεις περιπτώσεων, δονοῦνται νοσηρὲς πεποιθήσεις, σείονται ἰδιοτελεῖς θέσεις, ξαναδρῖσκουν τὸν χαμένο δρόμο τους συνειδήσεις, ἀναμετρῶνται ἀδιέξοδα, ἴσως ἀπαντᾶται αὐτοσυνειδησία καὶ ἰσχυροποιούνται ἠθικὲς δυνάμεις. Καὶ ὅλα αὐτὰ στὴν ἐποχὴ μας, ἐποχὴ τῆς ὑλικῆς ἀφθονίας καὶ τῆς πτώσεως τῶν ἀξιών, μὲ γνῶμονα τὴν ὑπηρεσία τῆς ἀλήθειας.

Τὶς σκέψεις αὐτὲς κάνω ἀπ' τὸ βιβλίο «Τὸ προνόμιο τῆς ἀπελπισίας» τοῦ Χρή-

στου Γιανναρά. Τὰ κείμενά του ἔχουν τὸ περίγραμμα καὶ τὸ περιεχόμενο οὐσιαστικῶν μικρῶν δοκιμίων. Τὴν ὅλη προσφορὰ κλιμακώνει ὁ Γιανναρὰς σὲ ἑπτὰ θεματικὲς ἐνότητες: 1) «Ὁ βιασμός τῆς φύσης». 2) «Ἡ πολιτιστικὴ οὐτοπία». 3) «Ἡ ἐκκοσμίκευση τῶν ἐσχάτων». 4) «Τὸ χαμένο κέντρο». 5) «Ἡ μέσα ὄψη τῆς κριτικῆς ἀναμέτρησης». 6) «Ἡ σημαντικὴ τῆς πασχάλιας ἐμπειρία» καὶ 7) «Περιστατικὲς σημειώσεις». Κάθε ἐνότης ὑπηρετεῖται μὲ ἀριθμὸν ἐπὶ μέρους κειμένων, πού διαπραγματεύονται πλευρὲς τῆς ὁλότητος.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ θερμὸ καὶ ἀποκαλυπτικὸ προσωπικὸ τρόπο διατυπώνει ἀπόψεις καὶ παίρνει θέσεις σὲ ζέοντα θέματα τῆς ἐποχῆς μας, πού παρουσιάζουν ἄμεσον ἀτομικὸ καὶ κοινωνικὸ διαφέρον. Ἐκδηλὸς καημός του εἶναι ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀλήθειας. Πιστεύει στὶς αἰώνιες ἀξίες καὶ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν οὐσιαστικὴν θέσιν τῶν στὴν κοινωνία μας, πού «φεῦ» δημιουργεῖ φτηνὸ πολιτισμὸ τῶν ἀντικειμένων». Τὰ πυκνὰ καὶ καθαρὰ σὲ νοηματικὸ πλοῦτο κείμενά του προβάλλουν ἀλήθειες μὲ τὶς ὁποῖες συμφωνεῖ ἢ διαφωνεῖ κανεὶς, ἀλλὰ τὶς σέβεται τόσο σὰν προϊόντα σοβαροῦ πνευματικοῦ μόχθου καὶ πόνου, ὅσον καὶ σὰν πράγματι φιλότιμες σκοπεύσεις στὴν ὑλιστικὴ μέθη τοῦ καιροῦ μας. Μὲ συνεπῆ στοχαστικότητα ὁ Γιανναρὰς ἐκθέτει τὶς πεπονηθεῖς του σὲ ἀκανθώδη θέματα καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ τραγικὸ μέγεθος τῆς οὐσίας τῶν. Μὲ τὶς σελίδες του ὀρθώνεται μπροστὰ μας μιὰ ἀντρίκια ἀφυπνισμένη συνείδησις τοῦ καιροῦ μας, μιὰ δύναμις πού φλέγεται ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν συνανθρώπων μας. Μᾶς ζωντανεύει τὸν «ἄνθρωπον», πού ἔχασε τὸν ἑαυτόν του. Ἔτσι συνειδητοποιοῦμε τὴν τραγικὴν μας θέσιν. Τὸ πολιτικὸ Βαβέλ τοῦ καιροῦ μας, συνέχεια καὶ συνέπεια τοῦ χωρὶς ἰδανικὰ ἀνθρώπου μᾶς γίνεται ἐναργὲς αἴσθησι καὶ μᾶς προσφέρει τὴν γεῦσιν τῆς πίκρας.

«Τὸ προνόμιο τῆς ἀπελπισίας» εἶναι γεγονὸς προσωπικοῦ προβληματισμοῦ τοῦ Γιανναρά καὶ ἀπευθύνεται σὲ προβληματισμένους ἀνθρώπους, ἀναγνώστες μὲ δημι-

ουργικές καὶ γόνιμες ἀνησυχίες, ὄχι τοῦ τύπου τῆς φτηνῆς λογοποιΐας νὰ σκοτῶνουμε τὴν ὥρα, οὔτε τῆς μορφῆς τῆς ψευδοδουλειᾶς, ποὺ προσφέρει ψευδαισθήσεις, ἀλλὰ τῆς εἰκόνος τῆς πράγματι ὑπευθύνου ἀντιμετωπίσεως τῶν ζωτικῶν θεμάτων τῆς ζωῆς.

Ἐπιστημονικὴ κατάρτισις, ζῶσα πίστις στὶς ἀξίες, καημὸς γιὰ γόνιμη λύσι τῶν σοβαρῶν προβλημάτων, ὑπεύθυνη προσωπικὴ θέσις, εὐρυτάτη ἐποπτεία στὸν πολιτιστικὸ μας χῶρο, διερευνητικὴ καὶ στοχαστικὴ ματιά, λαγαρὴ σκέψις, ἀφηγηματικὴ δύναμις, προσωπικὸ ὕφος, καὶ πέρα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα οὐσιαστικὴ ἀνθρωπιὰ, ἔδωσαν ἀδερφικὰ τὰ χέρια καὶ μᾶς πρόσφεραν τὸ ἔργο: «Τὸ προνόμιο τῆς Ἀπελπισίας», ποὺ ὄντως προσφέρει πολλά. Γιὰ ὅλα αὐτὰ σφίγγουμε θερμὰ τὸ χέρι τοῦ συγγραφέως.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Χαραλ. Πέτσκου: «ΠΡΟ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ», χιουμοριστικά διηγήματα, Ἀθήνα, σελ. 164

Πολὺν τὰ χρόνια τὰ διηγήματα αὐτὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπατριώτη μας λογοτέχνη κ. Χαρ. Πέτσα. Ἀποτελοῦν αὐτὰ ἓνα θαυμάσιο καλοτυπωμένο βιβλίο, ποὺ κυκλοφόρησε πρόσφατα μὲ τὸν παραπάνω τίτλο. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ πνευματικὸ δημιούργημα τοῦ κ. Πέτσκου περιλαμβάνονται συνολικὰ 16 χιουμοριστικὰ διηγήματα. Μιὰ ἀκόμα κοντὰ στὶς ἄλλες πολὺ γόνιμη ἐργασία του. Ἡ ποικιλόμορφη κοινωνικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς μας, καθὼς ξέρουμε, δὲν ἔχει μόνον τὴν πλευρὰ ποὺ θέλουμε νὰ τὴ χαρακτηρίζουμε σὰν κανονικὴ, ὑποδειγματικὴ, μὲ τὴν ἐπιτροπὴ καὶ ἐπιθυμητὴ κάπως ὄψη της. Εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε δὲν τὸ θέλουμε, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἔχει σιγὰ καὶ τὴν ἀνάποδη πλευρὰ της, μὲ τὶς ιδιόρρυθμες, τὶς εὐθυμες καί, ἴσως γιὰ πολλοὺς, ποὺ κάνουν τὸ σοβαροφανῆ, τὶς γελοῖες μορφές της. Αὐτὴν τὴν εὐθυμὴν πλευρὰ τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀντικατοπτρίζουν τὰ χιουμοριστικὰ διηγήματα τοῦ κ. Πέτσκου.

Ὁ πετυχημένος στοχασμὸς καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ταλέντο τοῦ συγγραφέα δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ μᾶς χαρίζουν τὰ ἀνάλογα αἰσθήματα καὶ τὴ βαθειὰ ἱκανοποίησι ποὺ νοιώθει κανένας, ὅταν διαβάσει ἓνα καλὸ διήγημα. Γνωστότατος αὐτὸς σ' ὅλον τὸν πνευματικὸ κόσμον τῆς χώρας μας ἀπὸ τὰ ὧς τώρα θαυμάσια πνευματικὰ του ἐπιτεύγματα — ἰδιαίτερα σὰν διηγηματογράφος — ἔχει ἐκτιμηθεῖ ὅσο πρέπει σὲ πανελλήνιο κλίμακα. Ἡ ἐργασία του ἔχει ἀναγνωριστεῖ, τόσο γιὰ τὸ καθαρὸ ἀτομικὸ του ὕφος, ὅσο καὶ γιατί κινεῖται πολὺ πετυχημένα στὴ σύγχρονη πραγματικότητα.

Μὲ τὴ συγγραφὴ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ὁ κ. Πέτσκος ἔβαλε γιὰ στόχον του νὰ χαρίσει στὸν ἀναγνώστη τὸ γέλιο καὶ τὴ χαρὰ. Ἀδίσταχτα μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πὼς πέτυχε πέρα γιὰ πέρα στὸ σκοπὸ του. Οἱ ὑποθέσεις ὅλων τῶν διηγημάτων εἶναι παρμένες καὶ διαλεγμένες ἀπ' τὴ σημερινὴ καταναλωτικὴ κοινωνία τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ ἄγχους», ὅπως γράφει καὶ ὁ ἴδιος στὴν ἀρχὴ καὶ παρουσιάζουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ποὺ συνθέτουν τὸ καλὸ διήγημα. Ἡ δομὴ τῶν διηγημάτων αὐτῶν δὲ στερεῖται ἀπὸ κάποια λογικὴ συνέπεια. Τὰ χαρακτηρίζει αὐτὰ ζηλευτὴ πληρότητα καὶ πειθαρχία. Οἱ εἰκόνες τῶν ἡρώων τοὺς πολὺ φυσικές. Ἡ λογοτεχνικὴ χάρις ποὺ διακρίνει τὸ συγγραφέα, δίνει τὸ ὕφος καὶ τὴ γλαφυρότητα ποὺ ταιριάζουν στὸ χιουμοριστικὸ διήγημα γιὰ νὰ πάρει ἀπ' αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης χαρὰ καὶ γέλιο.

Ὅλα τὰ διηγήματα αὐτῆς τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Πέτσκου εἶναι πετυχημένα. Ὅλα τὰ διακρίνει γλαφυρὸς τόνος καὶ ἀνθρωπιά. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι εἴκολο νὰ χαρακτηρίσει, νὰ ξεχωρίσει καὶ νὰ κατονομάσει κανένας ποῖο εἶναι τὸ πῶς καλὸ ἢ καλύτερο ἀπ' τ' ἄλλα. Ὅλα τέρπουν τὸν ἀναγνώστη μὲ τὴ φυσικότητά τους. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ὁμῶς νὰ σημειώσω πὼς πῶς ἐκλεκτὰ βρῆκα τὰ: «Τὰ ναυάγια», «Τὸ ἡμερολόγιον ἑνὸς βλάκα», «ἀνοιξιὰτικο», «ὁ Πλαταριάς καὶ τ' ἄστρο», «Σαῖτάν μαραφέλι», «Κρατήσατε θέσιν», «Τὸ ξαλίσι», «Τὰ παράσημα» κ.ἄ.

Ἡ ἐκβολὴ τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ κάθε διήγημα εἶναι μὲ τέτοιον τρόπο διατυπωμένη, ὥστε δημιουργεῖ αἴσθησι, χαροποιεῖ ἐκείνον ποὺ τὰ διαβάσει. Παράπλευρα ἀπ' τὴ

χαρά και ικανοποίηση που νοιώθει ο αναγνώστης, ταυτόχρονα αυτός προβληματίζεται και γύρω από μερικά φαινόμενα και γεγονότα της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας. Μπορούμε να πούμε πώς και τα δύο είναι αλληλένδετα και διδαχτικά. Όχι μόνο ψυχαγωγικά.

Αλλά για να εκτιμήσει κανένας την αξία της πνευματικής αυτής προσφοράς του κ. Πέτσου, πρέπει να διαβάσει αυτά τα χιοιμοριστικά διηγήματα. Θα νοιώσει ασφάλεστα τη χαρά και ικανοποίηση που πρέπει. Σφίγγω θερμότερα το χέρι του συγγραφέα και εύχομαι να ιδούμε και συνέχεια της τόσο γόνιμης και σημαντικής του αυτής εργασίας.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Τάκη Βαρβιτσιώτη: «Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ», Θεσ/νίκη 1971

Κεντρικό πρόσωπο γύρω από το οποίο πλέκεται όλο το ποιητικό ύφαισμα της συλλογής είναι η μητέρα, που ο θάνατος έδωσε τη χοϊκή ύπαρξή της πίσω στη φύση, ενώ ο ποιητής αγωνίζεται να διασώσει τη μορφή της, να την κρατήσει σε διάρκεια στην αλόγιστη συνείδησή του και αναγεννημένη να την ξαναδώσει πάλι στον κόσμο.

“Απλωσέ μου το χέρι σου / τώρα που ξεγινεσ χλωνάρι μυγδαλιάς..... Κι’ όλο μαζεύω μόνο φρούγανα / κι’ όλο μαζεύω πεταμένες μαργαρίτες / για να σ’ απαντήσω.

Ο άγώνας όμως αυτός θα είναι μακρύς και καυτός, οδυνηρός και lacrimosus. Ίσαμε να τη στήσει απέναντί του, να ψαύσει τις καίριες καταστάσεις, να ανιχνεύσει τον απρόσιτο χώρο, το επέκεινα, όπου η απόλυτη σιωπή και το πολικό χιόνι δυναστεύουν. Και ο λυγμός του, όπου κι’ αν τον συναντήσουμε, θα είναι ήρεμος, συγκρατημένος, ευγενικός, ύψιλος.

Κάθε βράδυ κατεβαίνει ένα γυάλινο πουλί / και μου τρυπάει την καρδιά.

“Ως τότε όμως πότε με Σεξπήρεια δύναμη (ποτέ σκοτάδι δε γέννησε τόσο σκο-

τάδι), πότε με Σεφερικό τόνο (ω φώς και άρνηση του φωτός!) ή Σολωμική όμορφιά (μήπως την είδατε στην άλλη οχθη;) και κάπου με πορφυρικό απόηχο ή τέχνη του σπηρουνισμένη από τις διχαλωτές αϊχμές του πόνου και της αγάπης, θα περάσει διαδοχικές φάσεις πικρής γνώσεως και σκληρής παραδοχής, ώπου να πλάσει το λυρικό φέγγος της εξαυλωμένης μορφής.

Πόσο σε γέλασεν ή άνοιξη / πόσο σε τυφλώσε το φώς κι’ ήσκιος έσθ’ δέ μπόρεσες να ξεδιαλύνεις / πώς έναν ήσκιό μες στα χέρια σου κρατούσες / πώς της αϊγής τ’ όλόλενχο το ιστίο για ν’ απλωθεί / πρέπει να γίνει σάβανο της νύχτας.

Η ψαύση φέρνει μαζί με το άλγος τη νέα στάση. Κι’ αυτή η νέα έμπειρία θα είναι η τελειωτική. Και τότε ο ποιητής σ’ ένας Κάλβος θα φτάσει σ’ ένα άποκορύφωμα, όπου άλλο δε μένει παρά να συμφιλιωθεί με τ’ άσυμφιλίωτα.

Μά δε φοβούμαι πια τίποτα / γνώρισα όλες τις πτυχές του πεπρωμένου.

Ο ποιητής, όπως σ’ αρχαία τραγωδία ο ήρωας, θα πέσει ήρεμα, για να επέλθει η ίσορροπία που ταραχτηκε. Πτώση; Απαρχή ξεκινήματος. Τώρα μπορεί να την τραγουδήσει. Τώρα μπορούν να τιναχτούν απ’ τους κρουνοί του δάκρυα κι’ άστέρια. Τώρα μπορεί να βυθίσει τις λαβίδες του στους ιερούς χώρους της μνήμης να ξεγεννήσει τη μορφή της, να την αναπλάσει και νέα να την αποτυπώσει στα χόρτα και τα φύλλα, στα τοπία και τους καθρέφτες, στη σιωπή και στο χιόνι με την τόσο έκλεπτυσμένη του τέχνη.

“Όλη του η ύπαρξη συμμαζεύεται σ’ ένα λεπτό, εύαισθητο, παλλόμενο μόριο, θυμητικό κι’ αναγεννητικό, που στίς κινήσεις του γίνεται μνήμη και δημιουργία και το συναπάντημα πλάστη και πλάσματος, με το νέο νόημα που περικλείουν οι όροι είναι τόσο αδιάireτο. (Δε βλέπεις πια πως η ζωή μου / ανήκει όλόκληρο στο θάνατό σου), ώστε η συλλογή του κ. Βαρβιτσιώτη να γίνεται έλεγεία και δοξαστικό του θανάτου, που είναι το άλλο σκέλος της ζωής.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΣ

Ἡ λ ί α Χ. Λ ε φ ο ύ σ η: «ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΙΠΠΙΚΟ». Διηγήματα. Ἐκδόσεις «Ἰωλκός», 1975, σελ. 136

Ὁ Ἡλίας Λεφούσης εἶναι ἓνα κεφάλαιο τῆς νέας μα εἰσογιοτεχνίας. Πεζογράφος ἀπὸ τοὺς πρῶτους δυνατοὺς ποὺ διαθέτει σήμερον ὁ τόπος, διαχέει στὰ κείμενά του μὲ τέχνη ξεχωριστή, ὅλο του τὸν ἐσωτερικὸ κόσμον ποὺ ἀγωνιᾷ καὶ ἐλπίζει σὲ μιὰ καλύτερη ζωὴ. Τὰ γραφτά του δὲν ἀποτελοῦν τὴν τυπικὴν ἔκφραση μιᾶς σκοπιμότητος, ἀντίθετα μαρτυροῦν τὴν συνειδητὴν πάλη τοῦ συγγραφέα μ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ βίου, τὶς ἐσωτερικὰς του παρορμήσεις, τὸν κραδασμὸ τοῦ πνεύματος, κοντολογίς τὴν ἐκτόνωση τῆς ψυχικῆς μαρτυρίας, ὅπως αὐτὴ πηγάζει ἀπ' τὴν ἐσώτερη πάλη τῶν συναισθημάτων. Ὅποιος παρακολούθησε τὸν Λεφούση ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔργα, μπορεῖ εὐκολὰ νὰ διαπιστώσῃ τὸν ἀγῶνα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸν μεταπλάθει σὲ ἔντεχνο δημιουργήμα. Τὸ Γκρορικό ὕφος τοῦ πρῶτον του μυθιστορήματος «Ἐνας χειμῶνας ἀπ' τὴν ζωὴ μου», τὸ «Ἐπιστροφή στ' ἄλστρο» καὶ τὰ «Φιλιάτικα» μαρτυροῦν ἀδιάψευστα τὴν ἀνοδικὴν πορείαν τοῦ συγγραφέα.

Ἡ νέα συλλογὴ διηγημάτων ποὺ πρόσφατα κυκλοφόρησε, περιλαμβάνει τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα μέσα στὴ δεκαετία 1965—75. Ἀνανεωμένος ὁ λόγος του, πυκνὸς καὶ χυμώδης, γλώσσα ποὺ κυλάει ἀβίαστη καὶ συνεπαίρνει τὸν ἀναγνώστη, νοήματα ποὺ σκοπεύουν ἴσα στὸ στόχον τους, χωρὶς ν' ἀποκλείνουν ἀπ' τὴν τροχίαν τους. Στέκεται ὁ ἴδιος ἀντρίκια μπροστὰ στὴν ζωὴ, δὲν τὸ τρομάζουν τὰ τρομερὰ παιχνίδια τῆς, δὲν πτοεῖται ἀπ' τοὺς ποικιλῶνιμους σταυρωτῆδες. Σηκώνει μονάχος τὸ σταυρὸ τῆς πνευματικῆς πορείας καὶ τὸν φτάνει στὸ τέλος του. Σκιαγραφεῖ μὲ τρόπο δυνατόν καὶ ἀφτιασίδωτο τοὺς ἥρωές του, ποὺ δὲν ἀπομακρύνονται ἀπ' τὴν καθημερινὴν ζωὴ. Δίπλα μας κινεῖται καὶ δραστηριοποιεῖται. Μποροῦμε νὰ τοὺς συναντήσουμε σὲ κάθε μας βῆμα καὶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσουμε. Ἐντονὴ ρεαλιστικὴ χαρακτηρίζει τὰ διηγήματά του καὶ μιὰ διεισδυτικὴ μοναδικὴ στὴν οὐσία τῶν καταστάσεων καὶ πε-

ριστατικῶν. Τὰ θέματά του δὲν τὰ ἀντλεῖ ἀπ' τὸν ἰδεατὸν κόσμον τῆς φαντασίας. Τὴν ἴδιαν τὴν ζωὴ μαρτυρεῖ καὶ περιγράφει, ἔτσι ὅπως αὐτὴ δημιουργεῖται μέσα στὴν παράξλη καὶ τὴν ἀγωνίαν ποὺ μᾶς περιβάλλει. Ὁ δυνατὸς λόγος τοῦ Λεφούση κατάγραψε ἄλλη μιὰ φορὰ τοὺς παλμούς τῆς καρδιᾶς του, δύνοντάς μας καὶ ἐμᾶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνωτιστοῦμε τὶς ἀνησυχίες του.

Σ π ύ ρ ο υ Κυριαζόπουλου: «ΤΡΟΧΑΙΑ ΣΗΜΑΤΑ», ποιήματα, Ἰωάννινα 1975, σελ. 32

Θέμα τούτης τῆς συλλογῆς τοῦ Σπύρου Κυριαζόπουλου τὸ αὐτοκίνητον καὶ ἡ δύναμις ποὺ ἀσκέει στὴν ζωὴ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ἀφορμὴ γιὰ μιὰ πλατύτερη κοινωνιολογικὴ, θὰ λέγαμε, θεώρηση αὐτῆς τῆς ἐφεύρεσης, ποὺ ἀντὶ νὰ μᾶς γαληνεύει, γίνεται βασανιστὴς καὶ μάστιγας τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἀντὶ ἡ ρόδα νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἄνθρωπον, κατάντησε δυνάστης τῆς ζωῆς του. Ὡρες πολυτίμες νὰ σπαταλῶνται γιὰ τὴν ἐκθείαση τῆς μάρκας ἢ τὴν ὀργάνωση κάποιας κομπίνας ποὺ θὰ φέρει τὸ καινούριον αὐτοκίνητον. Κι αὐτὸ ὅχι γιὰ τὸ παλιὸ ἀχρηστεύθηκε, ἀλλὰ γιὰ τὸ διπλανὸς ἔχει καλύτερον ἀπ' τὸ δικόν μας. Κατάντημα τοῦ ἀνθρώπου; Κάτι χειρότερον. Ὁμαδικὴ παράκρουση ποὺ ὁδηγεῖ στὴν σπατάλη τοῦ χρόνου, στὴν ἐντελὴ ἐκποίηση τῆς σκέψης, στὴν στέρηση τῆς πνευματικῆς γαλήνης, καὶ στὸ ἄσκοπον σκόρπισμα τοῦ μόχθου μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς, τὴν στιγμὴν ποὺ χιλιάδες παιδιὰ σ' ὅλον τὸν κόσμον πεθαίνουν καθημερινὰ ἀπ' τὴν πείναν. Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴν στερούμαστέ τῆς ὑπεύθυνης προσωπικότητος ποὺ θὰ ἀντισταθῇ σ' αὐτὴν τὴν κινούμενην, χωρὶς σκοπὸν, μᾶζα τοῦ συρμοῦ, ποὺ παρασύρει στὸ διάβα τῆς τὴν ὕλην καὶ τὸ πνεῦμα. Ἐπιγραμματικὸς ὁ λόγος τοῦ Σ. Κυριαζόπουλου, διατραγωδεῖ αὐτὸ τὸ κατάντημα καὶ σαρκάζει μαζί. Θὰ βρεθῇ κανεὶς ν' ἀκούσει τὴν φωνὴν τοῦ ποιητῆ:

Μὲ κοίταξε μὲ παράπονον
καὶ εἶπε:

«Νά μ' ἀγαπούσε ὁ ἄνδρας μου
σάν τ' αὐτοκίνητό του!».

Τῇ θεοποίηση καὶ ὑπερτίμηση ἑνὸς ἀν-
τικειμένου πού προορίστηκε γιὰ τὴν ἐξυ-
πηρέτησή μας καὶ πού, ἀλλοίμονο, τὸ βά-
ζουμε πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, ἐπισημαί-
νει ὁ ποιητὴς μὲ τοὺς παρακάτω στίχους:

Μαχαιριά νὰ μοῦδιναν
δὲ θὰ μὲ πόναγε
σάν τὴ χαρὰ καὶ
πού μοῦ 'χαναν
χτὲς βράδυ
στὸ καλὸ τοῦ πόρτ - μπαγιάξ.

Ἡ φωνὴ τοῦ ποιητῆ, ἄγγιξε ἄλλη μιὰ
φορὰ ἓνα καφτὸ θέμα τῆς σύγχρονης ζω-
ῆς. Αὐτὸ νομίζω πὼς εἶναι καὶ τὸ χρέος
του.

Π. Β. Πάσχο υ: «ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ
ΥΨΟΥΣ - πνευματικὰ γυμνάσματα»,
ποιήματα, Ἀθήνα 1975, σελ. 80

Ἡ ποίηση τοῦ Π. Πάσχου ἔχει τὸ δικό
της ξεχωριστὸ ὄψος. Μιά διάχυτη ὁρμηκεν-
τικότητα διαπερνᾷ τοὺς στίχους του καὶ
πλανᾶται στὰ μηνύματά του. Ψαλμὸς μαζὶ
καὶ ἔμνος, συγκεκρισμὸς τῆς ἐνσυνείδητης
πίστεως καὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου, δίανλος
πού ὁδηγεῖ σὲ χώρους λιτρωτικούς. Ὁ λι-
ρικός τόνος κυριαρχεῖ στὴν ἔκφραση τῆς ἀ-
λήθειας γιὰ νὰ γίνῃ πολλὲς φορὲς τραγι-
κὸς λόγος καὶ ὁμολογία ζωῆς. Ἡ στάση
τοῦ ποιητῆ ἀπέναντι στὰ προβλήματα τῆς
καθημερινότητας, εἶναι στάση προφητική.
Μαντεύει καὶ ἀπεύχεται, ἀποζητᾷ καὶ νο-
σταλγεῖ, προσπαθεῖ νὰ ἀτάσει τὸ σκοπὸ καὶ
ἐκείνος τοῦ ξεφεύγει. Ἐνας ἀγῶνας πού
δικαιώνει τὴν πορεία καὶ τὴν ἀνηφορία, μὰ
πού γοῶνς αὐτὸν θάχανε καὶ ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τὸ
νόημά της. Μιὰ ἐναγώνια πάλη πού θὰ ὁ-
δηγήσῃ στὸν ἔξαγνισμό. αὐτὸ τὸ ὄραμα
πού ὄλοι τὸ ἀποζητοῦν:

Ἀνοίγω λάκκο γιὰ νὰ θάψω ἐκεῖνο
τὸ σάπιο χέρι πού ἀμάρτησε.
Στὸν ἄνεμο νὰ ρίξω αὐτὸ ἐδῶ

τὸ μάτι μου, πού τόσο ταπεινώθηκε.
Στὴ θάλασσα τὸ πόδι πού δὲ γίνεται
νὰ ξαναμάθει τὸ σωστὸ περπάτημα.
Καὶ τὴ ψυχὴ μου στὴ βροχή,
νὰ τὴν ξεπλύνει ἀπ' τὴ σκουριά.

Ἰάσωνα Εὐαγγέλου: «ΨΗΦΙ-
ΔΕΣ Ε' - Σχήματα καὶ πρόσωπα ἰδε-
ῶν». Ἐκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, Ἀθήνα
1975, σελ. 100

Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς πεντακόσιες ψηφίδες
πού μᾶς προσφέρει σὲ τούτη — πέμπτη
στὴ σειρὰ — συλλογὴ τοῦ ὁ λογοτέχνης
καὶ στοχαστῆς Ἰάσων Εὐαγγέλου, ἀποτε-
λεῖ καὶ τὴ συμπυκνωμένη κραυγὴ μιᾶς ἀ-
νήσυχης προσωπικότητας. Ὁ φιλοσοφικός
ὀπλισμὸς τοῦ συγγραφέα καὶ τὸ ὀξύ πνεῦ-
μα του, τὸν βοηθοῦν κάθε φορὰ νὰ συν-
θέτῃ διαγραμματικές ἀπεικονίσεις τῆς
ζωῆς. Καὶ συνεχίζει τὴ προσπάθειά του
αὐτὴ γιὰτὶ πιστεύει πὼς κάθε γνώμη, ὅ-
ταν ἀπορρέει ἀπ' τὴν βαθειὰ μελέτη τοῦ
ἀνθρώπινου βίου, ἀποτελεῖ ὑλικὸ σωφρο-
νισμοῦ. Τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Ἰάσωνα Εὐ-
αγγέλου, δὲν ἀποτελοῦν ἀντιγραφή παλιό-
τερων ἐκφραστικῶν σχημάτων — ἄλλωστε
δὲν θάχανε καμμιά ἀξία. Δημιουργοῦνται
μέσα του καὶ ἀπεικονίζουν τὴ ψυχὴ του,
καθὼς αὐτὴ παλεύει γιὰ νὰ σταθεῖ νηφά-
λια στὸ σύγχρονο κόσμο. Εἶναι πρωτογενὴ
δημιουργήματα τῆς σκέψης πού περνῶν-
τας ἀπ' τὸ ἀμῶνι τοῦ κριτικοῦ λόγου, γί-
νονται σχηματοποιημένες ἐκφράσεις. Θε-
μέλιό τους οἱ καθημερινὲς ἐκφάνσεις τῆς
ζωῆς. Σὲ μιὰ ψηφίδα του γράφει:

«Ἡ παιδικὴ ἡλικία τῆς τσιγγουνιάς ὀνο-
μάζεται προνοητικότητα, καὶ ἡ γεροντικὴ
γαλαρυγία».

Καὶ πιὸ κάτω:

«Ἡ κορνίζα πού ἀναδείχνει ἓνα πίνακα
τέχνης, δὲν εἶναι ἔργο τοῦ ζωγράφου. Ὁ
περίγυρος πού προβάλλει τὴ προσωπικότη-
τά μας, δὲν εἶναι ἔργο τῶν χειρῶν μας.
Ἐπλάτουν ὅμως καὶ πίνακες ὅπως καὶ προ-
σωπικότητες. πού δὲν γοφιάζονται τὸ πλά-
ισο γιὰ νὰ ἐπιβληθοῦν».

Εἶναι τόσο ἐνδιαφερόντες αὐτοὶ οἱ στο-
χασμοὶ τοῦ Ι. Εὐαγγέλου, πού ἐκτονώνουν

τόν ίδιο μας τόν έαυτό. Βρίσκουμε μέσα τους αλήθειες πού τīs ύποπτευόμαστε ίσως, χωρίς νά έχουμε ποτέ συγκεκριμενοποιήσει τò νόημά τους. 'Ο ίδιος τελειώνοντας τò προλογικό του σημείωμα, καταλήγει μέ τὰ έξής χαρακτηριστικά:

«Τò νήμα πού συνδέει τīs ψηφίδες είναι τò νήμα τής ζωής. Μιάς ζωής πού περνάει ανάμεσα στους ανθρώπους. Γι' αυτό και ó καθένας πρέπει νά βρίσκει κάτι άπ' τόν έαυτό του μέσα στους κύλινδρους αϊτών των στοχασμών. Καί στέκονται πάντοτε οί Ψηφίδες αυτές γιά τόν δημιουργό τους μία δύσκολη δημιουργία, ένω γιά τόν αναγνώστη ένα εύκολο κέρδος».

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΜΟΥΓΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ε.Μ.Ο. Τ ρ ι κ á λ ω ν: «ΜΕΤΕΩΡΑ - 1974»

'Ο Έκδοτικός και Μορφωτικός Όμιλος Τριτάλων (Ε.Μ.Ο.Τ.), πού έχει μία πλούσια πνευματική παράδοση και πού, γιά τὰ Τρίταλα, άποτελεί ένα πνευματικό κεφάλαιο και μία μοναδικήν ύποδομή γιά τήν πολιτιστική τους ανάπτυξη, εκδίδει τò γνωστό περιοδικό σύγγραμμα «Μετεώρα». Τήν διεύθυνση και τήν φροντίδα γιά τò περιοδικό, τήν έχει ó 'Αχιλλ. Καρανάσιος, πού είναι και πρόεδρος και ψυχή του Ε.Μ.Ο.Τ. Έτσι τὰ Τρίταλα έχουν μία πνευματική έπαφάνεια κι' ένα παρόν, και άποτελούν, μέ τīs δραστηριότητες του ΕΜΟΤ (διωλέξεις, διαγωνισμοί, πολιτιστικές εκδηλώσεις), μία σημαντική πνευματική έστία τής έλληνικής επαρχίας. 'Η συνδρομή του έφετεινού τόμου των «Μετεώρων», όπως κάθε χρόνο, άποτελεί ένα γεγονός στην γενικότερη πνευματική κίνηση τής Θεσσαλίας, πού μίς δίνει έδω τήν άφορμή, γιά νά κάμουμε αυτή τήν αξιολογική παρουσία. Γιατί, εκτός άπ' τήν εύρύτερη έπαφή μέ τὰ πνευματικά και καλλιτεχνικά κέντρα, πού εξασφαλίζει στα Τρίταλα, προσφέρει τήν ανταπόκριση με λογοτέχνες, καλλιτέχνες και συγγραφείς, καθώς και τήν συμμετοχή τους στην προσπάθεια των «Μετεώρων». Πρόκειται γιά μία λαμπρή παρουσία στον χώρο τής πνευματικής επαρχίας, πού συγκεντρώνει τήν άγάπη, τήν αναγνώριση και τήν συνεργασία άπό δεκάδες ανθρώπους των γραμμάτων

και τής τέχνης, άπ' όλη τήν 'Ελλάδα.

'Ο τόμος του 1974 είναι άπ' τούς πιο αντιπροσωπευτικούς και δίνει ένα μέτρο γιά νά εκτιμήσουμε τήν προσφορά του ΕΜΟΤ.

Ά ν τ ω ν. Π. Μ π ε ν έ κ ο υ: «ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ», 'Αθήνα, 1972

'Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, πού στάθηκε ένας πολυσήμαντος σταθμός στα παιδικά γράμματα και στην νεοελληνική γενικότερα πνευματική μας ζωή, είναι μία μορφή πού, γιά νά αξιολογηθεί ευρύτερα, χρειαζόταν μία συνθετική έπιστημονική εργασία. Κι' αυτό, άκριδώς, κάνει ó Άντ. Μπενέκος, μέ τò βιβλίο τουτο. Πρόκειται γιά μιάν αναπτυγμένη θεώρηση, σ' έναν χώρο έπιστημονικής ανάλυσης με ύποδειγματική διάταξη τής ύλης, πού έρευνά και αξιολογεί τήν παρουσία, τήν άκτινοβολία και τò έργο του Ζαχαρία Παπαντωνίου, κάτω άπ' τò πρίσμα και τήν όραση, όχι μονάχα του συγκροτημένου παιδαγωγού, αλλά και του διανοουμένου με τήν αίσθηση του λογοτέχνη. Μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο μελέτης ó συγγραφέας κινείται στις διαστάσεις μιās ευρύτερης αναφοράς κι' ένός επαγωγικού συσχετισμού τής βιβλιογραφίας και των προσώπων, πού συνδέονται μέ τò θέμα αυτό, δίνοντας τήν πληρέστερη δυνατή εικόνα και τήν ούσιαστική αξία τής προσφοράς του Ζαχ. Παπαντωνίου μέσα στο κλίμα, στα περιστατικά και στον συγκεκριμένο χρόνο. Έτσι, τò βιβλίο του Άντ. Μπενέκου, προσφέρει τήν δυνατότητα γιά μιάν άνοιχτή προσπέλαση στην πνευματική διάσωση άπ' τò έργο του Ζαχ. Παπαντωνίου στα παιδικά γράμματα και γενικότερα στην πνευματική δομή τής νεώτερης παιδείας των σχολείων μας. Γι' αυτό, πιστεύουμε πως, μέ τήν εισφορά του συγγραφα, ή σχετική βιβλιογραφία πλουτίζεται μέ μία πρωτότυπη και ειδική μελέτη. Άκόμα, θά πρέπει νά σταματήσουμε στον προβληματισμό, στις διερευνήσεις, στον στοχασμό και στον καλλιεργημένο λόγο, πού έχει ή εργασία τούτη. Γιατί, πέρ' άπ' τò ειδικό παιδαγωγικό πρίσμα και τήν άναγωγή

του χρονικού στην έκταση της τεκμηριωμένης έρευνας, τὸ ἔργο τοῦ Ἀν. Μπενέκου εἶναι γραμμένο μὲ θέρμη καὶ καθαρότητα καὶ κρατάει ἓνα κλίμα εὐφορίας, ποὺ δίνει στὸ κείμενο τὴν διάθεση καὶ τὸν τόνο ἀπόνα δοκίμιου. Ἐπὶ πλέον, ἡ μεθοδικὴ εὐρετηρίαση τῆς ἐκτεταμένης βιβλιογραφίας καὶ τῶν προσώπων κάνει δυνατὴ κι' εὐκόλη τὴν χρῆση τοῦ ἔργου.

Ἀ χ ι λ λ. Γ. Λ α ζ ά ρ ο υ: «ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΣΤΟΝ ΔΟΥΝΑΒΙ» — «Η ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ BASILICA» «Η ΑΠΟΡΡΙΨΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ», Ἀθήνα, 1974

Ἡ πνευματικὴ παραγωγή τοῦ Ἀχιλλ. Λαζάρου, ποὺ ἀπλώνεται σ' ἓναν εὐρύτερο τομέα ἐνδιαφερόντων (ἱστορικό, παιδαγωγικό, φιλολογικό), μᾶς ἔχει δώσει, στὰ τελευταῖα χρόνια, μελέτες καὶ ἱστοριοφιλολογικὲς ἀναφορές, πάνω σὲ διάφορα θέματα. Ἐτοί, τὸ φάσμα τῆς ἀξιολογικῆς παρουσίας, στὴν προκειμένη περίπτωσι, εἶναι δύσκολο καὶ ἀποσπασματικό, ἐφ' ὅσον θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ κάμει μιὰ γενικώτερη ἀναφορά. Ἐν τούτοις, ὅμως, θεωροῦμε πῶς, ἔστω κι' ἔτσι, πρέπει νὰ περάσουν στὴν βιβλιοκριτικὴ, γιατί, θὰ γίνῃ τοῦλάχιστον μιὰ συνοπτικὴ παρουσίαισά τους.

Ἐπειδὴ ἀπ' τὶς γνωστὲς μελέτες γιὰ τὴ νεοελληνικὴ παιδεία καὶ τὶς σχολὲς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Ἀχιλλ. Λαζάρου, ὡς ρωμανιστῆς - βαλκανιολόγος, μέσα στὸ 1974, μᾶς ἔδωσε καὶ τὰ παραπάνω μικρὰ μελετήματα, ποὺ ἔχουν ἓνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον, τόσο γιὰ τὴν θεματογραφία, ὅσο καὶ γιὰ τὴν εἰσφορὰ στοιχείων. Συγκεκριμένα: Τὸ «Ἑλληνικὰ πλοῖα στὸ Δούναβι» (φορεῖς καὶ ὑπέροχοι πολιτισμοὶ), ποὺ εἶναι μιὰ διάλεξη κατὰ τὴν πανηγυρικὴ συνεδρία τοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου τῆς Ἑλλάδος στὶς 17.12.74, συνιστᾷ μιὰ συνοπτικὴ μονογραφία, μὲ πυκνότητα καὶ πληθώρα ἱστορικῶν ἀναφορῶν, γιὰ τὸν ρόλο ποὺ εἶχε ὁ Δούναβις καὶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, στὴν καθολικώτερη ἐπικοινωνία τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ τοὺς λαοὺς καὶ τὶς χώρες ποὺ σχετίζονταν μὲ αὐτὴν τὴν δό-

δό, ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴν νεώτερη ἱστορία μας. Πρόκειται γιὰ μιὰ μελέτη, γραμμένη μὲ γνώση καὶ εὐρύτητα ἱστορικῆς ἐποπτείας, ποὺ ἐκδόθηκε ἀπ' τὸ Ναυτικὸ Μουσεῖο Ἑλλάδος. Τὸ δεῦτερο βιβλίο («ἀκτινοβολία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας»), ἀνάτυπο ἀπ' τὸ Δελτίο τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων «Πλάτων», εἶναι μιὰ εἰδικὴ φιλολογικὴ μελέτη, σχετισμένη μὲ τὴν δική μας καὶ ξένη γενικὴ καὶ συγγενικὴ βιβλιογραφία, ποὺ ἐρεῖδεται πάνω στὴν προσωπικὴ ἀξιολόγησι. Ἀναντίλεκτα, προάγει τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ θεμελίωσι μ' ἓναν ἀξιόπαινο μόχθο, ποὺ δίνει καὶ τὸ μέτρο τῆς κατάρτισης καὶ τοῦ φιλολογικοῦ ὀπλισμοῦ τοῦ συγγραφέα. Τὸ τρίτο φυλλάδιο (ἀνάτυπο ἀπ' τὰ «Δημοσιεύματα» τοῦ Π. Σ.Π.Α. 1974) ποὺ ἔχει ὡς θέμα τὴν ἀπόρριψη τῶν μαθητῶν, εἶναι μιὰ χρήσιμη μελέτη, κάτω ἀπ' τὸ παιδαγωγικὸ καὶ τὸ γενικώτερο πρῶσιμα ἐπιστημονικῆς ἀνάπτυξης, ποὺ ἔχει τὴν μορφή καὶ τὸ βάθος ἐνὸς δοκιμίου πάνω στὶς συνέπειες ἀπ' τὴν ἀπόρριψη τῶν μαθητῶν. Γι' αὐτό, ἔχει ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον, ὡς κείμενο καὶ ὡς ἔρευνα.

Χ ρ ή σ τ ο υ Κ α τ σ ι γ ι ά ν ν η: «Η ΚΙΒΩΤΟΣ», Ἀθήνα, 1973

Κάτω ἀπ' τὸ ἄγχος τῆς πύρηνικῆς καταστροφῆς, ποὺ κυριαρχεῖ στὴν εὐαισθησία τοῦ Χρ. Κατσιγιάννη, εἶναι γραμμένο καὶ τοῦτο τὸ δυνατό καὶ ἄρτιο θεατρικὸ ἔργο. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι κι' ἓνα ἀπ' τὰ φοδερὰ ἐκείνα ὄνειρα, ποὺ μποροῦν νὰ γεμίσουν τὴν δράση τῆς σκηνικῆς δυνατότητας, γιὰ νὰ ἐκφράσουν αὐτὴν τὴν ρεαλιστικὴν ὑπαρξιακὴ ἀγωνία τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς. Γιατί, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ποὺ ζεῖ τὴν στάχτη καὶ τὸ ἔπος ἀπ' τὴν ἀποθέωσι τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, νοιώθει μέσα του αὐτὴν τὴν φορτωμένη ἀτμόσφαιρα μὲ τὸ ἄγχος τοῦ φόβου. Τὸ ἔργο τοῦ Χρ. Κατσιγιάννη, ἔρχεται ὡς μήνυμα ποὺ βγαίνει μέσ' ἀπ' τὴν ἐρημιὰ μιᾶς μεταπυρηνικῆς οἰκουμενικῆς τραγωδίας. Κι' εἶναι ἀκριβῶς σ' ἓναν ὑπερεθνικὸ χώρο, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὶς διαστάσεις τῶν μεγάλων ἐνοτήτων τῆς σημε-

ρικής ανθρωπότητας. Έτσι, ο συγγραφέας γίνεται ή τραγική προφητεία για την περίπτωση που ο άνθρωπος δεν δυνηθεί να δώσει συνείδηση και σκοπό στις δυνάμεις που έξουσιάζει. Το θέατρο, γι' αυτήν την επικρεμάμενη απειλή, είναι ο πιο πρόσφορος χώρος, όπου μπορεί να πάρει την ζωσα μορφή. Κι' ο Χρ. Κατσιγιάννης, με την ποιητική πνοή και ένδραση, κάτω άπώνα πρίσμα μιάς άπόστασης πέρ' άπ' τά τωρινά δεδομένα, μοιράζει όλη τή γή στους τελευταίους κατοίκους τής γής, δηλ. σ' έφτά πρόσωπα (έξή άνδρες και μιά γυναίκα), για να ξαναδημιουργήσουν, εκείνοι που θ' άπομείνουν στο τέλος, τήν ανθρωπινή πλάση. Είναι μιά μυθογονία ύστερ' άπ' τήν άτομική καταστροφή, πού, αντί για πρωτόπλαστους, έχει τους ύστερους άνθρώπους, με όλη τήν κληρονομιά τους άπ' τήν κοινωνία του αιώνα μας. Άναντίρρητα, ή «Κιβωτός» είναι έργο συγκλονιστικής σημασίας, ως προειδοποίηση για τήν ανθρωπινή πορεία. Κι' ο συγγραφέας, που έχει όρθότατη αντίληψη τής έσωτερικής σκηνικής οικονομίας, άρτιότητα στην σύνθεση των εικών και, πρò παντός, μιά βαθειά ποίηση διαχυμένη στην όλη δομή του λόγου του, κατορθώνει να δίνει ένα δυνατό και σύγχρονο έργο εύρύτητας, που θα καταξιώθει καλύτερα πάνω στη σκηνή.

Γι ώ ρ ο υ Ζ η μ ι α ν ί τ η: «ΕΝΔΟΣΤΡΟΦΗ» (διηγήματα), Λάρισα, 1974

Σ' ένα κλίμα όνειρικής αίσθησης κι' έξ-πριοσινισμού, με άποβολή των άναπαραστασιακών στοιχείων, τά διηγήματα του Γ. Ζημανίτη έχουν μιά όραση κι' έναν μονόλογο με άσκητική ποίηση. Έτσι, ή γραφή τούτη, καθώς δίνεται με προσωπικές λύσεις σ' έναν σύγχρονο τρόπο άναζήτησης για μιά έσωτερική δομή με βάση τήν πύκνωση και τις εζόνες, είναι μιά έντονη σύνθεση με τήν ποίηση και τήν ψαύση σ' έναν ένορατιζόν όρίζοντα. Τά θέματα, που έκπληγάζουν άπ' τήν ύπαρξιακή άγωνία, άγγίζουν τόν άνθρωπο τής έποχής μας, μπροστά στην καινούργια πραγματικότητα, που βαρύνει με τις έπιτεύξεις και τις διαψεύσεις. Γι' αυτό, ο λόγος είναι διαποτισμέ-

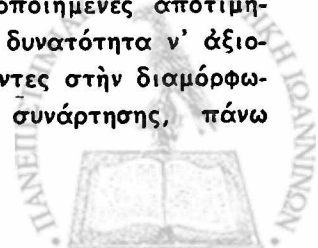
νος άπό μιά σκυθρωπή άτμόσφαιρα, άπόναν λυρισμό ύποβλητικής μοναχικότητας, που ταυτίζεται που και που μ' ένα παραμλητό. Πρόκειται για μιά διεύρυνση τής ψυχικής και πνευματικής ζωής, που ένανθρωπίζει και συνδέει τήν φύση με τις ιδέες και τά πράγματα. Καί, για τήν μορφή και για τό περιεχόμενο, ή πεζογραφία του Γ.Ζ., πιστεύουμε συνιστά μιά ξεχωριστή παρουσία, με δικά της μέτρα και σημαντικές ύποσχέσεις. Γι' αυτό, άκριβώς, θα πρέπει να περιμένουμε τήν καινούργια του εμφάνιση πάντα με ιδιαίτερο ένδιαφέρον. Νομίζουμε πώς, στην γενικότερη δομή και στην άναγωγή στον χώρο τής ποίησης, κατορθώνει να κάνει ζωσα έκφραση ένα τόσο ρευστό ύλικό βιωμένων συναισθημάτων. Κι' αυτό, δημιουργεί εύρύτερες προοπτικές και άπαιτήσεις.

Θά πρέπει, άκόμα, να σημειώσουμε τήν οικονομία τής φράσης και τήν δυνατότητα της να γίνει καθαρή ποίηση, και να συνδεθεί με τήν ύπάρχουσα μορφή τής πραγματικότητας, προσόντα που δεν τά διαθέτουν πολλοί και που άξιοποιούνται καλύτερα μ' ένα εύρύτερο φάσμα στην σύγχρονη θεματογραφία.

Γ ι ώ ρ ο υ Δ έ λ ι ο υ: «ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΕΝΤΕΧΝΟΥ ΛΟΓΟΥ» (μελετήματα), Θεσσαλονίκη, 1974

Στόν αιώνα μας, που γίνεται οίκουμενικό αίτημα, ή νέα ανθρωπινή κοινότητα, ή σύνδεση κι' ή συνάρτηση με τήν παγκόσμια πνευματική πορεία, είναι μιά όργανική ανάγκη για τήν πραγμάτωσή του. Σ' αυτόν άκριβώς τό χώρο κινείται κι' ο Γ. Δέλιος, πού, στο βιβλίο του, καλύπτει έναν όριακό τομέα στην σύγχρονη ευρωπαϊκή και άμερικανική κουλτούρα. Χεμινγκουάι, Φώκνερ, Στάϊνμπεκ, 'Ιονέσκο, Μπέκετ. Ούίτμαν, είναι μορφές που συνέβαλαν άποφασιστικά στην λογοτεχνία των κρίσιμων χρόνων τής έποχής μας. Κι' ο Γ. Δέλιος στέκεται στο έργο και στη ζωή τους, για να κάμει μιά εύρύτερη θεώρηση (πέο' άπ' τις κωδικοποιημένες άποτιμήσεις), που δίνει τήν δυνατότητα ν' άξιολογηθούν, ως παράγοντες στην διαμόρφωση τής πνευματικής συνάρτησης, πάνω

στις διαστάσεις μιᾶς ὑπερεθνικῆς πραγματικότητας. Καί, στή μορφή αὐτή, ιδιαίτερα στίς ἡμέρες μας, ὅπου ἡ ἀνθρωπότητα δοκιμάζεται ἀπὸ μιὰν ἀνένδοτη σκληρότητα, ἡ συζήτηση κι' ὁ προβληματισμός, μὲ τὴν ἀφορμὴ καὶ τὶς θέσεις ἀπὸ παρόμοιους παράγοντες, ἀποτελεῖ μιὰ προσφορὰ μεγάλης ἀξίας στὴν σύγχρονη βιβλιογραφία μας. Γιατί, ὁ συγγραφέας γνωρίζει, ὅσο ἐλάχιστοι, τὸν εὐρὺ καὶ δύσκολο χῶρο ποὺ κινήθηκαν καὶ πού, ὕστερα, ἀναπτύχθηκαν στὰ σημερινὰ μεγέθη, οἱ δεσπόζουσες αὐτὲς πνευματικὲς μορφές. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν οἰκείωση μὲ τὸ ἔργο καὶ μὲ τὸ κλίμα τοῦ καθενὸς χωριστὰ καὶ ἐν συσχετισμῷ μὲ τοὺς ἄλλους, ὁ Γ.Δ. διαθέτει εἰδικὸ πνευματικὸ καὶ φιλολογικὸ ὀπλισμό, καθὼς καὶ οὐσιαστικὴ συμμετοχή, ὡς διανοούμενος, ὡς ποιητὴς καὶ ὡς στοχαστής, στὴν συζήτηση γιὰ τὴν ἀνίχνευση καὶ γιὰ τὴν ἐπισήμανση τῆς προσφορᾶς καὶ τοῦ μηνύματος ποὺ περιέχεται σ' αὐτούς. Ἔτσι, μὲ τὴν ἀξιολόγηση, κάτω ἀπὸνὰ πρῖσμα προσωπικῆς διάθλασης, κάνει δυνατὴ, ὅχι μονάχα τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸν κόσμον καὶ τοὺς ὀρίζοντες τῶν κειμένων ποὺ ἀναφέρεται, ἀλλὰ καὶ χειραγωγεῖ, μὲ στέρεη γνώση καὶ προσωπικὴ ὄραση, μέσ' ἀπ' τὴν κρυσταλλωμένη ποίηση καὶ σκέψη αὐτῶν ποὺ ἐξετάζει. Πράγματι, ἐδῶ ὁ λόγος τοῦ συγγραφέα δὲν εἶναι οὐδέτερος, δὲν περιορίζεται στὴν πληροφόρηση καὶ στὸ χρονικὸ, ἀλλὰ δένεται μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἔργα, μὲ τὰ περιστατικὰ καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ κοινωνικοῦ περιγύρου, γιὰ νὰ γίνῃ ἓνα δοκίμιο μὲ θέρμη, μὲ ἐνάργεια στὴν ἐκφραση καὶ μ' ἓναν ζυγισμένον αἰσθητικὰ λόγο. Γι' αὐτό, ἡ προσφορὰ τούτη, μαζὶ μὲ τ' ἄλλα δοκίμια, στὸν χῶρον τῆς σκέψης καὶ τῆς φιλοσοφικῆς θεώρησης τῆς πνευματικῆς ζωῆς σὲ μιὰ κλίμακα γενικώτερου ἐνδιαφέροντος, εἶναι πολὺτιμη.

Π α ν. Π α π α κ ω σ τ ὀ π ο υ λ ο υ:
«ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ-
ΕΣ» (δοκίμια), 1971

Νομίζουμε πὼς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ περάσει ἀσχολίαστο, παρ' ὅλο ποὺ δὲν γίνεται ἐπὶκαιρα, τὸ βιβλίον τοῦτο. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀγάπη καὶ τὴν θέρμη, ποὺ ἔχει στὸ λόγο του ὁ Παν. Παπακωστόπουλος, ἡ ἐργασία του εἶναι στὴ δομὴ τῆς μιᾶς σύνθεσης πάνω σ' ἓνα εὐρύτερο φάσμα πνευματικῆς ἀποτίμησης. Κι' αὐτὲς οἱ προσπάθειες μὲ τὴν ὁμαδικὴ παρουσίαση καὶ ἀξιολόγηση πνευματικῶν ἀνθρώπων, συνιστοῦν μιὰ θετικὴ προσφορά, ὅχι μονάχα στὴν γενικώτερη κοινότητα μας, ἀλλὰ καὶ στὴν γνωριμία μ' ἓναν τρόπο πρακτικῆς χρησιμότητος. Γι' αὐτό, στὰ σύντομα παραπάνω δοκίμια τοῦ Π.Π., ὅπου γίνεται μιὰ λιτὴ καὶ συνοπτικὴ σκιαγραφία γιὰ μιὰ πλειάδα πνευματικῶν ἀνθρώπων (Βεργῆς, Γκιόλιας, Σταμέλλος, Μητροπούλου, Χαλατσᾶς, Σαρδελλῆς, Παπαθανασόπουλος, Ζούλας, Πανλοπούλου, Κορέλας, Σταφυλᾶς, Ἄδρα-ἄμ, Κολιάδας, Σακελλαρίου, Γκόρνης, Μποϊτβάς, Μπαλούμης, Μαλεβίτσης, Γούλας, Σπυρόπουλος κι' ἓνα ἐπίμετρο μὲ ἀπλὴ ἀναφορὰ σὲ νεώτερους ἄλλους) ποὺ προέρχονται ἀπ' τὸν χῶρον καὶ τὴν παράδοση τῆς Ροίμελης, ἵπარχει ἡ δυνατότητα γιὰ τὴν χάραξη μιᾶς εὐρύτερης γραμματολογίας. Καί, καθὼς ἀναφέρεται στὸν πρόλογο, ὁ συγγραφέας ξεκίνηση ἀπ' αὐτὴν τὴν πρόθεση. Πρόκειται γιὰ ἓνα σχεδιάσμα, γραμμμένο μ' ἓναν ζεστὸ λιτὸ λυρικό λόγο καὶ διαποτισμένο μὲ ποιητικὴ διάθεση. Ἀκόμι, τὸ κοινὸ ὑπόστρωμα κι' ἡ σύνδεση τῆς παράδοσης μὲ τὴν ἰδιαίτερη φυσιογνωμία τοῦ χώρου, ποὺ πετυχαίνει χωρὶς κόπο καὶ χωρὶς καμμιὰν ἐγκεφαλικὴ καταδυνάστευση, κρατοῦν ἓνα λογοτεχνικὸ βάρος καὶ μὴν ἄνεση ποὺ δίνει καὶ τὸ μέτρο τῆς δυνατότητας καὶ τῆς ἀξίας του.

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Σ Η

Στὸ ποίημα «ΝΕΑ ΡΩΜΗ» (σελ. 76) ὁ στίχος:

«Μὲ τοὺς ἀκρίτες τὰ λαμπρὰ μουρούσια» νὰ διαβαστῇ:
Μὲ τοὺς ἀκρίτες τὰ λαμπρὰ γιουρούσια.

Στὴ σελίδα 77 (XVIII) ὁ στίχος

ὁ ἀετὸς τῆς λεβεντιᾶς, σὰν ὄραμα ψυχῆ του νὰ διαβαστῇ:
ὁ ἀετὸς τῆς λεβεντιᾶς, σὰν ὄραμα ἡ ψυχῆ του

ΑΡΑΡΟΝΙΔΕ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΜΜΕΝΤΑΛ

ΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΟΓΡΑΒΙΕΓΡΑ

ΦΕΤΑ

ΦΟΝΤΙΝΑ

ΝΟΠΟΙ ΤΥΡΟΙ